

VAN DEN UITGEVER

HET WESTVLAAMSCH

DE NEDERLANDSCHE DIALECTEN IN DEN LOOP DER EEUWEN

EEN VERZAMELING VAN
HISTORISCHE DIALECT-BLOEMLEZINGEN

ONDER LEIDING VAN

D^R JAC. VAN GINNEKEN
HOOGLEERAAR TE NIJMEGEN

DEEL I

BIJ J. B. WOLTERS' U. M. — GRONINGEN, DEN HAAG, 1927

HET WESTVLAAMSCH

VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT HEDEN

DOOR

JOZEF JACOBS

LID DER KONINKLIJKE VLAAMSCH
ACADEMIE

f 6,50

Bij inteekening f 5,90

BIJ J. B. WOLTERS' U. M. — GRONINGEN, DEN HAAG, 1927

BOEKDRUKKERIJ VAN J. B. WOLTERS

VOORBERICHT

Elk ding heeft twintig oorzaken; dat heeft de ervaring van het leven — ook het taallevens — mij geleerd. Mag ik dus maar trachten, althans de voornaamste oorzaken, die den stoot tot het ontstaan dezer boekenreeks gegeven hebben, onder de aandacht mijner lezers te brengen?

„Nog veel te veel staat de studie van ons Middelnederlandsch in het teeken van eenige weinige zoogenaamd letterkundige teksten; en er is toch zóó veelsoortige taal uit al die eeuwen bewaard!” Dit was de eerste bevinding, waarvan de resultaten in dit en de volgende boeken zullen worden neergelegd.

„Bij alle betrekkelijke schaarschte is er toch veel meer Oud-Nederlandsch dan de meesten weten.” Dat was mijn tweede constateering, die aanleiding werd tot het plan dezer boekenreeks.

Als derde motief werkte de gedachte: „Ik wou dat we wat meer oudere dialect-teksten hadden, om de historische ontwikkeling onzer tongvallen in den loop der eeuwen, op den voet te kunnen volgen.”

Een vierden stoot gaf mij het netelige vraagstuk der dialectische determinering onzer min of meer bekende Middelnederlandsche teksten. „Hadden we, voor elk dialectgebied maar eens een systematische verzameling van geographisch streng gelocaliseerde, en naar taalsoort scherp geijkte teksten, dan zouden we niet zoo vaak als in den blinde rondtasten”, zoo dacht ik.

De nieuwere taalgeographie, met een geheel anderen kijk op haar letterlijk duizendmaal zoo rijk materiaal als de zeldzame staaltjes, waarop wij vroeger een historische reconstructie plachten te wagen, trok ten vijfde als een soort zuigkracht mij van lieverlede naar steeds verder gaande differentieering der oudere taalgegevens; en daartoe leek mij de methode der tekstverzamelingen: de breedere en de rijpere boven die der al te eclectische studie over de taal der Geldersche oorkonden van Dr. Frl. Edda Tille.

Als stuwkracht in dezelfde richting werkte ten zesde de wensch, om de veel nauwkeuriger observatie-methodes, die de instrumentale en gewoon-observeerende phonetiek en psychologie aan de tegenwoordige taal heeft ontdekt, ook op de oudere taaltoestanden toe te passen; en met behulp

van deze, toch nog heel wat meer aan die oudere, vaak heel gebrekkige spellingen en stamelingen te ontlokken, dan vroegere taalgeleerden erin hebben gevonden. Het heden en verleden kunnen dan gemeten worden naar denzelfden maatstaf; en hierbij zal de taalhistorie ontzaglijk in rijkdom en bepaaldheid winnen.

Daarbij bood zich ten zevende als leidraad de overweging aan: dat wij alleen zóó ten slotte het voor oude tijden bijzonder ingewikkeld vraagstuk der taalsoorten: van spontane natuurtaal en gewilde kultuurtaal, van kluizenaarachtige en door traditie verstarde schrijftaal en in 't sociale gesprek telkens ademende spreektaal, van hoogere-standstaal en lagere volkstaal, van algemeene landstaal en kleurige gewesttaal, met al hun mengelingen en schakeeringen en complexe oriënteringen: toch op aannemelijke wijze mogen hopen te ontwarren.

En ten achtste werkte als drijfkracht niet het minst de gelukkigmakende hoop, dat als wij erin mochten slagen, deze reeks min of meer volledig uit te bouwen, hiermede een niet zoo onbelangrijke bijdrage zou geleverd zijn voor de hoogere en lagere geestes- en beschavingsgeschiedenis van onze Nederlandsche gewesten afzonderlijk eerst, maar ten slotte ook alles te zamen van onzen heelen Groot-Nederlandschen stam.

Daarom besloot ik dus te trachten, met medewerking van telkens de beste kenners, te komen tot eene verzameling van historische dialectbloemlezingen, onder den titel van: *De Nederlandsche dialecten in den loop der eeuwen*. De verschillende deelen zullen derhalve alle een gelijk gebouwd titelschild, en trouw het „van de oudste tijden tot heden” in hun wapen voeren.

* * *

Met die „oudste tijden” zijn natuurlijk de eeuwen vóór de eigenlijke opkomst van het geschreven Middelnederlandseh in het begin der 13de eeuw bedoeld. En daar hiervoor tot nu toe een bevredigende indeeling ontbreekt, stel ik voor, in het vervolg de in onze gewesten vóór 500 gesproken taal, *Nederlandsch West-Germaansch* te noemen; daar immers pas omtrent 500 de West-Germaansche dialect-differentieering definitief haar beslag krijgt.

Ongeveer 500 begint dan het *Oud-Nederlandsch*, waarin wij al spoedig eenige dialectverschillen kunnen onderscheiden, zoodat wij een Oost- en West-Nederfrankisch, een Oud-Saksisch, een Oud-Friesch, en ook nog een afzonderlijk Oud-Vlaamsch-Zeeuwsch uiteen kunnen houden. En een der eigenaardigheden van deze bloemlezingen zal dan ook hierin bestaan, dat de bewerkers alle localiseerbare Oud-Nederlandsche taalreliëten met zorg zullen zien bijeen te halen en te boeken.

Met het jaar 1000 begint dan het *Middelnederlandsche* tijdperk. Immers alle nieuwere onderzoekers zijn het er over eens, dat bereids omtrent het

jaar 1000 het taalstandpunt bereikt was, waarvan de ca. 1200 reeds half tot doode traditie vervallen spelling moet zijn uitgegaan. Bovendien moeten wij juist ca. 1000 een heele reeks klankovergangen dateeren, die aan het Middelnederlandsch pas zijn eigenaardigen stempel opdrukken. En in dit Middelnederlandsche tijdvak onderscheiden wij reeds zoo goed als al onze Nieuw-Nederlandsche dialecten. Welnu, die Middelnederlandsche dialecten moeten nu alle op de beurt tot hun recht komen; en deze grootendeels nog onuitgegeven, of in massieve historische bronwerken gedrukte bouwstof, moet, geschift en gerangschikt, ten gebruike geboden worden aan allen die in den groei onzer gewesttalen belangstellen.

Wij vinden in dit materiaal een gamma, neen, een spectrum van taal-soorten. Van de heel zeldzame stukjes zuivere natuurtaal, ons hier of daar, uit den volksmond opgeschreven en bewaard, langs de op schrift gestelde stukken van onbeholpen schrijvers, over de reeds met kultuurtaal geïnfecteerde vonnissen der vaste klerken, naar de vaak al op algemeener land- en stadhuistaal berustende — wijl van verwante steden overgenomen — keuren; langs allerlei soorten van preek- en devotietaal over velerlei kroniekschrijverij, tot de driemaal overgeheveld na-Maerlantsche, nergens gesproken maar overal geschreven literatuurtaal. Alle mogelijke mengsels en richtings-combinaties zijn hier verwerkelijkt; en slechts hij, die door lange ervaring voor de verschillende graden van deze dooreenwarringen een fijn proevende keur heeft gewonnen, kan gastheer spelen aan dezen voor de meeste gasten veel te rijk toebedeelden disch.

Na 1500 begint dan het *Nieuw-Nederlandsch*, met eensdeels nog scherper afsteken der meeste, nu spoedig tot onbeschaafde volkstaal afdalende dialecten, en anderdeels een toenemende vereenzelviging onder den gelijkmakenden invloed der algemeene landstaal, die zich van lieverlede overal op- en binnendringt.

* * *

Van den beginne af aan was het mij klaar, dat wij, om de ontwikkeling der plaatselijke dialecten te verduidelijken, naast de mooiste en belangrijkste Middelnederlandsche teksten, een letterlijk-getrouwe Nieuw-Nederlandsche vertaling daarvan in het huidige dialect der plaats van afkomst moesten opnemen. En dat wij daarbij zoo nauwkeurig mogelijk met de klanken te werk moesten gaan, en zelfs de sandhi-verbindingen, gelijk zij nu eenmaal in elk dialect gehoord worden, niet mochten verwaarloozen. In Zuid-Nederland noemt men zoo'n nauwkeurig-phonetischen tekst, naar het voorbeeld van Ph. Colinet, daarom een: *sandhi-tekst*. Mijns inziens een minder aanbevelenswaardige term, omdat hij een bijkomstige bijzonderheid als vlag in top hijscht. Maar hoe zulke teksten dan ook heeten of niet: wanneer ze gesteld worden naast een Middelnederlandsch schriftstuk met precies denzelfden inhoud en uit juist denzelfden kring; geven zij ons vaak

zoo'n sprekend beeld der plaatselijke taalontwikkeling, dat wij een oogenblik meenen, de taal van toen en van nu in het open aangezicht te zien. 't Is alsof wij een ruw onafgewerkt jeugdportret van Rembrandt met een der stralend-rijke contereitsels van hem zelf uit zijn besten tijd vergelijken. Wij vullen dan onwillekeurig het eerste vage gegeven met de latere kleuren en lijnen aan; en vermogen zoo vaak allerlei in zich onduidelijke trekjes en bijzonderheidjes raak te interpreteeren, zoodat ze zelfs voor het taalleven een documenteele beteekenis krijgen. En zoo is dit een vorm van taalhistorie-beoefening die totnutoe veel te weinig is toegepast, nog afgezien van het paedagogisch illustratieve voordeel dezer parallelteksten.

* * *

En als dan, na een tiental jaren misschien, het geographisch onderzoek van ons taalgebied, in aansluiting zoowel bij den Franschen Atlas linguistique van Giliéron als bij den Deutschen Sprachatlas van Wenker-Vrede, zoo ver gevorderd zal zijn, dat er onder Kloeke's leiding een Nederlandsche taalatlas gaat verschijnen; dan hoop ik, zeker een tiental, maar misschien wel dubbel zooveel deeltjes onzer reeks klaar te hebben liggen, om dan uit de confronteering van de vroegere en latere verspreidingsvlakken van allerlei klanken, woorden, uitdrukkingen of syntactische verschijnselen, tot in bijzonderheden nauwkeurig het parelend taalleven van tien à vijftien eeuwen, door al de landouwen, heiden en polders van ons vaderland te zien heen en weer deinen, te zien op- en ondergaan, te zien leven en sterven als draagster en gedragene van de kostbaarste geestesgoederen van den Nederlandschen mensch.

Pas de aaneengeschakelde reeks dezer deelen kan dus een volledig beeld geven van hunne bruikbaarheid; maar nu ik hiermee het eerste deel aan het publiek mag aanbieden, geloof ik toch, dat dank zij de vele wegwijzende toelichtingen en aanmerkingen van den bij uitstek bevoegden schrijver, dit eerste boek met West-Vlaamsch van de oudste tijden tot heden, ook als zelfstandig werk, voor velen zal wezen: als een welkome openbaring.

Dat deze verzameling met het West-Vlaamsch moest beginnen, behoeft m. i. weinig betoog. De invloed, die in de Middeleeuwen van de West-vlaamsche gewestspreek eerst op de naburige provinciën, maar later indirect op heel ons taalgebied is uitgegaan, is sedert lang aan allen bekend.

Elk vogeltje zingt nu verder zooals het gebekt is; en toen ik tot mijn vriend Jozef Jacobs, den schrijver der „Vergelijkende Klank- en Vormleer der Middelvlaamsche dialecten" de uitnoodiging richtte, om met een deeltje over het Westvlaamsch deze boekenserie te openen, begreep ik vanzelf, dat in zijn werk de historische klank- en vormleer sterk op den voorgrond zouden komen; dit achtte ik trouwens, speciaal voor het eerste deel, van het meest onmiddellijk belang.

Toch voel ik, nu het heele boek voor me ligt, dat wèl eenigszins de woordenschat, en de woordvorming evenals de syntaxis — zij het dan in al langer hoe zwakker mate — in het plan zijn opgenomen, maar dat de idiomatische stylistiek in den geest van Bally, met de daarbij aansluitende historische beteekenisleer, en vooral eindelijk de aesthetische kenschetsing der West-Vlaamsche letterkundige gewrochten in den loop der eeuwen, bijna geheel en al buiten bespreking zijn gebleven. En daarom verheug ik mij dat de twee eerstvolgende deelen door schrijvers zullen bewerkt worden met weer een heel andere geestes-constellatie; zoodat ook bij strenge in-stand-houding van plan en methode, toch ieder deel, al naar de bronnen vloeien, de historische omstandigheden verschillen, en de persoonlijke voorkeur van den bewerker het zal beschikken: telkens weer eigen kleur mag bekennen, en persoonlijk karakter kan dragen.

NIJMEGEN, Kerstmis 1926.

JAC. VAN GINNEKEN S.J.

INLEIDING

I. DE WESTVLAMINGEN

1. TAALGEBIED

Gedurende de 5de en de 6de eeuw hebben de Frankische Saliërs, die langs de Schelde en de Leie zuidwestwaarts drongen, zich vermengd met Germaansche stammen die reeds vroeger langs de zee-kust (van de Schelde in Zeeland tot de Canche in Frankrijk) door diepe zeeboezems en talrijke rivieren tot aan de Schelde en de Leie gekomen waren. Uit de door hen achtergelaten schriften blijkt, dat al die volksstammen, welke in het begin noodzakelijk allerlei dialecten spraken, algaauw uit hoofde van hun drukke betrekkingen een haast **gemeene** schrijftaal bezaten. Nagenoeg **hetzelfde** Oudwest-vlaamsch werd gesproken en geschreven op het gebied begrensd ten noorden door het Nauw van Kales, de Noordzee en de Westerschelde, ten oosten door den Brakman en de lijn gaande over Lembeke, Oostwinkel, Ursel (O.-Vl.), Ruyssede, Vive St. Baafs; ten Zuiden door de Leie en een lijn loopende van Ariën over Théroutane, Bléguin, Boulogne. Al wat daar onmiddellijk buiten lag zoowel in het zuiden als in het oosten behoorde tot een soort *Oudoostvlaamsch*-gebied; zelfs in Fransch-Vlaanderen *schijnen* sommige streken door hetzelfde ras als dat der „*Oudoostvlamingen*” te zijn bezet geweest.

Op het eigenlijk Westvl. gebied, waarop ongetwijfeld enkele Kelten hadden stand gehouden, werd eerst de Gallo-Romaansche, later de Fransche taal, soms uitsluitend, doch ook **naast** het Westvlaamsch gesproken en geschreven in de **hoogere** kringen (vertegenwoordigers van den vorst, graven, kanseliers, abten, kasteelheeren), weldra ook bedienden zich de burgemeesters, schepenen, gezworenen, secretarissen, baljuws buiten hun **moedertaal** van het Fransch, en zelfs drongen vele Fra. woorden en klanken door in de schrijfspraak der lagere volksklas. Wat meer is ten gevolge van hooger invloed, stelselmatige bewerking en politieke overheersching (a^o 1180—1226; 1295—1302; 1419—1469; 1648—1700;

1794—1926) werd het Westvlaamsch door het Fransch, soms plots, doch meestal langzaam weggedrongen uit de *schrijftaal*, nadien uit de *omgangstaal* in zooverre dat de Owvl. grens die $\pm$ 1230 nog liep van *Boulogne*, *Bléquin*, *Thérouane*, *Ariën*, *de Leie*, in 1330 reeds verlegd was op de lijn *Kales*, *Guînes*, *Alincithun*, *Brunembert*, *Coulomby*, *Lumbres*, *Ariën*, *de Leie*, en in 1926 op de lijn *Mardijk*, *Groot-Synthen*, *Loon*, *Broekburg*, *Millam*, *Watten*, *Noordpeene*, *Bavinchove*, *Hazebrouck*. In het oosten echter waar, blijkens de teksten, de grenslijn $\pm$ 1200 liep van den Brakman over Bassevelde, Lembeke, Oostwinkel, Ursel, Ruysselede, Caeneghem, Denterghem, Markeghem, Vijve St. Elooi, en verder langs de Leie met de zuidwaarts daaraan grenzende dorpen, gaat die lijn thans van de Noordzee over de Belgische grens tot Sluis (Z.-Vl.), verder ten westen van Aardenburg (Z.-Vl.), van Middelburg, van Maldegem (O.-Vl.), van St. Joris, van Doomkerke, van Caeneghem, van Aerseele, van Denterghem, Markeghem, tot Vijve St. Baafs, over Wielsbeke, ten westen van Desselghem, Deerlijk, ten oosten van Sweveghem, over Belleghem, Rollegheem tot Luingne (Waalsch) en vandaar westwaarts ten noorden van Moeskroen naar de Westvla. grens nabij Reckem (1). Trouwens in westelijk Zeeuwsch-Vlaanderen kent de oudere, mindere man nog Wvla., maar de gewone burger en het jonger geslacht spreken onder invloed der school algemeener taal. Evenzoo is meer zuidwaarts (Watervliet, Kaprijk, Bekloo, Ursel, Denterghem, Aerseele enz.) het Oostvlaamsch immer verder doorgedrongen (2).

2. POLITIEKE GESCHIEDENIS

Oudwest-Vlaanderen bestuurd van 447 af door de oorlogvoerende Merowingers, nadien (752 —) door de Karolingers, werd in 843

(1) Deze opgave steunt op de uitslagen van een onderzoek naar de uitspr. van de Westvl. klanken: ië, u, oë uit Ogm. i, ū, ou (a + it), als in: *tīt*, *hās*, *kout*. In het Oosten en het Noordoosten is dus het Oostvlaamsch immer blijven vooruitdringen. — De Vl. taal gesproken in de overige Westvl. dorpen ten noorden der Schelde mag het *overgangsdialect* van 't Oostvl. tot het Westvl. geheeten worden.

(2) De taal uit een smalle streek langs de Noordzee van *Boulogne* tot den *Brakman* vertoonde immer veel overeenkomst; maar best kunnen we, door alle eeuwen heen (zie *Mwvl. Kl.* blz. 337, 338; *De Bo. Inl.* VII, VIII), op het Wvl. gebied drie hoofddialecten onderscheiden: het *zuidelijk oosten* (zie de kaart: III) waar de specifieke kenteekenen van het Wvl. altijd weinig talrijk zijn; — het *noordelijke gedeelte* (tusschen den Yzer en den Brakman) waar die zelfde teekenen veel talrijker zijn: I; — en de *Fzervallei* met *Fransch-Vlaanderen*, waar de kentschetsende elementen schier regelmatig worden aangetroffen: II.

aan Karel den Kale toegewezen, die het in 866 als een leen aan Boudewijn met den IJzeren Arm schonk. Een zijner opvolgers, Robrecht de Fries, bracht zijn verblijfplaats naar Brugge, de groote handelstad der 11de E. over, en koos den proost van St. Donatiaan tot kanselier. Nadien schonk Philip van den Elzas aanzienlijke voorrechten aan de machtige, vrije burgers van *Damme*, *Bierliet*, *Duinkerke*, en bevestigde de keuren van *Ariën*, *Brugge* en *Ieperen* ($\pm$ 1180). In 1246 kwam het bloeiend graafschap in de handen van Willem van Dampierre, wiens weduwe Margaretha, met haar zoon Gwijde, Vlaanderen tot den hoogsten trap van macht en gezag opvoerde. De Westvlamingen braken de Fransche macht te Kortrijk in 1302, waar de ambachten hun steun verleenden tegen den Franschen leenheer. Bloedige twisten tusschen de volkspartij en de Fransch-gezinden brachten de Vlaamsche macht ten val in 1382. Drie jaar (1385) later ging Vlaanderen over naar het machtige huis van Boergondië. Onder Philip den Goede (1419—1467) en zelfs onder Keizer Karel beleefde Vlaanderen nog goede dagen; maar wanneer het onder de Spaansche regeering kwam (1555—1713) kreeg het zijn aandeel in de oorlogsrampen gedurende de tweede helft der 16de E. Kales, Ardres, Oostende werden belegerd. Lodewijk XIV verwoestte Duinkerke, Grevelingen en Ieperen, en kreeg in 1659 het graafschap Artezië (Ariën en St. Omaars uitgezonderd) alsook Grevelinge, Broekburg en St. Venant in zijn bezit. In 1668 werd ook Winnoxbergen, en in 1678 Ariën, St. Omaars, Belle en Cassel, d. i. het vlaamsch-sprekend Fr.-Vlaanderen voorloopig bij het Fransche rijk ingelijfd, terwijl het overige verwoeste Vlaanderen eerst onder het huis van Oostenrijk (1713—1794) en later in 1795 onder het Fransch Bewind kwam. In 1815 *stond* de provincie West-Vlaanderen onder het Hollandsch Bewind, en maakt sedert 1830 deel uit van België.

3. ECONOMISCH LEVEN

De oude Westvlamingen hielden zich vooral bezig met het ontginnen der heide en der bosschen, met het indijken der zeewateren en het kweken van schapen op de zoute weiden. In het Zuiden bewerkten vrije boeren en eigenaars met hun huisgezin en slaven uitgestrekte landerijen. Weldra ontstonden groot-eigenaars, die

zelf lijfeigenen, slaven en laten of cijnsenaars onder hun beheer hadden. Uit de wol door de schapenteelt gewonnen werden bekende lakens te Brugge, te Ieperen en te Poperinghe geweven, die langs Sluis uitwaards gevoerd werden. In de 10de E. hadden *Brugge*, *Thourout*, *Kortrijk* en *Cassel* hun foor en jaarmarkt. Dank zij den grooten invoer der Engelsche wol was Brugge in de 12de en de 13de E. de groote stapelplaats van Europa, de beurs der kooplieden, die zich langs de stroomen vestigden, en weldra een groote rol in de opkomende steden speelden. De ambachtslieden, in machtige gilden vereenigd en werkend volgens bepaalde reglementen, genoten groote voorrechten. Vlaanderen had zijn handelsvloot, zijn bankiers, zijn woekeraars vooral uit Lombardië gekomen; het genoot een ongehoorden welstand.

Na deze bloeiperiode (1000—1325) begon handel en nijverheid te vervallen: het Zwin verzandde (1385—1425), de Engelsche wol kwam onregelmatig binnen; de patriciërs twistten tegen het gemeen; de steden lagen in geschil en werden verwoest. Door de concurrentie der Engelsche lakens verhuisde handel en nijverheid uit Kales en Brugge naar Dordrecht, Leiden en Antwerpen (1500). De lakennijverheid werd nog alleen in kleine steden als Waasten, Cassel, Belle, Poperinghe, Comen door ambachtslieden beoefend. Dank zij den ondernemingsgeest der Westvlamingen nam de linnenweverij een groote uitbreiding, die gedurende de 16de E. een drukken uitvoerhandel medebracht, terwijl de tapijtweverij zich meer in het zuiden uitbreidde. Onder het Boergondisch Huis bracht de landbouwnijverheid vee, boter, kaas en granen op de wereldmarkt; de haringvisserij verplaatste zich van Grøvelinge naar het oosten. Na de oorlogen en de ziekten, welke gedurende de 16de en de 17de E. woedden, lagen de hoeven in Vlaanderen verlaten; doch onder Karel van Lorreinen (1744—1780) fleurden nijverheid en handel weer op; de vischvangst werd aangemoedigd, de linnenweverijen waren werkzaam tot aan de Fransche Revolutie (1794). Sedertdien is de veeteelt in de zeestrecken en laaglanden toegenomen; de suikerbeet, het vlas, de kemp, de tarwe, de tabak tieren weeldrig in de zware gronden, terwijl het nijverige volk zich door het vervaardigen van machines, linnen, katoenen weefsels en wollen stoffen een fatsoenlijk bestaan verzekert.

4. GODSDIENSTZIN — GEESTESLEVEN — KARAKTER

De Westvlamingen, bekeerd door den H. Amandus, den H. Eligius zijn door alle eeuwen heen een vroom, katholiek volk gebleven. Zij ondersteunden uit dankbaarheid de buitengewoon talrijke kloosters, namen deel aan de kruistochten, hielden van openbare godsdienstplechtigheden (processie generael, H. Bloedprocessie), stichtten overal kerken en kapellen, gasthuizen en begijnhoven. De Westvlamingen bleven Paus Urbanus VI en zijn opvolgers trouw tijdens de Westersche Scheuring (1378—1417), verzetten zich tegen de predikers der Hervorming, tegen de beeldstormers en de Fransche Sansculotten.

De oude Westvlamingen zwoeren eerst in de 11de E. het heidentom volkomen af. De kloosters en de geestelijkheid verzorgden het eerste onderwijs. Scholen rezen op te Ieperen in 1196, en in 1250 bestonden aldaar *drie* hoogeschole en talrijke lagere scholen. Het volkskind ontving gedurende de 13de E. een degelijk onderwijs, dat echter in het begin der 14de E. verviel, en in het midden der 15de E. erbarmelijk was. Omstreeks 1550 werd opnieuw meer aandacht aan het volksonderwijs geschonken, terwijl middelbare scholen de geestesontwikkeling in de voornaamste steden verzekerden. — Vlaanderen is rijk aan letterkundige voortbrengselen, vooral in de roemrijke periode van zijn bestaan. Niet alleen kan het wijzen op de bekende werken van *Jacob van Maerlant*, *Jehan Yperman*, *Jan Praet*, *Jan de Weert*, *Gillis de Wevel*, op zijn rederijkers *Ant. De Roovere*, *Corn. Everaert*, *Karel van Mander*, *Edw. De Dene*, *Michiel de Swaen*, op een aantal schrijvers van minder gehalte in de tijden van verval (1600—1840) (1), maar ook op een pleiade moderne letterkundigen, die om literaire redenen aan het Wvl. dialect een ruime plaats in hun werken gunnen: *Rodenbach*, *G. Gezelle*, *O. De Lacy*, *H. Verriest*, *Stijn Streuvels*, *Sabbe*, *C. Gezelle*, *Cyr. Verschaeve*, *Edw. Vermeulen* en anderen.

Aldus kregen we op het Westvlaamsch gebied een rijke keus van dialectisch gekleurde teksten. Daarenboven liggen ongemeen vele *hss.* van niet-literaire aard, aan den brand en de oorlogsvernieling ontsnapt, te onzer beschikking in het archief onzer Vlaamsche

---

(1) DE BO, *Idioticon*, XV—XVIII.

steden, zoodat we hier nogmaals keuren, tol- en rentebrieven, charters, rekeningen, proces-verbalen, testamenten, enz. naar onze gading vonden.

De Westvlamingen komen ons door alle eeuwen heen voor als een *werkzaam, ondernemend, schrandere, vrij en vroom* geslacht, dat *fier* is op zijn schatten en eigenschappen, en *joviaal*, met opgewekt gemoed door de wereld gaat.

* * *

Voor de verklaring der opgave onzer bronnen raadplege men het alphabetisch lijstje achteraan dit werk, of de uitvoerige lijst, medegedeeld in *Klankleer der Mvla. dialecten*, Gent, 1911, blz. XXXV—XLII.

* * *

De transcriptieteksten meestal in normalen, soms in sandhivorm opgesteld, werden bezorgd voor Fransch-Vlaanderen door den Z.E.H. A. VAN HOVE, pastoor te Quaedyne, en voor Belgisch West-Vlaanderen door heeren normalisten van Thourout onder de knappe leiding van hun leeraar den E.H. J. GHESQUIERE. Een woord van hartelijken dank weze aan al die medewerkers hier gezegd, evenals aan mijn collega, M. KAREL DE FLOU, die zoowel met de schatten van het Westvlaamsch archief bekend is.

II. KLANKLEER

In onze *transcriptieteksten, aanmerkingen en verklaringen* gebruiken we de volgende, *meestal* met de Ndl. Klankleer overeenkomstige letterteekens:

VOCALEN — DIPHTHONGEN

ǣ klinkt als in 't Ndl. *dag*: Wvl. *dag, man*.

ā, aa als in Ndl. *dagen*: Wvl. (Wevelghem) *pālink, tafēl*.

ao, ook *o* als in 't Eng. *ball*: Wvl. *daogēn, dogēn*; (dagen) — *laotēn* (laten).

aa (lange *ao* in gesl. lettergreep): Wvl. *aaonde* (eend), *aaormē* (arm), *draaogt* (draagt).

ē, ee als in 't Ndl. *geven*: Wvl. *g(h)ēven, g(h)eefte, snee* (snede).

ēi of *eei* (Ndl. *ē, ee* + naslag van *i*): Brugsch: *gēvēn* (geven).

eee (Ndl. *ee* + naslag van *ē*): (scherpl. *ee*): Wvl. *kleene, klein*; *breed*.

ie (*ie* als in 't Fra. *prix* + naslag van *ē*) (scherpl. *ee*): Wvl. *kliene* (klein), *bried* (1).

ei als in 't Ndl. *klein*: Wvl. *Heile*, *eigen*, *zei* (= zegde).

ē als in 't Fra. *près*, iets opener dan Ndl. *i* in gesl. lettergreep: Wvl. *schēp* (schip); *ēs* (is), *stēk* (stuk).

ē, ook *èè*, als in 't Fra. *père*, *mère*: Wvl. *bēnēn* (binnen); *vēlē* (vele); *wērēld*; *zē* (zee) Oostende.

è (iets opener dan in 't Ndl. *bed*): Wvl. *lèggen*, *bèk*; — gerecht in *stèrt* (Meenen).

ě als Ndl. toonlooze *e*: Wvl. *ě* of *ně* (een); *zaolěg*.

y als hd. *i* in *Fisch*: *Arnycke* (dorp), *ynnocentkin*.

iě als in 't Fra. *prix*: Wvl. *miěn* (mijn), *ziěn* (zijn), *vriěnd*.

ie (Ndl. *ie* + naslag van *ě*): Wvl. *drieē* (3), *niet* (niet).

ie als in 't Ndl. *bier*: Wvl. *vier* (vuur), *bestieren*.

ō als in 't Ndl. *pot*: Wvl. *pōt*, *jōk*; ook *ōl* (uit al); — *ō* als in 't Ndl. *open*: Wvl. *open*.

oo als in 't Ndl. *brood*: Wvl. *vroom*, *Koo* (Kobus).

oeē (*oeē* als in 't Fr. *doux* + naslag van *o* (pot) (scherpl. *oo*): Wvl. *koel* (kool), *kroeeñ*.

ooē (Ndl. *oo* + naslag van *ě*) (phonetisch haast dezelfde scherplange *oo* (= *oeē*)): Wvl. *ooek* (ook), *grooet* (1).

òò (harde Ndl. *oo*, zweemend naar *ao*): Brugsch: *bròòd*, *hòòsvat*.

ooē (Ndl. *oo* + naslag van *oe*): Brugsch: *gēroepen* (= mwvl. *gheroupen*), *boeeven* (boven).

oě, korte *oe*, hd. *u*, als in 't Ndl. *koe*: Wvl. *zoēken*, *roēnd* (rond); *oēm* (om), *hoēt* (= hout).

oe als in 't Ndl. *roer*: Wvl. *voeren*.

oeē (*oe* + naslag van *ě*): Wvl. *moeder*, *voet* (voet).

ű en *uű* als in 't Ndl. *dűwen*: Wvl. *costűme*, *űt*, *uűt* (uit), *těn* (*h*)*űzě*.

ű (= *oě*): Owvl. *hund* (= *hoēnd*).

ű (= *oe*): Ags. *tűn* (tuin).

ō is opener dan Ndl. *ű* in gesloten lettergreep: Wvl. *bōrger*, *zōllen*,

---

(1) Beide spellingen *ieē* en *eeē* geven nagenoeg **denzelfden** scherplangen *ee*-klank benaderend weder; — evenzoo zijn *oeē* en *ooē* spellingen van nagenoeg **denzelfden** scherplangen *oo*-klank.

tösschen, *öp* (op, up), *zönne* (zön(ne), zunne), *völ* (vol, vul); — in open lettergreep is *ö* = *eu*: *könēle* (= keunele).

eu als in Ndl. *deur*: Wvl. *meur* (muur); *deure* (deur).

oei als in 't Ndl. *bloeien*: Wvl. *bloeien*.

aoi (*ao* + *j*): Wvl. *waojen* (*waaien*).

o-w (*o* (uit *pot*) + *oe* of *w*): Wvl. *blow* (blauw).

iew (*iē* + *ū* of *w*): Wvl. *niew*.

eeew (Ndl. *eee* + *ū* of *w*: Wvl. *geewen* (geeuwen).

oi in Fra. woorden als in *roi*; elders als *o* + *j*, zuidduitsch *eu*: Owvl. *roye* (rui). Verder de uit de *Mnl. Gr.* bekende teekens als Germ. *iu*, *io*, *ie*; *au*, *ai*, *ô*, *ē*, *â*, *î*, *y* enz.

CONSONANTEN

an, *en*, *in*, *on*, *un* met neusklank als in 't Fra. *enfant*, enz.

n'h als Ndl. ng: Wvl. *ontfan'hen*.

sj als Fr. *ch* (chocolat): Wvl. *sjocolat*.

zj als Fr. J. (Jean): Wvl. *zjan*.

Vocaliseering van een conson. wordt door een bovenliggend lijntje aangeduid: Wvl. *ēn* (in den).

Sk (*s* + *k*): Wvl. *tösken* (tusschen) (in het Zuiden).

Sch (= Ndl. *Sch*): Wvl. *menschen* (in het Noorden).

Sch (= hd. *sch*): Wvl. *wasschen* (in het Westen).

III. WESTVLAAMSCHE SPELLING EN UITSPRAAK (1)

Bij het lezen der *aangehaalde* Wvl. *teksten* geve men dus **over het algemeen** — speciale gevallen worden telkens verklaard — aan de letterteekens de waarde, welke de beschaafde Ndl. uitspraak er aan geeft: *dag*, *leven*, *g(h)eeft*, *steide*, *scriven* (*i* = *iē*), *boven*, *ambocht*, *vūve*, *zullen*, *huse* (*s* = *z*), *neute*, *keuninc*, *bloemen*, *pit*, *zier*, *dier*, *nieuwe*, *po(u)wels*, enz.

(1) Hier is bedoeld de uitspraak, zooals die bij het **gewone volk** bestaan heeft, *d. i.* bij den gewonen man, die zooveel mogelijk zijn Westvlaamsch **dialect** wilde gebruiken. Natuurlijk kenden de letterkundigen, de meer ontwikkelden b.v. de kanseliers, de baljuws, de stadssecretarissen ook klanken en vormen, die tot het gebruik in ruimeren kring (W.-Vl., O.-Vl., Z.-Vl., Brabant) behoorden, als b.v. in *dagen*, *geld*, *koninc*, *brugge*, i. pl. v. de dialectische vormen: *daogen*, *gald*, *cueninc*, *brigghe*. — We durven *natuurlijk* nog niet verzekeren dat onze phonetische gegevens voor het Oud- en Middelwestvlaamsch dialect *overal volstrekt* juist zijn.

De meeste *twijfelachtige gevallen* vinden hier onder hun oplossing:

KLINKERS

In de oudste stukken met grootendeels *Lat.* spelling, staat één letterteeken vaak voor een lange vocaal of tweeklank: *scafbise* (= *schaafbieze*); *biuot* (= *biëvoet*).

ǣ vóór *l* heeft vaak uitspr. *aō* of *o*: *al* (= *ol*) al naar de plaats (1).

ā, *ae* luidt vaak als *ao*, *aao* of zelfs *ō*, *oo*: *dagen* (= *daogen*, *dogen*), *aand* (eend) (= *aaonde*), betalen (= *betolen*) al naar de plaats (1).

e in gesloten bet. lettergreep is iets opener dan in 't Ndl.: *bed* (= *bèd*).

e vóór *l + l, p, f, g, k, d, t* gaat dikwijls over tot *ǣ*, *aa*: *geld* (= *gald*) al naar de plaats (1).

i uit *ī*, *ǣ* of uit *î* (in den bijtoon) is opener dan in 't Ndl.: *schip* (= *schep*) *is* (= *es*), *dinne* (= *dene*); — *le(e)like* (= *leleke*).

ī, *ii*, *ij*, *y* uit *î* luidt *iē*: *mīn*, *miin*, *mijn*, *myn* (= *miēn*).

o, *oo*, *oe* uit *o* klinkt als Ndl. *ō*, soms *oœ*: *hertoghe*, *hertooghe*, *hertoghe* (= *hertōge*, *hertoœge*), al naar de plaats (1).

ǔ vóór cons. klinkt opener dan in 't Ndl.: *vul* (= *völ*), *busch* (= *bösch*); *up* (= *öp*, soms *ep*), al naar de plaats (1).

o, *ue*, *eu*, *oe*, *oo*, *oi*, *u* uit *u/o + umlautsfactor* luidt als Ndl. *eu*: *dore*, *duere*, *deure*, *doere* (= *deure*); *woont*, *woint* (= *weunt*); *mulen* (= *meulen*); — ook uit *ē*, *ī*: *woge*, *woeke* (= *weuge*, *weuke*).

u, *oe*, *o* uit *ū* in gesl. lettergr. vóór *m*, *nd*, *nt* klinkt vaak als *oē* of *o* al naar de plaats (1): *om* (= *oēm*); *soēnder*; (= *zoēnder*); — elders als *ō*: *zonne* (= *zōnne*).

o, *oo*, *oe* uit *au* klinkt als *oo*, *òò*, *oœ*, *ooe*, *oœe*, al naar de plaats (zie nr. 1, 30): *ghelove*, *gheloove*, *gheloeve* (= *geloove*, *geloeve*, *geloove*); *doot* (= *dòòt*), *doœt* (1).

e, *ee*, *ie* uit *ai* luidt als Ndl. *ee*; *ē*, *ieē* of *eeē* al naar de streek (zie nr. 1, 29): *brede*, *breet* (= *breede*, *brēde*, *brieēde*, *breeēde*) (1).

o, *oe*, *ou*, (*oo*) uit *ô* klinkt als Ndl. *oe*; als *oē*, *ooe*, *oœe*: *ropen*, *roepen* (= *roepen*); *souken* (= *zoēken*); *moeder* (= *moeēder*) al naar de streek (1).

ou klinkt meestal als Ndl. *oē*: *hout* (= *hoēt*); *ze zou* (= *zoē*).

ū, *uu*, *ui*, *uy*, zelden *ue* uit *û* luidt als fra. *u* in *butin*: *mus*, *muus* (= *muūs*); *zuit*, *zuyd(t)* (= *zuūt*).

(1) Om bepaald te weten in welke teksten een klinker of medeklinker zóó of zóó moet uitgesproken worden, raadplege de lezer de leesstukken nr. 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 17, 18, 25, 29, 30, 34, 38, 50, 67 *Aanm.*

$u + r$ of $ue + r = eu + r$: *mure* (= *meure*); *scuere* (*scheure*); *nature* (*nateure*).

aai = *aoi*: *waeyen* (= *waojen*). — *a(u)w* = *ow*: *bla(u)we* (= *blowe*).
ieuw = *iew*: *nieuwe* (= *nieve*). — *ee(u)w* = *ee^ew*: *ee(u)welik*
 (= *ee^ewelik*).

MEDEKLINKERS

G vóór *ē, i* wordt vaak tot Ndl. *h* met geringer aspiratie: *gebēd* (= *hebed*). In Fr.-Vlaanderen klinkt zij voor *a, u, o*, overal als *g* in fra. *garçon*: *gaaon*, *God*. — In oorspr. fra. woorden behoudt intervoc. *g* hare waarde: *usage* (= *uzaa(d)zje*).

Ng slotmedekl. is *nk*: *koning* (= *keunink*).

Wvl. *ng(i), ni, nj* wordt als fra. *gn* gesproken: *baniaert* (= *bagnaert*).

H is immer stom: *hont* (= *oënt*).

Li, lj, lg (= fra. *ll*, gemouilleerd): *gailiaert* (= *gaillard*).

N slotmedekl. wordt met den voorgaanden korten klinker tot neusklank, als daarop een *cons.* (beginletter) volgt: de *van* (vent) *van* Marie.

Mwvl. en Nwvl. spelling *sch* (begin- en tusschenmedeklinker) klinken als *sk* vooral in het Zuiden, als Ndl. *sch* vaak in het Noorden, als *sch* in Fr.-Vl.: *shot, tusschen* (= *skot, tösken*; — *shot, tös(s)schen*; — *shot, tös(s)schen*. — Als eindmedeklinker klinkt *sch* doorgaans als *s*; in Fr.-Vl. als *sch*: *visch* (= *ves, vesch*).

W achter *au, ou* wordt uitgesproken: *tro(u)w*; — wordt soms *f*, *v* achter *ee(u), ie(u)*: *nie(u)w* (= *nief*); *nie(u)we* (= *nie(u)ve*).

De **sandhi-vormen** in den zin volgen nagenoeg de regels van het Ndl. Dus 1. Voor een rust: *doot, gienk, daeh*. — 2. *dad es* (= *dat is*); *tflaz sz riēpe* (= 't vlas is rijp); 'lek *ov ek wel* (lijk of ik wil); *groēndlasten* (= *grondlasten*). — 3. *me chewalt* (*met geweld*); — ob *beurmanz lant* (op buurmans land); — doch: *totterdoot* (tot der dood); *tlant ta lecht* ('t land dat ligt), *anttoēk*.

1. HERBARIUM UIT ± A° 900

Het oudste bekend *herbarium* voorzien van interlineaire *Vlaam-sche* glossen komt voor op blz. 63a van den *Codex ms. Regiom* 1783, die allerlei Lat. geneeskundige recepten en tractaatjes bevat (1). Het wordt bewaard te Königsbergen, waar het, blijkens het opschrift,

(1) Prof. Van Ginneken vestigde onze aandacht op dit stuk en bezorgde ons de woordenlijst.

uit het Cisterziënklooster te Pelplin in West-Pruisen gekomen is, en werd reeds afgedrukt en eenigszins alphabetisch geordend door F. MILKAU in *Jahrbuch des Vereins für Niederdeutsche Sprachforschung* 1891, XVII, 81—84, en gecommenteerd door C. WALTHER in *Jahrbuch* 1892, XVIII, 130—140. Dit kruidboek werd op het einde van de 9de, of zeker in de 10de E. door een Westvlaming (waarschijnlijk uit het toen reeds bloeiende Brugsche Vrije) opgesteld, vermits de 83 termen uit de *volkstaal* genomen en door prof. Van Ginneken alphabetisch gerangschikt, op een half dozijn na in westelijk Zeeuwsch- en in West-Vlaanderen kunnen thuis gebracht worden. Wonder genoeg vertoonen deze benamingen, waarin o. a., op een paar uitzonderingen na, geen enkele twee of drieklank duidelijk afgebeeld is, in ons Mwvl. et Nwvl. nog *juist denzelfden klankvorm*, vaak zonder een merkbaar verschil van beteekenis (1).

1. **Adie, ebulum;** — *ebulus* dats *adec*, Hs. Yp. 97^d; — *hadik* Kr. 143 (2); Ndl. *hadik*; Wvla. *adik*.

2. **Alruna** (*u* = Ndl. *u*), **mandragora;** — *alruinplant*, Kr. 5; Wvla. *alruūn*.

3. **Alsne, absintium;** — *alsene*, Jan Yp. 177; — *alsem*, De Bo 49.

4. **Anep, eanaps** (mlat. *canabis*, waaruit *canep*, Hs. Yp. 94^d, *kemp*, Jan Yp. 86); — (*hanep*, Rek. d. Gr. 1, 368); — Ndl. *hennip*.

5. **Aquileia, aquileia;** — *acoleye*, Jan Praet 257; — *akelei* Kr. 126.

6. **Aselnote, auellana;** — *aselnote*, Nat. Bl. 9, 452 var.; *hazelnooten*, inv. 2, 202 (1292); — *hazelnoot* Kr. 16; *azelnoot*, — *neut* De Bo 749.

7. **Baia, bacea;** — van *bayen*, Jan Yp. 54; *bayen* inv. 2, 189 (1371); — *bei*, *bai* Kr. 65; Ndl. *baai*, *bei*.

8. **Banet** (os. *banut*, *binit*; ags. *beonet*, eng. *bent*) **fungus** (paddenstoel); — Jan de *Baenst* (3) RkB. 62 (1382) Brugge; — *ba(a)nst*, *benst* (zwam, tondel) De Bo 60; Ndl. *bent*-gras. Verg. *Benthille* (wijk van St. Jan in Eremo) DF. 1, 766 (1262).

9. **Belne** (os. *bilene*, ags. *beolene*), **iusquiamum;** — *belne*, Nat. Bl. 10, 289 var.; — Ndl. *bilzenkruid*.

(1) Dr. F. BUITENRUST HETTEMMA, *Oude Glossen*, Gent, 1914, blz. 137. — Elk *Ouwla*. en *Lat.* woord uit het herbarium genomen staat in vette letter.

(2) J. SAMYN, *Kruidwoordenboek van De Bo*, Gent, Siffer, we vermelden hier nog DF. = DE FLOW K, *Woordenboek der Toponymie*, Brugge 1919—1926. — Pr.: *Proces te Brugge 1472* (z. n°. 52) uitgegeven door E. Gailliard, *Versl. en Meded.* VI. Ac. 1910 (1021—1042).

(3) *Baenst* misschien ook *grootte biezen korf*, De Bo 69.

10. **Beze** (1), **cirpus**; — ten *Beesen* (in een fra. tekst) DF. 2, 37 (1630) Aardenburg; — *bieze*, De Bo 128; Ndl. *bies*.
11. **Bise** (*i* = *ie*), **biblus**; — *bieze*, De Bo 128; Ndl. *bies*.
12. **Bise**, **iuncus**; — met *biese(n)* Hs. Yp. 64d; Jan *Biese* IdM. 120 (1362); — *bieze*, *bies* (fra. *junc*), De Bo 128; Ndl. *bies*.
13. **Bise**, **papirus**; — *bieze*, De Bo 128; Ndl. *bies*.
14. **Bivot**, **artemesia**; — *bivoet*, Nat. Bl. 3, 1599; — *biëvoet*, *bijvoet*, Kr. 13, 107; Ndl. *bijvoet*.
15. **Boge**, **pulegium album**; — tot heden toe nergens elders aangetroffen, Ndl. *polei*.
16. **Bomuarn**, **polipodium**; — *varen* (filix) Gloss. flam. 9; — *boomvarent* Kr. 18; Ndl. *boomvaren*; zie nr. 76.
17. **Bouerella**, **labrusca** (wilde wingerd); — *boberellen* (Jodenkers) Grooten Herbarius 1514.
18. **Brade**, **sure**; — *brade* Hs. Yp. 34^a; — *brâ* (kuit van 't been) De Bo 177; Ndl. *brade*.
19. **Bram** (ags. *bróm*), **genista** (fra. *genêt*); — *braembosch*(?) DF. 2, 602 (1284) Eede; — *broem* DF. 2, 846 (1339); int *broum* stic DF. 2, 860 (1366) Lophem; *brombelec*, *broombeek* DF. 2, 855 (1272, 1390) Zonnebeke; — *brom*, De Bo 190; Ndl. *brem*. [*Brâm*, *rubus* (doornstruik); *braemacker* DF. 2, 595 (1317); *Bramen* De Dene 107; — *braam*, De Bo 191].
20. **Cattenstert**, **caudacallina**; — te *Catstert* RkB. 313 (1382) Kortrijk; [*cattenstaert*, Rein. 2, 3209]; — *kattesteert* De Bo 501.
21. **Cimmin** (l. *tsimmin*; ags. *cymen*) **ciminum**; — vate *cummeljs* inv. 2, 68 (1360); *commyn* inv. 2, 188 (1371); *cumghe* inv. 2, 68 (1360); — Wvl. *kummel*; Ndl. *komijn*.
22. **Clavere**, **citisus**; — *clavere* Hs. Yp. 130^a; — *klaver* De Bo 527; Ndl. *klaver*.
23. **Clithe** (met *th* (= *p*) uit Ags. *cliðe*), **lappa**; — misschien L. Van den *Clite* Ypr. 7, 292 (1380); *clesse(n)* Hs. Serr. 14, blz. 27; — *klisse*, *klesse*, De Bo 534; Ndl. *klit*.
24. **Colscot**, **madiger**; (van *kool* + *scot*, mnl. *scot*, *scheut*); tot heden nergens aangetroffen; Wvla. *kool* — (scherpl. *oo*).
25. **Dan**, **abies**; — (*danne*, Rek. d. Gr. 3, 457); — *dèn*, De Bo Ndl. *den(neboom)*.

---

(1) *Beze*, *bise* (3 maal) beteekenen allerlei biessoorten als daar zijn: paarde-, pap-, spleet-, steen-, stoelbiezen, Kr. 192.

26. **Daunetela** (*l. daunetela*) **nepita**; — *dannetele* (hennepnetel) Hs. Yp. 15^b; — *dannetel*, *dannittel*, De Bo 212; Ndl. dinettel; toch verschillend van: *dawwnetel*, Heukels.

27. **Ditel** (*l. distel*), **cardus**; — *diestelen*, Nat. Bl. 2, 274; *distel* DF. 3, 298 (1636); — *distel* n. *destel*, De Bo 226.

28. **Dresna**, **edera** (*terrestris*); — *dresene*, Nat. Bl. 3, 1660 *var.*; — *dreesem* (meest scherpl. *ee*, en harde *s*; aardveil), De Bo 263.

29. **Edere**, **corimbus fructus**; — *edre* Hs. Yp. 94^a; — thans niet meer gebruikt.

30. **Els**, **alnus**; — ten *helsen* IEB. 1, 222 (1333); het *helshout* DF. 3, 1010 (1280); — *els(t)* De Bo 301; Ndl. *els*.

31. **Erdbeire**, **fragum**; (*ertberen*, Geld. Mault. 124; verg. *braembeijer* DF. 2, 597 (1701); — *èèrdbeiers* De Bo 96; Ndl. *aardbei*.

32. **Erdbeirblat**, **fragifolium**; — nergens elders aangetroffen; — Wvla. *èèrdbeierblad*.

33. **Ersminthe** (ags. *horseminte*), **mentastrum**; — [*hers* (= *ros*) Rek. v. Brugge 1292, Gloss. flam. 117; *mente* Nat. Bl. 10, 251] — *minthe* De Bo 685; *munte* De Bo 721.

34. **Galegan**, **galange**, **galanot?** **galbanum**; — *ghaligane* inv. 2, 67 (1360); *galygaens* inv. 2, 189 (1371); *galligaen* inv. 2, 204 (1379); *galangen*, Nat. Bl. 9, 303; *bale gallen* inv. 2, 189 (1371). — Ndl. *galigaan*.

35. **Garwe**, **millefolium**; — *gèrwe* De Bo 362; *gerwe*, *gerve* Kr. 37; Ndl. *gerwe*, *gerf*.

36. **Gigeberre** (misschien *gingeberre*), **gingiber**; — *ghingeber(e)* inv. 2, 205 (1339); 203 (1357); 67 (1360); 189 (1371); 5, 503 (1450); — *ginebere*, *ginnebeer*, *gineberge*, De Bo 376; — *gingerbeer* Kr.

37. **Hundeblome** (*u* = *oë*), **camamilla**, — *hondtsbloemen*, Leuv. Bijdr. 4 329 (15de E.); — *hondsille* (fra. *camomille puante*) De Bo 438; (uitspr. *hoënd*—); Ndl. *hondsbloem*.

38. **Kervele**, **cerfolium**, — *kervele* Hs. Serr. 14, bl. 35; — *kervel* Kr. 59; Ndl. *kervel*.

39. **Kunnella**, **sarpillum** (boonekruid); — *keul(i)e* Kr. 59; De Bo 160; Zeeuwschvla. *keune*, *kunne*.

40. **Kukukesloc**, **alleluia**; — *koccoexlooc* Hs. Yp. 14, bl. 63; — *koëkoëkszurkel*, De Bo 549.

41. **Latue**, **latuca** (tamme en wilde latuw); — *ledicke* Hs. Serr. 14, bl. 33; *lactuca* dat es *latuwe* of *lachteke* Hs. Yp. 100 d; — *latuwe* Kr. 70; Ndl. *latteke* en *latuw*.

42. **Lilie, lilium**; — *lilie* Sp. II⁴, 18, 16; *lelie* inv. 5, 511 (1464); — Ndl. en Wvla. *lelie*.

43. **Lise, gladiolus**; — *lysch* Int. 406 (1299) Brugge; van den *lissche* inv. 4, 388 (1415); — *lis, les* De Bo 42; *lis(ch), les(ch)* Kr. 73.

44. **Loc, alleum**; — van *loke*, inv. 1, 113 (1302); — *look*, De Bo 648.

45. **Louesca** (o = ö), **libiscus** (fra. *livèche*); — *lovessce(n)*, Hs. Yp. 104^b, *lovessche*, Troyen 1210; *levessche, livessche*, Hs. Serr. 14, bl. 119; — *lavasse*, De Bo 612; *liewesse* Kr. 72.

46. **Madalboom** (misschien *mandalboom*), **amigdalus**, — (*mandelboom*, Breidenb. 123 v.) *amandelboom*, Gloss. flam. 8, verg. *mandelen* inv. 2, 188 (1371); — Ndl. en Wvl. *amandelboom*.

47. **Marubie** (u = ö), **marrubium**; — *malrobien* (o = ö) Hs. Serr. 14, bl. 65; *maelrovie*, Hs. Serr. 14, bl. 40; — Ndl. *malrove*.

48. **Mecopin** (hs. *mecopī*; uit **maxincop, *maxancop*; verg. hd. *Mohn*), *papaver*; — *mecopin* (van slaaproos), Nat. Bl. 9, 578; — *mèèkop* De Bo 678; *mèèkop* Kr. 77; Ndl. *maankop*.

49. **Melde, atriplex**; — (*melde(n)* Barth. 293^a); — *melde*, De Bo 667, Kr. 78; Ndl. *melde*.

50. **Melquid, lactarides**; — Willem *Melcwied(s)* Ypr. 1, 148 (1374); CSM. 473 (1390); den *melcwietstraetkin* Int. 517 (1548); — *melkwied*, De Bo 683, Kr. 79; Ndl. *mellowijt*.

51. **Merka, apium**; — *apium* of *marke* Hs. Yp. 92^b; — Ndl. *merk*.

52. **Mire** (uit Wgm. **meure* > *meore* > *miere*), **gileonum** (*stellaria media*); — *miren* Lanfr. 31 r; — Zeeuwschvla. *miere, mier* (bloem), De Bo 694; Ndl. *mier*.

53. **Mos, muscus**; — *mosse*, Sp. I¹, 21, 22; — Wvla. Ndl. *mos*.

54. **Mure** (uit Wgm. **meure* > *miure* > *mure*; uitspr. *meure*), *carica* (fra. *mouron*); — *muer*, Hs. Serr. 14, bl. 29; — *murre, meure*, De Bo 692, 722; Ndl. *muur*.

55. **Musche, moysika**; nergens aangetroffen.

56. **Mushore, pilosella**; — *musoore*, De Bo 718; Ndl. *muizenoor*.

57. **Papla, malua**; — *maluwe* of *pappele*, Jan Yp. 55; — *pappel(e)*, De Bo 826; Kr. 19.

58. **Pastanaca, daucus**; — *Pastenaken* CSM. 107 (1245); — Wvla. *pastenaak*; Ndl. *pastinak*.

59. **Persele, petrosilium** (fra. *persil*); — *persine* (ofra. *persin*; verg. Mwwl. *aysile, aysine*) inv. 1, 118 (1302); — *perselle, persijn*, De Bo 847; Ndl. *perselle*.

60. **Pet** . . . ., **piretrum**; — onbekend.
61. **Poret** (ofra. *porée*), **porrum**; — *poreide*, Nat. Bl. 12, 311 var. — *poret*, *paret*, *pret*, De Bo 886; Ndl. prei.
62. **Radie** (uit. Lat. *radix*), **rafanum**; — van *radicke*, Jan Yp. 133; — *randijs* Kr. 102; Ndl. radijs.
63. **Ribbe**, **lanciolata**; *hontsribbe*, Jan. Yp. 86; *hontsrebbe* Hs. Yp. 45^b; — *rebbe* (= *hondsrebbe*), De Bo 917; *ribbe*, *rebbe* Kr. 103.
64. **Rid** (onfr. *ried*), **arundo**; — van den *riede* inv. 4, 338 (1415); — *ried*, *riet* Kr. 105; Ndl. riet.
65. **Romescol** (*Rûmisk-côl), **beta**; — *Rooms*, *room* (beet) met scherplange oo, De Bo 953; Kr. 107; Ndl. biet.
66. **Salge** (saldžje), **saluea**; — *saelge(n)* Nat. Bl. 3, 1657; — *saalde*, *salie*, *seldje*, De Bo 967; Kr. 109; Ndl. salie.
67. **Savelboom**, **sauina**; — *savelboem*, Hs. Serr. 14; — Ndl. savelboom; zevenboom.
68. **Scaffise** (*d*), **carix**; — *schaafstroo* (*equisetum hiemale*) Kr. 57; Ndl. schuurbies.
69. **Seelworte**, **celidonia**; — *celidonia* dats *scelleworte*, Hs. Yp. 96^b; — *celiado(o)ne*, De Bo 204; Ndl. schelwortel.
70. **Seuisun** (uitspr. *skwisoen*), **ceuesion**; — *samsoen*, *sencioen*, *singsoen*, *sinksoen*, De Bo 968, 1023; Kr. 114.
71. **Sle**, **atrile**; — van *sleen*, Hs. Yp. 93^b; — *sleen*, *slene* (scherpl. *ee*) *slei*, De Bo 1031; Kr. 115; Ndl. slee.
72. **Sledorn**, **ater**; — *sleedoornen*, Lanfr. 71 r.; — *slee-*, *sleidoorn*, De Bo 1032; Kr. 115.
73. **Stenbreca**, **fraxifraga**; — *saxifraga* of *steenbreke* dats *bevenelle*, Hs. Yp. 105^b; — *steenbreke*, Kr. 122; Ndl. steenbreker.
74. **Surele**, **asidula**; — *surkle*, Hs. Yp. 93^b; *seurcle* inv. 1, 122 (1302); — *surkel* (*u* = *ö*), *sulker* Kr. 127; Ndl. surkel.
75. **Ters**, **veretri(?)**; — *teers* (dikke stok), De Bo 1137.
76. **Uaren**, **filix**; — *varen*, Gloss. flam. 9; (*varen*, Rein. 1, 2372); — *varente*, *va(a)rnte*, De Bo 1242; Ndl. varen.
77. **Uenecal**, **feniculum**; — *venekel*, Nat. Bl. 10, 275; *vinkel*, Jan. Yp. 55; — *venkel*, *vinkel*, De Bo 139; Ndl. venkel.
78. **Uenekol**, **maratrum**; — *venekols*, Nat. Bl. 6, 88 var.; — *venkel*, De Bo 139.
79. **Unium** (uitspr. *oënjoen*), **cepe**; — van *ongioene*, inv. 1, 121 (1302); van *angoene*, inv. 1, 125 (1302); van *onjunen*, *ongtunen*,

inv. 1, 118 (1302); — *an(d)joen*, *ajoen*, De Bo 42.; Ndl. *ajuin*.

80. **Walric, erucus**; — Meeus *Walryc* Ypr. 7, 294 (1380); Meux *Walricx* CSM. 498 (1398); Jan *Wolrijc*, Clais *Wolrijc* RkB. 269, 271 (1384) Veurne; — *walderik*, *wolderik* (fra. ravenelle), De Bo 1368.

81. **Wegabreda, plantago** (fra. plantain); — plantago dat es *wegebrede*, Hs. Yp. 129^d.; — *weeg-*, *weugbree*, De Bo 1377; Kr. 145; Ndl. *weegbree*.

82. **Widebinde, ligustrum**; — der *wedewinden* (*binde* = *winde*, Kr. 13) Hs. Yp. 129^d.; — *wedewinde* (klimop) De Bo.

83. **Ysopo, ysopem**; — besperze mi met *ysopen*, Ovl. Lied. en Ged. 6, 114; — Ndl. en Wvla. *yzoop*.

1. KLANKLEER

Opm. De schrijver van het hs. heeft blijkbaar allerlei klanken naar de boekentaal van toen door *één zelfde* letterteeken uitgebeeld, zoodat we hier — waar we de Wvla. Klankleer breedvoeriger behandelen — met het oog reeds op tot heden toe bewaarde, doch in de 11de, 12de E. reeds voorkomende (nr. 2, 3, 4, 5, 6, 7) klankvormen, enkele gissingen hoeven te doen om de *volkstaal* van toen duidelijk voor te stellen.

KORTE VOCALLEN

1. **Verkorting** is bijna zeker in: *daunetela*; verg. Mvla. en Nwvla. *nettel*, *nittel*, naast Nwvla. (Kortrijk): *netel*; — wellicht in: *scuisun* met *ī* uit *ē*; verg. *singsoen*; — misschien in: *alsne*; verg. echter Mvla. en Nwvla. (met oorspr. gerekten vorm): *aelsem*, *aalsem* n. *alsem*.

Aanm. Merkwaardig voor sommige klankwijzigingen is de geminatie met voorafgaande korte vocaal (teweeggebracht door den uitgang *el(en)*) in het westen en het noorden, terwijl het oosten een gerekte vocaal vóór enkele cons. vertoont: *druppel*, *dreupel*, enz.; DASSONVILLE, *Phil. Bijdr.* 1893, 10.

Rekking bestond wellicht reeds vóór *rd*, *rt*: *erdbeire*, *cattenstert*; verg. Mvla. *Klankleer* (1) § 8.

2. Ogerm. *a* blijft immer *a*; *blat*, *cattenstert*; — *aselnote*, *clavere*; — ook in vreemde woorden: *aquileia*, *galegan*; Mvla. *Kl.* § 11. — Uitzondering: *dan*, waarvoor later *den*, uit *danniô.

3. *ar* vóór cons. *r*, *w* blijft nog: *mar(r)ubie*; — *garwe* (ohd. *gar(a)wa*); — evenzoo meestal in het Mvla., vooral vóór *d*, *t*, Mvla.

---

(1) Verder wordt dit werk onder Mvla. *Kl.* geciteerd.

Kl. § 12, bl. 23; wordt echter ook *er* vóór labiaal: *gerwe*, Mvla. Kl. § 12; — Nwvla. heeft *gerwe* met *e* vóór labiaal, *Vercoullie* 8, 5.

4. *al* (niet gevolgd van *d*, *t*) wordt in beklemtoonde lettergreep *al*: *alrune*, *alsem*, *walric*; — doch in 't Mvla. *ol* naast *al*: *wolrije* n. *walric* (Mvla. Kl. § 14); — later insgelijks: *wol(de)rik* n. *wal(de)rik*; verg. DASSONVILLE, *Phil. Bijdr.* 1895, 13; VERC. 8, 3; DE Bo 2. — De huidige uitspraak *ol* (*olruūn*) bestond bijna zeker in 't jaar 900; verg. nr. 11, *Aanm.*

5. *a* (+ *i*-umlautsfactor) was bestendig *e* in: *els*, *kervele*, *daunetela*; — doch bleef ongewijzigd in: *adic*, *anep*, *radic*; — evenzoo in het Mvla. (Mvl. Kl. §§ 18, 21); — en in het Nwvl. Uitzondering: *nittel* met *i* uit *e*; zie nr. 5, 4; en *-beire* (*ē*), uit *beri* < *basi*.

6. *a* + *h* + *i* wordt *e*, d. i. *èè* of *ē* met syncope van *n* vóór gutt.: *mecopin*, bnw. uit **mahincopin*; verg. *Mvla. Kl.* § 23, *Aanm.*

7. *e* blijft immer: *edere*, *stenbreca*, *uenecal*, *wegabreda*; *gigeberre*; evenzoo in 't Mvla. (§ 32, 34); — en in het Nwvla. — Uit *venkel* ontwikkelde zich al vroeg met *iē* vóór *n* + gutt.: *vinkel*, *Mvla. Kl.* § 21. — Naast *wegabreda* bestond waarschijnlijk *wōgabreda* met *ō* (= *eu*) onder invloed van *w* en *g*; verg. *Mvla. Kl.* § 35, en Nwvla. *weugbree*; zie *Kl.* nr. 5. — In *scuisun* werd *ē* verkort.

8. *e* vóór *rd*, *rt* blijft immer (doch werd gerekt): *ērdbeire*, *cattenstērt*; — in het Mvla. evenzoo voor beide woorden, *Mvla. Kl.* § 33; — in het Nwvla. insgelijks, VERC. 9 nr. 9.

9. *er* vóór *k*, *s* blijft haast altijd: *merke*, *persele*; — in het noordelijk Mwvla. verschijnt *ar*: *marke*; verg. *Mvla. Kl.* § 33 *a*; — in het Nwvla. steeds *er*.

10. *e* vóór *l* blijft: *melde*, *melquid*, *scelleworte*; verg. *Mvla. Kl.* § 32; ofschoon daar wel een klank *al* kan bedoeld zijn; *Mvla. Kl.* §§ 21, 32: *alne*, *smalten*; VERC. 9, 9; DASSONVILLE, *Phil. Bijdr.* 1895, 14; en nr. 11 *aanm.*

11. Mlat. — *ade*, *ate*, *ofra*. *ée* was toen reeds *e*, *ee*, soms ook *ei*: *poret*; Mwvla. Kl. *poreide*, Mwvla. Kl. § 39; Nwvla. *p(o)rèt*.

12. *i* blijft *a*) met uitspr. *iē* vóór *n* + *muta*: *widebinde*, *ersminte gingeberre*; — in het Mwvla. echter bij uitz. *mente* (lat. *menta*), *Mvla. Kl.* § 42, 2; — in het Nwvla. *mint* n. *munte* dat op ohd. *munte* teruggaat.

b) vóór *b*, *s*, *sc* + umlautsfactor: *distel*, *lisc*, *ribbe*; — evenzoo in het Mwvla., doch meestal *rebbe*, *Mvla. Kl.* § 42; — Nwvl. *rèbbe*; *lēs*, *destēl*. — Owvla. *i* had dus vroeger de waarde van *ε*, soms van *è*.

13. *i* wordt *a*) in oorspr. open, later weer gesloten lettergreep *e* (uitspr. *è*): *bēlne*, *bēn(s)t*; later ook elders *ē*: *lelie* (germ. *lilie*), *wede-winde*; *b*) blijft, vermoedelijk reeds met uitspr. *ē*, in *clithe* en *widebinde*, waar spelling *i*, later *e* een klankwettigen nevenvorm *wōdebinde* door *u*-umlaut of invloed van *w* laat vermoeden, *Mvla. Kl.* § 35, 45.

14. *i* voor *v* (*h*) blijft in Mwvla. en Nwvla.: *livessche*, *lievesse*; — wordt echter *e*: *levessche*; — en, kenschetsend feit! ook *ö* (= *eu*) in: *lovesca*, vorm die, als zoovele soortgelijke, is blijven voortbestaan; *Mvla. Kl.* § 45; zie nr. 4, 1.

15. *o* blijft immer behouden in alle posities: *mos*, *scot*; *boge*, *mecopin*, — *poret*, *ysopo*, *Mvla. Kl.* §§ 56, 59.

16. *ō* vóór *rn* ook vóór *r* (ausl.), *rd*, *rt* werd gerekt tot *ō*, *oo* (meest scherpl. *ooe*, *oeo*) in: *sledorn*; verg. later: *doern*, *noert*, *voer*, *voer*; *coer(e)n* enz.; zie nr. 34; Mwvl. *Kl.* § 58. De Bo 441.

ō vóór *r* + andere cons. werd *ō* of bleef, al naar *i*-umlaut al of niet aanwezig was; vandaar dubbele vormen: *korf* n. *kōrf*; doch: *bō(r)stel*, *Mvl. Kl.* § 58, 2; De Bo 756.

17. *ō* niet gevolgd van umlautsfactor bleef immer *ō*: *boge*, *bouerella*, *poreide*; later *boven*, *gode* enz. — Uitzondering: oorspr. *ō* vóór *d*, *t*, *n*, *s*, *z*, *r* wordt altijd scherpl. *oo* (uitspr. *ooe*, *oeo* soms *ooe*) in de Yzervallei (Veurne, Poperinghe) en vooral in Fr.-Vl.: *gebooeren* (natus), *gloeerie*, *goote*, enz.; zie nr. 34.

ō voor *i*-umlautsfactor zal hier reeds, lijk later, *ö* (spell. *o*, *u(e)*) geweest zijn: *Anthonis*, *Antuenis*; z. *Mvla. Kl.* § 60.

18. *u* vóór *n* + *muta* blijft immer behouden: uitspr. korte *oē*, met de spell. *ū*: *hundebloeme*; — met de spelling *ū* en later *o* in het Mwvla., *Mvla. Kl.* § 70; — en de spell. *o* in het Nwvla., uitspr. *oē*: *hond* (= (*h*)*oēnd*); z. nr. 67.

19. *u* vóór *nn* met spell. *u*; — Mwvla. sp. *u*, *oe*; — thans *eu* werd altijd *ō* uitgesproken: *cunnella*; — Mwvla. **cun(n)ele* of **cōn(n)ele*, *Mvla. Kl.* § 72, 2; — Nwvla. *keule* uit *kōn(e)le*.

20. *u* vóór *r* + cons. blijft immer; uitspr. opener dan in 't Ndl., dus *ō*: *surele*, *seurcle*, *surkel*, *Mvla. Kl.* § 73.

21. *u* vóór cons. + *i*-umlautsfactor wordt:

a) *e* waaruit vóór gedekte *r* ook *a*, *o*: *ersminte* (ags. *hryssa*), n. (*h*)*ars*, (*h*)*ors*; *worte* (ags. *wyrt*) n. Mwvla. en Nwvla. *wertel*; *Mvla. Kl.* § 73; De Bo 1393.

b) vaak *i* (= *ε*) n. *u* (= *ö*) vóór door *i*, *j* ontwikkelde geminatie:

cimmin (lat. *cuminum*); naast *cummeljs*, *cumghe*; verg. *brigghe* n. *brugghe*; *pit(te)* n. *putte* uit *brughjô, *putjô, enz. *Mvla. Kl.* § 78. — *Comijn* met *o* gaat terug op ofra. *comin*.

22. *û* niet gevolgd van umlautsfactor werd al vroeg *ô*: *Pupuringa*, *Poperinga*, *somer*. — Uitz. vertoonen veelal de meervoudsvormen prt. der abl. ww. 2de kl. met scherpl. *oo* (Mwvl. spell. *o*, *oo*, *oe*, Nwvl. sp. *oo*, *oe*, *oe*, *oe*): *me scho(o)ten*, *verlo(o)ren*, *schoeten*, *verloeren*, *schoeten*, enz., z. n^r. 34.

û gevolgd van umlautsfactor (Owvl. sp. *u*, Mwvl. *u*, *oe*, *ue*, *eu*, *o(o)*) werd altijd als *ö* uitgesproken: *marubie*, — Mwvl. *malrobie*, Nwvl. *malreuve; z. *Mvl. Kl.* § 82, blz. 162b, en blz. 158. — Waar i-umlaut soms ontbrak treft men *ô* naast *ue*: *aselnote* n. *aselnute*, zooals heden, *Mvla. Kl.* § 31; De Bo 749.

LANGE VOCALEN

23. Ogerm. *â* blijft altijd (zelfs als *i*, *î*, *j* volgde): *brade*, *bomuärn*, *scāfbise*; — zoo ook in het Mwvla. en Nwvla.: *brâ*, *varen*. — De uitspraak *ao* bestond zeer waarschijnlijk reeds in de 10de E.: *vaoren*; zie n^r. 7; *Mvla. Kl.* § 24.

24. *î* blijft immer behouden: uitspr. *iě*: *biuôt*, *walric*; — *biëvoet*, enz. — *Lilie* (n. *lelie*) gaat rechtstreeks op lat. *lilia* terug.

25. *ô* (met Owvla. spell. *ô*, *u*; — Mwvla. spell. *ô*, *oe*, *oo*; *ou* (vooral vóór lip- en keellet.); — Nwvla. spell. *oe*, *o* werd over het algemeen in dezelfde groep *steeds* op dezelfde wijze uitgesproken, t. w. meestal *oe* vóór *r*: *moer*, *boer*; — *oe* vóór dent. *d*, *t*, *s*, *z*: *moe^eder*, *voet*; — *û* of *oë* vóór lip- en keelklanken, en vóór *m*: *kükückes*, *roëp*, *zoëken*, *bloë^më*; *broë^m*; *ö* vóór gedekte *m*: *blö^mme* n. *bloë^me*.

26. Lat. *ô* in den uitgang *-(i)on*; ofra. *-(i)on* met Owvla. spell. *u*, later *oe*, werd altijd lange *oe* uitgesproken: *scuisun*, *uniun*; *onjoen*, *singsoen*; verg. *Mvla. Kl.* § 69.

Aanm. De uit lat. *ô* ontstane *û* door i-uml. in *Rûmisk-col* heeft spell. *o*, later *oo*, met scherpl. uitspraak: *ooe* of *oe^o*; *Romescol*; Nwvla. *Rooms* (= *Roe^oms*); of *oe^e*: *Roë^ems*.

27. *û* in gesloten en open lettergreep met Owvla. spell. *u*; — later *u*, *uu*, *ui* (zeer zelden in het Mwvla.) werd immer *u* (= *ü*) uitgesproken: *alruna*, *mushore*; — *alruin*, enz. — Trouwens nooit wordt de spell. *oe* voor een oorspr. *û* (b.v. *moes* (= *mus*)) aange troffen; wèl de spelling *u* voor *oe* (= *ô*) b.v. *brûc*, *stul* en daaren-

boven werden haast *al* de Owvla. klanken tot heden zoo getrouw overgeleverd, dat de Nwvla. en Mwvla. *u* (= *ü*) ook voor het Owvla. dient aangenomen; verg. Ags. *y* uit *u* door *i*-uml., SIEVERS § 96.

28. *û* vóór *r* (spell. *u*, — *uē*, — *uu*) werd **altijd** *eu* uitgesproken: *mure* (= *meure*), *muere*, *murre*; *Mvla. Kl.* § 86, 87.

DIPHTHONGEN

29. Ogerm. *ai* (Owvla. spell. *ê*; — Mwvla. sp. *e*, *ee*, *ei*, soms *ie*: — Nwvla. sp. *ee*, soms *ei*): *dresne*, *sle*, *stenbreca*; — *dresen*, *slee(n)*, *steenbreke*; — *dreesem* enz. werd waarschijnlijk **altijd** op dezelfde wijze in **dezelfde streek** uitgesproken, d. i. als Ndl. *ee* (zelden) of als *ē* of als *ee*, *ies* b.v. *breet*, *brēt*, *breet*, *briest*.

Uit een speciaal onderzoek in gansch het Wvl. gebied is gebleken 1. dat scherplange *ee*, *ies*, al of niet gevolgd van een umlautsfactor gehoord wordt te Kortrijk, Thielt, Thourout, Gheluwe, Poperinghe, Hazebroek, Cassel, Winnoxbergen, en soms ook te Brugge, Damme, Veurne, zelfs in het enkelv. (en vandaar in het mv.) van 't imperfect der st. ww. 1ste klasse: *breet*, *briest*; *kleene*, *kliene*; *schriesve(n)*; — 2. dat *ē* gehoord wordt in het noorden langs de kust: te Duinkerke, Oostende; — Damme, Brugge (n. *ee*, en *ee* (*ies*); — te Ieperen, en in *ēn* en *gēn* in gansch Fr.-Vl.: *brēt*, *zē* (zee); zie leesstukken nrs. 10, 11, 13, 14, 25, 29, 34, 38, 50, 67.

30. Ogerm. *au* (met Owvl. spell. *o*; — Mwvl. sp. *o*, *oo*, *oe*; — Nwvl. sp. *o*, *oo*): *bomuarn*, *loc*, *mushore*; — *boom*, *boem*, *loke*; — *boom*, *kool*, *oore*, werd eveneens waarschijnlijk **altijd** op dezelfde wijze op dezelfde plaats uitgesproken, d. i. als Ndl. *ō*, *oo*; als *ò* (met *ao*-klank), als *ooe*, *oeo*, als *oe* b.v. *doot*, *doden*; — *hòðsvat* (soms *aaosvat*); *boom*; — *boem*; — *broet*.

Uit een speciaal onderzoek is opnieuw gebleken dat *oeo*, *ooe*, al of niet gevolgd van een umlautsfactor gehoord wordt te Kortrijk, Thielt, Thourout, Gheluwe, Nieuwpoort, Damme, Lombartzijde, zelfs in het enkelv. prt. (en vandaar in het mv.) der st. ww. 2de klasse: *boem*, *boem*, *droeoge*; *schoeote(n)*; — soms ook in Fr.-Vl. vóór tandklanken, *d*, *t*, *n*, *s*, *z*, *r*: *loen*, *loen*; — *ō*, *oo* te Brugge, Lombartzijde, Oostende, Damme; en vóór *b*, *g*, *f*, *v*, *l*, *m*, *p*, *ch*, *k* te Poperinghe, Veurne en in Fra. Vl.; — *ò* vóór tandklanken te Dixmude: *dòdd*, en zelfs: *au* vóór lip- en keelklanken te Brugge:

drauge, — en *oe* vóór *dent*. aldaar: *broed*; zie n^{rs}. 10, 11, 13, 14, 25, 29, 34, 38, 50, 67.

31. *a* + *w*¹ uit *auw* was en bleef *au(w)* in: *daunetela*, *daunittel*, (uitspr. *ðw*) *Mvla. Kl.* § 113.

32. *eu* werd door *eo* tot *io*, *ie* met de spell. *ie*, *i* (10de, 11de, 12de E.) later meestal *ie*; uitspr. Ndl. *ie* of (blijkens de spell. *i*) monophth. *i*: *mire*, *melcquid*, *rid*, *bise*; *miere*, *ried*, *biese*, enz. *Mvl. Kl.* § 101. — De Ndl. klank *ui*, uit Onfr. *iu*, *io*, is in 't W.-Vl. onbekend: Wvl. *bedieden*; *duvel*.

CONSONANTEN

33. *Aphaerese* van *h* bestond reeds *lijk nu* in de volkstaal: *anep*, *ersminte*, *Mvla. Kl.* § 184; — evenzoo prothesis in: *mushore*.

Germ. *b* is nog bewaard in *marubie* en *malrobien*; doch was reeds *v* in *lovesca*. — Rom. *c* (= *k*) wordt *ts* vóór *i* in *cimmin*.

Germ. *þ* (th) was reeds *overal d*: *distel*, *erdbeire*, enz.; — doch bleef in: *clithe*, ags. *clide*. — Plaats- en persoonsnamen uit de 10de en 11de en 12de E. vertoonen in de spelling nog *þ*, *ð*, wanneer deze reeds lang *d* werden uitgesproken; zie n^{rs}. 2, 3, 4, 5.

De verbinding *sk* was *s* in *auslaut*: *Romescol* uit *Rūmiskcōl*, in *an-* en *inlaut* wellicht nog *sk* in het Noorden: *scafbise*, *scot*; in het Zuiden *sk*: *Paskendale*, zie n^r 5, 18.

Besluit. Deze Owvla. *boekentaal*, en vooral de Owvla. *volkstaal* sluit zoo nauw bij de Mwvla. taal aan, dat in menig *phonologisch* opzicht het Mwvla. tijdvak niét ± 1240, maar drie eeuwen vroeger kan aanvangen.

2. OUDWESTVL. PERSOONSNAMEN UIT DE JAREN 600—1250

Deze namen *zorgvuldig gekozen* uit de bekende cartularia van West- en Fransch-Vlaanderen, en soms zichtbaar onder *Rom.* invloed staande, behooren nog gedeeltelijk tot de *oudere* laag: deze geraakten grootendeels in onbruik sedert de 12de eeuw, omdat ze door een jongere soort, die tot heden toe weleens voortleeft, werden verdrongen, of van de jaren 1100 af door christelijke doopnamen werden vervangen. — De namen, welke uit een zelfde ondl. woord werden gevormd, zijn zooveel mogelijk bijeengebracht, en de klankvormen uit een later tijdvak worden ter vergelijking medegedeeld.

A. MANSNAMEN

apal, epel, edel of adel:

Adalardus (— (*h*)ard) DF. 3, 74 (857); *Alardus* CSBP. 6 (1107); *Alarde* RvBr. 41 (1302); *Alaerd(s)* inv. 1, 481 (1337); CSM. 400 (1358); GvM. 4, 544 (1454); thans nog familienaam: *Allaer(t)*; zie MANSION 145.

*Adalbrand (—brand, d. i. brand, zwaard): *Albrandeswert* DF. 1, 188 (1201).

*Adelbercht (—berxt, schitterend), *Alebrechts* 1284, *Alebracht* 1303 DF. 1, 189; *Aelbrecht(s)* 1, 82, 1300, 1457; thans nog *Aalbrecht*, *Albert*; zie MANSION 145.

*Adelmarus (—mâr, beroemd) *Almarus* CSBP. 6 (1107); *Almari* DF. 1, 206 (1200); *A(e)lma(e)re* DF. 1, 83 (1377); 1, 206 (1552, 1562, 1627); zie MANSION 145.

Alnot (—nôt, nood, dienst) C. Dun. 444 (1142); *Alnotes* 469 (1184); *Alnot(huse)* DF. 1, 197 (1261).

Aloud(s) (—wald, beheerscher) 1294, 1375; *Alout* 1299, *Veurne*, DF. 1, 209.

arn-, arend:

Arnaldo (—wald) CSM. 19 (1166); *Ernaldo* DF. 1, 298 (1192); *Ernouds* 3, 1125 ($\pm$ 1300); *Arnoud(e)* inv. 1, 450 (1332); 2, 349 (1379); *Arnouts* DF. 1, 305 ($\pm$ 1700) Belle; thans *Arnold*, *Aernouts*; *Arnoëts*. *Ernulf* (—wulf) IdM. 2 (1065); *Ernolphus* DF. 1, 280 (1111); *Arnulfus* ald. (1184).

Austr-, oosten:

Austrohaldo (—wald) CSBP. 745.

bald, boud, dapper:

Baldrado (—râd) CSBP. 275 (806). — *Balduini* (—wini, vriend) IdM. 2 (1065); *Balduinus* C. Berg. 1, 220 (1232); *Baudwin* CAB. 225 (1250); *Bouden(e)* inv. 1, 451 (1332); 2, 349 (1378); DF. 2, 464 (1560); *baudewijn* 2, 466 (1734); thans: *Boëdewiën*; — *Boudolfs* (—wulf) DF. 1, 721 (1301); *Boëdolfs* RvBr. 49 (1302); *boëdolf* DF. 1, 721 (1337) Brugge — thans *Boëdolf*. — *Boudelod* (laud, gestalte) IEB. 1, 93 (1288); *Boedeloot* RvBr. 200 (1302).

*banj — wonde?

Beniardskerka 1249; *Baniaerds* — $\pm$ 1300; *Bengiaerts* alias *benjaert* 1328; *Baenjaers* — 1578 DF. 1. 681.

ber—, bern—, beer:

*Beraldus (—wald); *Beroud* DF. 1, 545 (1225); CSB. 2, 139 (1279); *Baroud(s)* 1328, 1449, 1630; *Beerout* 1400, *baroots* 1495, DF. 1, 546. *Beremfridi* (—*fridu*) IdM. 2 (1065). — *Bernoldi* (—wald) IdM. 5 (1127).

berxt, schitterend:

Berdberti CSBP. 3 (745). — *Bertulfus* (—wulf) CSBP. 7 (1110); *Bertulfi* C. Dun. 1, 443 (1145); *Bertolf(s)* DF. 1, 874 (1266); RkB. 175 (1382) Damme, thans *Bertolfs*. *Bertrauen* (—*ravon*, raaf) RvBr. 49 (1302).

Bovo CSBP. 6 (1107).

bram, praal:

Bramaert ± 1300; XV^{de} E. (Brugge) DF. 2, 618.

dag, dag:

Dagarada (—rad; ags. *daegréd*) [vr. CSBP. 1, 80 (1034)]; *Dagheraed* DF. 3, 74 (1339).

pank, dank:

*Dancart; *Dankard(e)* RvBr. 21 (1302); DF. 3, 120 (1321); *dankaert(s)* 1505, 1910 ald.

Dankolf(s) (—wulf) ± 1300; XIV^{de} E. DF. 3, 122.

dier, dier: *Dierolf* (—wulf) inv. 1, 62 (1298).

Kelt. eb(u)ro, ijf: *Ebroinus* (—wini) CSBP. 274 (806).

aþil, edel: *Edelswid* (—swinþ, ags. *swiþ*, sterk) IdM. 25 (1185).

agi, aggja, scherpe kant, zwaard:

Eggardi (—(h)ard) 1007; *Eggaert* 1559, DF. 3, 933.

Eggebert (—berxt) inv. 2, 304 (1290); *Egbrechts* 1, 111 (1302); *Eggebrechts* 1330; *Eggebrachts* 1328, *Eggebaers* 1628, DF. 3, 933; Wvla. *eggerig*, bnw. scherp, De Bo 297. — *Eggafridi* (—*frifu*) ± 1111, *Egkefridi* ± 1112, *Eggefridi* 1232; *Egevers* 1236, *Eggeverdes*— 1240, *Eghevard*— 1298, *Egwars*— 1306; thans *Eggewaarts* DF. 3, 936. — *Eggerije* (—*ric*) DF. 3, 935 (± 1300) Broekburg.

agis, verschrikking: *Egesloga* (—log?) DF. 1, 62 (840).

agil, verschrikkelijk: *Elbodo* CSBP. 7 (1110); *Elleboods*—, ± 1300, *Elleboots* 1561; — *Elleboëts*— 1641, DF. 3, 995; thans *Ellebout*, uit —*bald*.

arin, haard:

Erembaldi (—bald) C. Berg. 1, 63 (1067); *Erembaldus* CSBP. 7 (1110) Veurne; *Erenbouds* IEB. 1, 5 (1283); *Herembouts*, *Harem*—

bouts RkB. 169 (1382) Damme. — *Erembert* (—*berxt*) IDM. 25 (1185).

erl, (krijgs)man:

Erlharii (—*harja*, leger), *Herlharius* CSBP. 274, 275 (806).

Erlulfi (—*wulf*) CSBP. 3 (745). — *Erlebaldi* CSM. 51 (1209).

alb, elf, booze geest: *Elpharii* (—*harja*) CSBP. 275 (806).

erkn, rein:

Erkenbout (—*bald*) DF. 1, 560 (1123); *erkenbouds* RvBr. 77 (1302)

Erkenbout DF. 3, 1123 (1560). — *Erkenberti* (—*berxt*) C. Berg.

1, 63 (1067). — *Erkengeri* (—*gair*) 975, 1114 DF. 3, 1124. —

Erkenrado CSBP. 275 (806).

ermen, irmin, machtig:

Ermengarde(n) (— *gard*, tuin of roede): 1220, ± 1300, XIV^{de} E., DF. 3, 1124.

ebur, ever:

Ebrardus (—*hard*) IdM. 6 (1127); *Everardus* CSBP. 16 (1130);

Everarde RvBr. 109 (1302); *Everaerds* CSM. 300 (1330); *Eyve-*

raerde RkB. 279 (1384) Veurne; — thans *Everaert*.

Everbouds (—*bald*) DF. 4, 84 (1348). — *Evermaers* (—*mâr*) 4, 84

(1331); — *Everolfus* (—*wulf*) CSBP. 7 (1110); *Everolfo* 23 (1178);

Everolf DF. 4, 84 (± 1300).

fol, vol: *Folbertus* (—*berxt*) DF. 4, 224 (1307).

folk, volk: *Fulcardi* (—*hard*) IdM. 25 (1065); CSBP. 28 (1190);

Folcardi (campo) n. *Folcrit* (*driesgh*): volkstaal, DF 4, 230

(1272); *Volcard* RvBr. 157, 166 (1302). — *Folmari* (—*mâr*)

IdM. 6 (1127); *Volmaer* RvBr. 78 (1302). — *Folchradi* (—*rad*)

CSBP. 274 (769). — *Folpoud* (—*bald*). IdM. 25 (1185); met *p* uit

*Folc-bout; *Volpoude* RvBr. 190 (1302); thans nog *Volboud* (=

Volboët). *Fulcramni* (—*hramn*, raaf) CSBP. 21 (1169). — *Vol-*

crauens (—*ravon*, raaf) DF. 1, 186 (± 1300). — *Folchwini* (—*wini*)

CSBP. 274 (769); *Folquini*, DF. 4, 231 (1166). — Misschien

ook: *Fulgislus* (—*gisl*, *gisil*, pijltje) CSBP. 274 (769); waarschijnlijk-

lijker: *Ful* (= vol) *gisl*.

frum, dapper: *Fromoud* (—*wald*) IdM. 25 (1185); *vromoude*

RvBr. 36 (1302); thans *Vermaut*; Rom. *Frémault*.

frau, vlug: *Froolfus* (—*wulf*) CSBP. 7 (1107).

gat, straat: *gathemaers* — DF. 4, 466 (1494).

geb, gif, van geben: *Gebhardo (—hard). *Gevaerd* — 15de E. (Broekburg), *g(h)evaerts* 1448, 1562 DF. 4, 647; thans nog *Gevaert*. — *Gifardi* (l. *Gef*—) (ags. *gif*—, IdM. 4 (1066).

gair — speer: *Gerardi* (—hard) CSBP. 275 (806); *Gerardus* C. Berg. 1, 222 (1232); *Gheraerde* inv. 2, 349 (1378); *Gheeraert* GvM. 4, 550 (1455); thans nog: *Gheeraert*.

*Gherbald; *geerbouts* DF. 4, 513 (1640). — *Gerbodonis* (—bodo) C. Berg. 1, 62 (1067). — *Gheerbrant* (—brand, pijl) 1388; 1580 DF. 4, 338, 513. — *Geroldi* (—wald) IdM. 25 (1185); *Gheroude* 1281, ± 1300, DF. 4, 630. — *Geruini* (—wini) CSBP. 3 (745); *Gherwins* RvBr. 51, 83 (1302), *Gherins* ald. 63. — *Gheero(o)lfs* (—wulf) 1388, 1409 DF. 4, 518.

gild, n. geld, waarde, offer:

Ghildolf(i) (—wulf) inv. 1, 61 (1298); *Ghildolfs* — 1457, 1459, 1463 DF. 4, 661; *Gheldolue* RvBr. 50 (1302); thans *Ghêldol*.

gis, gisil, pijl:

Giselbertus (—berxt) CSBP. 17 (1147); *Giselbrecht(e)* IP. 301 (1342) Brugge; inv. 2, 351 (1378); GvM. 4, 563 (1460); naast Rom. *Gisleberto* CSM. 18 (1166); *Gillebertus* CSBP. 22 (1176); *Gilebert* DF. 4, 662 (1280); — thans *Giselbert*; uitspr. *Gizelbert*.

gans, gôs, gans:

Gosemars — (—mâr) DF. 4, 760 (1269) Veurne (*o* = *oe*) *gosemare* 4, 759 (1309) Oudenburg; *goesemare* 4, 759 (1410); naast *gossemans* — 1623, later *gansemans* 1695, DF. 4, 760; zie beneden blz. 54. plaatsnamen op *gans, goes*, blz. 54. — *Gheisemare* misschien met *ei* uit mv. *gés* (ags. *gés*) RvBr. 70 (1302).

got, god:

Godobertus (—berxt) CSBP. 3 (745). — *Goibertus* DF. 1, 306 (828).

*Godefridus, *Godefroots* — DF. 4, 732 (1295) Varssenare; *Godefrood* ald. 1723; — *Goiffridus* 1, 188 (1084); *Gaufridus* 3, 1136 (1190); *Guifridus* 3, 1147 (1194); *Godevaerde* RvBr. 94 (1302); — thans *Govaerts*.

Godescalsco (—scal) CSM. 20 (1170); *Godscal* 316 (1335); *Godscalke* RvBr. 72 (1302); — thans: *Godschalckx*.

Godewins (—wini) DF. 3, 738 (± 1300); *Gossuinus* 3, 114 (1096); *Gozwino* CSBP. 15 (1133); C. Dun. 557 (1232); *Gosin* RvBr. 99 (1302); *goossin* 1567; *Goosens* 1639, *Goessijns* 1670, DF. 4, 779, 780, 763; thans nog: *Goossens*.

grimm, grimmig: *Grinberti* (—berxt) DF. 4, 923 (1166). — *Grimardi* CSBP. 275 (806).

gum, uitspr. *goëm*.

Gumarddi (—hard) CSBP. 3 (745). — *Gummarus* (—mâr) CSBP. 16 (1138); *Gommaren* IP. 258 (1326); *gommare* ± 1360, 1478 DF. 4, 773; — *goemare* (17de E.) 4, 754; — thans *Goemaere*. — *Gumuuini* (—wini) CSBP. 3 (745).

gunp, strijd: *Guntbertus* (—berxt) DF. 1, 325 (850), — *Guntfridi* CSBP. 275 (806). — *Guntrath* IdM. 25 (1185).

haga, heg: *Hagebarnus* (—barn, kind) CSBP. 6 (1107).

hard, hard: *Hardmanni* CSBP. 275 (806). — *Hardrado* (—râd) 273 (769).

haim, plaats: *Hembrande* RvBr. 32 (1302). — *Henricus* (—ric) CSBP. 17 (1147); *Hendrik* GvM. 4, 549 (1455); *Heindrick*, Pr. 18 (1581) Brugge; *Heine* GvM. 4, 554 (1465).

harja, leger: *Herebrands* (—brand) RvBr. 56 (1302). — *Heremarus* (—mâr) CSBP. 6 (1107). — *Herealdo* (os. *heriold*) CSBP. 274 (806). — *Herradi* (—râd) CSBP. 275 (806). — *Cheriuuini* CSBP. 3 (745); *Herewini* inv. 1, 60 (1298).

hildiô, strijd: *Childebaldi* (—bald) CSBP. 3 (745); *Heldebols* RvBr. 132 (1302).

hlod, hloþ, luisterrijk: *Clodbaldi* (—bald) CSBP. 3 (745). — *Lode-wike* RvBr. 78 (1302); inv. 2, 352 (1379); *Loye* Versl. Ac. 1914, 427 (1529) Brugge.

hrop, roem:

Robertus (—berxt) CSBP. 6 (1107), *Rodbertus* DF. 1, 362 (1066); *Reubrechte* CSM. 29 (1329); *Robbrecht* inv. 1, 453 (1332); IP. 301 (1342) Bru.; *Robeert* GvM. 4, 670 (1463); thans nog *Robrecht*, *Robert*. — *Chrodgarii* (—ger-, gierig) CSBP. 3 (745). — *Rogero* IdM. 9 (1159); *Rugger* met *u* = *ö* door verkorting, zeer zeldz., Versl. Ac. 1914, 423 (1357) Kortrijk; GvM. 4, 544 (1454); *Roeger* (oe = oe) GvM. 4, 553 (1465); *Roegaer* (ae door secundaire ontw. uit *e*) CSM. 540 (1409); *Roegier* (ie uit fra. *Roge(r)*) Pr. 22 (1467) Brugge. — *Roelant* (—lant) IP. 259 (1323); *Roeland* GvM. 4, 544 (1465). — *Roduuini* (—wini) IdM. 5 (1127). — *Rodulfus* (—wulf, ags. *Hrodulf*) CSBP. 7 (1110); *Roedolfs* RvBr. 99 (1302); *Rolf* (on. *Hrôlfr*) DF. 1, 545 (1225), 1, 274 (1277) Ieperen; *Roelf* CSM. 282 (1318); — thans *Rodolf*.

hugi, gedachte:

Hugo (Lat.) CSBP. 14 (1130); CAB. 133 (1244) Ariën; *Houwe* (ou = $\delta(u)$) Versl. Ac. 1914, 425 (1298) 't Vrije; *Huyke* (uy = u) CSM. 411 (1361); thans *Houwe(n)*; — *Huberti* (—berxt) IdM. 2 (1065); *Hubrechte* RvBr. 119 (1302); — thans nog: *Hubert*, *Hubrechts*.

angil, engel:

Inghelberti (—berxt) C. Berg. 1,95 (1121); *Ingelbertus* IdM. 25 (1185); *Ingelberto* CSM. 50 (1208). — *Engelgeri* (—gair, spies) CSBP. 27 (806); *Engelgeer*— 1809, DF. 3, 1071. — *Engelradi* (—rād) CSBP. 274 (769). — *Engelramni* (—ramn, raaf) 1188; *Ingerranus* 1173, *Ingelramnus*, 1194 DF. 4, 178 (1194). — *Inghe-rauen*, *Inghe-rauens* (—ravon, raaf) RvBr. 31, 92 (1302); — thans *Ingelram*.

klaija, klei: *Claymans* (ofri. *klây*—) DF. 2, 991 (1250); *claiman* ald. ($\pm$ 1300).

klem, klem: *Clembertus* (—berxt) CSBP. 6 (1107).

knût, —?: *Cnuct* (uitspr. *eû*; on. *Knútr*) DF. 3, 781 ($\pm$ 1300) Brugge; *Knuut* (u = $\bar{u}$) RvBr. 22 (1302); — thans *Cnuûts* n. *Kneudt*.

kole, kool: *Colaerde* (—hard) IEB. 1, 196 (1309); — thans nog familienaam: *Colaert*.

kôn, kûn, koen: *Coenraed* (—rād) IP. 303 (1342) Brugge; *Coenrade* inv. 2, 350 (1379); RkB. 133 (1382) Muide, en door invloed van *Coenart ook *Coenraerd* RkB. 165 (1382) Damme; — thans nog familienaam *Coenraets*.

land, land: *Lambertus* (—berxt) CSBP. 14 (1130); *Lammeracht*, Versl. Ac. 1914, 425 (1326) 't Vrije; *Lambrecht* IP. 266 (1328); — thans nog persoonsnaam en familienaam: *Lambrecht(s)*.

laud, beeld: *Lota(e)rde* RvBr. 91 (1302); inv. 2, 350 (1379).

leud, volk, lieden: *Letberti* (—berxt) DF. 3, 176 (1035) Dentergem; *Lieberti* ald. (1140); *Lietbertus* ald. (1164); *Lebbertus* 3, 181 (1237) Dentergem; *Librechte* (i = ie) RvBr. 119 (1302); thans nog: *Liebrecht(s)*.

magin, (troepen)macht: *Meingerus* (—gair, spies) CSBP. 6 (1107).

nanþ, stoutmoedigheid: *Nantharius* (—harja, leger) CSBP. 274 (806).

nord, noord: *Nordberti* (—berxt) CSBP. 3 (745); thans *Norbert*.

aud-, rijk: *Odberti* (—berxt) CSBP. 3 (745); *Oberto* CSM. 20 (1170); *Obert*, *Obaerds*, Versl. Ac. 1914, 429 (1359) Brugge; *Obrecht* RkB. 226 (1382) Veurne; — *Oubrecht* CSM. 486 (1394); — *Oebrechts* inv.

1, 426 (1331), zeer zeldzaam; — thans *Obrechts*; — *Ogerus* (—*ger*) CSBP. 14 (1130). — *Odmâr (—*mâr*), *Omaers* RkB. 226 (1382) Veurne; CSM. 752 (1442). — *Odulfus* (—*wulf*) CSBP. 7 (1110).
ôpal, erfgoed: *Odelradi* (—*râd*) CSBP. 274 (769). — *Ulrico*, C. Berg 1, 213 (1225).

rand, schild: *Rantuuini* (—*wini*) CSBP. 276 (806). — *Randolf (—*wulf*); *Randolue* RvBr. 85 (1302).

ragin, sterk:

Reinart (—*hard*) RvBr. 62 (1302); thans nog familienaam *Reynaert*. — *Reinbaldi* (—*bald*) CSBP. 23 (1178); *Rainbaldi*, DF. 1, 366 (1182); *Reimbouds* inv. 1, 21 (1288). — *Rinberti* (—*berxt*) CSBP. 3 (745). *Rembreght*, CSM. 109 (1246); *Reinfin* (—*fin*, *Fin*) CSBP. 120 (1280); *Reifin* IEB. 1, 191 (1273); *Refin* RvBr. 50 (1302). — *Reinghere* (—*gair*) RvBr. 25 (1302). — *Reingoti* (—*gaut*) C. Berg. 1, 62 (1067). — *Raineri* IdM. 5 (1127); *Reiniere* (—*here*) RvBr. 99 (1302). — *Regenmari* (—*mâr*) IdM. 2 (1065). — *Reinfride, *Reinvaerd* IEB. 1, 192 (1273); *Reinuaerde* RvBr. 59 (1302). — *Reinouds* (—*wald*) RvBr. 195 (1302); *Reynaud* RkB. 228 (1382) Veurne.

rik, rijk: *Riquardi* (*qu* = *k*) CSBP. 21 (1169); CvV. 1, 23 (1176); *Riquaerds* inv. 2, 352 (1379).

rubbe, robbe, zeehond: *Robloot* (—*laud*, beeld) IEB. 1, 193 (1288); *Robeloot* (*o* = *ö*, *ue*) RvBr. XXXV (1298).

sigi, signu, zegepraal: *Sicbaldi* (—*bald*) CSBP. 275 (806); *Siboudene* (l. *sib*—) C. Dun. 360 (1227). — *Sigero* (—*here*) CSBP. 15 (1133); *Zeigher* CSM. 411 (1361); familienaam: *Seghers*. — *Sigeradus* (—*râd*) CSBP. 273 (769). — *Sighardi* IdM. 2 (1065).

thegn, held:

Theinardus (—*hard*) CSBP. 7 (1110); *Denard*, *Deinarde* RvBr. 89, 198 (1302); *Deynaert* DF. 3, 220 (1469); Wvla. familienaam: *De Deyne*.

theud, diet, volk:

Tibolde (—*bald*) DF. 4, 214 (1160); *Debout* 1200; *Debbouds* 1370; Wvla. familienaam: *Debbaut*.

Theodoricus (on. *þiódrekr*, volksregeerder) CSBP. 15 (1138); *Diederie* IP. 264 (1327); *Diederieke* inv. 2, 351 (1378); *Diederie* CSB. 3, 257 (1424) Broekburg; *Dirk* IdM. 20 (1180); thans nog *Dierk*. — *Thedulfi* (—*wulf*) CSBP. 274 (769).

þor, Thor: *Tursteinus* (ozw. *þorsten*; ijsl. *þorsteinn*) CSBP. 16 (1138); *Dursten* 27 (1168—1191).

þrûd, kraecht: *Trudbaldi* (ags. *þryþ-bald*) DF. 1, 306 (867).

fêgi, veeg: *Veye* (ags. *faege*) 1313; *feye* ± 1400; *Feye* 1485, DF. 4, 174.

*fagri, schoon: *Feyer* 1568, 1573, 1626; familienaam: de *Feyer*, DF. 4, 174.

ferde (friþu), vrede: *Verdebouds*, *Verdebrechts* RvBr. 22 (1302). Zie boven *friþu*; blz. 23.

wal, kamp: *Walberti* (—*berxi*) IdM. 5 (1127).

wald, meester: *Woubrechte* RvBr. 20 (1302). — *Walterus* (—*harja*) CSBP. 14 (1130); *Wouter* inv. 1, 143 (1302); IP. 302 (1342) Brugge; GvM. 4, 456 (1462); naast *Galterus* (Rom.) CSBP. 22 (1176); thans *Wouter*.

wandel, veranderlijk:

Wandelmarus (—*mâr*) DF. 1, 280 (1084). — *Uuendelgrimo* (—ags. on. *grimo*, masker) CSBP. 275 (806). — *Windelmod* CSBP. 27 (1190).

*warn—, door Romanisèering uit owvl. *weren*: *Warneri* (—*harja*) IdM. 2 (1065).

wâs, vocht: *Wasmodi* (—*môd*) IdM. 33 (1208).

wâþil, driftig: *Huedelradus*, *Wedelradus* DF. 1, 831 (814—870; 11de E.).

warin, volksnaam: *Weremboldi* (—*bald*) IdM. 2 (1065).

wîd, wijd: *Uuidgrimo* (—*grima*, masker) CSBP. 3 (745).

Wido CSBP. 6 (1107); *Wîthone* 23 (1178); *Wyð* C. Berg. 1, 267 (1356); naast *Guido* (Rom.) CSBP. 7 (1110); *Guwýd* Versl. Ac. 1914, 425 (1367); *Guye* inv. 2, 439 (1378); GvM. 4, 557 (1468).

wilja, willig: *Wilhelmi* (—*helm*) CSBP. 22 (1176); *Willem(me)* inv. 2, 352 (1379); GvM. 4, 555 (1462); naast *Rom. Guillelmus* CSBP. 22 (1176).

wini, vriendelijk: *Winredus* (—*râd*; ags. *réð*, raad) CSBP. 6 (1107).

wîh, heilig: *Wioradi* (Ags. *wêoh*, (—*râd*) CSBP. 274 (769); verg. ags. *wêofôð*.

sôti, zoete: *Zoetarde* RvBr. 27 (1302), *Lamsoeten* 55; *Robesoets* 30, 213, *Wouterzoeten* 22 (1302); *Wilsoeten* CSBP. 125 (1279); thans nog *Zoetaerd* en *Soetaert*.

Bêd-: *Boides* (gen.) C. Dun. 463 (1238); *Boids* DF. 2, 250 (1285);

- RvBr. 63 (1302); *boits* DF. 2, 250 (1388); — *Beuts* RkB. 293 (1384) Ieperen; *Bueyts* inv. 4, 69 (1411); — naast *Beid (uitspr. *ei*); *Beits* RkB. 154 (1388) Muide; *Beyts* CSM. 648 (1426); — wvla. familienaam: *Beyts*.
- *Boid-in (verkleinwoord: Mansion 95); *Boidin(i)* IdM. 14 (1176); 25 (1185); CSBP. 27 (1190); C. Berg. 1, 219 (1230); *Boidins* RvBr. 70 (1302); inv. 1, 450 (1331); — naast *Beidins* RkB. 195 (1383) Aardenburg.
- Nēd-:** *Noyt* RvBr. 57 (1302); — naast *Neid (uitspr. *ei*), *Neyts* DF. 1, 421 (1412) Cadsant.
- *Noid-in, *Noidinus* (verkleinwoord) C. Berg. 1, 222 (1232).
- ***Wēt-:** *Woite* CSBP. 109 (1257); n. *Weuts* CSM. 462 (1386); — naast *Weite* RvBr. 17 (1302); *Weits* 57, 71 (1302); *Weids* RkB. 228 (1380) Veurne; — *Weten* RvBr. 56 (1302).
- *Woit-in, *Woitino* CSBP. 50 (1221); C. Berg. 1, 219 (1230); CSBP. 109 (1257); — naast *Weitini* CSBP. 43 (1210); *Weitino* 61 (1233); inv. 2, 304 (1290); 1, 126 (1302); *weytijns* RkB. 154 (1383) Muide. — Verg. nr. 1, 7; 5, 5.

B. OUDWESTVLAAMSCHE VROUWENAMEN

- Vrouwenamen komen maar zelden voor in *officieele* stukken. Degenen, welke wij aangetroffen hebben, zijn voor ons Vlamingen uit de twintigste eeuw lang geen onbekenden.
- Owvla. **Apal**, *adel*; *Adhala* C. Berg. 1, 94 (1121); *Adele* (gen.) IdM. 5 (1127); *Adala* 12 (1164); *Adelen* (gen.) CSB. 2, 233 (1303) Broekburg; — thans: *Adèle*.
- **Idis** (mythische vrouw): *Adelidis* IdM. 33 (1208); wellicht uit volgend *Adelheid* met *i* (= *ei*) uit *ê* (ai) zooals heden.
- **Ise**: *Adelisa*, *Adeliza* IdM. 12 (1164); CSM. 18 (1166); *Adelise(n)* 409 (1361); 6 77 (1446); — Rom. *Alicen* RvBr. 87 (1302).
- **heil**, **glanzend**: *Adelheid; *Aleyden* RkB. 131 (1382) Muide; thans nog: *Adeleide*.
- Ava** IdM. 12 (1164); *Ave* 25 (1185); 31 (1200); — m. *Avo* bakernaam.
- Berxt** (*schitterend*): *Bertild* (—hildiô, strijd) CSBP. 22 (1176); *Bertelden* (gen.) 1268, *Bertilden* ± 1300; *baertilden* 1327 DF. 1, 871. — *Bertelieven* (—lief) DF. 1, 862 (± 1300); — *Bertsoeten* RvBr. 24 (1302).

- Dag—râd:** *Dagarada* CSBP. 1, 80 (1034).
- Géil, vroolijk:** *Gheilen* RvBr. 27 (1302); thans nog *Geilen*.
- God, god:** *Godelif* IdM. 12 (1164); *Godelieve* CpV. 2, 337 (1227) Damme; *Godelief* CAB. 215 (1250—1300); Versl. Ac. 1914, 424 (1359) 't Vrije; *Godeleve* 1914, 423 (1272) Brugge; inv. 2, 304 (1298). — *Godeheldis* (—*hildiô*) IdM. 5 (1127); *Godilde* C. Berg. 1, 72 (1121); *Godilden* DF. 3, 738 ($\pm$ 1300).
- Griel?:** *Grielen* RvBr. 45 (1302).
- Heil, ongeschonden:** *Heile* C. Berg. 1, 197 (1215); *Heyle, Heilen* RvBr. 26, 52, 73 (1302). — *Heilewidis* (—*wid*, wijd) CAB. 225 (1250—1300); *Helewid* DF. 1, 854 (12de E.). — *Heilewif* (—*wîb*, wijf) IdM. 12 (1160); *Heilewuf* CSM. 21 (1170); verg. Wvla. *wûf*; *elewief* (*gimet*) DF. 5, 733 (1264) Brugge; *Helewif* DF. 4, 924 (13de E.); *halewiven* (gen.) DF. 5, 281 ($\pm$ 1300); — *Godelen* DF. 3, 733 (1330).
- Hild-, strijd:** *Hilde* C. Berg. 1, 213 (1225). — *Magthildis* (*magad*—) CSBP. 84 (1248); *Machthilden* IEB. 1, 215 (1330); naast (Rom.) *Mathildis* CSBP. 30 (1197); IdM. 110 (1264). — *Hildeberge* (—*berg*, bescherming) IdM. 18 (1180).
- Lind, zacht?:** *Gomelindes* (*gome*—) DF. 3, 772 ($\pm$ 1300); *Godelente?* 4, 733 (1456).
- Ida** (on. *îd*, rusteloos werk) IdM. 31 (1185); — thans nog *Ida*.
- Is, ijs:** *Isauden* (—*wald*) RvBr. 36, 63 (1302).
- Leub, liob, lief:** *Bertelieven* DF. 1, 862 ($\pm$ 1300). — *Heylief* (*heil*—) RvBr. 27 (1302); zie boven *Godelieve*.
- Lise, zacht:** *Lismudis* (gen.) IdM. 5 (1127); CSBP. 22 (1176); *Lisemoeden* inv. 2, 304 (1303); *Lisemoet* RvBr. 22 (1302).
- Môd, moed:** *Wendelmudis* (*wandil*, veranderlijk—) (gen.) IdM. 5 (1127).
- Mabilia** (Mabelia) IdM. 12 (1164). *Mabe* DF. 3, 802 (1306) Veurne. — *Bela* Versl. Ac. 1914, 422 (1422) Brugge; *Belensons* CSM. 350 (1342).
- Sôti, soete, zoet:** vormt vleinamen: *Avezoeten* (*Ava*, zie boven) Ann. Em. 50, 221 (1288) Brugge; *Avesoete* inv. 1, 39 (1294); 1, 111 (1302). — *Bertsoeten* RvBr. 18 (1302). — *Heilsoeten* CSBP. 125 (1279). — *Ymsote* (imma, machtig) CAB. 226 (1250—1300); *Ym(m)esoete* inv. 2, 304 (1291); 1, 39 (1294). — *Langhezoete* inv. 304 (1357). — *Mesoete* (*me*, mij) inv. 2, 304 (1282). — *Wersoete* inv. 2, 304 (1290); — thans nog alleen *Avezoete*.

prûd, kracht: *Truden* RvBr. 52 (1302); RkB. 158 (1382) Damme. — *Errictrudae* (erk, boog? —) CSBP. 275 (806). — *Gertrudis* (gair—) IdM. 25 (1185); CSBP. 43 (1250); *Gertruden* RvBr. 18 (1302); *gheertruden* DF. 3, 522 (1335); thans nog Wvla. *Gertrude*. — *Ysentrud(e)* (ags. *îsen*, ijzer —) CAB. 225 (1250—1300); IEB. 1, 196 (1313).

Vole-wif, volk-wijf: *Volwif* DF. 1, 374 (1091).

Wal, strijd: *Walburgis* (—burch) IdM. 5 (1127); *Waulbrugghe* (z. zeldz.), Versl. Ac. 1914, 430 (1579) Brugge; — *Ombuerghen*, Versl. Ac. 1914, 430 (1479) Brugge; *Oubuergh(e)*, ald. (1465), zeer zeldzaam.

2. KLANKLEER

1. **Verkorting** met klankwijziging in: *Debbout*, *Lebbertus*, *Robbrecht*, *Rugger*, *Tiboldus*; z. nr. 1, 1. — **Rekking** vóór *rd*, *rt*: *Everaert*, *Reinaert*.

VOCALEN — DIPHTHONGEN

2. Ogerm. *a* blijft immer: *Dankarde*, *Fulcramni*; *Hagebarnus*; z. nr. 1, 2.

3. **a + ld a**) blijft nog in *Balduuini* 1065, 1232; *Walterus* 1130; — *Rembaldi* 1178; *Ernaldo* 1192, enz.; — **b**) wordt bij uitzondering *aud* (naar 't Fra.): *Baudewyn* 1734; *Reynaud*; — **c**) is reeds vroeg (in min bet. lettergrepen) — *old*: *Weremboldi* 1065; *Tibolde* 1160; — **d**) wordt reeds vroeg — *oud*, *out* (uitspr. *oě*): *Boudene*; — *Erkenbout* 1123; — **e**) wordt *zelden*, na 1300, — *oed*: *Boedeloot*, *Boedolf* 1302; of — *oot*: *Beroots* 1495.

4. **a vóór rn a**) wisselt af met *e* in bet. lettergreep: *Arnouts* n. *Ernouts*; *Arnulfus* n. *Ernulfi*; — **b**) blijft *a*: *Hagebarnus*; — ook vóór *rd*, *rt*: *Hardmanni*; — *Ermengardi*; enz.; z. nr. 1, 3.

5. **a door i-umlaut is e**: **a**) afwisselend in *beniard*, *baniaerd*; *Erembaldi* n. *Harembouts*; — **b**) bestendig in: *Herebrands*, *Wedelradus*, enz.; z. nr. 1, 5.

Aanm. 1. **a + g + i** wordt door *eje* doorgaans *ei* (= *ē*); *Meingerus*, *Reinaert*, enz. — ook onder de Rom. spell. *ai*, *i* (= *ē*): *Rainero*, *Rinberti*; — of zelfs *e* (*ee*): *Elbodo*, *Refin* uit *Reintin*.

2. **e uit ā** blijft *zelden* vóór *nd*, *ng*: *Engelgeri*; *Uuendelgrimo*; wordt later *i* (uitspr. *iě*): *Ingelbertus*, *Ingherauen*, *Windelmod.*; zie nr. 1, 7.

3. Merkwaardig is *Feyer* (uit *jagri) met *e* naar ofr. of ags. *feg(e)r*. MANSION 116.

6. *e*: a) blijft behouden: *Bernoldi*; — *Ebroinus*; — *Ogerus*; — b) wordt soms in het noorden *a* vóór *ht* (in min bet. lettergr.): *Alebracht*, *Eggebracht*, *Lammeracht*; *Mvla. Kl.* § 21; — c) wordt vaak in het noorden *a* vóór *rd*, *rt* (met *rekk.* in bet. lettergr.): *baertilden*, *Eggebaers*, *Obaerts*, n. *Bertilden*, *Eggeberts*, enz.; — d) zeer zelden *a* vóór *r* (in bet. lettergr.): *Barouds* n. *Beroud*; *Roegaer* n. *Roeger*; *Mvla. Kl.* § 23, 34; — e) soms *ie* uit *Ofra. é(r)*: *Roegier Mvl. Kl.* § 107.

7. *e* vóór *ld* blijft immer: *Ghèldolue*; — *Ghildolf* gaat terug, met *i* = *ë* (*e*, *ë*, *è*) naar een vóór 1000 vooral in 't Westen toegepast spellingstelsel, op **Ghild(w)ulf* (= *Gheldwulf*); verg. verder *Wistkirka*, blz. 48 (= *Westkerka*); *Bircla* (= *Bercla*) blz. 48; *Anatirs villa* (= *Anetères*); enz.

8. *e* in open lettergreep vertoont vaak de spell. *ei* (uitspr. *e* zooals soms heden) in de Yzervallei van af de 10de tot de 16de E.: *Eyveraerde* n. *Everaerd*; doch even vaak *e* (elders regelmatig): *Everolfus*, enz., *Mvla. Kl.* § 34; z. nr. 5, 4; 6.

9. *i* blijft in gesloten lettergreep behouden (= *e*): *Grinberti*, *Hilde*; — *Reifin*; uitgez. *Godeheldis*, *Heldebols*; *Mvla. Kl.* § 40, blz. 82; — vóór *nd*, *nt*: *Gomelindes* met *i* (= *ië*), n. *Godelente* met *e* (= *è*) onder invloed van *l*; z. nr. 6, 4; *VERC.* 8, 5.

10. *i* wordt regelmatig *e* vóór *r* (bij metathesis): *Egevers*, enz.; — doch voor *rd* soms *a* (zie boven 6): *Eghevard*, *Reinuaerde*. — *Folcridriesgh* (volkstaal) heeft *i* (= *ë*) uit *e* < *a* in onbet. lettergr.

11. *i* in open lettergreep blijft door traditie van het vermelde (boven, 7) spellingstelsel: *i* = *e* (*ë*, *è*, *ei*) soms lang bewaard: *Eggefridi* (reeds vroeg: *Eggefrede*), *Sigero* = *Segero*; — daarnaast weldra *e*, *ei* (z. boven *ei* voor *ë*, 8): *Zeghere*, *Zeigher*; verg. *Dadingisila* (= *Dadiëngezela*) blz. 46; *Lidingim* (= *Ledèngghem*); *Westiria accra* (= *Wester-ee-akker*); *Alta ripa* (= *Autreive*) 963; enz.

12. *o* blijft immer a) in gesl. lettergr.: *Folchhuini*, *Volcrauen*; uitgez. *Fulcardi*, *Fulcramni* wellicht door Rom. invloed; — b) in open lettergreep: *Elbodo*, *Godelif* enz., uitgez.: *Gaufridus*, *Goibertus* met Rom. spelling.

13. *ũ* (uitspr. *oë*) blijft lang behouden voor oorspr. *gedekte nasaal*: *Gummarus* 1138; *Guntrath* 1185; — zelfs onder de spell. *o*, *oe*: *Fromoud* 1185; *Gommaren* 1326, *Goemare*; z. nr. 1, 18; 50, 4.

14. *u* vóór oorspr. *w* en vóór *l* was immer *u* (uitspr. *ö*) in: *wulf*, *vul*, *Mvla. Kl.* 72; *VERC.* 11, 17; vandaar *Arnulfus* 1184; *Erlulfi*

745; *Odulfus* 1110; — doch, na 1100, meestal *o* (uitspr. *o*): *Everolf* 1110; *Dierolf* 1298 enz., wellicht omdat aan *wulf* niet meer gedacht werd.

15. *u* vóór gedekte *r* (met of zonder umlautsfactor) wordt *u(e)* (uitspr. *ö*): *Walburgis*, *Ombuerghen*, enz.; z. nr. 1, 20.

16. Ogerm. *â a* blijft immer bewaard (ook vóór een umlautsfactor): *almârus*; *Dagarâda*; verg. suffix *-a(e)re* uit *âri* (overal); nooit *êre*, *eere* (O.-VI.); — *b* wordt zelden *ê*: *Winrêdus* (ags. *rêd*) 1107; zie ook *mêd*, nr. 5, 10.

17. Ogerm. *î a* blijft (uitspr. *iê*): *Uiûdgrimo*; *Volwif*; — *Wido*; — *b* wordt zelden *ie* (uitspr. *iê*): *elwief* 1264 (Brugge); — *c* wordt vóór *w*, *v*, *f* tot *u*, *uû*, zooals heden (uitspr. *û*): *Heylewuf* 1170; Nwvl. *wuf*.

18. *ô* vertoont al of niet gevolgd van umlautsfactor *a*) spell. *ô* tot in de 13de E.: *Odelradi*; — *sôte*; — *b* *oe* (van de 13de E. af): *Coenraed*, *Roelant*; — *c* *u* (= *oë*) (vóór 1200): *Lisemudis*; — *d*) *ö* en *ü* (door verkorting; met uitspr. *ö*, meestal *ö*: *Robbrecht*; — *Reubrecht*, *Ulric*, *Ruggaer*, enz.

19. *û* blijft immer met de spell. *u*, *uu*: *Trude*; — *Hubrecht*; *Knuut* (zelden *Knuet*). Merkwaardig is de volkstaal: *Houwe* en *Huyke* (*uy* = *u*); verg. Wvla. naam *Houwe(n)*.

20. *ai* wordt uiterst zelden *a*) *ay* (uitspr. *ai*): *claymans* 1250; — *b*) *a*: *halewiven* (Brugge); — *c*) zelden *ei*, *ey* (uitspr. *ei*) in den vroegsten tijd of in een bepaald geval: *Tursteinus*; — *Heile*, *Heyle*, *Aleyden*, *Heindrik*; waarnaast (wellicht door verkorting) *Helewid*, *Helewif*; — *d*) *ê* (regelmatig): *Gerardus*, *Durstene*, *Meingerus*; — *e*) *ee* regelmatig in jongere tijden: *Gheeraert*, *Geerbouts* enz. met de uitspraak als in nr. 1, 29.

21. *au* vertoont *a*) spell. *au* (in de vroegste tijden): *Austrohaldus* 745; — *b*) *o* (vaak): *alnot*, *Bodelod*, *Reingoti*; — *c*) *oo*, *oe* (in gesl. lettergr. vooral van af de 14de E.): *Boedeloot*; *Oebrecht*; — *d*) *ou* (uitz.) *Oubrecht*; — voor de uitspr. van *o*, *oo*, *oe* (ook Mwvl. spell.) zie nr. 1, 30.

22. *eu* in oorspr. gesloten lettergreep vertoont door *eo* of *iu* *a*) spell. *ie*: *Lieberti*, *Diederick*, *Dierolf*; naast *b*) *i*: *Dirk*, *Tibolde* (uitspr. *iê*); — *c*) door verkorting *e*: *Debout*, *Lebbertus*, *Letbertus*, *Thedulfi*. — *eu* in open lettergreep wordt *i* (= *ie*) (in de oudste bronnen): *Godelif*; — *ie* (in jongere br.): *Godelieve*; — zeer zelden *ê*: *Godeleve* (1200—1350).

Aanm. 1. Ofra. —er wordt —ier: *Rogier*, *Mvla. Kl.* § 107, blz. 197.

2. De wijziging van *ē* tot *o* (= hd. *eu* of *ō*) in de 11de en 12de E.: *Nodinus*; later met Rom. spell. tot *oi* (= *ō*): *Noidin*, *Woite*, enz., en tot *eu*, *ue* (*Weuts*, *Bueyts*) is bepaald Westvlaamsch, ontstaan naast de gewone vormen met *e*, *ei* (*Weitini*, *Weten*, *Neyts*, enz.) door invloed van voorafgaande *b*, *w*, *n* vóór *dent.*; verg. verder *wedemaent*, *weidemaent*, *woedemaent*, *woidemaent*, *weudemaent*; alsook *wege*, *weige*, *woge*, *wouge*, *weuge*; *gene*, *gone*, *goene*, *guene*, enz.; *Mvla. Kl.* § 35; en nr. 5, Aanm. 5.

CONSONANTEN

23. *w* anlaut valt weg na een cons.: *Bertult*, *Gherins*; *Mvla. Kl.* § 150; *w* anlaut wisselt met fra. *gu*: *Galterus*, *Guido* n. *Walterus*, *Wido*.

Owvla. *b* wordt verscherpt tot *p*: *Folpoud* uit *Folc-boud*.

Intervocalische *g* blijft nog bewaard in *Egesloga* 840; — wordt nadien *y*: *Veye*, of *i*: *Veie*; — *Meingerus*, *Deynaert* enz., of verdwijnt: *Elbodo*, *Ellebode*; *Mvla. Kl.* § 23, Aanm.

H is *stom* in de traditioneele vormen: *Herealdo* 806, *Heremarus* 1107 enz.; — doch niet in: *Cheriuuini*, *Childebaldi* met verouderde spell. *ch* voor stemlooze gutt. spir. *h*.

Ogerm. *þ* is nog bewaard in: *Thedulfi* 769; *Theinardus* 1110; *Tursteinus* 1138 enz.; — doch uit *Adhala* 1121, *Adele* 1127; *Dursten* 1167—1191; *Dirk* 1180 blijkt wel dat *þ*, an- en inlaut, in de volkstaal reeds lang vóór 1100 tot *dh*, *d* was overgegaan; z. nr. 1, 33. Vormen als *Alardus*, *Albrandes*, *Alebrechts* enz., *Utrico*, welke oorspronkelijk: *Aþalard*, *Aþalbrand* enz., *Uthelric* later *Ad(h)alard*; . . . *Ud(h)elric* luidden, zijn aan 't Ofra. ontleend, waarin *ð* < germ. *d* < *þ* reeds vroeg wegviel (MANSION 258, 259).

N valt weg vóór *s* en *þ*, met verlenging en wijziging van de voorgaande vocaal in: *Edelswîd* (uit *swinþ*), waarschijnlijk in: *Gôsemars*, *goesemare*, *gheisemare*; — echter niet in *Nantharius*.

3. OORSPR. GRIEKSCHE EN LAT. PERSOONS- NAMEN VAN 'T JAAR 1000—1200

Grieksche en *Latijnsche* persoonsnamen, meestal namen van heiligen in West-Vlaanderen van de 11de eeuw af in gebruik gebracht, vertoonen door de eeuwen heen onder Wvla. stemorganen in hun

klinkers en *medeklinkers* nagenoeg dezelfde verschijnselen als die, welke oorspr. Wvla. termen mettertijd aan den dag brachten.

A. MANSNAMEN

- Antonio** DF. 3, 195 (1162); *Anthonis* (*o* = *ö*) RkB. 189 (1384) Damme; *Anthuenis* CSB. 3, 354 (1447); Pr. 22 (1467) Brugge; — *Thonise* (*o* = *ö*) RvBr. 4 (1302); *Thonis* (*o* = *ö*) RkB. 136 (1381) Muide.
- *Bartholomeus**; *Bertelemeuze* inv. 2, 349 (1378); *Bartelmeus* Ypr. 7, 470 (1380); *Bertelmeus* CSM. 777 (1446); — *Baltelmeus* Versl. Ac. 1914, 421 (1329) Brugge; — *Meus* IP. 260 (1326); — thans nog *Mēus*.
- Christianus** C. Berg. 1, 239 (1250); *Christia(e)n* IP. 264 (1327); GvM. 4, 570 (1460); — *Crestians* CSM. 269 (1308); *Kerstiaen* GvM. 4, 642 (1470); *Karstiaens* RkB. 233 (1382) Veurne; — thans nog *Christiaens*.
- *Christophorus**; *Kristofelen* Ypr. 2, 123 (1397); *Christoffele* GvM. 4, 567 (1460); *Kaerstoffers* inv. 7, 445 (1302).
- *Dyonisius**; *Denise* inv. 2, 351 (1372), fra. *Denis*; *Denis* GvM. 4, 560 (1459).
- *Donatianus**; *Donatiaen*, *Donaes*, Versl. Ac. 1914, 423 (1480) Brugge.
- Eustacii** C. Berg. 1, 62 (1067) Bergen; *Eustatius* CSBP. 28 (1190); CSB. 1, 209 (1205); — *Stassine* RvBr. 64 (1302); *Stacin* CSB. 2, 296 (1330); — thans nog *Staessens*.
- *Georgius**; *Joris(e)* RvBr. 24 (1302); CSM. 780 (1447); *Jooris* (scherpl. oo) GvM. 3, 331 (1421); C. Berg. 1, 328 (1465); Westvl. *Jooris*.
- Jacobus** Cpv. 2, 337 (1227); *Jacob* inv. 6, 523 (1283); IP. 26 (1327). — fra. *Jakemaerde* inv. 2, 349 (1378) Brugge; *Jaquemaert* Versl. Ac. 1914, 425 (1409) 't Vrije.
- Johannes** Cpv. 2, 52 (1233); *J(h)anne* inv. 6, 523 (1283); IP. 259 (1326); GvM. 4, 544 (1454). — *Hanne* CSBP. 121 (1278).
- *Judocus**; *Joosse* (scherpl. oo) inv. 2, 351 (1379); *Joos* GvM. 4, 667 (1460); *Josse* (dat.) 4, 571 (1472) fra. *Josse*; Wvla. *Joos*, *Djoos*.
- Matheo** CSBP. 42 (1210); *Mattheuse* inv. 2, 349 (1378); *Mattheus*, Versl. Ac. 1914, 428 (1422) Brugge; *Theuse* CSM. 778 (1446); — thans nog *Matthee(u)ws*.

- Matthias;** *Mathis* (*i* = *iě*) IP. 259 (1325); *Matthise* inv. 2, 351 (1378); *Machtis* n. *Mathiis* Versl. Ac. 1914, 428 (1422) 't Vrije; *Mathys* GvM. 4, 647 (1460); — Wvla. *Matthijs* (= *Mattiës*).
Nicolao C. Berg. 1, 223 (1232); *Niclaus* IEB. 2, 240 (1277); *Niclaeus* CSM. 309 (1334) Elverdinghe; uitspr. *aoi*; — (*Ni*)*claise* inv. 2, 349 (1378) inv. 2, 349 (1378); GvM. 4, 555 (1468); thans *Claeys*.
*Paulus; *Pouwel* KvH. 4,60 (1264) 't Vrije; *Pauwels* AO. f° 80 (1463); thans *Pauwels*, uitspr. *Powels*.
Petrus CSBP. 22 (1176); *Pieter* inv. 6, 523 (1283); GvM. 4, 544 (1454); *Pietrus* Ypr. 2, 183 (1546); Wvla. *Pieter* of *Pier*.
Symon CSBP. 24 (1179); IP. 264 (1327); *Symoene* (uitspr. Ndl. *oe*) inv. 2, 352 (1379); *Symoens* Meng. 17 (1469) Gullegem: Westvl. *Symon* en *Symoens*.
*Stephanus; *Steuene* RvBr. 71 (1302); *Steiven* RkB. 208 (1383) Ieperen; *Stevin* CSM. 777 (1446); Wvla. *Steven(s)*.
Thomam C. Berg. 1, 241 (1250); — *Maes* RvBr. 33 (1302); Wvla. *Thomas*, *Maes*.

B. VROUWENAMEN

- Agathe** (gen.) C. Berg. 1, 219 (1230); *Aghate* DF. 1, 77 (1316); *Agaten* RvBr. 58 (1302); *Aghen* 102 (1302); *Aechten* DF. 1, 77 (1297); met *â*; *Aeghten* CSM. 455 (1384).
Agnetis IdM. 5 (1127); *Agnes* 12 (1164); CSBP. 43 (1213); *Annesen* (*e* = *ee*) CSM. 359 (1348); *Agneese* Pr. 22 (1467—73) Brugge. — *Agniete* (*ie* = *ies*) RvBr. 96 (1302); — Wvla. *Agnes*.
Christiania C. Berg. 1, 222 (1232); *Cristiene* IP. 259 (1326); *Kerstiene* CSM. 401 (1358); *Karstiaene* RkB. 233 (1382) Veurne; Wvla. *Christiëne*.
Clementia IdM. 12 (1164); *Clementie* (gen.) C. Berg. 1, 220 (1230); met diminutiefvorm: *Clementien*, (fra. *Clémentine*) RvBr. 66 (1302); Wvla. *Clemance*, *Cleměntiëne*.
Elisabeth CSBP. 43 (1213); *Lisebetten* IEB. 1, 5 (1283); *Lizabette* CSM. 356 (1347); *Lijsbette* (*ij* = *iě*) 570 (1414); — *Lisa* CSM. 117 (1249); *Lisen* RvBr. 52 (1302); — *Betten* (gen.) RkB. 171 (1383) Damme; — Wvla. *Lizebette*, *Bètte*.
Catharina; *Katerine* C. Berg. 1, 238 (1249); *Katelinen* (*i* = *iě*) inv. 2, 350 (1379); *Cathelyne* Pr. 18 (1581) Brugge; — (ver) *linen* IEB. 1, 191 (1273); — Wvla. *Katriëne*.

Margarete C. Berg. 1, 238 (1249); *Margheriten* inv. 6, 523 (1283); *Margrieten* RvBr. 105 (1302); *Marg(a)riete(n)* Versl. Ac. 1914, 422 (1306) Brugge; Pr. 18 (1581) Brugge; *Meggriete* (z. zeldz.) Versl. Ac. 1914, 428 (1357) Kortrijk; — Wvla. *Ma(r)griet*.
Maria, *Marie* RvBr. 59 (1302); CSM. 780 (1447), enz.; — ofra. *Maroie*: *Maroia* CSBP. 73 (1244); *Maroye(n)* RvBr. 120 (1302); CSM. 520 (1406); Versl. Ac. 1914, 427 (1502) Veurne; — Wvla. *Marie*, *Maroye* (familienaam).

3. KLANKLEER

Wat onder nr. 1 en 2 gezegd is, geldt evenzeer voor nr. 3.

Opmerking verdient 1. de scherpl. *ee* (spell. *ie*, *ee*) uit lat. *e* in *Pieter*, *Agneese*, *Agniete*; echter niet in *Margheri(e)te* met uitspr. van Ndl. *ie*.

2. de vroege overgang van Rom. *o* in *ö*: *Anthonis* (Mvl. Kl. § 60); verg. nr. 4 *Jode*.

3. de overgang van Lat. *au* in *ou*, *ow*: *Pouwel* n. *Pauwels* (= *Pow(w)els*) zooals heden, De Bo 63; Mvla. Kl. § 116.

4. BIJNAMEN UIT DE JAREN 1100—1200

Van groot belang zijn de bijnamen, die schier uitsluitend uit de *echte* Wvla. *volkstaal* zijn overgenomen, en eerst na $\pm$ 1160 in Lat. en Fra. teksten aldus werden geschreven. Zij schetsen beter dan de oeroude (vóór de 5de Eeuw) en nadien soms gewijzigde, weldra onbegrepen persoonsnamen het leven van de zich immer wijzigende volkstaal. Nochtans komen deze namen zelfs op onze dagen nog meestal in hun oorspronkelijke gedaante voor. De meeste bijnamen zijn namen van:

1. AMBACHTEN EN BEDIENINGEN

I. *Amman* IdM. 25 (1185); N. *Hamman* CSM. 107 (1245), M. *Damman* 771 (1443), L. *Damman* IJpr. 1, 189 (1459); thans nog *Damman*.
 W. *Bakere* C. Berg. 1, 219 (1230); L. de *Bakere* CSM. 142 (1257);
 G. den *Backere* RkB. 178 (1383) Bru.; thans *bakker*, De Bo 75¹.
 B. *Bateman* IdM. (1185); te *batemans* DF. 1, 570 (1449) Oostkerke;
Bateman DF. 1, 570 ($\pm$ 1650); Nwvl. *bateman*.

- Chr. *Beradere* C. Berg. 1, 201 (1218); *berader* Rb. 4380.
- B. *Buskere* C. Berg. 1, 219 (1230); B. *Buscera* CSBP. 61 (1233);
C. de *Buuschere* RkB. 259 (1383) Veurne; J. de *Busschere* CSM.
547 (1411); Wvla. *De Buyschere* (= *Büschere*) van *buschen*,
DE Bo 195¹.
- A. *Brouhere* CSM. 54 (1210); *brouwere* KvH. a. 117; *Brouwere*
RkB. 110 (1384) Bru.; naast Fr. den *Brauwere* RkB. 100 (1383)
Bru.; Wvla. *brouwer* (= *brower*) DE Bo 191¹.
- L. *Grauwerkara* CSBP. 50 (1221); *graeuwerkers* inv. 2, 217 (1441).
St. *Grave* C. Berg. 1, 228 (1239); R. de *Grave* RkB. 87 (1383) Bru.;
W. de *Grave* CSM. 779 (1446); — Wvla. *grave*, graaf, DE Bo 383¹.
- R. *Hertoga* CSM. 20 (1170); *hertogen* Sp. 1⁴, 73, 1; *hertoghe(n)* AO.
fo 80 (1463); DB. 3, 31 (1471); — Wvla. *hertog* (= *èrtoch*).
- G. *Camerline* CSM. 20 (1170); CSBP. 68 (1242); *camerlinghen*,
Sp. II⁶, 24, 9; — Wvla. familienaam *Camerlynck* (y = ië).
- G. *Kindt* IdM. 44 (1221); J. *Tkint* inv. 1, 96 (1302); B. *Tkind* IEB.
1, 196 (1373); — Wvla. *kind* (= *kiënt*).
- N. *Copman* C. Berg. 1, 222 (1232); W. *Coopmanne* RkB. 240 (1383)
Veurne; O. *Coopmanne* CSM. 697 (1432); — Wvla. *koopman*.
- R. *Cupre* CSM. 65 (1217); J. de *Cupere* RkB. 191 (1383) Damme;
J. den *Cupre* CSM. 520 (1406); J. de *Cuupere* IJpr. 1, 168 (1467); —
Wvla. de *Cupere*.
- W. *Landmetre* Cpv. 2, 51 (1235); C. Berg. 1, 241 (1250); *landmeister*.
Ann. Em. 19, 295 (1390) **Ieperen**; *landmeters*, 1, 52 (1476); —
Wvla. *landmeter(e)*.
- R. W. *Leenknecht* C. Berg. 1, 164 (1199); 1, 221 (1232); Cl. *Leen-*
cnachts (gen.) CSM. 356 (1347) **Veurne**; met *a* uit *e* vóór *cht*,
in min beklemtoonde lettergreep; verg. *Klankl.* nr. 2, 6.
- F. *Malra* CSBP. 28 (1190); *maelre* (maalder) Sp. I⁴, 43, 5; — Wvla.
maaolder.
- M. *Mattre* CSBP. 84 (1248); J. de *Matter* CSM. 429 (1366).
- B. *Monc* (o = ö) C. Berg. 1, 220 (1232); H. den *Muenc* inv. 1, 453
(1332); de *moenc* CSBP. 200 (1398); *monic* 207 (1407); — Wvla.
meunk.
- L. *Pottere* CSM. 51 (1208); Joh. dicti *Pottere* 225 (1281); R. de *Potter*
RkB. 263 (1383) Veurne; — Wvla. *de Potter*.
- J. *Waghenare* CSM. 50 (1208); *waghenare* RkB. 163 (1382) Damme;
IEB. 1, 73 (1490); Fr. de *Waeghenaere* Ypr. 1, 279 (1797).

Uit een jonger tijdvak: G. de *Moutmakere* CSM. 142 (1257); Cr. *Tegheldeckere* ald.; J. *Vellemakere* 142 (1259); J. *Scarslipere* 254 (1294).

2. LICHAAMSDEELEN

- Th. *Bake* CSBP. 80 (1247); *bake(n)* KvH. a. 25; Fr. *Baken* CSM. 400 (1358); — Wvla. *zwijnebake(nier)*, DE Bo 74¹.
 W. *Balch* CSBP. 61 (1233); W. *Balg* CSM. 108 (1246); *Balg*. RkB. 230 (1383); — Wvla. *balg, bolg*, DE Bo 71.
 R. *Beyn* C. Berg. 1, 173 (1201) met *ey* (= *ē*) in 't Noorden; V. *Beyn* RkB. 246 (1383) *Veurne*; — Cl. *Been* CSM. 121 (1251); P. *Been* RkB. 288 (1382) *Ieperen*; *beenhauwere* CSM. 831 (1487); — Wvla. *been*.
 R. *Blavoth* CSBP. 23 (1178); naast *Blovoth* CvV. 1, 23 (1176); R. *Blauout* C. Berg. 1, 218 (1230); R. *Blavot* CSBP. 61 (1233); J. *Blaeuvoet* CSM. 408 (1360); P. *Blauvoet* RkB. 159 (1382) *Damme*; — Wvla. *Blauwvoet* = *Blōwvoet*, DE Bo 143¹, 63¹.
 L. *Buc* CSM. 51 (1208); W. *Buec* CSBP. 84 (1248); H. *Buuc* CSM. 285 (1320); *Buux* wijf RkB. 136 (1382) *Muide*; — Wvla. *buūk*, DE Bo 194¹.
 B. *Nose* Cpv. 2, 337 (1227) *Dixmuide* met *o* = *ö*; Gh. *Langhenese* met *e* uit *ö* (umlaut) C. Berg. 1, 223 (1232) Z. nr. 8, 4; *noze* 5, 79 (1409—1435); — Wvla. *neuze*, DE Bo 738¹.
 M. *Scinkel* CSM. 50 (1208); J. *Schinkel* IEB. 1, 192 (1288), S. *Scinkel* IdM. 112 (1246); — Wvla. *Schinkel*, DE Bo 996¹.
 L. *Voet* CSM. 51 (1208); P. *Voet* 731 (1440); — Wvla. *voet*.
 M. *Rugghinvoet* CSM. 50 (1208); J. *Rugghevoet* 782 (1447); — Wvla. *rugge* (= *rögge*).

3. WERKTUIGEN

- L. *Gorel* IdM. 25 (1185); *gorreele* inv. 4, 100 (1411); Wvla. *goreel* n. *gareel*, DE Bo 383.
 W. *Hamer* C. Berg. 1, 213 (1225); *hamer* Int. 446 (1331); — Wvla. *(h)amer*.
 W. *Martel* (fra. marteau) C. Berg. 1, 201 (1218); *maertel* Ann. Em. 24, 422 (1428); *marteel* Pr. 6 (1471) Bru.; — Wvla. *marteel*, DE Bo 672¹.

W. *Cravel* CSBP. 15 (1133); *crawwele* RkB. 176 (1383) Damme; *crawwels* inv. 4, 216 (1413); — Wvla. *krauwel*, (*au* = *o*) De Bo 571¹.
— *Plateel* (fra. *plateau*) CSBP. 50 (1221); H. *Plateel* RkB. 301 (1384) Ieperen; *plateelen* inv. 4, 463 (1386); — Wvla. *pateel*, De Bo 831¹.

4. PLANTEN EN BOOMEN

W. *Bloma* C. Berg. 1, 211 (1223); G. *Blaeubomme* Pr. 22 (1467) Bru.; J. *Blomme* Ypr. 2, 181 (1541); GvM. 4, 646 (1666); — naast B. *Bloume* CSM. 116 (1249); J. *Bloems* CSM. 387 (1357); H. *Bloume* 489 (1394); — Wvla. *blomme*, De Bo 151¹.
Ev. *Boem* (scherpl. *oeo*) CSM. 51 (1208); *Statboeme* inv. 7, 417 (1291); *Boom* CSM. 454 (1384); — Wvl. *boom*.

5. PLAATSEN EN HERKOMST

W. de *Bodeme* CSM. 121 (1251); van *bodemen* inv. 5, 211 (1433); — Wvla. *bôm*, De Bo 165¹.
B. de *Dale* (lat. *t.*) C. Berg. 1, 176 (1201); Jh. van den *Dale* 2, 273 (1360); W. van den *Dale* CSM. 777 (1446); — Wvla. familienaam van *Daele*.
Judeus, CSBP. 27 (1190) G. *Jode* (*o* = *ö*) C. Berg. 1, 222 (1232); *Jude* (*u* = *ö*) CAB. 229 (1301); *Juede* inv. 1, 98 (1302); L. der *Juede* CSM. 697 (1432); — Wvla. *Jeude*.
W. *Cant* CSBP. 50 (1221); R. *Cant* IEB. 1, 193 (1288); — Wvla. *kant*.
A. de *Pola* DF. 1, 395 (1130); N. de *Poule* C. Berg. 1, 219 (1230); van den *Poele* inv. 2, 350 (1379); B. van den *Poele* CSM. 600 (1420); — Wvla. *poel*.
L. *Waingard* (fra. *ai* uit *î*) C. Berg. 1, 211 (1223), van den *Wijnghaerde* Pr. 10 (1472) Bru.; — Wvla. *wijngaard* (= *wiëngaard*).

6. DIEREN

H. *Broederlam* CSM. 109 (1246); *Lam* IEB. 1, 192 (1288); R. *Broederlam* Ypr. 1, 189 (1459); Wvla. *lam*.
R. *Calf* C. Berg. 1, 184 (1206); *calf*. Nat. Bl. 2, 1105; *calvere* RkB. 237 (1382—1383) Veurne; 325 (1383) Kortr. — Wvla. *kalf* (= *kolf*).
H. *Cauwe* C. Berg. 1, 241 (1250); *cauwen* Nat. Bl. 3, 60; J. *Cauwe* RkB. 281 (1382) Iep.; *Cauwen* 174 (1382) Damme; — Wvla. *kauwe* (= *köwe*).

H. *Crano* C. Berg. 1, 220 (1232); A. De *Crane* CSM. 435 (1368); 752 (1462); P. De *Crane* RkB. 236 (1383) Veurne; — Wvla. *De Crane*.
 B. *Mol* C. Berg. 1, 219 (1230); J. de *Mol* CSM. 356 (1347); de *Mol* RkB. 136 (1382) Muide; — Wvla. *De Mol*.
 W. *Pau* C. Berg. 1, 219 (1230); J. den *Paeu* inv. 1, 454 (1332); Br. de *Paeu* CSM. 781 (1447); — Wvla. *De Pauw* (= *pow*) DE Bo 833¹.
 R. G. *Vos* CSM. 17 (1147); 19 (1166); CSBP. 84 (1248); den *Vos* inv. 2, 350 (1378); K. de *Vos* CSM. 781 (1447); — Wvla. *De Vos*.
 W. de *Wulf* CSBP. 43 (1210); *Wulves* (gen.) CSM. 356 (1347); M. de *Wulf*. Ypr. 2, 310 (1568); — Wvla. *wulf*; familienaam *De Wulf*.

7. ZEDELIJKE EN PHYSIEKE HOEDANIGHEDEN

J. le *dunre* (*punra*) 1304; J. le *Dunder* 1321; L. *sdunders* 1389; P. *dunderen* 1494; V. de *Dondre* 1501; thans *Donder* n. *dunder*.
 D. *Manechinus* IdM. 4 (1066); G. *Manescin* CSM. 20 (1170); — Wvla. *maoneschiën*, De Bo 662.
 B. *Neker* IdM. 32 (1200); B. *Neckere* inv. 1, 389 (1282); — Wvla. *nekker*, De Bo 736.
 W. *Pancoke* (*ô* = *oë*) C. Berg. 1, 173 (1201); H. *Pannekoeken* RvBr. 19 (1302); W. *Pankoux* RkB. 204 (1382) Biervliet; — Wvla. *pannekoëkē*.
 J. *Ruse* (*u* = *ö*) CSM. 107 (1245); W. *Ruse* 157 (1264); de *Ruusse* Ypr. 7, 292 (1380); *ruese* HdM. 1, 647 (1634); — Wvla. *reuze*.
 A. *Stral* CSM. 20 (1170); *Strael* Nat. Bl. 7, 444; inv. 6, 486 (1482); — Wvla. *straat*, De Bo 1109.
 H. *Stul* (verg. nr. 1 *uniun*) CSM. 19 (1166); Fr. de *Stul* RkB. 298 (1383) Ieperen; (rechter)*stoel* AO. f° 80 (1463); — Wvla. *stoel*, De Bo 1103.
 S. *Uphoghe* CSM. 46 (1201); J. *Oppoghe* (*o* = *ü*, *ε*) C. Berg. 2, 453 (1584); — Wvla. *op* (= *öp*, *ēp*) De Bo 786.

VERKLEINWOORDEN

De Westvlamingen gebruikten in hun schriften vooral sedert de 12de E. (in de spraak veel vroeger) vele verkleinwoorden op *-īn*, *-īne*; *-līn* en *-kīn* (Mansion 217); zooals dit heden nog het geval is; slechts in de 16de E. komt de uitgang *-g(h)en*, *-je*, *ie* te voorschijn:

- in** (= iën) (mann.): *Boidin*, *Noidin*, *Woitin* (zie nr. 2); *Ruebins* RvBr. 65 (1302); *Tobbin* IEB. 1, 190 (1273); *Willinus* CSBP. 14 (1130); *Willine* IP. 260 (1327); — door verslapping in den bijtoon *-en*: *Boidene* RvBr. 61 (1302); *Gobben* 119; *Hanen* 25 (1302) enz.
- ine** (vrouw.) *Adeline*, RvBr. 34 (1302); *Beline* C. Berg. 1, 212 (1225); *Edeline* IdM. 33 (1308); *Pauline* RvBr. 78 (1302); *Soetine* 45 (1302); *Thorine* Versl. Ac. 1914, 426 (1400) Brugge; *Vrouwine* 190 (1302).
- lin** (= liën) *Bladelin* C. Berg. 1, 219 (1230); *Boiolini* 1, 94 (1121); *Ghiselini* CSBP. 85 (1248); *Ghiselins* IEB. 1, 5 (1283); *Gozellini* IdM. 2 (1065); *Gocelino* 23 (1176); *Gocelinus* CSBP. 23 (1176); *Scinelinus* 6 (1107).
- kin** (= kiën): *Anskine* (Hans-) RvBr. 109 (1302); *Baddekin* CSBP. 21 (1169); *Basekinus* C. Berg. 1, 176 (1201); *Boidekin(o)* 1, 219 (1230); DF. 2, 249 ($\pm$ 1300); *Brodekin* CSM. 68 (1219); *Dierkine* RvBr. 87 (1302) uit *Thirekini* DF. 3, 195 (1111); *Hebbekino* C. Berg. 1, 219 (1230); *Kardekin* CSM. 108 (1246); W. *Casekin* C. Berg. 1, 184 (1206); *Lammekinus* CSBP. 27 (1190); *Lamkino* CSM. 116 (1249); *Lammekin* 433 (1367); Wvla. *lammekin*; *Lappekin* CSBP. 21 (1169); *Nosekins (o = eu)* C. Dun. 578 (1243); *Papekins* RvBr. 99 (1302); *Pieterkino* (Wvla. *Pieterkin*) CSM. 115 (1249); *Pietekin* inv. 1, 113 (1302); *Pitkine* 57 (1302); *Plotkin* CSM. 51 (1208); *Plotekin* ald.; *Sannekin* CSBP. 61 (1233); *Soikinus* DF. 1, 686 (1284); *Willekinus* CSBP. 21 (1167); *Willekinen* CSM. 356 (1347); *Wouterkin* IP. 302 (1342) Brugge; — weldra in gansch onbet. lettergreep ook, zooals heden nog soms:
- kën** (Mvla. Kl. § 129) *Hanken* RvBr. 65 (1302); *Pieterken* inv. 1, 452 (1332); *Willeken* ald.; *Wouterken* IP. 302 (1342) Brugge.

Aanm. Alle bovenstaande bijnamen blijken, te oordeelen naar de aanmerkingen onder nrs. 1, 2, 4 zich klankwettig ontwikkeld te hebben. De aandacht zij nog gevestigd op: *ruese*, *ruusse* (uit **(w)risi-l*) met *ō* onder invloed der omst. cons. Mvla. Kl. § 64; — op *dunre*, met *u* (= *ō*) vóór *nr* (*d* is epenthetisch in *dunder*); — op *wulf* (*u* = *ō*); verg. nr. 2, 14; — op *Jude*, *Joede*, *Jode* met *ō*; verg. nr. 1, 22; — op *grauwerkara*, *cauwe*, *cravel*, *krauwel* met spell. *a(u)w*, *av* uit germ. *dw*, en zelfs *Pau* (lat. *pavo*; ohd. *phawo*) welke in Fr.-VI. en in de Yzervallei soms *a(u)w* uitgesproken worden, elders *ow*; Mvla. Kl. § 115; — op *gorel*, *gorreel* uit ofra. *gorel*; — op *Buskere* met *sk* in Fr.-VI.

5. OUDWESTVLAAMSCHE PLAATSNAMEN UIT DE JAREN 500—1200

Hier volgen in groepen Owvla. plaatsnamen, welke, lijk de gemeene zelfst. naamwoorden, in den loop der eeuwen de *normale* Wvla. taalverschijnselen vertoonen. — Hier zij herinnerd dat oorspr. namen nog lang in officieele teksten voorkomen, wanneer zij reeds in de volkstaal gewijzigd waren, en dat zij aldaar — meestal door gebrek aan kennis van de oorspr. beteekenis — een totaal gewijzigden vorm kunnen aannemen en behouden.

KORTE KLINKERS

Owgerm. ***ah(w)o**, a) Owvla. ***aha**, ofri. â (water(loop), rivier):
Aa 1175, 1191, 1214; *Ha* 1232; *A* 1241; *Aa* 15de E. tot 1926;
z. DF. 1, 2—3. — Zie verder *Breedene*.

Owgerm. ***ah(w)o**, b) Owvla. ook ê, êde; ofri. ê: water(loop):
E 1291, *ee* 1300, *hê* 1307; *ee* 1424, *hee* 1266, 1494, DF. 1, 806.
Ede 1227, DF. 1, 802; (*H*)*eede* 1580, 1665, 1843, DF. 3, 807; meestal
in de prov. West- en Zeeuwsch-Vlaanderen.

Owgerm. ***a(ɣ)wjô** a) Owvla. ôie < ôje, < *aujô*: eiland door een
waterloop gevormd, waterland:

Oia (een dorp) DF. 1, 249 (1224); *hoie* 1285, 1288, *hoye* 1298. Int. 369
Brugge; ten *Hoiye* IEB. 1, 193 (1304), 217 (1331); van den *Oye*
RkB. 287 (1382) Ieperen; den *hoye* IEB. 1, 338 (1418); verg.
verder *Ardoye*, en MANSION 209.

Owgerm. ***a(ɣ)wjô**, b) Owvla. êi, ey(e); ofri. ei, on. ey: waterland:
Heyenbruga C. Dun. 512 (1223); *eyebrucghe* RvBr. f° 91 (1332);
heyensluus 1279; *eyesluus* 1511, *Eysluus* 1597. DF. 4, 107—108;
eiewerve ± 1338, *Eywerve* 1384, *eiewerve* 1388, DF. 4, 114; ter
Eye 1642 DF. 4, 102; *Heie* DF. 3, 947 (1331) Brugge; *Eylant*
DF. 4, 122 (1382); 852 (1410); — vooral gebruikt in de prov.
West- en Z.-Vlaanderen.

Owgerm. ***a(ɣ)wjô**, c) Owvla. a(u)we owe < **awî*: waterland,
(land)ouw: *Saltanauua* Flandr. 5, 91 (1144); *Hawe* DF. 5, 563
(1300). *Awe* inv. 1, 193 (1304); *Hawe* RvBr. 129 (1302); —
Houtawe (gemeente in W.-Vl.) 1249; *Houtave*, 1301, *houtaunce*
1317, 1565, DF. 4, 762; *houtawe* DF. 4, 140 (1301); 3, 804 (1272);
inv. 1, 90 (1302); thans *Houtave*.

Owe DF. 3, 126 (1344); — vooral in de prov. W.-VI. gebruikt.
ald, alt.

Erlebalði capella 1142; *Herlebouds capelle* 1170; *Arlebouds capella* 1248, 1267; *Aerlebouds capelle* 1329; *Aerlebouts capelle* 1429, — thans *Aerlebouts-Capelle*; vroeger de gemeente Slype; DF. 1, 128. *Capella Erembalði* (arin-bald) 1067; *Eremboldi Capella* 1191; *Eremboudscapple* 1267; *Aremboudscapple* 1358, 1566; *Arenbouts Capelle* 1475—1770; *Arembouts Cappel* 1789; DF. 1, 284.

Coude kerke (*kald?*—) C. Berg. 1, 59 (1067); *Coudekerka* 1, 94 (1121), *Koudekerke* CSBP. 50 (1221); — thans *Coudekerke*; gem. in Fra.-VI. *Oldenburc* (*ald*—) CSBP. 15 (1133); *Aldenburg* C. Berg. 1, 119 (1140); *Oudenborg* CSBP. 100, 101 (1250); *Oudenburgh* Int. 275 (1285); — thans *Oudenburg*, gem., arr. Brugge.

Saltanauua (*saltin-awe*) Flandr. 5, 91 (1144).

ard, art:

Hardoya (*hard-ôie*) 847; *Hardoia* 899; *Herdoie* 970; *Ardoie* 1223; *Ardoie* 1314—1926; gem., arr. Roeselare; DF. 1, 272.

Davidtsart [*—ard* (*kade, werf*)] DF. 3, 142, 143 (1157) te Ferques. *Floringasard*, *Floringes ard* DF. 4, 214 (1114; 13de E.).

Bomgart (*—gard*) 1164; *Bongart* 1183; *Bomgard* 1231; *Boongaerde* 1360; *bogaerde* 1591; DF. 2, 236; thans *Bogaard*.

Owgerm. ā in afzonderlijke gevallen.

In korte betoonde lettergreep:

Addingahem (*Adda-inge-haim*) 839; *Addingem* 1019—1030; *Adingehem* 1136; *Adingem* 1185; *Adenghem* 1201—1209; 1280; *Adeghem* 1358; *Aijghem* 1629; DF. 1, 62; — thans *Aaighem* gem., arr. Eekloo. *Ammandswalle* (**amb-t-man-wal*) C. Dun. 361 (1235); *Ammans Wal(le)* ald. 1236, 1246, te Oost-Duinkerke.

Ascebroc (*assa*(1)—*brôc*) 1187; *Assebrouc* 12de E.; — door verwarring met (*h*)ors: *Arsebrouc* 1202; *Ersebrock* 1222; *Orsebroec* 1302, 1327; — doch *Assenbroucke* 1347, *Assebrou(c)k* 1432, 1558 tot 1926; gem., arr. Brugge; DF. 1, 326. (1)

Dam 1180; van den *Damme* 1270, 1286; apud *Damme* 1294; van de 14de E. af reeds vaker *Damme* dan *Dam*; stad, arr. Brugge; DF. 3, 94.

---

(1) Naam eener landerij. — Owgerm. *ask* is in 't Wvla. steeds *esk*, *esch* (boom), zie verder

Haspecoutre (*haspe*(1)—*cultura*) te Fiennes; DF. 1, 322 (1286).
Pascandala (*pâsca*(n)-*dal*) CSB. 1, 13 (844—864); *Paschendala*
 CSM. 17 (1157); *Paskendale* 34 (1195); *Paschendala* 33 (1195);
Paskendale IP. 260 (1326); CSM. 493 (1396); *Passchendale* 496
 (1397) enz. tot 1926; gem., arr. Ieperen.

In **min** betoonde lettergreep: *Beringhamma* (*ber-ing-ham*-(ma(2)))
 811—870; 819 (Mansion 27); X E.; XI^{de} E.; DF. 1, 831.

In **open** lettergreep:

Bavelinghem (*Bavel-inge-haim*) 1084; *Bavlinghem* 1114; *Balinge-*
hem 1120; *Balinghem* 1130—1926; gem., kanton Ardres; DF.
 1, 486.

Bladringhem (*Blader-inge-haim*) ± 1092; *Bladringhem* 1069;
Blaringhem 1069, 1106; *Blaringhem* 1119 tot 1926; gem., noorder-
 kanton Hazebrouck; DF. 2, 106.

Dadingisila (*Dad(o)-inge-salja*, uitspr.: *Dadiënggezela*) 1147; *Dadig-*
sela ± 1180; *Dadincele* 1301; *Dadinsele* 1330; *Dadizele* 1365;
Dayzele 1402; *Dadisele* 1402; — thans beschaafd *Dadizeele*;
 volkstaal: *Daiz'le*, *Deiz'le*; gem. arr. Roeselare; DF. 3, 57.

Paschendale, zie boven. — *Fält* uit *falod* (schaapskooi) DF. 4, 140
 (1301).

a + i-umlaut:

Escia (**askja*, polderland) ± 1119; *Esscha* 1267; *Essee* 1268;
Esse(h)en 1326, 1390; thans *Esch* (huis te Ieperen) DF. 3, 1132.
Eschan (*ask*, esch) 1171; *Escht* (3) 1220, 1242; *Esch* 1220; bosch bij
 Aardenburg (Z.-Vl.), DF. 3, 1131.

Albeke [*ale* (beemd)-] — *baki*) CSP. 1, 292 (± 1250) 't Vrije; *Albakin-*
acker (volkst.) 1206; doch *Albekinacker* 1231; land te Steenbrugge;
 DF. 1, 186.

Bekescotum (*baki-scaut*) ± 1200; *Bekescote(n)* 1220, 1250; *Bex-*
scoten 1291; *Bixscote* 1308; *Beixscoten* 1326, 1411; *Bixschote*
 1470—1926; gem. arr. Ieperen; DF. 2, 71.

Gaternesse (*gater-nasja*) 1150; *Gaternessam* 1200; *Gaternesse* 1260,
 1281, 1395, 1408, 1620; *Gaternisse* 1350; thans *Gaternisse*; gem.
 noordwestw. van Schoondijke (Z.-Vl.); DF. 4, 461.

(1) *Haspa* (= haak)? — (2) *Ham* (kniebocht, omheinde weide). —

(3) Epenthetisch was reeds *t* in *Escht*; in *elst* (z. n^r. 1); in *Doest* (Does, Thosan)
 CvVr. 2, 67 (1282); in *Donct* (Done) DF. 3, 369 (1208); *kelict* (kelk) inv. 5, 341
 (1416), *heident* (heden) CSM. 795 (1456); verder in: *pulst* (pols), *rost* (roskleurig) enz.

Owgerm. e. In gesloten lettergreep:

Bassevelde (*Bāsa-feld*) 1171, 1183, 1280, 1302, 1429, 1592 enz.
gem. Oost-Vl. DF. 1, 559.

Gheluvelt zie beneden: *e* in gesl. lettergreep.

Vokinewerf (*foc* (zeil), *Fockin* (eigennaam) —*hwerf*, misschien *hwarf*)
1174; *Vockinenwerf* 1189; *Wokinenwerva* 1190; *Fokkewerve* 16de E.;
leenhof te Alveringhem; DF. 4, 222.

Bircla (uit Lat. *ber*(*bi*)*cal*, schaapskooi; uitspr.: *Bercla*) 1066; *Bercla*
1085, 1169, 1227; *Bercle* 1248; heerlijkheid te Pervyse; DF. 1, 841.

In open lettergreep:

Beringhamma; zie boven: *a*, blz. 46.

Beiterwane, *Beitherwan(e)* (*bēther-wān?*) 1163; *Beiderwa(e)n* 1196;
Boideruaen 1259, 1271; *Boiddruaen* 1259, *Boedrueen* (*oe* = *eu*)
1301; *Buederwaen* 1335, 1388, 1419, 1435; *Bedruane* 1335;
Bruaen 1517—1525; *Bruwaen* 17de E.; leengoed nabij Oostburg
(Z.-Vl.) DF. 2, 966.

Bedrewane 1242; *bederwaen* 14de E.; *Berwaen* 1478, *borwaen* 1644;
Bruaenens 1651; hofstede te Ruysselede; DF. 2, 970.

Bevesclare (*Bevis-lār*) 1087; *Beveslare* 1166; *Befslare* 1268; *Befselare*
1304; *Besselare* 1307; *Beifslare* 1307; *Beifselare* 1312; *Beisselare*
1309, 1403; *Beissellaere* 1448 (Ieperen), *Becelare* 1455—1926;
gem. arr. Ieperen; DF. 1, 619.

Hedenghem (*Ed-ing(e)-haim*) 1179; *Edenghem* 1299, 1339; (*H*)*ei-*
dinghem 1346, 1347, 1354 (Ieperen); *Hedeghem* 1357; *Eghem*
1359, *Eeghem* 1548; gem. arr. Thielt; DF. 3, 813.

Gelevelt (*gelo, gelu-feld*) 1109; *Gelavelt* (Lat. t.) 1114; *Gheleveld* 1201;
Gheilvelt 1227; *Gheluvelt* 1271; *Gheilvelt* 1374 (Ieperen); *Gheilvelt*
1376, 1509 (Ieperen en Dixmuide); *Gheluvelt* 1926; gem., arr.
Ieperen; DF. 4, 548.

Herewoge [*here* (wagen)-*weg*] (*o* = *eu*): DF. 1, 249 (1224); *woeghe* KvH.
4, 505 (1279) Oudenburg; RvBr. f° 54, nr. 11 (1337); *Oudewoghe*
AIA. 81 (1288) Westmoieke; *Ghisenewog* DF. 4, 674 (1286) Caffiers;
menewoughe (*ou* = *eu*) KvH. a. 129; naast schier bestendig:
weg: *Stodingre wech* C. Dun. 473 (1188); *Stodingewech* DF. 1, 109
(1196); *Aldinghewech* C. Dun. 558 (1233); thans *weg*, n. *weug*;
weugel, De Bo.

Owgerm. i. — In gesloten lettergreep:

Thicabusca (*thikki-busc*) 961, 1089; *Thickanbusch* 1102; *Thickebusc*

1154; *Dicabusc* 1180; *Dickebus(ch)* 1220, 1237, 1303, 1523, 1544—1926; gem. arr. Ieperen, DF. 3, 263.

i voor r + k.

Berkenhouds (*birka—) ± 1300; *berkenhout* 1657, 1906; een berkenbosch te Oedelem; DF. 1, 835; — Jan van der *bierke* (fra. *iē*) 1376 (Wijtschate); *Bierkenboombosch* 1725 (Hollebeke) DF. 2, 9. *Wistkirka* (uitspr. *Westkerka*) CSB. 1, 17 (877).

In open lettergreep.

Belec (*bilic, omheind stuk land) 1307, 1309, 1313 DF. 1, 717; *Bele* 1178, 1300; *Beile* 1369 DF. 1, 723; 1437, DF. 1, 680; *beilec* 1439; DF. 1, 681; *bilek* 1554, 1773, DF. 1, 42; *bulck* 1631, 1761, DF. 1, 1019—1020; thans *bilk*, *bulk*.

Giddis (uitspr. *Gedis*) 1088; *Ghides* 1143, *Gids* 1216, *Gets* 1266; *Geits* 1268, 1376 (Ieperen); *Gheeds* 1299, 1359; *ghiets* 1345 Brugge; doch haast bestendig *Gi(d)ts*, *Ghy(d)ts* van ± 1500 tot heden; gem., arr. Roeselare; DF. 3, 709.

Benthil(le) (binit nr. 1; — *huljô, paddenstoelmeersch) 1262, ± 1300, 1306, *bentille* 1412, 1538; thans *Bentille*, wijk van St.-Jan in Eremo (Noordel. Oost-Vl.); DF. 1, 765.

Owgm. o (1) — In gesloten lettergreep:

Vockinewerf, zie boven; klinker *e*, blz. 45.

Bosc (mlat. *boscus*) 1189; *Boscus* 1226; 1239, *Boscho* 1227, ± 1264; *Bosch* 1726; — vaak voorkomend op de *grenzen* van Owvl; thans *bosch* n. *busch* (zie onder klinker *u*) De Bo 170.

o vóór gedekte n (niet vóór oorspr. *nd*): *Bunra* (mlat. *bonnârium*) 1184, 1216; *Bu(u)nre* 1300, 1339; *Bunder* 1383; thans nog *bunder* (= bönder) DF. 2, 1039.

Nieumonstre (nîw- *monasterium*) 1291; *niemonstre* (o = ô) 1310; *Nieuwmunster* bij Zuenkerke, DF. 2, 992; thans nog: *munster* (= mōnster).

o voor gedekte r:

Beborna, kelt. *Bebonna*, CSBP. 275 (806); *Beverna* 1160; thans *Beveren*, gem. op. de Belg.-Fra. grens.

Gefwaldasthorp (gef — *wald* — *thorp*) CSB. 1, 17 (877); *Isendurpe* C. Dun. 544 (1230) Brugge; *dorpe(n)* IEB. 1, 157 (± 1262); St.H. H. a. 55; — thans: *dorp*.

---

(1) Deze vormen hadden meestal o, soms u.

—old, —olt:

Houtawe (*holt* — *awi*) 1249, *houtave* 1301; *houtauwe* 1317, 1565; thans: *Houttave*, uitspr. *Oëtave*, gem. arr. Brugge.

Wormout (*wurm* — *holt*) C. Berg. 1, 58 (1067); *Wormhoult* 1, 89 (1121); *Wormhout* 1, 199 ($\pm$ 1210) ald.; gem. van Fr.-Vl.; — thans *Wormhout*; uitspr. *Wormoët*.

— In open lettergreep:

Bodningahem (*bod* vorm van den wortel van *bieden*.) 844—864; *Boningahem* ald.; *Bonehem* 1106, *Bonhem* 1106; — thans nog *Bonhem*; uitspr. *Bonem*; sterk kasteel te St. Nicolas en St. Mariekerque (Fr.-Vl.); DF. 2, 319.

Bovekerke [*Bove* (persoonsnaam) — *kirika*] 1119, *Bovecherca* 1156; *Bouvenkerke* 1279, *Boevenkerke* 1282; *Bovekerke* 1380; gem., arr. Dixmuid; thans *Bovekerke*; DF. 2, 576.

Fournehove (**For(a)ne-hof*) (*ou* = *oo*) 1119; *Fornohova* 1156; *Fornehova* 1157; (*o* = *oo*) 1179; — thans *Fournehault*, plaats te Hardingham (Fr.-Vl.); verg. *Voorne*, DF. 4, 303.

Owgerm. u (1) — In gesloten lettergreep:**u** (= *oë*) vóór **nd**:

Hundescoten (*hund-scaut*) CSM. 33 (1195); *Hondescota* C. Berg. 1, 182 (1205); *Hontscote* CSB. 1, 293 (1225) Boonen; thans *Hond-schoote*; uitspr. *oëntschoote*.

Hundesgat [*hund* (rivier) — *gat*] 1166; *Hondescat* (*o* = *oë*) 1236, DF. 4, 923—924.

Rondslo (*rund-lauh*) IAM. 33 (1208); *Ronslo* 40 (1215).

u vóór **l**:

Bulingasela (*Bul-inge-salja*) 1119; *Bullingasella* 1147; *Bullingesele* 1183, *Bullezele* 1222; — naast *Bolingesela* (*Bol*—) 1101, *Bol-lingesel(e)* 1113, 1205; *Bollizele* 1349; *Bollezele* 1349, *Bollezele* 1551—1926; gem., kanton Wormhout (Fr.-Vl.); — thans uitgesproken: *Bolleziälle*, *Bolleziolle*, DF. 2, 297.

uld — **ult**:

Hellescultra CSB. 1, 51 (1118); *Haspecoutre* DF. 1, 322 (1286) Fiennes; — *Hongrecoutre* CSB. 2, 19 (1245); *Hongercoutre* AIA. 81 (1286) Westmoieke; — thans nog *Kouter*, uitspr. *Koëter*.

---

(1) Deze vormen hadden oorspr. meestal *u*, soms *o*.

u vóór **s**:

Buscho (*busc*) CSB. 1, 165 (1191); *Busco* 1, 386 (1239); *Busch* ± 1300; 1566, 1846; *Bussche* 1701; DF. 2, 1089, 1090; Wvla. *büsch* n. *bosch*; verg. *Thicabusca*, boven.

u voor gedekte **r**:

Furnis (*FUR(I)NE), voorlanden of schorren te Recques; DF. 4, 303 (877); uitspr. *Veurne*; — *Furnez* CSBP. 280 (1233); *Veurne-ambacht* RkB. 90 (1383) Brugge; stad *Veurne*.

— in het tweede lid der samenstelling:

Brubburg (*brôc-burg*, oorspr. consonantst. tot *i*-st. geworden) C. Berg. 1, 164 (1198); *Oudenburg* C. Dun. 427 (1196) Brugge; *Brobburg* C. Berg. 1, 184 (1206); *Brobure* CAB. 102 (1207).

Langhardemburgh C. Watervliet 278 (1258); — *Middelbuerch* RkB. 76 (1383) Brugge; *Theerembuerch* CSBP. 207 (1407); — *Broborg* (*o* = *ö*) CAB. 114 (1222); *Hoestborch* C. Dun. 544 (1230) Brugge; *Oestborgh* RkB. 175 (1383—1384) Damme; — *Brobbourgh* CSB. 2, 316 (1343); *Broucbourgh* 3, 162 (1410); *Stombourch* AIA. 76 (1457).

u in — **jo**-stammen, of met *i*-umlaut:

Bucingehim (= Böttingehem uit *Buds) 964, *Bisseng(h)iem* 1206, 1245; *Bissenghem* 1330, *Bisseghem* 1366; gem., arr. Kortrijk, DF. 2, 64.

Biggesele (*Bugjô-salja*) ± 1200; *Bughenzele* 1344; *Bughesele* 1362, *Buggensele* 1382, plaats waarsch. gelegen te St. Michiels, Brugge; DF. 2, 1001.

Galghille (*galg-huljô*) 1220; 1303, 1336, 1515, 1699; *Galchhille* 1767; hofstede nabij Loo (W.-Vl.) DF. 4, 402. *Boffershil* AIA. 81 (1286) Westmoieke; nooit *hulle*.

Grinbertipit (*grimm-berât-putjô*) 1166; *Grimberghepit* 1236 DF. 4, 923, 924; — naast vormen met *u*: *helleput* 1621, 1647, DF. 5, 819.

Havekersbrighe (—*brugjô*) CSBP. 1, 187 (1199); *Quadbrigge* AIA. 80 (1286) Elingem; *Lenenbrigghe* 82 (1286) Rinxent; *Raedsbrigghe* IP. 261 (1327); *Steenbrigghe* CSM. 780 (1447); thans nog *brege*; — waarna vooral in het oosten: *Heienbrugha* C. Dun. 512 (1233) Brugge; *Molnebrucghe* RkB. 88 (1383) Brugge; met uitspr. *brög(g)e*.

u in open lettergreep:

a) zonder umlautsfactor:

Pupurninga villa CSB. 1, 13 (844—864); *Poperingehem* CSBP.

5 (1107); *Popringehem* 7 (1110); *Poperinga* CSM. 50 (1208); *Poperinghe* CSBP. 277 (1233); RkB. 211 (1382) Thielt; *Pouperinghe* 243 (1382) Veurne.

b) met volgenden umlautsfactor:

Buterporte (*u* = *ö*) ± 1225; *Boterporte* 1276; ± 1380; stadspoort, Ieperen; DF. 2, 453.

Boterstrata (*butiro-strata*) (*o* = *ö*) 1220; *bueterstrate* ± 1300, 1422, 1564; straat te Ieperen; uitspr. *beuterstrate*; *bötterstrate*, DF. 2, 453.

LANGE KLINKERS

Owgerm. â:

Quadbrigge AIA. 80 (1286) Elingem; *Quadypra* C. Berg. 1, 221 (1232); *Quaderstrate* Meng. 18 (1469) Gullegem; — thans nog *kwaad*.

Kerkestrate CvV. 3, 38 (1240); *Holestrat* AIA. 80 (1286) Elingem; *Carmerstrate* CvB. 1, 430 (1377); *ooststraete* Ann. Com. Flam. 8, 287 (1482) Belle; — thans nog: *strate*, *straote*, *strote*.

Cumed (*kû-mêd*; ags. *mâed*, ofri. *mêde*; weiland) 1094 DF. 4, 341; *Bertilds Med.* CSBP. 22 (1176); *Arnouds meet* ± 1300 DF. 4, 1025 Broekburg; *boudolfs medekin* en *belien meet* DF. 1, 721 (1302); — *Fronemed* DF. 4, 341 (1094, 1180) Holque; *Enmed* 3, 1086 (1180, 1183, 1230) Holque (Fr.-VI.); — naast vaak in het Oosten: *maed* ± 1300 DF. 1, 531.

Owgerm. e².

Fresingchem (*Frês.?*) 788; *Fressinghem* 1728, *Farsinghem* 1774; *Fersinghem* 1852; wijk van Esquerdes (Fr.-VI.); DF. 4, 170.

Owgerm. î.

Mardic C. Berg. 1, 189 (1209); *Dorendic* C. Berg. 1, 228 (1239); *Coldic* AIA. 81 (1286) Westmoieke; — *Stridland* 80 (1286) Elingem; *Widebroce* CSB. 1, 179 (1197); *Mardike* C. Berg. 219 (1230); *Middeldike* CSM. 174 (1269).

Dicasmutha (*dîkis-mûth*) 961, 1089, 1119; *Dicasmuda* 961, 1104, 1110, 1139; *Dixmudis* 1157; *Dixmuide* 1538; thans *Diksmüde* DF. 3, 305.

Owgerm. ô:

Bruc (*brôc*) ± 1120; *Broekes* 1203; *Broco* 1233; *Brouc(k)* 1260, 1580; — thans *Broek* (weiland); DF. 2, 795.

Groede (grôde) 1133; *Groda* (o = oe) 1239; *Groude* 1285; alluvie-landen te Schoondijke; DF. 4, 929. — *Grode ost* (parochie op de Groede) 1254; *groede oest* 1256, 1260; *groede oost* 1357; DF. 4, 937.

Gruonomberg (grôn-berg) 857, 961; *Gruonoberg* 857; *Gruononberg* 867, 871; *Groeneberg* 1067; *Groenberg* 1552; heuvel der abdij van Bergues, DF. 4, 953.

Boidekenshoucke (—hôte) 1239; *Boidekinshoeke* 1313, *Boydshouck* 1507; *Boitshoucke* 1657; gem., arr. Veurne; uitspr. *hoëk*, DF. 2, 274.

Budreke [bôde (meng. bôpe) hut; —ric] ± 1119; *Budrick* 1183; *Bodrick* 1183, *Boderike* 1193; *Bowdericke* (Eng. tekst) 1556; parochie nabij Coquelles (Kales), DF. 2, 200.

Boeke (plaats) DF. 2, 203 (1272); Wvla. *boek*, Ndl. *beuk*.

Owgerm. û:

Dirlingthun (—tûn) ± 864, 865; *Dirlingatun* 1107, *Dirlinghetun* 1208, 1216; wijk van Hames—Boueres (Fr.-Vl.); vroegere uitspraak waarschijnlijk *tûn*; DF. 3, 278.

Warnestun IAM. 52 (1229); CSM. 133 (1255—1256); *Bontun* AIA. 81 (1286) Westmoieke; *Zutscoten* CSB. 2, 291 (1330); *Zuthende* AIA. 76 (1457) Hoeke.

û voor r:

Boerwech (oe = ö) 1322; *Buerwech* 1338, 1429; *Burrewech* (u = ö) 1582; buur-weg van Snaaskerke naar Oostende; thans nog: *beurweg* DF. 2, 996.

TWEEKLANKEN

oi: *Boyenghem* [Boye (mansnaam)] 1238; *Boyengheem* 1275; *Boeien-ghem* 1281, *Boyeghem* 1392, *Boeyengheem* 1405; nadien *Boyeghe(e)m* 1411; — thans *Boeyenghem*, plaats nabij Oostburg; DF. 2, 234.

Owgerm. ai:

Breedenâ (braiþ-aha) 1178, 1180; *Bredenai* ± 1200, 1265; *Bre(e)-denay* 1265, 1283; *bredenai* 1296; — naast *Bredenê* 1087, 1154, 1190; *Bre(e)denee* 1275, 1330, 1421, 1655; *Bredenede* 1444, *Breedene* 1660—1926; gem., arr. Oostende; plaatsel. uitspr.: *Brëninge* DF. 2, 678.

Eclo (*aik-lauw*) 1219, *ekelo* 1287, 1312; *Ekeloe* 1288; *Ecloe* 1289; (*H*)*eecloo* 1296, ± 1300, *ekeloo* 1327; thans: *Eekloo*; uitspr. *ieːklooː*, gem. Oost-Vl.; DF. 3, 872.

He(e)de (*haiþi*, ohd. *heida*) 1218, 1270; DF. 5, 618; *hee* 1269, ± 1300 DF. 5, 615, 616; *heedbele* 1272, *heedacker* 1381. DF. 5, 617; *Heede* 1900; DF. 5, 618.

Owgerm. au:

Bomgart (*baum-gard*) 1164 enz.; zie boven: klinker *a*.

Osthouc (*aust*—) C. Berg. 1, 164 (1199); *Ostburg* C. Dun. 490 (1213) Brugge; *Hoestborch* 544 (1230) Brugge.

Osborch (*aus*, *aurora*) Mansion, 185; DF. 1, 104 (941; 11de E.); *Osburc* 1, 109 (1195).

Bekescotum, *Bekescote(n)*; *Bixschote*; zie boven; klinker *ä*.

Eclo, *Ekeloe*, *Ekeloo*; *Eecloo*; zie boven: diphth. *ai*.

Fronemed (**frôn-mâd*) 1094; 1180, 1183, 1230; land nabij Holque (Fr.-Vl.). — *Fronland* 1185; DF. 4, 341.

Owgm. eu: a) wgerm. eo, io, ie.

Amflead (— ags. *flêot*) 606, 8ste E.; DF. 1, 228.

Budanflit (*Budan-fliet*) 961, 1089; *Budanfliet* 961; vliet te Oostkerke (W.-Vl.); DF. 2, 991. — *Grotenflit* DF. 4, 803 (1180). — *Donde-linsvliet* Z.-Vl. Bijdr. 4, 242 (1189).

Diorwaldingatun (zie boven) ± 864, 865; *Dirlingatun* 1107 enz. uit *dior*, *dier*.

Becsriet (*bekis-hrêod*) CSBP. 103 (1250), plaats te Ettelghem; DF. 1, 714.

b) wgerm. iu:

Diepesele (*diupi-salja*) 1183, 1365; *Diepezele* 1419; heerlijkheid gelegen te Poperinghe; DF. 3, 238.

Folcridriesgh (— *thriusca*) DF. 4, 230 (1272), land te Zonnebeke. *Biezige strate* ± 1300 DF. 2, 41.

Owgerm. âw:

Blouwelswech (*blâwel*—) 1318, 1395, 1417; *blaeuwers wegh* 1562, 1615; verg. te *Blouwelswart* 1260 n. te *blauwels wart* ± 1300; DF. 2, 122, 195.

Diphthong oi naast ei:

Roya DF. 3, 856 (1130); *Roie* (Ndl. rui) inv. 1, 388 (1282).

Reye inv. 1, 389 (1307); 403 (1390); De Bo 926: *reie* (waterloop).

Spoye inv. 1, 94 (1302).

Speye inv. 1, 391 (1285); 3, 315 (1394); De Bo 1066 *spei* (Ndl. spui).
Syncope van *n* vóór spirans met verlenging van den voorgaanden klinker:

Dic(a)smutha [*díkis-mútha*, *munþa*] 961, 1089, 1119, 1146; *Dichesmudha* 1110; *Dicasmuda* 961, 1104, 1110, 1139; *Dixmudis* 1157; *Dikesmue* (Lat. t.) 1119; *Dixmude* 1538; stad; DF. 3, 305; uitspr. *Dixmude*.

— *Goesvoorde* (*gans-ford*) 1249, *ghosevorde* 1250; *goezevorde* 1278, 1299, 1331, *goezevoorde* 1797; DF. 4, 762—763; — *goezepitte* ± 1300 DF. 4, 761; *goesbeke* 1316 DF. 4, 757; *goeshil* 1626, DF. 4, 763; de *gooshils* 1589 DF. 4, 780; *goosput* 1657, DF. 4, 780; — naast zeer vaak *gans*—.

5. KLANKLEER

Boven vermelde groepen bevestigen en *volledigen* wat in de *Klankleer* onder 1, 2, 3, 4 reeds gezegd werd. —

1. Owgerm. **aho* > *aha* werd door syncope van *h* tot *aa*, *â* (rivier in Fr.-Vl.); — doch oostwaarts (W.- en Z.-Vl.) meestal tot *ê*, *ee* *ede* (verg. *se(e)de*, *sne* *de* uit *see*, *sneeu*) uit gen. en dat. enk. **ewi(z)*, lijk in 't Aofri. (v. HELTEN, § 197).

2. **ald**: naast *Oldenbure* 1133, regelmatig *oud* (uitspr. *oë*): *Coudekerke* 1067; — doch: *Saltanauua* 1144; z. n^r. 2, 3.

3. *i*-umlaut van *a* in: *Escia* ± 1119 (uit *askja*); ook in *Eschan* 1171 uit *ask* (*esch*) met *e* vóór *sk*, of uit **askin* (bnw.). — *Wonder* is de zeer zeldz. vorm: *albakinacker* n. *albekin*, *beke*, enz.

4. *e* uit *ä* werd *ei*: *Beixscoten* (z. n^r. 2, 8); — *i* (door verkorting): *Bixscote*, of in den bijtoon: *Gaternisse* uit *nes(s)e* < *nasi*.

5. *ē* wordt *ei*: *Gheilevelt* (z. n^r. 2, 8), vooral in De Yzervallei. — Oorspr. *wē* vóór *g* wordt door *wu* tot *wö*: *woge* (wege) Nwvl. *weuge* n. *weg* (z. n^r. 1, 7; *Mvl. Kl.* § 35); — *E* achter *b* en vóór *d* eveneens *oi*, *ue* n. *ei*: *boideruaen*, *buederwaen*; z. n^r. 2, 22).

6. Spel. *i* voor *i* en *e* bleef lang *i* (uitspr. *è*) vóór *r*: *Wistkirka* 877; *Bircla* 1066 n. *Bercla* 1085, zie boven n^r. 2, 8.

7. *ī* wordt, n. gewone *ē*, ook *ei*: *beilec* (z. n^r. 2, 8, 11); — ook *ē* uit *ō* door *o*-uml. uit *i*: *Lenebriagghe* (ags. *hlinian*, *hleonian*), Nwvl. *lenebreg(g)e*; — voor *bilec*, *bulec*. verg. *swilic*, *suilk*, *sulk*, *Mvl. Kl.* § 47 *aanm.*

8. In *Isendurpe* is *u* = *ö* (z. nr. 1, 20; nr. 2, 15). — *Old*; *olt* wordt regelm. *oud*, *out* (= *oēt*): *Houtawe*. — In *open* lettergreep wordt *ō* wel eens *oe* of *ou* gespeld: *Boven*-, *Boeve*- *Bouvenkerke* met uitspr. *ō* of *oe* zooals thans nog te Brugge, De Bo 755.

9. Mlat. *ō*, *ō* wordt vóór gedekte *n* tot *u* en *o* (uitspr. *ō*): *bunre*, *monster*. — Vóór *s* wordt *u* tot *u* (= *ō*): *buse*, zooals nu; — vóór gedekte *r* tot *u*, *ue*, *o*, *ou* (= *ō*) (z. nr. 1, 20): *Furnis*, *Veurne*, *bu(e)rg*, *borch*; *bourch* (waar ook eens fra. *ou* kan gesproken zijn); — *uld*, *ult* wordt *oud*, *out* (= *oē* —): *coutre*; — in *jō*-st. werd *u* tot *i* naast *u* (= *ō*): *Biggesele* (*i* = *ε*), *brigghe*, *hille* (z. nr. 1, 21); — in *open* lettergr. wordt *ũ* tot *o* (uitspr. *ō*): *Poperinghe*; doch tot *ō* door *i*-uml.: *bueter* (z. nr. 1, 22). Voor *Erse*-, *arse*-, *orsebrouc*, z. nr. 1, 21.

10. Owvla. *ā* blijft steeds, uitgez. in *mēd* (ofri. *mēde*) n. vaak *maed*.

11. Ogerm. *ō* wordt zeer vroeg *uo*, *u* gespeld, met de **hedendaagsche** uitspr.: *oe*, *-oē*: *Gruononberg* 857; *Bruc* 1120; z. nr. 1, 25; 2, 18.

12. Ogerm. *ū* wordt *eu* vóór *r* (spell. *oe*, *ue*): *boerwech*; z. nr. 1, 28.

13. Ogerm. *ai* wordt regelm. *e*, *ee* (uitspr. *ies*): *eecloo*.

14. Ogerm. **au**. In de groep *aujō* (uit ogm. *azwjō*) ontstond klankwettig *ōje*, *ōie*: (*h*)*oie*; — evenzoo van ofri. of ows. standpunt uit: *ēje*, *ēie*: *eyesluus*. — De groep *āwj*, *aw²j* werd door *auwe* tot *āwe*, *ōwe*: *Houtawe*.

15. Ogerm. **eu** vertoont de spell. *ea* (= *eo*) in de 7de en de 9de E.: *Amflea*t 606; — de spell. *io*: *Dior* ± 864; — en uit *iu* werd *ie*: *Folerit driesgh* 1272; de uitspr. was waarschijnlijk altijd: *ie*.

16. Cons. *n* valt weg vóór *p* en *s*: *mūtha*, *goes*, uit *munp*, *gans*.

17. Lat. *riga* wordt klankwettig: *rege*, *reie*; verg. Picardisch *rèj*; naast uit ofra. *roye* ook Owvla. *roie*.

18. Merk op: *Dicasmuda* 961, *Dichesmudha* 1110 n. *Dicasmutha* 1146; *Dixmutha* 1167; — *Dicabuse* 1180 n. *Thichebuse* 1154; — verder **sk** (in 't Zuiden): *Pascandala* 1195 enz. n. *Paschendale*; z. nr. 1, 33; — de onbeklemt. sylbe: *inge* (*Bullingasella*), welke door *-ighe*, *eghe* tot *e* werd, vaak met rekking van de voorg. beklemt. vocaal: *Bollezele*; verg. *penninge*, *pennige*, *pene*, *peenghe*; nr. 7.

6. OUDWESTVLAAMSCHE PLAATSNAMEN UIT DE JAREN 600—1300

(ONDER VREEMDEN INVLOED GEWIJZIGD)

Hier volgen Owvla. plaatsnamen, welke op een zeker tijdstip — ten gevolge meestal van vreemde inneming — plots en zichtbaar onder Fransche spreekorganen vervormd werden, of zelfs vertaald, en nadien uitsluitend in den vreemden vorm of naast een Westvla. gebleven vorm voortleefden. Vandaar dus hier een dubbele (A. B.) rij vormen. De Fransch gekleurde termen worden onderstreept. De plaatsnamen worden opgegeven eerst in de orde, waarin zij van Zuid (Boonen, Desvres, Ledinghem, Avrout) naar Noord (de Zee en Kales), althans buiten noordelijk Artezië (omstreken van St. Omaers en Ariën) op de kaart aangetroffen worden; vervolgens in de orde, waarin zij van West (Kales, Ardres, St. Omaers, Ariën) naar België toe voorkomen. Aldus leeren zij ons tevens *hoe* en *wanneer* de Fransche taal in Fransch-Vlaanderen is vooruitgedrongen. — Hier zij nogmaals herinnerd dat plaatsnamen langer dan andere vormen kunnen bevaard, doch ook erger kunnen gewijzigd worden.

Owvla. **afor-holt** (ags. *afora*, Wvla. *aver-*). A. Averhout 1139, 1367, 1650; Averout 1362: — naast B. *Avrehuth* (*u = oë*) ± 1170; *Averhoult* 1363; *Avroult* 1494, 1590—1926; gem. ten westen van Théroutanes; DF. 1, 397.

Owvla. **aski** (*askja, lage grond). A. Ascio 648, 800; (H)escha 1088, 1196; — B. Eccam 1120; *Eka* 1191; *Esque* 1299; thans *Esques*, gem. ten westen van Ariën; plaatsel. uitspr.: *Eque*; DF. 3, 974.

Owvla. **flôï—êke**, (beemd). A. Flaiekens (*l.* Floiekens) 1365; — B. *Floyecques* ± 1352 enz.; vloeibeemden, wijk van Vaudringhem, DF. 4, 219.

Owvla. **Bag-inga-tûn**. A. Bagingatun 810—812; 12de E.; — B. *Baïnghetun* 1308, *Bainquetin* 1321, *Bainthun* 1458; thans *Baïnc-thun*, gem. ten oosten van Boulogne; DF. 1, 460.

Owvla. **scôr(c)**, Wvla. *schorre*. A. Scora 1304; — B. l' *Escore* 1299, *Ecouart* 1852; oud leengoed te Heuringhem; DF. 3, 1142.

Owvla. **furk-ade-bak(i)** (vork-ade-beek). A. Furkadebeca 1136; — B. *forquedebecque* 1445, *Fourdebecque* 1728; thans *Fourdebecques*, wijk te Wavrans op de Aa; DF. 4, 302.

Owvla. **bun, bon** (steen en omsluiting). — A. Bononia ± 350; Gesoriacum quod nunc Bononia 5de E.; Bononiam (*o = ô*) 1092—1103; buenen 1308; boenen (*oe = ô*) 1316; Bonnen (*o = ô*) 1382, bunne(n) 1420, 1427; Boonen (*oo = ô*) 1554; Beunen

- 1660; — B. *Bolonia* ± 665; *Boloigne* 12de E.; *Boulogne* 1231—1926; zeestad; DF. 2, 490.
- Owvla. **brède-water**. A. Briedewater 1286; — B. *Bedewatre* 1392; *Bedouatre* 1486; wijk te St. Martin Boulogne; DF. 1, 632.
- Owvla. **Al**— (misschien uit *Apal*) — **inge-tûn**. A. Alinghethun 1199, 1326; Alinthun 1173; — B. *Alinguethun* 1431; gem. in het kanton Desvres; DF. 1, 194.
- Owvla. **gôd-inge-tun**. A. Godinghetune 1129—1208, 1208; — B. *Godinketun* 1278, *Godincthun* 1278, leengoed te Pernes; DF. 4, 738.
- Owvla. **Gunp-(h)ard-inge**. B. *Guntardinges* 1227; *Gondardenghes* 1268; thans *Gondardenmes*, wijk te Wizernes; DF. 4, 774.
- Owvla. **blindeka**. A. Blendeka 1069, 1139, 1301; Blindeca, Blindeka 1147, 1269; — B. *Blandeca* **1106**, 1210; *Blandesque* 1306; thans *Blandecques*; gem. ten zuiden van St. Omaers; DF. 2, 87.
- Owvla. **Brânis**—(Brun)—**berg**. A. Brunerbergh 11de E.; Brunenberg 1129, 1298, 1595, 1628; — B. *Brusnebec* 1194; *Brunembert* 1393—1926; gem. in het kanton Desvres; DF. 2, 953.
- Owvla. **seûl** (mnl. *schûl*). A. Schulae (u = ū) 1174; — B. *Scules* **1084**; *Scoilles* 1189; *Skueles* alias *Esqueles* 1220, *Escoeuilles* 1525; gem. in het kanton Lumbres; DF. 3, 1143.
- Owvla. **ald-ford**. A. Oudenfort ± 1066; — B. *Aldenfort* 1105; *Audenfort* 1107; 1208, 1327, 1926; wijk te Clerques; DF. 1, 354.
- Owvla. **strête** (= strate) — **hêm**. A. Strathem 1200; Strahem 1159, 1208. Streyhem 1386; Stratem 1439—1442; — B. *Estrahem* **1270**, 1403; *Estrethem* 1315, *Etrethem* 1566—1926; DF. 4, 60.
- Owvla. **Ober-inge-hêm**. A. Overingahem 1084; O(u)vring(e)hem 1084, 1208, 1337; — B. *Ovrighen* 1506; *Auvringhuen* 1562; thans *Auvringhem*, wijk te Wimille; DF. 1, 380.
- Owvla. **Bûp-inga-hêm**. A. Botinggahem (*o* = *ō*) 850 (*gg* = *g*); Bodingehem 1139, 1221; Boudinghem ± 1200 (*ou* = *ō*); Boidinghem 1240, 1290; Buedinghem 1263; Beudinghe(e)m **1275**; — B. *Boidinguehem* **1305**, 1407; *Boisdinghem* 1445—1926; gem. in 't kanton Lumbres; DF. 2, 266.
- Owvla. **fogge-hof**[*Fogge*, *Focke* (mansnaam)]. A. Fogenhove 1208; — B. *Fouquehove* 1247; heerlijkheid te Pernes; DF. 4, 299.
- Owvla. **brôkis** (gen.) hol. A. Brokishola 1084; Brouxole 1296;

- Broucsole **1329**; — B. *Brouxeles* **14de E.**; *Brouxolles* 1603—1926; heerlijkheid te Boisdingham; DF. 2, 884.
- Owvla. **êke(n)-staken**. A. apud dekenstaken $\pm$ 1300; ultra dekenstaken $\pm$ **1300**; — B. en *decquestacque* $\pm$ **1400**, 1583; brug op staken in de eeken (**meerschen**) te Arques; DF. 3, 977.
- Owvla. **fokis** (gen.) -hol. A. Foxola, Voxola 1126; Vocashola 1126; Voxashola 1134; Vocsole 1170; — B. *Foukesole* **1285**; *Fouquesole* 1350; kasteel te Audrehem; DF. 4, 300.
- Owvla. **êk-holt**. A. Ekout 1258; Ekhout 1286, **1305**; — B. *Hécho* **1142**; *Hécolt* 1208; *Ecault* 1491; oud leengoed te Offrethun; DF. 3, 961.
- Owvla. **ôster-wîc**. A. Osterwic 1084, 1116, **1286**; — B. *Ostruich* 1112; *Ostruicq* 1480; *Austruicq* 1550; DF. 1, 371.
- Owvla. **ard** (moeras). A. Arda 1069; Arde 1114, $\pm$ 1200, **1714**; — B. *Ardrae* $\pm$ 1200; *Ardres* 1279; stad (Fr.); DF. 1, 280.
- Owvla. **bover-inge-hêm**. A. Boveringahem 1156; Boveringhem 1093—1107; Beuverghem 1214; Bovringhem (*o* = *ö*) 1275; Bouvringhem (*ou* = *ö*) **1296**; — B. *Bovorkem* 1040; *Boverinkehem* 1107 (*ö*), *Beuverquen* 1361; gem. in 't kanton Marquise; DF. 1, 910.
- Owvla. **flidme** (ags. *flýtme*; ofri. *flieme*; Wvla. *vlieme*). A. Flidmum (dat. pl.) 868; Flidmae, Flidmis 1069; — B. *Fenlae* 1173; *Fielnes* 1084 enz.; thans *Fiennes*, gem. in het kanton Guînes; DF. 4, 177.
- Owvla. **blêk-ackar**. A. Blekenacker **1286**; — B. *Blecquenecque* 1501; wijk nabij Hydrequent; DF. 2, 153.
- Owvla. **Balder-tûn**. A. Boudertun **1286**; — B. *Baudrethun* 1441; zooals heden; wijk te Marquise; DF. 1, 575.
- Owvla. **diep(en)-dal**. A. Diependale 1084; Dypendala $\pm$ 1119; — B. *Dippendalam* 1084; *Diependalle* **1196**; thans *Dippendalle*; wijk te Bouquehault, Fr.; DF. 3, 277.
- Owvla. **bêc-holt**. A. Buchout (*u* = *oe*) 1084; Bochout 1200; **1398**; — B. *Boucaut* **1285**; *Bouquehault* 1420; gem. in het kanton Guînes; DF. 2, 506.
- Owvla. **stên-baki**. A. Stainbecca, Steinbecca 1084 (wellicht reeds verfranscht); — B. *Estainbeke* 13de E.; *Estiembèke* 1432; kasteel te Louches, Fr.; DF. 4, 39.
- Owvla. **Bâs-inga-hêm**. A. Basingahem 877; 12de E.; Basinghem 12de E.; 1305, 1480, 1722; — B. *Basinguehem* 1164, 1225;

- Bazinghem* 1349; gem. in het kanton Marquise; DF. 1, 599.
- Owvla. **Flor** (= *Flör*; Fluor, Versl. Ac. 1914, 423 (1546) Brugge uit Florimond; Wvla. *Fleurman*) — **inga-sali**. A. Floringesele 1107; — B. *Floringeseles* 1150; *Floringuezelle* 1393; *Flouringuezelle* ± 1400; wijk van Audinghen; DF. 4, 214.
- Owvla. **ford** (ndl. voorde) passim; — B. *Fordes* 1224, 1239, 1333; later *Fordres* 1350—1926; plaats te Recques (Ardres); DF. 4, 255.
- Owvla. **hundis** (gen.) — **berg**. A. Hundesberch 12de E.; 1179, 1205; Hondenbergh 1305, 1556; — B. *Hondesbierch* 1257; *Hondembert* 1329; (*H*)**audembert** 1584—1926; gem. in het kanton Marquise; DF. 1, 348.
- Owvla. **over-brôc**. A. Ovrebroec 13de E.; — B. *Everbruech* 1400; *Ovrebrec*, *Ovrebrec* 1449; *Evrebrecq*; benaming van een wijk te Wissant; DF. 4, 98.
- Owvla. **skale**. A. Scala 844—864; Scalas 1040, 1107, ± 1200; — B. *Scales* 1107; *Escales* 1274; thans *Escalles*, gem. aan de zee gelegen in het kanton Kales; DF. 3, 1133.
- Owvla. **bûr-weg**. A. Borweghe (*o* = *ö*) ± 1340, 1432; Bourwouch (*ou* = *ö*) 1434; Boreweuch 1584; — B. *Borweg(h)* 1432; *Borwègue* 1926; weg van St. Omaers naar Kales; DF. 2, 406.
- Owvla. **stoc-brugjô**. A. Stoc(k)bricghe 1226; Stocbrigga 14de E.; — B. pontem d'*Estachies* (de staken) 1319, 1369; les *Estacques* 1669; les *Attaques* 1835; gem. in het kanton Kales; DF. 1, 342.
- Owvla. **êkel-berg**. A. Hekelberga 1224, Hekelberge 1266, 1322; — B. *Eskelberghe* 1308; *Escleberghe* 1335; voormalige wijk in Les Attaques; DF. 3, 964.
- Owvla. **stade**. A. de stade (fra. t.) 1226; le stad (lat. t.) 1275; — B. l'**Estade** 1299; *lestade* 1324, 1340; rivier te Kales; DF. 4, 32.
- Owvla. **houe** (hôte). A. Houc 1170; Hooe 1224; Hoec 1242; Houck(e) 1334, 1823; — B. l'*Angle* 1180, 1248, 1445, 1869—1926; Streek ten westen van Grevelingen; DF. 1, 250.
- Owvla. **stegers** (mv.). A. Stegras 765; Stegre 1278, 1326; Steeghere 1374; Steeg(h)ers 1641, 1926; — B. **Esteeres** 1156; *Steires* 1239; *Destaires* 1200, 1320—1926; gem. bij Merville aan de Leie; DF. 4, 33.
- Owvla. **skêrde**, **schaarde**. A. Squerdam (*squ* = *sk*) 814; Squerda 960; Sweerdam 1175 (lat. t.); — B. *Swerdes* 1146; *Esquerdes*

- 1240—1926; gem. ten noorden van St. Omaers op de Aa; DF. 4, 19.
- Owvla. **hōh-brugjō**. A. Hobriga 11de E.; Hobrighe 1139; XIII^{de} E.; Lobrighe 1391; d'Hooghe-Brugghe 1711; — B. *Haut-Pont* **1288**, 1398, 1695, 1820 DF. 5, 521—524, heerlijkheid nabij St. Omaers; DF. 5, 521.
- Owvla. **hêlig-feld**. A. Helefeld 1124, 1132, 1139; Helechvelt, nunc. . . . B. *Hel(l)efaut* **1139**, 1197, 1268, 14de E., thans *Helfaut*; uitspr. *Helfauwt*, gem. ten zuiden van St. Omaers; DF. 5, 786.
- Owvla. **brôc-kêrka**. A. Brukerke (*u = oe*) 1142; Bro(u)kerke 1230, 1300, 1459; Brouckerke 1744; — B. *Bruquerque* **14de E.**; *Brouckerque* 1469, 1691—1926; gem. in Fransch-Vl.; DF. 2, 875.
- Owvla. **iekel-baki** (fri. *ikel*, *êkel*; ook Owvla. *êkel*). A. Hieclesbeke 855; Ykelsbeika 1107; Ykelsbeka 1126, 1215; (H)ekelsbeke 1162, 1284, 1395, 1717, 1850; thans Ekelsbeke; — B. *Ykelsbeque* **1354**; *Yeskelbeke* 1376; *Equelsbeque* 1393; DF. 4, 11; gem. in Fra.-Vl.; DF. 4, 11.
- Owvl. **weren-tûn**. A. (Bas) Werenstun 1220; Neider(wastine) 1328; nederwaerstine 1377; Nederwaesten 1792; thans nog; — B. *Bas Warnestun* ± 1126; *Bas Warneston* 1217; *Bas Warnêton* 1566, gem. in het arr. Ieperen; DF. 1, 566.
- Owvla. **Godeferdis-veld**. A. Godeverdsvelde 1185; Godewa(e)rtsvelde 1307, 1482, 1775; Godewar(d)svelde 1364, 1786; — B. *Gaudefroitecamp* **1295**; *Goudefortcamp* 1328; gem. aan de Belg. grens; DF. 4, 735.
- Owvla. **skage** (on. *skagi*; wfri. *skeg*; landtong). A. Scagam 1257; — B. *Lescaghe* 1251; *Escague* 1774; thans *Eschague*; heerlijkheid te Steenwerck, Fr.-Vl.; DF. 3, 1138.

6. KLANKLEER

1. Ogm. *a*. — I-umlaut nog niet aanwezig in *Ascio* (uit *askja) 648, 800; doch wèl in (*H*)*escha* 1088, 1196 enz.; z. nr. 5, 3. —
2. *er* vóór *d* uit *ri* (metath.) wordt laat *ar*.: *Godewa(e)rtsvelde* 1307, n. *Godeverdsvelde* 1185; z. nr. 2, 10.
3. *ē* uit *ā* of *ē* of *ī* werd al vroeg *ei* (uitspr. *eⁱ*; z. nr. 2, 8, 11; nr. 5, 4, 5, 7): *Ykelsbeika* **1107**; *Neiderwaerstine* 1377; heden soms nog *eⁱ*.
4. *i* wordt *e* onder invloed van *l* vóór *nd*: *Blendeke* 1069; Mwvla.

en Nwvla. *blend*; *Mvla. Kl.* § 42, blz. 92; De Bo 146; — later toch eenmaal *Blindeca* 1147.

5. *o* werd *eu* (uitzondering) in *Beuverghem* 1214, misschien onder Fra. invloed; of wel door invloed van omstaande cons. *b, v*; verg. *beuven* KvH. a 21. — In *Floringesele* 1107 is *o* = *eu* naar 't Fra. *Fluer*, uit lat. *flor*-.

6. *a* + *ld*, It is steeds *oud, out*, doch in 't Fra. vaak *ald, ault, aud, aut*: A. *Boudertun*; B. *Alden- Audenfort* 1105, 1107, *Boucaut* 1285, enz.

7. *ô* vóór *gutt.* wordt *ou*: *Houc* 1170; — in 't Fra. vaak *eu*: *Everbruech* 1400. In *Bononia, Buenen, Bunnen* enz. ligt Owvla. *ū/ō* ten gronde; z. nr. 1, 17, 22; nr. 3, 2.

8. Rom. *ā* ontwikkelt zich klankwettig tot *a* of tot *ee*: *Strathem* 1200; n. *Streyhem* uit Ags. *stræt, stréte*, ofri. *strête*.

9. Ogm. *ai* vertoont zelden spell. *ai* (door traditie): *Stainbecca*; — of spell. *ei*: *Steinbecca* 1084; — zelden *ie* (uitspr. *ies*): *Hieclesbeke* 855; *Briedewater* 1286; — zelfs *y* (uitspr. *ies*) n. *ē*: *Ykelsbeke* 1107; zie nr. 1, 29.

10. Cons. *g* valt weg in 't suffix-*ig*: *hêlefelt* (*helichfelt*); — evenzoo *-he* in *Hobrig(g)e* (*Hohebrig(g)e*).

7. GLOSSEN UIT DE JAREN 900—1280

Hieronder geven we enkele *glossen*, d.i. verklarende woorden voorkomende in *Lat.* en soms in *Fra.* teksten van vóór 1250, elders (waar *Mvla.* teksten ontbreken) van vóór ± 1300, en die juist omdat zij tot de eigenlijke owvla. volkstaal behoorden, vaak niet behoorlijk konden vertaald worden (1). Niet alleen de klank, ook de vorm verdient soms opgemerkt te worden; verscheidene woorden bestaan nog op onze dagen.

Cartulaire du Prieuré de Saint-Bertin à Poperinghe:

Banwerc, *bot* (boete), *landesbanwerc*, *lantwere*, *curerhet* (curheerheit, *u* = *ö*) 7 (1110); *Niwerled* (uit *niuwi* — *lêd* 18 (1151); *veld* (nom.) 21 (1176), *in dic* (dijk) 22 (1176); *landcoop* (emptio terrae), *overdraghe* (mv.) 25 (1187); *sone* (*ö*, zoon) 27 (1190); *halm*, *duutslaghen* (ww. uit **dunsslaghen*, *hussokinghe* [verg. *huuszoukinghen* inv. 2, 233 (1373)], *harropen* (*hâr-râpen*, Wvla. *raopen*; verg. *haropen* inv. 4, 149

(1) Uit het veelvuldig voorkomen van deze vormen met vaststaande spelling leidt men reeds af dat toen (1000—1150) Owvla. *teksten* bestonden.

(1285); hi *harapte* 5, 79 (1409—1435: *evellere capillos*) 40 (1208); *Bodes hofsteda* 42 (1211); *merchs* (l. *mersch*) *an den sudende* 42 (1211); *den Ham* (nom.; Wvla. *am De Bo* 50) 57 (1224); *Rolandesstic* 61 (1233); *Panelswerf* 85 (1248); supra *Obstal* (ofri. *upstal*; onbebouwd erf, open terrein) 110 (1257); *Boidin-*, *Boidenjocvels* [*Boiden* (z. 2.) -*joc-* (Nwvla. *jokken*, *jeuken*) *vels* (= *vel* + *s*) 139 (1289).

Cartulaire de l'Abbaye de Bourbourg:

Overdragh 108 (1217); — *dike* (dijken) 137 (1245).

Chronique et Cartulaire de l'Abbaye de Bergues-Saint-Winoc:

cop (koop) 174 (1201); — *hoet*, *hoets* (hoed = graanmaat, *De Bo* 431); — *Osthouc*, *Middelhouc*, *Westhouc* 164 (1199); — inter *Stirmannos* (stuur-, stiermannen) 189 (1209).

Inventaire de l'Abbaye de Messines:

Loot (os. *hlôt*, lot, lijfrente in geld) 11 (1164); — *Hulsindam* (*huls-in*, bnw. —) 20 (1180); — *in Broke* (broek) 37 (1212); — *helperoup* (hulpgeroep), *wapeldunc* (l. *wapeldrine*) van *wapel*, slijk, en *drenken* (injectio in aquam); — *hamelinghe* (wonde aan dieren toegebracht) 67 (1266).

Coutumes du Franc de Bruges (L. Gilliodts, II, 1875):

Durghinghe (ö) (doorgaande) 2, 56 (1235); — *landsaken* 2, 47 (1232); — *ibeste hovet* 2, 49 (1232).

Coutumes des petites villes (Quartier de Bruges) II, 1891:

Stalpeneghe uit *penninghe* > *pennighe* > *peneghe* 2, 170 (1241) Damme; verg. *peneghe(n)* H. d'Oud. 2, 101 (1273); Ann. Em. 50, 234 (1401); ook Mwvl. *pene* met tot. sync. van -*ing*; Wvla. *penegen*, ww. en *pene* (mv.) *De Bo* 843.

Les Cartulaires de la Prévôté de St. Martin à Ypres:

Havoth (ofra. *havot*) 20 (1170); — *vodercoren* (voederkoorn) 31 (1194); — *Westhof* 73 (1223); — *Hoflant* 116 (1249); (*H*)*upstal* 116 (1249); — *Bezuderbeke* 120 (1251); juxta *Scre(i)bome* (ohd. *screitan*, Wvla. *Schreiboom*; boom staande op een splotweg) 142 (1259); *Vogheline mers* (o = ö; Vogelmeersch) 185 (1274); domum *Scoudegus* (uit ofra. *escauder*, *excal(i)dare*; Wvla. *schoude*, schouw, *De Bo* 1007; *gruus*, *grees*, *De Bo* 388).

Coutumes de la ville et châtelainie de Furnes (L. Gilliodts — III, 1897):

Keure van 1240, blz. 28—40:

mordaet (moorddaad), *dachbrand*, *rêroof* (ags. *hréow*-, rouw-; (rapina mortui; Wvla. *reeu(w)roof*, De Bo 923); *dorghinga* (*o* = *ö*); *sona* (zoene.) 28; — *bloetreset* 3 sg. (—*reisen* < *rais-, doen vloeien) *donsslach*, *haroop*, *haroep* (avulsio capillorum), *wapeldrinc* 29; — *vierscara*, *tala*, *weidertale*; — *huussoec*; *kercstorm* (lis in ecclesia); — *halesôna* (concordia celata) 36; — *hancknacht* (hangknecht) 32; *uissel* 34; *iestoec* (*gistoec*, gestook); *noodwers* (uit noodweer) 35; *stavera* (staver; divisor juramenti) 38; *Kercstrate* 38; *in heerstrate* 39; *helperoup*, 40.

Coutumes des petites villes (Quartier de Bruges) II, Caprycke:

W. *Landmetre* 51 (1235); — *voort ten westende suut oest, hove*; — *bomrys* (boomrijs) — *suutwaerts up windekens* 52 (1240); *noortoost*; — *loke* (clausurae); *scutten* (opsluiten) 55 (1240); *ischot* (*giscot, aandeel in kosten) 56 (1240); *eschot* 57; *dorginghe wonde* 57; *moordaet* 58 (1240).

Cronicon et cartularium monasterii de Dunis (1864):

Moor (moer) inter *Wolfshil* et *Scone velth* 473 (1188); — *siboude-neze* [*si(g)baldines* (z. 2) *ee*] 360 (1227); — *Bevericsclues* apud *Hem* (sluus; *Hem* (= *ham*, fra. *clos*) 350 (1229); — *Aldingheweck* 558 (1233); — *Boides stic* 462 (1238).

Betrouwbare termen uit de Typonymie van K. DEFLOU (1—5):

in loco *adhad* Mvla. Wvla. *aet*, *aat*; *gat*) 1, 152 (971) Swevezele; — *'taetghat* ald. (1457); *aetgat* ald. 1729; — inter *ledam* de *Alardesbrôc* (waterloop bij Broekburg) 1, 185 (1136); — *Kercpolre*, *string* (ags. *streng*; eng. *string*; Wvla. *streng*, *string*: streep gronds), *bertenhuc* (*u* = *oe*), *sumpel* (Wvla. *zompe*, *zompeling* = moeras, De Bo 1440) 1, 863 (1171, 1177, 1180); — via *Stoding(r)e wech* 1, 109 (1196); — *Havene* (water) 1, 249 (1224); — *Brighemans Hoec* 2, 777 (1241) Clemskerke; — apud *Anekinwerve* 1, 110 (1248); — *boidenshoec* 2, 578 (1256); — *Hughes brunen ofstede*, Cart. S. Baselis f° 9 (1260) Ramskapelle; — vico *Deurganc* 3, 213 (1265) Ieperen; — *Boidin osawaerds noed* (*ôsa* van *hôsen* (hoozen)? ags. *wareð*; *waard*, *weert*) 2, 250 (1256); — *Briedstic*, *Brietstic* 2, 741 (1286) Elinghem; — *Driehornestic* (driehoekstuk) 3, 560 (1286) Rougefort; — *Alvesmerscene*

(Alf, Elf-meersch, 1, 221 (1286) Westmoieke; *Boffershil* 2, 236 (1286) ald.; — *Boidsbocs* (l. *bosc*) ald. 1286 (Caffiers); — *Brun Castiel* 2, 957 (1292) (*ie* = *ies*) Meesen; *Alardin Lam Polre* 1, 186 (1296).

Klankleer. Uit voorgaande phonetische gegevens blijken deze klankvormen meestal Owvla. te zijn. Opmerking verdienen echter nog:

1. *Scoudegrås* met *oud* uit Lat. *cal(i)d*; fra. *escauder*. — 2. *i* (uitspr. *iě*) vóór *nk*, *ng*: *wapeldrinc* 1240; *string* 1171; *nooit oorspr.* *e*, zooals in het Oovla. en Novla. *Mvla. Kl.* § 42. — 3. *ũ* (uitspr. *õ*, of *ε*) in *upstal* 1249; — 4. *ô* in *harropen* (rapen) d. i. o-gekleurde *â*, *ao*, zooals heden; misschien ook uit Owvl. *rôpen* < *raupen*; — 5. *i* voor *ie* uit *iu*: *Stirmannos*; Nwvla. *stier*, VERC. 11, 12; — 6. in *adhad* 971 voor *âtgat* is spir. *g* door *h* (gutt. spir.) vervangen, terwijl *g* nog zachte gutt. explosief, fra. *g* is in: *hundescat* (1236) blz. 49; *haerscat* RkB. 92 (1383) Brugge.

Vormleer. 1. Het voorvoegsel *gi* wordt *i*, *i*, *j*, *y* (900—14de E.), *iě*, *jě* (13de, 14de, 15de E.), *g(h)ě* (13de E.—1926) in de schrijftaal **overal**, **ſ**en ook in de volkstaal van de hoofddialecten I, III, doch niet van hoofddialect II, waar *è* (soms *ă*) uit *i* al vroeg (13de E.) kan ontstaan zijn: *ischot*, *iestoec*, *eschot* 1240; verg. n°. 25 A I, 6; B 14. — 2. *Nominatief* is reeds: **den** Ham 1224, zooals heden vóór een klinker, *h*, *k*, *d*, *t*: VERC. 30.

8. TOLREGLEMENT VAN DAMME UIT 1252

Dit *uittreksel* uit het tolreglement, dat o. a. te Damme en te Sluis op het Zwin werd toegepast, is een afschrift, waarin het oorspr. (verloren gegane) stuk op menige plaats nauwkeurig schijnt bewaard. Deze tekst levert een staal van de taal welke in de omstreken van Damme en Sluis geschreven en in zekere mate gesproken werd, en vermeldt welke koopwaren toen langs het Zwin (1) verscheept werden, en welke steden en abdijen tolvrij waren.

Van allen den scepen, die varen ende keeren binnen den Swene (2).

Een scip, dat men heet ene vare, dat achter heeft den roeder (3) hanghende, es sculdich den graue iiij d. ende den leenknecht (4) 4 d. — Scute, die boort heeft, es sculdich den graue 2 d.; es *soe* (5)

(1) *Zwin* o, znw. uitspr. *zwen*; gen. *swenes*, dat *swene*; waterleiding; Nwvl. *zwin*, *zwen*. — (2) De specifiek Wvla. klanken, vormen en woorden, en ook de Wvla., die tevens wel eens in het Zeeuwsch- of Oostvlaamsch voorkomen, worden verder vaak onderlijnd. — (3) Roer. — (4) Tolbeambte. — (5) Nwvl. *zof*; zij.

sonder boort, so es *soe* sculdich 1 d. . . . Van alrande scepen, die men coopt hoe *diere* (1) of hoe *ondiere* dat mense gheuet, es men sculdich den leenknecht 6 d. allene. Wort het scip ghegheuen min dan eene marc (2), so nes (3) het niet sculdich van sceeps ghewande ghecocht ende vercocht. *Bringhet* droghe netten uter zee, sone (4) eist (5) niet sculdich.

Een vat wijns hoe groot soot (6) si, hets den graue sculdich 4 d., eene tonne meeds (7) 2 d. Een vat zeems (8) dore (*o* = *eu*) lidende (9) 4 d. Een vat smouts welkertiere dat es door varende 4 d.; vercoopment ten damme (10) 8 d.; 1 vat wijn aysijns 4 d.

Een paert of een osse vercocht ten damme 2 d., ende eist dat Vriesen of Denen paerde of ossen daer bringhen te vercopene (11) of ne doen, van elken es men sculdich 2 d. Een bake (12) of een vlee (13) 10., een *hepe* (14) 1 d., een zwijn 10.

Een meerswijn iiij d.; een hondert zalms iiij d.; een stuer iiij d. Een *duust* (= Nwvl. *duüst*; — duizend) harinx j d.. Een mande met *buetren* of met pladisen of met witinghen (15) j o.; sijn si gheghoten int scip, al die hoop es sculdich ij d.

Van xlv hoeden (16) ende daer boven tarwen es men sculdich iij virtalen (17); . . . ende also alst gheseit es van tarwen *eist* (= is het) van vitsen (18), bonen, *arweten* (19), coren, zout, appelen, peeren, calc, azelnoten ende alle andre dinghen, die men te metene pliet (20) met virtalen. . . .

Een hondert yzers dat men heet catteribben xij d.. C bacysers xij. d.; C. dorysers (*o* = *eu*) iiij d. . . . Een voeder loods xij d. Een c zekelen (sikkel), iiij d.

Eene waghe (21) roets j d.; eene waghe smers j. d.; eene waghe rosinen ij d.; een vat ters (= teer) ij d.

Eene kerke (22) aluns, comijns, amandelen of pepers iiij d. . . . Een frayel (23) fighen of rosinen ij d., een waghe sulfers j d. (24)

---

(1) Duur. — (2) Een half pond goud van 6 of 8 ons. — (3) En es. — (4) Zoo en. — (5) Es het. — (6) Zoo het. — (7) Honingdrank. — (8) Ongepijnde honing. — (9) Door gaande. — (10) te Damme. — (11) Om te verkoopen. — (12) Zijde varkensvleesch. — (13) Stuk varkensvleesch. — (14) Eig. heup; hesp. — (15) Soort van witvisschen. — (16) Inhoudsmaat voor droge waren: ± 8 mud. — (17) Vierde deel van een hoed: 43 kop ndl. maat. — (18) Peulvrucht; soort van linzen; Nwvl. *vitse*, bruinroode vlek op 't vel lijk een eerweetje, De Bo 1329. — (19) Nwvl. *erw(e)te*; erwt. — (20) Uit *pligut*; pleegt. — (21) Gewicht van 20 steen: 12 pond; bij De Bo 1361: honderd kilogr. — (22) 400 pond. — (23) Biezen mand. — (24) *d* = denarius, penning; — *o* = obolus, $\frac{1}{4}$ d. of hallinc.

Eene *culcte* (1) die men vercoopt es sculdich ij d.; een bedde ij d.; een *polu* (2) of een cussin j d.

Een molensteen ij d; een slijpsteen iij d.; een paer quarensteene (3) een o.; van wetsteen die marc ij d.

Een *rompe* (4) *arpoys* (5) 1.0; item 1 *teele* (6) roets 10; een tonne pec, *tar* (7), ass (8) 2 d. Item 1 waghe *smaers* 1 d.; item 1 *busch* (9) kemps 1 d.; item 15 *bussche* loox i d.; item 1 waghe *speghelhars*, 1 d.; item 1 *maerzwijn* 4 d. *ZVl. Bijdr.* 5, 53—67.

Tarwe, meyl, rocghe, gheerste, euene, hauere, *arweten* (10) bonen, *vitsen*, alrande zaet, zout, appelen, peeren, aselnoten, houtcolen, steencolen, calc, hoppe, ghaghel, scortse (11), loof, foelge, *enyuun* (*uu* = *ōē*), *ghesturt* (*u* = *ö*) *musselen* (12) es sculdich 2 d. eist in tonnen of in manden of in *zacs* (13) beneden 15 hoet elke tonne 4 d. of in manden 2 d. . . . *ZVl. Bijdr.* 5, 41.

Dit sijn die *gone* (*o—eu*) die toolnevry sijn in sgrauen toolne van Vlaendren ten Damme: Dabdie van premonstreit, van middelbuerch, dabdie van sente martins in vermendoys, dabdie van den dunen (14), van der does (15), van boudelo (16), van vylier (17), van affelgheem, van den berghe (18), van haene (19), ende alle *grawe* ordine, van vincoengen (20), van voerne (*oe* = *eu*), van dronghine, van nieneue (21), van berghen (22), van sente pieters van Gent, van Clemarasch (23), van sente claren van peteghem, van doerenseele (24), van den nieuwen *bussche* (25), van tsaefthinghe. — hulst, axele, ardenbuerch, rupelmonde, slepeldamme, sluus, mude, houke, monekereede, damme; — brughe, ypre, duunkerke, greue-ninghe, niewepoort, lombardien (26), biervliet, waterdunen, mardijc. *ZVl. Bijdr.* 5, 62.

Aanm. De taal van den noordoostelijken hoek (Damme, Sluis, Aardenburg, Biervliet), een onderdialect van het hoofddialect I

---

(1) Nwvl. *kulle*; matras. — (2) Peluw. — (3) Handmolensteen. — (4) Vaatje. — (5) Harpuis. — (6) Nwvl. *teele*; teil. — (7) Tar, teer. — (8) Assche. — (9) Bussel. — (10) Nwvla. *arweet*; erwt. — (11) Schors. — (12) Nwvl. *maussel*. — (13) Zakken; Nwvla. *zaks*. — (14) Cisterciënzer abdij, bij Veurne. — (15) Ter Doest, te Lisseweghe. — (16) Te Sinay (Waas). — (17) Villers Costé Retz. — (18) Misschien een afhankelijkheid van de abdij in Vermandois. — (19) Ham (Fr.). ? — (20) Vicogne, nabij Valenciennes. — (21) Ninove. — (22) Winnoxbergen(?). — (23) Clairmarais (Fr.-Vl.). — (24) Te Evergem (Oost-Vl.). — (25) Nieuwenbosch te Gent(?). — (26) Lombartzijde.

(het noorden der provincie West-Vlaanderen; zie n^r. 11) draagt de volgende kenmerken (1):

1. *a, o, u* vóór *ld, -lt* wordt *zeker* van de 14de E. af soms *aud, aut*, zooals dit te Sluis nog gehoord wordt: *kaut* (koud); *zaude* (opt. 3 sg.) RkB. 1, 148, 149 (1382) Muide (Oostvla. kenmerk).

2. *ǣ* vóór *r + cons.* blijft in alle posities (d. i. met of zonder rekking; vóór *d, t*; met of zonder umlautsfactor), doorgaans behouden: *arm, argher, hars, marc, starc, ward* (fiebat); met rekk. *aerm*.

3. *ě* uit *ǣ, ě, i* vóór *r + cons.* worden (in alle mogelijke posities) betrekkelijk vaak tot *a*, met rekk. *ae: a(e)rve, darde, karke, tar (tarv—)*; verg. n^r. 1, 9; 2, 6.

4. *ē* en *ē* (uit *ǣ*) vóór *r* worden vaak *ā, ae: maerswin, n. meerswin; smaer n. smeer*; verg. n^r. 2, 6.

5. *i* en *e* vóór *ht* worden soms *ǣ: biachte (bijichte, biechte)* RkB. 201 (1382) Biervliet; verg. n^r. 2, 6.

6. Enkele buitengewone gevallen van *i*-umlaut: *hepe (*hupi)*; *stept* (stapt); — *sceener* (schooner) *Mvl. Kl.* blz. 353, 354.

7. Zeer weinige gevallen van *ei*-klanken voor *ē, ā, ī*, *ei: meyl, eist (es + (e)t) n. beneden, pepers, heeft, waerheden* enz.

8. Onfr. *io* wordt verkort tot *i, e: lecht* (licht), waaruit later *lucht*; *Mvl. Kl.* blz. 355.

9. Uiterst zeldzame gevallen, zelfs in de 13de E., van vocalisering van *g* vóór *i, e: ghewande, ghecocht*; z. *Mvl. Kl.* blz. 356.

9.

VERGUNNINGSAKT
UIT HET
BRUGSCHE VRIJE
(1264)

Vóór de schepenen van het *Brugge-Ambacht*, later (1190) *Brugsche Vrije* (met 90 parochiën, 38 ambachten) geheeten, verzaakt Weduwe Gertrudis Heineman ten voordeele harer

REGLEMENT-ONT-
WERP DER LAKEN-
GILDEN VAN BRUGGE
(± 1262)

De lakengilden van de stad Brugge leggen aan het magistraat hun geschillen en wenschen bloot betreffende *bestaande* bepalingen van hun arbeid, en verlangen een beslissing,

(1) Duidelijkheidshalve worden voor een onder- of hoofddialect de kenteekenen, welke uit elders mede te deelen teksten nog klaarder moeten blijken, telkens in één groep voorgesteld.

kinderen aan lijftocht en goederen. De taal is die van 't noorden der prov. West-Vlaanderen, uit de omstreken van *Westkapelle*.

welke in 1277 en 1282—1283 gevallen is. De taal is *bepaald Brugsch*, zeer regelmatig en *consequent*, en *minder dialectisch* gekleurd dan de paralleltekst uit 1264.

Moene zot Storem cher (1) Alards soene (*oe = eu*) ende Diederie f. (2) Storems, vrie (3) schepen van den bruxen (4) ambachte, wi doen te verstane hem allen, die dese *litteren* sullen lesen ende horen, dat kam vor hons hars danxs ende hars willen ende onbeduonghen ver (5) Ghertrud Heinemans wedue, ende dat *soe* (6) quitescalth ende hare halmede (7) die (8) bilevinghe (9), die *soe* hilt van haren man jeghen hare kinder jn tue jmete (10) lants lichtelich meer jof min, die *lichghen* binder prochi van der Niewerkerke inder Groede, *wilke* lant hetet Heinemans hofstede, ande *wilke* hofstede hebben die *tempelaers* (11) lichghende lant of (12) osthalf daer an; ende ande nortzide looph een waterghanch, ende of west half ende of zuuthalf hevet die selve Ghertrued (*ue = uu*) lant, ende dat scalsce (13)

Ghi heren borechmeesters (*o = ö*) ende scepenen ons drape-niers (14) *dinct* (15) nutte, dat men alle wulle dwa (16), die men wille spinnen te gaerne; ende dat men gheen garen no waerp (17) te venten (18) ne bringhe, die wulle ne si ghedweghen (16). Ende dat (19) garen zuuer van smoute ende van alre quaetheit, ende al eens (20) binnen den bande. Ende dat men dit garen wel spinne, ende darment leuere bi der stede ghewichte. Ende dit garen ne sal me (21) niet vercopen eert ghe-iugierd (22) es. Hier bi dinct ons nutte dat men alle wulleweere weuet ter waerduere, ende dat niemene gheen garen copet met hiemene ghemene danne met sine *broodhate* (23).

Ons dinct nutte dat men elc *dinne* sayweere scere met XV draden L ganghe ende XLij elnen lanc ende X⁸ fierendeel (24)

(1) *Sher*, des heeren (gen.). — (2) *Filius*, zoon. — (3) *Vrië*, vrije. — (4) *Brugschen Ambacht*. — (5) *Ver*, verkorte vorm van vrouwe, gebruikt voor den naam van aanzienlijke vrouwen, later (13de E.) ook van burgersvrouwen. Nom. acc. *ver*; gen. *veren* n. *ver* (onverbogen); dat. *vere* n. *ver*. — (6) *Nwvl. zou*, *zoë* (= zij). — (7) *Hare* (zich) *halmen*: door het overreiken van een halm (symbool) plechtig afstand doen van... — (8) *Lidw. de*. — (9) *Rente*, lijftocht. — (10) *Gemet*: $\frac{1}{4}$ bunder of 300 roeden. — (11) *Lat. templarii*, tempelridders, *Ndl. tempeliers*. — (12) *Of* ost (west, enz.) *half*: aan de oost-(west)zijde. — (13) *Scalt se* (= schold zij). — (14) *Fra. drapier*, lakenbewerker. — (15) *Dunkt*. — (16) *Dwaen*, *dwouch*, *ghedweghen* (wasschen). — (17) *Worp* of *werp*, schering of ketting van een weefsel. — (18) *te koop* (fra. la vente). — (19) *Lidw. het*. — (20) *Al gelijk*. — (21) *Men*. — (22) *Fra. uitgang -er* wordt *-ieren*; z. n°. 2. — (23) *Nwvl. broodaat*, -ate, fr. *commensal*. — (24) *Vierendeel* (= het vierde deel van een el).

quite ende almets (1) hare tarren (2) kinder boeves. Vort doen wi te verstane dat Heine-man Bela, **dar** (3) Ghertruden kinder, ende **Pouwel**, der Belen man kamen voer (*oe* = *ooe*) ons, ende gaven dat selve lant Hughemanne ver Gertruden soene *up* (4), ende almets (5) hemlieden dat shughemans behoef voer *hons* na der tew van den lande, ende ghaven hem *up* dat lant over (6) quite lant ende vrie lant *up* ende *of* (7) te vaerne, ende sinen wille mede te doene. Ende omdat dese *dinch* (8) vast soude blieven ende *jstade* (9) so seghelden wi dese *littren mit* onsen seghele. Dit was ydaen wonesdaghes (*o* = *oe*) voer jnghanghende (10) *oest* (11) int jaer ons heren almen (l. als men) scrivet sin jncarnasioen m. cc Ixiiij.

Staatsarchief Brugge, Fonds van het Vrije; charters oud n°. 1011.

breed onder die **timple** (12). Ende van waerpe te treckene vten weuele (13) so es onder ons discort.

Ons dinct goed dat gheen man sinen kinde mach gheuen goed mede te doen weuene, het ne si verweest (14). Ende dat profijt ne viele in swesekins orbare (15). Ons dinct nutte die faudeide (16) wille maken iof doen maken, dat hie se make bi als **wilker** (17) kuere alsmense nu maect. Heeft dat laken so *lettel* garens in dat met eren tland niet rumen ne mach, me saelt sniden in iij *sticken* an die rame sonder boete, enz.

Heren scepenen, wie drapeniers beclaghen ons, dat men ons quaetlike ghelt (18) van onser draperie; ende wie bidden iu (= joe) dat ghire raed *up* hebbet so dat men ons wel ghelde.

Weitin die Coestekere, Lievin Arnekin, Robrecht die Visch, Maes vter Lane, Jan van Arlebeke: dese segghen dat hem goed dinct, dat twaerp, dat men vten weuele trect, dat (19) quite si van boeten. *IEB.* 1, 153—159.

(1) Halmede des. — (2) *tarren kinder boeves* (= te harer kinder boef). — (3) *Dar* = der (gen.). — (4) *Opgeven* (= overgeven). — (5) Halmeden des. — (6) Als. — (7) Nwvl. *of* (= af). — (8) *Dinch* is meestal *vr.* — (9) Gestadig, bestendig. — (10) Ingaande (= voor het begin van). — (11) Nwvl. *oest, oegst*; oogst. — (12) Nwvl. *tempel*: een spantuijg dienende om het laken op het getouw opengespannen te houden in de breedte, terwijl men weeft. — (13) *Weel* (= inslag). — (14) Ouderloos. — (15) *Orbare*: geldelijk profijt. — (16) Faudeid: grof geweven goed. — (17) Alzulk. — (18) Betaalt. — (19) Dat het.

Aanm. A. De kenteekens van de *oudste* Mwvl. schrijftaal, welke nog eenigszins de schrijftaal der 11de en 12de E. voor onze oogen oproept, en nadien stilaan gewijzigd is geworden (zoöals tekst *B* het reeds toont), zijn

1. *ě* vóór *r* wordt *ǣ* in onbetoonde lettergreep: *dar* (*ther(e)*) n. *der* (gen.); verg. van *dar* (dat.) kerke KvH. 4,60 (1320) Ghistel.

2. *ě* wordt *i* vóór *m* (uitspr. *ε*) alleen in: *timpelaers* (met *ae* uit *ǣ* uit *ǣri*; z. n^r. 2, 16); verg. *timple* (tekst *B*).

3. *i* blijft nog zelden vóór *t* (uitspr. *è*): *litt(e)ren*, *mit*; — later immer *e*: *met*.

4. *ȳ* uit *ī* blijft na de sluiting (= *ē*) in: *wilke* (*hwilic*), als *wilke* (t. *B.*); Nwvl. *wilk*, n. welk, wulk, wuk (= *wōk*); eng. *hwich*.

5. cons. *k* wordt hier gespeld: *ch*: *lichteliich*, *waterganch*; vandaar spell. *lichghende* (= *licghende*). Oorspr. *kg* (inlaut) bestond tot in de 15de E. blijkens de spelling: *cg(h)*: *Brucghe*, *Bruxen* (= Brug-schen); werd naderhand *gg(h)* in het noorden (Brugge, Damme), zelfs tot *hh* blijkens de spelling *Brugge*, de hedendaagsche uitspr. *Bruhhe*, en de spelling: *Brusschen* (1444) DF. 2, 927, terwijl in het zuiden, bep. te Kortrijk nog *Brucke* gehoord wordt.

6. Apocope van *t* in 3 sg. praes.: *looph* (= loopt), ofschoon geen woord met inlautcons. volgt; z. n^r. 14, 10.

7. 't Voorvoegsel *g(h)i* wordt nog altijd, zonder één uitzondering, **f**: spell. *i*, *j*, *y* (Owvl. uitspr. *î*; hier reeds *i* + *ě*): *jmete*, *jstade*, *ydaen*; verg. *iewaschen* (1284), n^r. 11.

B. Merkwaardig is hier 1. de **rekking** vóór *r* + *p*, *k*: *waerp*, *weerc*; — 2. de regelmatige spelling (algemeener taal) *ghe*- voor uitgesproken *i* + *ě*: *ghewichte*, *ghedweghen* enz. Zie voor Brugge n^r. 11.

10. MAERLANTS PARABEL VAN DEN ZAAIER UIT ± 1270

Dit uittreksel uit den *Rijmbijbel* (uitgave J. David, Brussel, 2de deel, 1859, blz. 498, cap. 43, fol. 66, kol. 1, 2, vs. 23339 en vlgg.) werd opgesteld te Damme, na den terugkeer uit Maerlant, omstreeks 1270. We verkozen de varianten, die ons oorspronkelijkst toeschenen. De overeenkomst van de taal in gebonden stijl met de niet-literaire taal van toen en het hedendaagsch dialect valt in menig opzicht dra in het oog. Ten bewijze een *sandhi-tekst* (*B*) uit Damme (1).

(1) In de parallelteksten — en ook in gewone Wvl. teksten als in n^r. 8, 9 — worden *cursief* gedrukt de woorden, vormen, en klankteekens, welke tot het algemeen Owvl., Mwvl. of Nwvl. behooren; daarentegen staan meestal in vette letter degenen, die tot een bepaald dialect of tijdperk behooren.

A.

B.

In dien tiden dat dit was,	en tiē tata was,
So beschrievet ons Lucas,	Zoo ^e beschriēfd uz Lucas,
Dat hi <i>up</i> enen berch clam	Da tie jep'n bērch klom
Doen sijn ghebede, als ict vernam.	Zēn gebēd'n doe'n lek of 'tek fernam;
Ende hi vernachte in sijn ghebede.	ēn je vernachtēg en gebēt.
Alstie dach verclaerde mede,	Aoz de dach ferklaorde,
So riep hi sine jonghers daer,	Zoo ^e rieep iē ziēn joen'hers,
Ende ghinc sitten der zee bet naer (1).	ēn giēnk dēchter biē de zee ^e zet'n.
Dat vole quam om hem staen,	'tfol kwam roēn tēm staaon,
Ende hi es in j scip gheghaen,	ēn jēz en ē schep chegaaon,
Ende hi castiede uten scepelkine,	ēn jē vermaaondēg uta schepsje,
Else Matheus doet anschine (2).	Lēk ov da Matejus da duteeen zēt.
Tfolc stont upten over (<i>o</i> = <i>oe</i>) vele,	tFolk stoēnd mē fēl'n ēb d'n oevērē,
Onse Here seidem bispele (3)	Onz Ee ^e re ze jan ōldre'm paraoble
Van enen man, die zieu (4) coren,	Va ne man die koo ^e r'n zaojde,
Dat driersins bleef verloren:	Dat volgens drie ^e ziē'n verlōr'n giēnk;
Som eist bider strate ghefallen,	Somz es tēb de straote gevol'n,
Dat ward vertorden (5) met allen,	Dā wiert fertort'n geēl ēn gans,
Entie <i>vogle</i> (<i>o</i> = <i>eu</i>) dat ooc aten	En de veugels aot'n ook
Datter lach bider straten.	Tchee ^e ne dad ēb de straote lach.
Som vielt ooc <i>uptie</i> steene,	Soms fie lēt ook ēb de stee ^e n,
Ende ward verdroogt al reene;	ēn wier ta zuver verdroocht,
Ende som vielt onder den doren,	en soms fie lēt oēnder de doo ^e r'ns,
Ende bleef verduwet ende verloren.	ēm bleēf <i>verdoken</i> ēn verlōr'n
Som vielt in goeden lande,	Soms fie lēt en goe land
Ende <i>brochte vrucht</i> menegherande.	ēm brocht ē mgnēchte vrōcht'n voo ^e rt.
Die Gods Sone es diere (6) sayt:	Tes Chots <i>seune</i> die der <i>zaaojt</i> :
Tsaet dats twoort dat wide wayt;	Tsaaot das 'twoor ta wiēd <i>waaojt</i> .
Ende dat bider straten vel (= viel),	En dā tad ēb de straote viel,
Dat sijn si die twoort horen <i>wel</i> .	Da siēn de dēze die 'twoord wēl oo ^e r'n.
Dan coemt die <i>duvel</i> , diet ontjaecht,	Dan kom te duvel diet wēgjaaocht,
Ende twoort uter herten draecht.	ēn twoor du 'tēte draaocht,
Tsaet, dat viel upten steen,	Tsaaot, ta fiel ēb dē stee ^e n,

(1) Beter naer = dichter bij. — (2) Anschine doen: blijkbaar maken. — (3) *Bispele*, hd. *beispiel*; voorbeeld. — (4) Imperf. van 't reduplic. ww. saeyen: *sāwan*; *sēow*, *sieu* (verouderd). — (5) Vertreden. — (6) Die er.

Dat bediet menech een, Die twoort hoort ende in hem ver- [droocht,	Da bedie ^{ed} m ^{ne} geee ⁿ , Die 't woord aonhoo ^{ert} èn en èn [verdroocht
Enties gheene ghewerke <i>tooght</i> .	èn g ⁿ wèrk'n too ^{eg} t.
Dat onder den doren valt mede	Da tad o ^{ender} de doo ^{erns} valt,
Bediet dat valt onder die rijchede,	Bedie ^e ta tad o ^{ender} de riëkdom <i>valt</i> ,
Ende sijn verwerret so in tgoed	èn da d ^{et} zoo ^e verwèrld <i>ez en</i> tchoet
Dat si te doene hebben onspoet (1).	Dat sie èr deure tēg'n gewèrkt worden.
Tsaet, dat valt in goeden lande,	Tsaaot tad en goe lant <i>falt</i> ,
Ende vrucht bringht menegherande,	èn v ^{ele} vrōcht'n voo ^{erd} <i>brīēnkt</i> ,
Bediet die gone, diet ontfaen,	Bedie ^e tegene die tontfanh'n,
Ende met goeder herten na staen.	èn der mè choe èrte nao staaon.
Een ander <i>leidi</i> hem te voren,	èn ander lej't'n ōlder voo ^r n
Hoe j man sieu goed coren:	Oewēn man goe koo ^r n zaojde
Doe sayder sijn <i>viant</i> in wiet (2)	Ton (5) zaojder zēn viējant fulechejd en
Alstie man tcoren wassen siet,	Aos tie man tkoo ^r n zie was'n
Ende hi twiet siet wassen mede,	èn de vulechejt sie mē was'n
Hiet (3) hi dat ment niet uut ne dede,	Gebōt'n dat mēn tniē mag utrèk'n
Want den corne waest ghelijc;	Wan twas juste geliēk an 't koo ^r n
Maer ten <i>ouste</i> (4) als elkerlijc	Mao t'n o ^e ste oz èlk
Van siere vrucht bekenlic ware,	An siēne vrōcht kēnelek waore,
Soudemen twiet ute lesen dare,	Zoē mē tful ut lēz'n
Ende in <i>tfier</i> werpen ende branden,	èn en <i>tfier</i> smiēt'n èn verbrand'n
Ende tcoren in die seure laden.	èn tkoo ^r n en de <i>scheure</i> lēg'n.
Dus sayde God in erderike	Azoo ^e zaojde God en 't èèrdriēk
Alle duegt; ende dies ghelike	Alē deucht; èn vanscheliēke
Heeft die duvel ghesayt dat wiet:	ee te dūvle de <i>vulechejt</i> chezaaojt:
Daer sijn die quaetheden bi bediet,	Dao ziēn de <i>kwaotēd'n</i> biē bedie ^{et} ,
Die sijn so ghelijc den goeden,	Die ziēn <i>lek</i> de goe ^e
Dat wiere ons voren moeten hoeden;	Da mē wiēder uz moet'n dervoo ^r n [oe ⁿ ;
Want ypoeriten connen hem <i>toghen</i>	Wan schiēnslēge kōn' ōlder too ^{eg} n
Hier so scone voor die oghen,	Zo schoo ^e ne voj'n oog'n,
Wine connense ondersceden al.	Wē kōn z'nīe al oenderschee ⁿ .
Maer alse God <i>domen</i> sal,	Maer aossē Got sal oerdee ^{el} n
Daer ons die <i>oust</i> es bi bediet,	Waar dad uz dien o ^e st <i>ez mē</i> bedie ^{et}

(1) Geen bijval hebben. — (2) Onkruid. — (3) Gebood. — (4) Oogste. — (5) *Ton* (= dan; fr. alors).

Sine sullen hem ontfinden (1) niet,	Zie zöl'n èm nië bedrieëg'n,
Hine salse sceden groot ende clene,	Ie zal ze <i>scheeën groot</i> èn <i>kleene</i> ,
Totier tijd moet si ghemene	Totiën tiëd moet'n zë gemeeën ziën
Wesen onder die goede scare;	Oënder de goe schaore;
Maer dan werd haer doen openbare.	Maaor ton wort ölder doen öp'mbaaor.
Hier na seidi hem bispele,	Ieerna ze jie <i>jöldre</i> ë paraoble
Die mi te lanc endo te vele	Die mië te lank <i>zoë</i> ziën èn te
Tombindene soude sijn ende te swaer.	moejlek om utë lèg'n;
Int ende seidi hem openbaer	ep tēde zej't'n <i>öldr</i> öp'mbaaor
Verrisenesse van <i>lechamen</i> ,	Veriëzenesse van <i>tlechaaom</i> ,
Ende dattie quade al te samen	èn da dal de <i>kwao</i> te gaore
Ter hellen moeten over een	No d'ëlë moe't'n, <i>wao</i> datër
Daer crijs van tanden <i>es</i> ende ween.	Geschreeën <i>es</i> èn knè(r)sinh van <i>tan'n</i> .

10. KLANKLEER

A. Van Maerlant, de letterkundige, die ook in de noordelijke Nederlanden vertoefd had, is 1. wel de beoefenaar van een **algemeener taal**; maar 2. gunt nog een ruime plaats aan zijn Westvl. dialect.

1. *ǣ* vóór *l* wordt nooit *ǫ*: *al, als*; — *ě* vóór *r + d, t*; vóór *r + cons.* blijft (zelfs zonder rekk.): *erderike, hert; verwerren; werpen*; — *ē* wordt nooit *ei*: *ghebede, lesen, mede*; — *ũ* wordt *ǫ*, nooit *u, oe*, (*up* uitgez.): *connen*; — *ō/ū* wordt altijd *ō*, nooit *ue, oe*: *zone, vogle*; — *û* blijft in de spell. vóór *r*: *scure*; — *ô* wordt *ōē, ô*: *goeden, hoeden, domen*; — *au* wordt *oo, o*, nooit *oe*: *ooc, horen, verdroogt*; — *ai* wordt *e, ee*, nooit *ei* of *ie*: *een, steen, sceden; rijchede*; — *ghe*— wordt nooit tot *i, j, iě*: *ghesait*.

— Ook in de woordenkeus is Van Maerlant **algemeener**: *anscine doen, bispel, castiën, domen, onspoet, ontjaghen, verduwen, verclaeren* (dial. verclaersen), *werpen, wiet*, prt. *sieu* (zaaide) behoorden ook tot andere dialecten en zijn in onbruik.

2. Anderzijds komt het Mwvl. tot zijn recht: — *á* vóór *ht* wordt *ǫ*: *brochte*; — *ä* vóór *ng* wordt *i (iě)*: *bringht*; — *ē* wordt *ō (ö)* in *gone*; — *ē²* blijft in *vél* (viel); — *ĩ* wordt *e* en bij rekk. *ei* vóór *—s*: *es, eist*; ook in *verrisenesse*; — *î* wordt door verkorting tot *ĩ, ě*: *lechamen*; — *ũ* blijft in: *up*; — *au + g* vóór *s* wordt *ou*: *ouste*; —

---

(1) Door streken aftruggelen.

iu, io wordt *ie* vóór *r*: *tfier* (vuur), elders *ie*: *bediet*. — *g* wordt gevocabliseerd: *leid*i (legde hi).

— Verder gebruikt hij: *tooghen, totier, upten, tombindene*.

B. Het hedendaagsch dialect van Damme, dat in dezen phonetischen tekst veelal overeenkomt met de overige dialecten, vertoont

I. de volgende haast **algemeene** Wvl. eigenaardigheden:

1. Rekking vóór *rd*: *èèrdriek*.
2. *ǎ + l* wordt *ao* of *o*: *aos, os* (*ols* uit *als*), *gevol'n* (gevallen); — doch: *alē, zal, valt, alemaole, azooe*.
3. *ā* en *á* worden *ao, aao*: *zaaot, straote; alemaole; draaocht*; vandaar ook: *zaojde* (zaaide).
4. *ě* in gesloten lettergreep is regelmatig *è*: *ēnde, wēl*.
5. *ěr + d, t* blijft immer: *erte* (hart), doch met rekk. *ē, è*: *èerde*.
6. *ē* blijft schier regelmatig: *tegen*; — doch ook *ε* (zie II).
7. *ě²* wordt *ie*: *viel, giēnk*.
8. *ǒ* vóór *r, rn, rt* wordt scherpl. *oe*: *dooerns, vooert*.
9. *ũ* wordt *ε* in: *εp* (op); — *oě* vóór oorspr. *nd*: *oēnder*; — *oě* uit *u/o + ld*: *zoě* (zoude); — *ö* elders: *vröcht; kōn(nen)*.
10. *ū* wordt *eu* door *i*-uml.: *veugels, zeune*.
11. *î* wordt immer *iē*: *tiēt, èèrdriek*; — doch (onbet.) *ε*: *lek* (lijk).
12. *ô* wordt *oe*, soms (vóór tandkl.) *oe*: *goe, moet'n*.
13. *û* wordt *ú*: *ut, uūt* (uit); — doch *eu* vóór *r*: *scheure* (schuur).
14. *iu* wordt *ie*: *bediet*; nooit *ui*, of *u* tenzij in: *duvele*.

Op consonantisch gebied lette men op: *ōp'mbaor*.

Vormleer: Men lette op: *wiēder* (wij); *ons* (bez. bnw.): *onz Eeere*; — *zie* (zij, illi), *ze* (illos); *ōlder* (hun); — 3 sg. *wiert* (werd); — den uitgang *-dēge, -tēge* in 't imperf. der zw. ww.: *vermaaondēge* (= vermaande); *vernachtēge* (= vernachtte); DE Bo 456.

Woordvorming: Verkleinwoorden op: *-tsje*: *scheptsje* (schipje).

II de volgende tot enkele speciale Wvl. dialecten beperkte eigenaardigheden:

1. *ě* vóór *l* wordt **nooit** *ǎ*: *wēl, elk*.
2. *ē* wordt soms *ε*: *degene, mēnechte*.
3. *au* wordt *oo* of *oe* (juister dan *oe*): *ook, groot*; — doch *oeeste* (oogst).
4. *ai* wordt immer *ee* eerder dan *ie*: *kleen, steen*; in 't imperf. *bliesve* n. *bleeve*; — in 't suffix *-heit* treft men *heit* n: *hede: vulschejd* p. *kwaoteden*.

5. Door syncope van *n* vóór muta wordt de klinker gewijzigd in *us* (*ons*, *vnw.*) z. n^r. 2, 23.

Buiging. *us* (= *ons*); doch *onze*, bez. *bnw.*: *onz Eeere*.

11. BRUGSCHE AMBACHTSKEUREN UIT DE JAREN 1277—1284

In de *oorspronkelijke* keuren door de vollers (*vuller*), saaibewerkers, lakenscheeders (*scerēre*) en kleermakers (*sceppere*) van Brugge aan den Graaf van Vlaanderen en het Magistraat ter goedkeuring voorgelegd (1277, 1282, 1284) komt de *taal van den werkman*, waarschijnlijk zelfs uit een *vroeger tijdvak*, blijkbaar aan den dag; daaraan werd zichtbaar menige klank en vorm ontleend; de spelling, min consequent dan in letterkundige werken en officieele stadsakten (z. n^r. 9, B, 10) is echter nog regelmatigiger dan in akten van meer privaten aard (z. n^r. 9 A).

A.

Art. 5. Elc *dinne* (1) say moet ward (2) wesen wit iij lb. ende viij s.; ward (3) dit say min ward (2), alst yvarwet ware, ent (4) al vpyreed (5) ware, ent (4) verwonnen worde (6) van vindens (7), dat salmen sniden an 3 *sticken* sonder boete. Ende me sal hem bede (8) die seluende afsniden.

Art. 12. Alse dat (9) say droghe *es*, entie (10) scerre (11) iof iemen van sinentaluen comet toten deken, iof tote enen vindre, om dat (12) say af *toene* (13), . . . die scerre mach dat say af doen.

53. Vord est ghekuert dat (14) niet gheorlovet enighen leerknape mesterie (15) te houdene

B.

Ole (alle) *dene* siejète (16) moe wet iij lb. en viij s. wèert siën; wort tie siejète men wèert, *ost* chevèrvd wore, èn 'tol *öpgerēd* wore èn "verwonnen,, wierd van venders, dan goot (17) mèn sniën an 3 *steken* zoënder enlèch (18), èn men good *olē* twee de *zalfēnden* ofsniën.

Os de siejète *droog* *es*, èn datēr èn schèèrder of entwien (19) van zēn *alpers* komt toten deken of toten vendre om de siejète *of* te doen; de *schèèrdere* mag die siējète *ovdoen*.

53. Tstood *oek* nog en de keure dat niē toegeloten *es* an leerjoen'hens èn meesteriē van

(1) Dunne. — (2) Waard. — (3) Wordt. — (4) Ende het. — (5) Afwerken, glanzen. — (6) Na onderzoek onvoldoende en strafbaar bevonden. — (7) Gezworen toezichter. — (8) Beide, alle twee. — (9) Lidw. *het*. — (10) Ende die (= entie). — (11) Uit *scerēre*, scheerder. — (12) Het. — (13) Af te doen. — (14) Dat het. — (15) Eigen bedrijf. — (16) Fr. *sayette*. — (17) Het hulpww. *gaan* vervangt regelmatig *zullen* in het futurum. — (18) Inleg, boet. — (19) Entwie; iemand.

van *wllerie* (1), er hi 2 iaer *wlre* (2) *ambocht* begonste, het ne ware dat hi binnen deser tijt name wif (3), de *wlrie* *hihouden* (4) hadde, ende *hælde* (5).

70. Het ne gheorlovet den *scerre* te hebben meer danne enen *leerknape*; hadde *hiere* (6) *me* (7), *hie* *moene* (8) *wegh* doen toten *ersten*.

72. So wie die *dinne* *saye* iof dicke *vte* *hinghe* jof *score* *zonendaghes* (*o* = *ö*) jof te *Aposteldaghe*, jof *vp* *Sinte Marien Magdalenen daghe*, jof *Sinte Laurens*, jof *Sinte Nielaus*, jof in die 4 *Carstdaghe* (9), die hier *jeghen* (10) *dade* (11), *henne* (12) ware bi *orloue* van den *deken*, hi *verborde* (13) 5 s.

86. So wat mester die weret vor datmen *scellemesse* lud (14) *sinte Donaes* (15), iof bi nachte sonder dat *hie* *onderhanden* heuet *slichten* *cuthelen* (16), *hie* *verbord* 2 s.

101. Ende dit waerp (17) moet *wezen* *allens* (18) *aldure enture* (19) IEB 2, 233—243.

48. Dien (*weuere*) *salmen ybod* (20) *gheuen* dat *ghewant*

völerie toëden eer ie twee *jaar* *tvölerambocht* begonste, ten wore datie *en* dien *tiët trowde*, de *völerie goëden* (21) *ade*, *en* nog *ielt*.

70. Ten *ez* den *schèerder* *nië* *toegeloten* meer *ov* (22) een *leerjoen'hen* *t'en*; *ader* ie meer, ie *gosë* moeten *wègzenden* *utgenomen* den *eesten*.

72. Den *dezen* die *dene* *sie-jète* *utzèt* of *schore* *öp sönndag*, *ov öp* *en* *aposteldag*, *ov öb* de *feestach* fan *Marja Madëlenë*, *ov öp sent Lorensiusdag*, of *sent Niëkloo*, *ov öb* de 4 *kestogen*, die der *tegen* *mesdoon* at, ten wore datie *toelotin'he* *ā* *gekregën* van den *de'ken*, most *betolen*.

Zoo de meester die *wèrkt vō* *dasë skallēmësse* *en* *geluud öp* *sent Tonaas* *ov bië* *nachte soën-* *der* dat ie *oënderanden* *èt slachte* *loken*, je moet 2 s. *betolen*.

101. En de *worp* *moe* *overol* *deurenteure* *geliëk* *ziën*.

48. Den *wevere* *gō zë* *gebot* *cheven* *tchetowe* *weer en* te *brin'*

(1) Vollerij. — (2) Voller. — (3) Trouwde. — (4) Gehouden. — (5) Hielde. — (6) Hij er. — (7) Meer. — (8) Moet hem. — (9) Kerstdagen. — (10) Tegen. — (11) Dede. — (12) Het en. — (13) Verbeurde; l. *verbuerde*. — (14) Voor de vroegmis luidt. — (15) Op den toren van de St. Donaaskerk. — (16) Ten ware hij (bij uitzondering) pleine lakens aan 't bewerken is. — (17) Schering. — (18) Al eens; overal van den zelfden aard. — (19) Door en door. — (20) Gebod. — (21) Gehouden. — (22) Of en als *vervangen dan* in vergelijkingen.

weder in te *bringhene tusseier* (1) hen tösschen ier èn *olvoest*,
ende alf *hoest*, deerste die coemt, *deeste* die komt.
(blz. 251).

70. Die beggard (2), die noit *ghetouwe* ne hilt, *es* sculdich 5 s., 70. De bèggoo(r)d, die noijt
ghetouwe ne hilt, *es* sculdich 5 s., èn *getow* ield *es* 5 s. schöldech;
ende die deken van den wevers die den deiken van de wevers
sal dat ontfaen, ende daer *of* *chod* ontvan'hen om der d'oorme
versien (3) die arme beggarde, mēnschen mē *talpen*, zoo tēm
bidmes (4) hem. gevroogd wort.

IEB. 2, 253.

Art. 91. Ende waer dat sake, dat die porter die saye *vilde* (5),
iof dade vouden, er dat say sinen utersten loy (6) hadde, *hie* ver-
borde (*o* = *ö*) 20 s. *IEB.* 2, 242.

72. Ende dat die leernape nemmermēr ne *weift* binden schepen-
doeme van Brugghe, no *nouwer* (7). *IEB.* 2, 254 (1284).

Ende die weuere diere mede *waue* thans *woeve* ende *hie* hemniet
dar (8) *clarsen* (9) bi zinen eede, dat hiet niet ne wiste dat *hie* sinen
mester ontgaen was, die verbeurt 5 s.

97. Vord es ghecuerd, dat (de weuere) die schaplaken make,
diese make *alse* (10) breed ols die cuere wyst van der pord (11). Dats
(dat is) te verstane med *olse veile* ganghen ende met *olse veile*
draden als die cuere wyst. (1289).

126. Die sceppre (12) es sculdich den portre te sceppene (13)
om al *suilken* (14) loon, als sie niemen van cousesceppers.

127. So wie die dicke saye *sciepe* (15) iof dade sceppen, henne
ware dorslegghen (*o* = *eu*) metter stede ysere, *hie* verbuerde 20 st.

164. So wie die laken omme *worpt* (16) alst vercocht es, hi
verbuerde 5 s.

165. Die dat faudeit (17) in enen *dinre woeve* (18) danne in eenen
X^o cam, hi verbuerde 5 s.

265. Heuet (laken) so dorpelic *lettel* (= thans *letter*, luttel)
garens in, dat (19) met eren (20) tlant niet rumen ne mach, me (21)

(1) Tusschen hier. — (2) Leeke broeder en tevens lakenwever te Brugge. — (3) Voor-
zien. — (4) Bid men hem daarom. — (5) Vouwde. — (6) Keuring. — (7) Nergens;
Nwvl. *nauwers*, nieuwers. — (8) Nwvl. *dorst*. — (9) Verklaring geven; Nwvl. *verklaar-*
een. — (10) Al zoo. — (11) Stad. — (12) Kleermaker van laken. — (13) Kleederen
maken. — (14) Nwvl. *zu(l)k*; zulk. — (15) Imperf. van *sceppen*. — (16) Werpt. —
(17) Stuk grof laken. — (18) Nwvl. *woef*, *wouf* (weven). — (19) Dat het. — (20) Eer. —
(21) Men.

saelt (1) sniden an 3 *sticken* .... *vp* ghenaden *vpten goenen* diet **miekede** (= Nwvl.: *miek*).

327. Ende waert (2) say, dat qualike iewaschen ware, diet **woesche** (3), hi verbuerde 6 d.

Die *sai* (4) in den laken cam gheweuen *sullen* niet wesen langher no breder, no suarre (5) dan andre *sai*. Al **wamese** (6) ter waerdure, me (7) *salre* (8) *of* gheuen *nemmer* (9) te vulne.

8. So wie die qualike sponne...., hi sal verburen (*u* = *eu*) van elken **alne** (10) 1 d. *IEB.* 1, 164.

11. Het ne gheorlouet niemene witte trenchen (11) te varwene, ... die hier ieghen dade, hi verburde (*u* = *eu*) die **stix** (12) (blz. 166).

Ende elc mester die knape te werke *stierd* (13) ende hi weet dat hi verwaten (14) es, hi verburd (*u* = *eu*) 12 d. (blz. 177).

Alle pleine lakene sal men maken elc van sire **sonderlangher** (15) wulle; ende elc sal hebben sijn **sonderlanghe** teken (blz. 186).

Ende pleine lakene *sullen* hebben cotoenine cruceu ende diere ghelike **ligghende** also als hier vorseit es; ende dese lakene salmen **ligghen** (16) in den ghentschen vout (blz. 186).

Ende men sal gaen te werke van weuene naest (17) daghes nieuwe daghe ende naest den 4 paschedaghe, ende naest den 4 sinxendaghe; jn die crucewoeke salmen hebben enen mesauont (18). *IEB.* 2, 254.

Ende dese laken salmen wel ruwen ende wel cnopen; diese qualike ruwede iof **enochte** (19) hi verburde 5 d.. Ende die die saie qualike **wiessche** (20), hi verburde 6 d. *IEB.* 1, 177.

Aanm. 1. De overeenkomst tusschen den tekst van 1277—1284 en de hedendaagsche volkstaal valt in het oog; en zou nog duidelijker te voorschijn treden, zoo de oude schrijvers steeds hun dialectklanken met **dezelfde** teekens hadden uitgebeeld, b.v. immer *alne* (el) i. pl. v. de *algemeene* spelling: *elne*.

2. In bovenstaande **Mwvl.** teksten doen zich haast alle *ken-teekens* voor van het **Middeleeuwsch** dialect van Brugge, tevens

(1) Zal het. — (2) Ware het. — (3) Nwvl. *waschte*. — (4) De saaisoorten (mv.). — (5) Zwaarder. — (6) Wave men ze. — (7) Men. — (8) Zal er. — (9) Nwvl. *nommer*. — (10) Ndl. *el*; fra. *aune*. — (11) Bepaalde lakensoort. — (12) Mv. op -s van *stick*; z. n°. 8. — (13) Nwvl. immer *stieren*. — (14) Eerloos. — (15) Zonderlinge. — (16) Oorspr. *lieghen* (liggen) wisselt af met onoorspr. *lieghen* (= leeg(h)en). — (17) Vlak na. — (18) Rustavond; vigilie. — (19) Imperf. van *cnopen*, naar *kochte* van *koopen*. — (20) Mwvl. *woessche* n. *wiessche*; thans zw.: *waschte*.

van de gansche streek gelegen langs de zee en begrensd ten westen door een lijn gaande langs den Yzer over Keyem tot Vladsloo, ten zuiden door de lijn Vladsloo, Ichteghem, Aertrycke, Lophem, Sysseele, Middelburg, Watervliet, tot den Brakman (**hoofddialect I**):

1. Enkele gevallen van verkorting van oorspr. lange klinkers b.v. *blomme*. — Evenzoo gevallen van rekking in 't enk. imperf. der abl. ww. IV en V klasse: *gaef*.

2. Maar zelden *ö* uit *ǣ* vóór *l*: *ols*, *os* (als); — nog zeldzamer *ō* uit *ǣ* vóór *r* + *cons.*: *worpt* (werpt).

3. *ǣ* vóór *r* (in alle posities) blijft doorgaans behouden: *ward* (fiebat); — met rekk. *sta(e)rc*.

4. *e* uit *ǣ*, *ē* en *i* vóór *r* (in alle posities) wordt nu en dan *a*, met rekk. *ae*: *a(e)rve*; — *karke* (kerk); — *darde* (derde), — *wa(e)rd* (ohd. *wërd*).

5. *e* uit *ǣ* wordt, alhoewel zelden, door secundaire ontwikkeling tot *a* vóór *l* + *cons.*: *alne* uit en naast *elne*, uit *alina*.

6. *ē* wordt soms *ǣ* vóór *ht* vooral in min bet. lettergreep: *cnacht*, *Inghelbracht*; ook *ē* uit *ǣ*: *hachten* (hechten); zie n^r. 2, 6.

7. *ê* uit *ē*² is zeldzaam: *hêlt* (hield), *vêl* (viel) 13de en 14de E.; ook in *spēg(h)el*.

8. *ē* uit *ǣ*, *ē*, *i* worden maar zelden *ei*: *beike*, *leiven*, *veile*; doch vaker in gesloten lettergr.: *weift*.

9. *i* blijft zeer zelden vóór *t*: *hit* (het) 13de E; z. n^r. 9, 3.

10. oorspr. *i* wordt in gesl. lettergreep achter *w* vóór *l* behouden: *swilk* (zulk), *wilk*.

11. *ū* vóór oorspr. *nn* wordt *u*, *oe*, *o* (= *ö*): *zunne*, *tunne*, *zundach*, *zoendach*, *zondach*.

12. *au* wordt zelden *â*: *asen* (hoozen); — *auj*-, *ôj* wordt zelden *ê* > *ie*: *ghestriet* (gestrooid), z. n^r. 22.

13. *au* uit *âw*, *aww* wordt *ouw*, 13de E., later meer *a(u)w* (= *ow*): *ghetouwe*.

13. *êw* wordt *ouw* in: *nouwer* n. *nie(u)wer* (nergens).

14. *ǣ* uit *i* in 't suffix *-linghe* is zeldzaam: *sonderlanghe*.

15. Vocaliseering van *gh* vóór *i* neemt af tot ± 1375: *istade*, *ygheven*; *hihouden*; *iēgheven*, *jēgheven*; nadien ***ghegheven***, zooals reeds in 1252.

3. De moderne volkstaal van Brugge (paralleltekst B) vertoont dezelfde **algemeene** wvl. eigenaardigheden als het dialect van Damme zie n^r. 10, *Aanm.* B. I. — maar verschilt door **speciale** eigenschappen van het dialect van Damme (zie n^r. 10, *Aanm.* B II):

1. *ě* vóór *l* wordt doorgaans *ǎ*: *skallemesse, alpers*.
  2. *ǎ* vóór *l* wordt *steeds* *ǒ*: *olvoest* (halfoogst).
  3. *ā* en *â* (oorspr. *ā* of gerekte *ā*) wordt *steeds* *ō*, *oo*: *betolen, loken; stood, gevroogt, oorme*.
  4. *ē* wordt vaak *ēi*: *deiken*.
  5. *ū* wordt *ō*: *ōp; vōlerie* (vollerij).
  6. *au* wordt meest Ndl. *oo*, soms *òð*; *oe* vóór *dent.*, (bij uitz. *oœ*): *zoo; dròðg; broet; oœk*.
  7. *ai* wordt *steeds* Ndl. *ee*, vaak *ē*: *twee, leerjoën'hen, gerēt*.
  8. *Vele* gevallen van *rekking*: *èrde, oorme* (arme).
  9. *Sch* uit *sk* als *an-* en *inlaut* is vaak *sk*: *skalle, tōsken*.
4. Naast het boven (aanm. 2) beschreven hoofddialect, dat heden nog voortbestaat, komt het **tweede** hoofddialect (II), dat de Yzervallei en Fra.-Vlaanderen omvat, en ten oosten begrensd wordt door de lijn: Yzer, Keyem, Vladsloo, Clerken, Rousbeke, Becelare, Wervick. Hier is sedert de middeleeuwen de lijn van Clerken—Wervick meer westwaarts, tot tegen Ieperen verplaatst; zie n°. 18. — Het **derde** hoofddialect (III) strekt zich uit over het overige *zuidoostelijk deel* van het oude West-Vlaanderen, zie de *kaart*.

12. HOE DE ABDIJ VAN OUDENBURG HARE BEZITTINGEN UITBREIDDE (1282).

PAUS LEO III WORDT UIT ROME GEJAAGD

De min of meer *private* akt (I) van den pastoor van Oudenburg (1282) levert nog meer dan de *openbare* akt (II) van de Schepenen van 't Brugsche Vrije (een machtige groep gemeenten uit het Noorden der prov. W.-Vl., Z.-Vl. en O.-Vl.) een trouw beeld van de toen nog vrij *inconsequente spelling*, die op menige plaats de volkstaal zeer juist weergeeft. Alzoo dient gelet 1. op *miin* n. *miens*, *wief* (niet *wuf*), op *Bruch in* (= Brugghe in); — 2. op de zeer zeldz. spell. *aa*: Maas, staan, ghedaan, n. vaest, jaer, ghedaen; — 3. op de *rekking* in: *vaest* (vast), *ghaef* (dedit) (zooals heden nog in 't enk. prt. der st. ww. met *ā* in 't mv.); — 4. op de apocope van *t* achter *ch*: *scach, Lamrech* (verg. *Mvla. Kl.* § 205); — 5. op het imperf. sg. *scrief*, thans: *schriesve*; z. n°. 1, 29. 6. op de spelling *c* voor *ch* en omgekeerd (verg. n°. 9): *schacte, verchoeten*. — De paralleltekst (III) uit *Spieghel Historiael* (± 1282), overal zuiver Wvl. gekleurd, staat heel wat dichter bij de later heerschende, vaste spelling en drukt soms den echten volksklank min duidelijk uit.

I. Ic *Wernitr*, pape van Oudenburgh, *miin* here Boudin Broker, ruddre, orconden (1) hem allen, die dese letteren sullen sien ende horen lesen, dat quam voer ons Margriete Gherards Maas wedewe ende Hannekin Lupers *wief*, ende *ghaef* jn alemoessene ende te haren *jaritide* (2) den abbet ende convente van Oudenburgh ene line lants ende tiene roden (*o = oe*) lichtelic *mien* of meer, *ligende* in die prochie van Oudenburgh, ostover die silinghe (3), in dies voerseids abbes lant. Dese ghifte soe was ghedaen in jaer der incarnatie ons Heren als men *scrief* M^oCC^oLXXXij^{mo}. Ende dese voerseide line (4) lants soe *ghaef* die voerseide abbet diere vorseide Margriete te cense omme ene penning flan. the haren live in kennesse.

Versl. en Med. der Kon. Vl. Ac. 1906, 198.

1282. II. Min here Boudin Broker, ruddre, Heinric Scave-
scach, Willem de Corte, Langhe
Jan van Kasant, Hughe van den
hove, Gillis miens heren Hughes
soene, Lamrech Diederich soene
van Râsawale, scepenen van den
Vrien, doen te wetene allen dien
ghoenen, die dese letteren zullen
zien jof horen lesen, dat Willem
Woutersoets zoene ende Katerina
siin *wief* quamen ende wedden (5)
ende bekenden voor ons, dat si
verchoeten den abbet van Ouden-
burgh te sinen boef (6) ende siere
kerke boef, iij *jemet* (7) ende
Ixxvj *schacte* (8) lanst (l. *lants*)
ende die boeme ende alle dat
daertoeboert (= behoort), *ligende*
in die prochie van Erneghem,
noert dier woeninghe, die was

± 1282. III. Die paues Leo
[cuerde dat (9),
Ende sette tAken indie stat
Upten stoel sinen broeder daer;
Ende conformeerde ende maecte
[claer,
Ende wijede daer die capittle in
[desen,
Alsemen daer al noch mach
[lesen.
Leo die paues sciet (10) van Aken,
Van sinen broeder, na dit maken,
Ende alse hi te Rome quam,
Worden (11) hem die Romeine
[gram,
Ende leiden hem *up* enen Kerst-
[dage
Teere processie eene laghe,
Ende hebbene daer *gheblent*,
Ende *up* enen ezel *woch* (12)
[gesent,

(1) Getuigen. — (2) Jaargetijde. — (3) Zomerdijk. — (4) Landmaat van 100 roeden. — (5) Beloven met aanwijzing van een pand. — (6) Behoef. — (7) *Gemet*, landmaat van 300 roeden. — (8) Een roede. — (9) Keurde dat goed. — (10) Nwvl. *schied* (scheidde). — (11) Onfr. *uurdun*; werden. — (12) Weg; verg. *woge* (wege) n^r. 2, *Aann.* 22.

Jans Wincke, omme ene *summe* (*u = oe*) *peneghe* (1) (zie n^r. 6, 18).
 Ende dit vorseide lant wedden
 si hem vri lant, ende quite lant,
 wegh ende lant, ende te wette
 te waren den vorseiden abbet
 ende convente *hover* hem zelvem
 ende *hover* hare *ofcomners*. Ende
 war dat sake, dat die vorseide
 abbet cost dade of scade name
 van desen vorseiden lande ende
 dat dartoe boert, soe wedde si
 voer ons te blivene van allen
 coste up dien vorseiden abes
simple zec (= zeg). Ende hier bi
 soe deden si hem buten allen
 wetten ende allen hulpen van
 virscaren ende prise van ghoede,
 die hem magh te staden *staan*
 ende den abbet voerseid ende sine
 convente te *daerne* (*derene*; z.
 n^r. 8, 3). Ende omme dat wi
 voerseide scepenen willen dat
 dit blive *vaest* ende *ghestade*, soe
 hebbe wi te kennesse onse zeghele
gheanghe an dese letteren. Dit
 was *ghedaan* in jaer der incarna-
 tie ons Here, als men *serief*
M^oCC^o Ixxxij^{mo} Vrindagh te alf
 meie te Bruch in die poort.

Versl. en Med. d. Kon. Vl. Ac.

1906, 198—199.

Ende seiden: "Vare (2) uut desen
 [lande,

Drach dinen broeder dese scande,
 Ende sech hem, wine willen niet,
 Dat hi over ons ghebiet;
 Ende of hijs macht heeft, doe
 [wrake

Van aldus gedaenre sake,
 Want hi onse eere ende onse
 [macht

In Almaengen hevet bracht."
 Dus quam die paues bi desen
 [saken

Upten ezel *ghevaren* (3) tAken,
 Daer Karel met groten payse
 Woende (*oe = eu*) in sinen
 [pallayse;

Ende alse hi niemare horde
 [das (4)

Dat sijn broeder comen was
 Die paues, in so groter scande,
 Wart hi bedroevet, ende al de
 [lande

Daertoe al gemeenlike
 Almaengen ende Vrankerike.

Sp. Hist. III^s, 93.

Uitg. De Vries en Verwijs.

(1) Penning; Mwvl. *peneghe*, *pene*. — (2) De vorm van het enkelv. *vare*, *du*, *dinen* (uwen) enz. bestond enkel in de schrijftaal, *nooit* in de volkstaal, evenmin als nu (z. n^r. 52).
 (3) Bij *Maerlant* is de algemeenere vorm *ghe-* uit **gt* regel: *ghevaren*; maar in de akten van klerken en private personen komt de vorm *i*, *jē*, *iē* (uit de volkstaal) soms regelmatig, soms afwisselend met *ghe-* voor: *jaritide*, *jemetē* n. *ghedaen*. — (4) *Das* i. pl. v. gen. enk. *des* uit **thes* komt als lidw. ook in minder literaire bronnen voor: *das* Vrindaghes (1285); moeder *das* Puddins (1270) te Brugge, KvH. 4, 60 nota.

13. LOMBARDZIJE VERZEKERT DE AFWATERING ZIJNER GRONDEN (1285)

De *officieele* akt van de Schepenen van Lombardië, bij Nieuwpoort (waardoor zij overeenkomen om op hun kosten de wateren der gemeente af te leiden in een gracht toehoorende aan de abdij van Oudenburg, en een goot te leggen door den zomerdijk, die langsheen loopt) levert het afdoende bewijs dat de taal **in het westen** (op de grens van het hoofddialect I) dezelfde was als in het oosten (Sluis, Damme), en dat de toen heerschende **spelling** nog onvast was voor dezelfde klanken. Aldus wordt oorspr. *ie* geschreven: *ie, ij, i*: *die, zijn* (= zien), *hijr, di*, hetgeen wijst op een bijna gelijke uitspraak van oorspr. *ie* (diphth.) en *ī, ij* (= ië), zooals dit heden nog het geval is; — oorspr. *u* wordt *o* en *ue* (uitspr. *eu*): *dore, duer*; — oorspr. *h* wordt soms gespeld, soms overtollig geschreven, soms weggelaten: *heren, heer* (= eer), *hende* (einde), **henech**, *hons(e)*; *beorden*.

A.

Wij scepene van Lombardie, doen te wetene allen dien *ghoenen*, die na ons comen sullen, ende die dese lettren sullen *zijn*, jof horen lesen, dat wy ouer (1) *hons* ende ouer *honse meentucht* (2), ende omme ghemene nutscap van onser port van Lombardie, makeden en bespraken ene vorwarde ende bi den ghenen die jn dien tiden jnts heren stede was van den lande, jeghen den here Janne, bi der graciën ons heren, abt van Oudenburg, ende jeghen zijn conuent, omme grote noetsake, bi name als dat wij onghewatert (3) laghen van al den lande ende van den hofsteden, die ons toe beorden. Ende es ons vorwarde al dus dat hijr na bescreuen staet. Dat es dat wij van Lom-

B.

Wiëder, schēp'n van Lombardië, doēn te wēt'n an al de **geēn'n**, die na **us** kom'n zōlen, ēn die deze brieven zōlen zien ov **oōren** lēz'n, da wē voo'r **uz** ēn voo'r **oenze** "meentucht,, ēn om **gemeēn** nōt van **uzē** stat fan Lombardië **makten** ēn bespraken ēn **voo'rwaorde** ēn bie den **geēn'n**, die en die tiēde platsfervan'her was van den **ee're** van tlant, jegenz den **ee'r** Jan, biē de grasie van *oens* **ee're** abt fan Oēdenbōrg ēn jegens ziēn koevēnt om **grooete nooetsaoke**, te weten **als** da *wiëder* oenge-waoterd lagen van al de land'n ēn van d' ofsteen, die **us toe-beoorden**. En oenze **voo'rwaorde** *ez* **aldōs**, **als** ierna beschreven staaot. Dad *ez* **dam us waoter gon** brin'h van Lombardië gelet

(1) Voor. — (2) Gemeenschap. — (3) Zonder afwatering.

bardie zullen bringhen onse watter *gheleet* (1) *vp* onsen cost, van al onsen lande ende van al onsen hofstede jn de gracht, die neffens den clenen zidelinc-sine (2) leghet, ende di dies vorseits abts ende conuent es, al tote den dike daer camerlincs slus nu jn leghet. Ende daer tien hende (3), dore dat zidelincsin, moete wi **ligghen** (4) ende maken ene ghote, ende houdense ligghende jnde selue stede, ende al met onsen coste vallende ende lopende in den polre, *di* dies (5) abts ende conuents van Oudenburgh es. Ende vort es onse vorwarde, dat wij met ghemenen coste sullen watren (6) ter hauene vt, als jn di gracht, die leghet neffens dien dike, daer nu des camerlincs slus jn leghet, al **duer** die ghote, die wij met ghemenen coste daden maken. Ende dat es vorwarde tusken ons: dat di abt ghelden sal van onsen ghemenen coste die tve-deel (7) ende wij dat dardendeel. En bekennen ons en willen wel, dat di gene, die *berecker* (8) sal sijn van der boemburgh (9), dat hi desen cost sal doen doen, alst hem tijd sal *dinken*, bi alsoe dat hijt ons sal laten weten,

öp uze kost'n van al uze land'n en van al uze ofsteen en de gracht, die nêfens d'n kleen'n zomérdiëk lëcht, en die van den vooerzejden abt en coevënt es tot an d'n diëk **dao** Camerliënks sluze nu en lëcht. En dao tënd'n deur den zomerdiëk moët'n **wiëder** è **gooete** maken en **laoten** legen öb de zêlvde platse, **öp uzen** koste val'nd en looepend en den poldre, die van d'n abt en tkoevënt fan *Oëdenbörg* es. En vèrder **ez uze** vooerwaaorde, da me mè gemeeen'n kost zöl'n t'n ave uüt waoter'n **alz** en den gracht, die lëcht nêfens den diëk, **waaor** nu Camerliënks sluuz en lëcht, al deur de **gooete**, die we mè gemeeen'n kost deeden māk'n. En dad es fooerwaaorde tösch'n **uz**, da den abd betalen got fan **uzen** gemeeen'n kost te twee dèrd'n en **wiëder** èt tèrde deeel. En **wiëder** verklaoren en wel'n wël, da degeene, die toe-zechter zal ziën van de Boembörg, dat ie dēz'n kost sal doën doën, als tēm tiët sal **dönken** (10) bië al dien dat'n us sal laoten wēt'n eer ie doed wèrk'n. En **waaor** et saoke, dat'n dam'n en de gracht ov eneg wèrk om ziën nôt tee'de māk'n, da *soët'n*

(1) Geleid. — (2) Zomerdijk. — (3) Te dien einde; op het einde daarvan. — (4) Leggen. — (5) Van den abt. — (6) Uitwateren. — (7) De twee derden. — (8) Bestuurder. — (9) Hofstede nabij Nieuwpoort afhangelende van de abdij. — (10) Dunken, met *ö* (niet *i*) uit *u* + *i*-umlautsfactor.

heer hi doet werken. Ende waer dat sake, dat hi damme jn die gracht, jof henech were omme sine nutscheep dade maken, dat soude hi sonder onsen cost betren. Ende omme dat wij willen dat dit ghestade blive heuwelike, soe heb wijt gheseghelt met onsen groten seghele van onser stede. Dit was ghedaen jnt jaer ons heren als men scrivet M^oCC^o Ixxx^{mo} quinto, des woensdachs in de *sincruCEDaghe*. *Intr.* 275.

zoënder uz moet'n beteren. En om da we wel'n dat st chestadeg *bluve* ee^ewelēk, zoo^e èmed wiēder gezegeld mè *uz'n* grooet'n zegel van *uze* stee. Dēd was chedaaon en tjaaor oens' ee^ere als mēn schriēft twoolv oenderd *vuvē* tachentēg öb d'n *oensdag* en de Kruzdag'n.

Aanm. 1. A. *Mwvla.* Afgezien van de *onregelmatige spelling* treft ons in dit *technisch* stuk:

1. *afwezigheid* van Fra. termen;
2. *afwezigheid* van een reeks dialectische, aldaar toch zeker bestaan hebbende eigenaardigheden: a) *ei* (= *ē, ä, ī*): *stede, betren*; — b) *u* uit *i*: *blive*; — c) *i, y, ie* uit **gi*—: *ghedaen*.
3. *aanwezigheid* van elders ook weinig aangetroffen verschijnselen: a) *i* uit *e*: *ligghen* (= *legghen*); — b) *sk* (inlaut): *tusken* (ge-woner in het zuiden, z. n^r. 5, 18).
4. de oude sandhi-vormen: *tien* (= te dien); *sincruCEDaghe* (sint cruce-); *heb wijt* (= hebben wij het); *moete wi* enz.
5. het bep. lidw. is meest: *die, die, dat*.

2. B. *NieuwWvla.* Het *modern* dialect van *Lombartzijde* (eig. behoorend tot het hoofddialect I) komt wel overeen, wat de *algemeen* Wvla. eigenaardigheden betreft, met de noordelijke dialecten van Damme en Brugge, n^{rs}. 10, 11.

Speciale kenteekens zijn:

1. *ā* vóór *l* (niet gevolgd van *d, t*) blijft *altijd* bewaard: *als, zal*.
2. *ē* vóór *l* + cons. blijft immer: *zēlvde*; *ē* wordt *ee^e* in *gee^ene*.
3. *ā* wordt *ao*, soms *o*: *laoten, waoter; gon*; zelfs: *voorwaaorde*; — doch *ā* blijft meestal: *maken, gestadeg, n. zaoke*.
4. *ū* wordt *ō* (zelfs gevolgd van umlautsfact.): *öp; dōnken*.
5. *ō* wordt scherpl. *oo^e* vóór *t* (z. n^r. 34) alleen in: *gooete* (z. hoofddial. II n^r. 25. 11).

6. *ô* wordt soms *oe* vóór dentaal: *doet* (doet), *moeten*.
  7. *au* wordt *oe* (eerder dan *oe*): *zoe*, *groeten*.
  8. *ai* wordt *ee* (eerder dan *ie*): *gemeene*.
  9. syncope van *n* vóór *muta* steeds in *us* (ons), vaak in *uze* (bnw.) n. *oenze*.
  10. procope van *w* vóór *oe*: *oensdag*; verg. Wvl. *oord*, *o(o)rm*, *oelen*, *oesters* n. *woord*, *wo(o)rm*, *woelen*, *woester* (Mwvl. *woestren*).
  11. Verkorting bestaat in geringe mate: *plätse*, *makten*.
- Flexie.* Men lette op: *wiëder*, *wě* (nom.), *us* (dat. en acc.) — 'n (= hij): *zoët'n*. — *uze* (bez. bnw.) n. *oenze*.
- Besluit.* Het modern dialect van Lombartzijde sluit zich aan bij het Fr.-Vlaamsch door de kenteekens 5, 9, 10.

14. EEN KLOOSTERREGLEMENT UIT 1291 TE BRUGGE

Uittreksel uit een merkwaardig *reglement van inwendige orde* voorgeschreven in de school van de "goede kinderen,, Beggaarden geheeten d. i. in de *orde van de leke broeders*, die te Brugge van de 13de E. af zich met het lakenweven bezig hielden.

A. Dit *es* die reghele der goeder kinder *die* men *heet* *Beggarde*.

Dat niemen ne ga uten huse sonder orlof van den meester ende oec (oe = *oe*) moet hi gaen met enen gheselle, die men hem gheft.

Niemen ne doe hem (1) te andren werke dan daer hi doe (2) es gheset te werkene, ende dat hi te werkene es ghewone (*o* = *eu*), het ne si hem bevolen, jof hine hebs orlof van den meester.

B. Dēd es de rēgel van de goe kiēders, die z'eeten *Begaaorde*.

Dat er niemand uten uze *gao chaaon zoēnder* toelaotiēn'he van de meester èn *ooek* moet ie *gaaon* mè nē gezal dan zēm gegēven èn.

Niemand begōnt er ēn ander wèrk ov (3) dad waoran ie gezèt es te wèrken, èn datie geweun es te doe'n of ten waore tēm bevolen es, ov dat ie toelaotiēnh èt fan de meester.

---

(1) Begeve zich. — (2) Toe. — (3) Of (= dan).

Niemen sal sijn broet winnen, het ne si met sijns selves handen, ende met enen allene (1) ambochte, noch hine sal hebben neghene knapen *werkende*, het ne si bi den rade der kinder.

Niemen ne sal bidden enighen gast *met hem tetene*, no hine sal etene in den *reeftre*.

Niemen ne moet leden (2) ne gheen wijf vrouwe (3) no jonc-vrouwe in enich huus binden covente omme te feesteerne (4), ende niemen ne moet doen halen ne ghenen dranc buten huus omme hem te ghevene drinken, het ne ware moeder of suster, jof nichte.

Niemen sal openbaren secrete der kinder, die ghescien (5) binden huus jof in cappitelen; diese vertelde buten huse jemene *vremde*, hi sal eten enewarf *up* die erde, ende sal nemen ene discipline in cappittelen. *Es* dat sake, dat die dinghen sijn swaer, die *hi* vertellet, so werd hi ghedaen uten gheselscepe der broeders, menne (6) doe hem gratie (7) dat menne (8) bliven late.

Als de scelle (9) luut, sijn alle die broeders sculdich te comene

Niemand *gaoter* zēn brood wenen tenzie mè zēn ēlgen anden è mèd een ambacht oleene, je (10) gaaod *oock geen* ēlperz en om te wēken, ten waore biē den raode van de kiēders.

Niemand gaaot ten een ov den anderen vraogen om mèd em tēten noch jē gaaod *oock niē* jēten en d'etplātse.

Niemand moeder en wuf ov en joēnkfroowe en teen of tander us fan tcoevēnt beneleen om te feesten en niemand moeder drank doen aolen buten uz om em te driēken te gēven, ten waore et moeder ov zōster ov nēchte waore.

Niemand *gaoter* secrēten openbaoren van de kiēders, die gebeuren benen den uze ov en tkapiētele; die buten den uze an nē vremden vertalde, dendien gaaod'n keer ēten *op* dēerde en gaaod'n diēsiēpliēne nemen en 'tkapiētele. *Est* saoke date din'-hen zwaaor ziēn dat ie *vertald*, dan wort ie ut tchezēlschap van de broeders chedaaon of te waore da zēm graosie doen en da zēm laoten blūven.

Oz de balle lud, moeten ol de broeders naaor d'etplātse komen

(1) Enkelen. — (2) Leiden. — (3) Gehuwde vrouw. — (4) Feesten. — (5) Geschieden. — (6) Tenzij men. — (7) De gunst. — (8) Men hem. — (9) Bel of klokje. — (10) Hij.

ten reefftre, ende te houdene silentie over tafle des covents... ende te segghene hare benedictie vor etene, ende na den etene hare gratie (1), ende niet uten reefftre te gane, het ne si bi orlove, ende die maeltijt te doene sonder vier.

Niemen sal gaen te werke, hine hebbe gheseit **matinen** (3) ende prime (4).

Elc broedre es sculdich te horne messe iij warven ter **weke**.

Niemen ne moet gaen na der sonnen (*o* = *ö*) ondergane, si hi thuus jof in andren steden, het ne si, dat hem doe noetsake.

Niemen ne moet slapen, hine hebbe an j cleet.

So wie dat andren slaet, jofte vloeket, jof lelike verspreket (5), sal bi den rade van den broeders sijn covent (6) verliesen.

Sijt alle onderdaen den ondermeester, als de meester niet nes (7) thuus.

Dese broeders sijn sculdich te levne alle also dat si ontfanen dat heleghe sacrament ons heren ten outare ten minsten siaers vij **warven**. Ende vor dien sijn si hem (8) sculdich te gheredene met biechtene ende met vastene ende oec vlesch te **darvene** ten

en de stelt oenderoeden an de taofel van tkoevënt en tchebët seggen vor è *naaor* (9) tēten en ut detplātse niē *gaaon*, tenziē mē de toelaotiēn'he en de *maaoltiēte* doen *zoēnder vier*.

Niemand *gaoter gaaon wēken* zoēnder dat ie de mēten en de priemen gezeeld ēt.

Ieder broeder moe mēsse ooren drie kerz en de wēke.

Niemand moeterutchaaon *naaor zōnsoēndergank* jes tus ov en andere plātsen, tenziē *da* te nood er em toe dwiēnkt.

Niemand machterslaopengaaon ov je moed ē kleed an en.

Die anderen slaad of floekt ov leelek ansprekt, *gao* biē den *raad* van de broeders sē koevënt ferliezen.

Ziēd *olen oēnderdaoneg* an den oēndermeester, oz de meester niē tuz es.

Debroederssiē verplechttslech sacramēt menstens zēven ker sjaaors toēntfan'hen en te voren moetenz *ōnder* berēiden mēt te biechten ē mēt te vasten en ook mē flees te *dērvē* ten mensten acht *taogen*, è mē chebēden è mēd andere deugden,

(1) Dankzegging. — (2) Nwvl. vier (= vuur). — (3) Metten, fra. *matines* (morgen-gebeden). — (4) Lat. *prima*: gebed voor het eerste morgenuur. — (5) Beledigen. — (6) Het recht van in 't convent te blijven. — (7) Niet en is. — (8) Zich te bereiden. — (9) Nwvl. nooit *na*.

minsten viij daghen, ende met bedinghen (1) ende met andren *dogheden* (*o* = *eu*) diere toe horen, het ne ware jofer jemen siec ware jof so cranc, dat hijs niet ne dade biden orlove (2) vanden prochipape.

Ware dat sake dat enich broedre ware, die svoere bi ons heren dood, jof bi ons heren *lechame*, jof enighen oncuschen heet bi gramscepen jof bi enigher quade costume, hi soude etene j etentijd (3) *up* die erde vor alt covent.

Elc broedre *es* sculdich over sinen broedre telesene j *souter* (3) van davite jof vije Patre nostre ende also vele Ave marien.

Dit was ghedaen sinte Mathijs *daghe* anno Domini CC^o ende xcj.

IEB. 1, 26.

die er toe beooren, tenzië dat er iemant soo ziek waore, dat ië't nië en moe toen.

Ost chebeurt tat er em broeder zwèèrd bië de doot fan ons Eere ov bië tischaaom van ons Eere, ov den een ov den anderen oënkuschen eet toet ut chramschap ov ut kwao geweunte, je moed ë ker ë^ten öb de groent foor ol tkoevent.

Ieder broeder *es* verplécht vor zën broeder te lē^tzen ne psalm van Daviëd of sē^tven onze vaoderz en ook zovel wē^tschegroetjies.

Da was chedaaon öp Sente Matiësdach tjaaor cc^o en xcj.

Aanm. A. Mwvl. De Brugsche tekst komt overeen met den tekst A n^r. 11. Nochtans dient opgemerkt 1. *ā* blijft vóór *r + f* (*v*): *warf* (z. n^r. 11); — 2. *ě* wordt soms tot *ā* vóór *r + v*: *darvene*; — 3. *e* uit *ā* wordt door secondaire ontwikkeling tot *a*: *Matinen*; — 4. *e* of *ee* in oorspr. open later gesloten lettergreep blijft: *reefter* (refectorium), *vremde* (*fremede*); — 5. *ē* of *ī* achter *w* wordt *ē*: *weke*; elders n^r. 11: *woeke* (*oe* = *ö*), Nwvl. *weuke* n. *weke*.

B. De phonetische tekst B komt ook doorgaans overeen met dien van n^r. 11, al is hij door een **anderen** Bruggeling opgesteld. — **Speciale** eigenaardigheden *dezer* Brugsche taal zijn:

1. *ā* vóór *l* wordt steeds *o*: *ol*. — 2. *ā* en *ā* worden altijd *a(a)o*: *jaaor*; *daogen*. — 3. *ě* vóór *l + ā*, *l* wordt *ā*: *vertalā*, *balle*. —

4. *ē* uit *ĕ*, *ā*, *ī* wordt vaak *ē*, zooals soms in 't Mwvl.: *ēten*, *wēke*. — 5. *e* in oorspr. open, later gesloten lettergreep is *ε* geworden: *vremde*, ook Brugsch: *refter*, *onsprekt* (zie beneden). — 6. *ô* is immer *ōē*: *moeten*, *moeder*, *doe*. — 7. *au* wordt *oo*, meestal scherpl. *ooe*, *ooe*: *zoo*, *nood*; *oek*, *oek*. — 8. *ai* wordt *ee*, bijna *ē*, *meester*; *een*, *lēlēk*; doch *ej*: *berejden*. — 9. *auw* uit *auw wordt *oo*: *froowe*. — 10. Apocope van *-t* in 3 pers. e. praes. ind. (elders ook in 2 pers.) vóór volgend *cons.*: *gao* (gaaot) *biē*, *moe* (moet) *messe*; doch niet in: *zwērd* *biē*. — 11. Verkorting van gerekte *ē* vóór *k* bestaat in 't 3 pers. enk. praes.: *sprekt*; evenzoo *elders* in Wvl. *ā*, *ē*, *ō* vóór *d*, *t*, *p*, *k* in 3 p. enk., 2 p. enk. en mv. praes., imperf. en verl. deelw.: *mākt*, *mākte*, *gemākt*; *sprekt*, *kōpt*. — 12. Verkleiningsuitgang *-jie* in: *wēschegroetjies*. — 13. Acc. mv. van 't wederkeer. vnw. is *ōnder* (hen): *z'ōnder* (= zij hen, zich).

15. EEN VERKOOP TE EEKLOO (1291)

Onderstaande officieele akt van de Schepenen van Eekloo (O.-Vl.) zou haast in dezelfde taal door het magistraat van Damme, Brugge, Nieuwpoort opgesteld geweest zijn. Zijn noordelijk Mwvla. karakter verraden onmiddellijk de volgende klankvormen: *Saerclaes*, *Saerwelts*; — *goene*; — *soene*; *wie* (nos); — *hīmete* (= *jīmete*); — *alm*, *suuthenden*; — *ghecoch*; — *scriif*.

Wie scepenen in Eelo ende in Lembeke Jan *Saerclaes Soene*, Jan *Saerweits Soene*, Heinric Vinke, *Weits Donter*, Ghiselin Bonghart ende Willem de Wielmakere. Doen te wetene allen den *goene*, die dese letteren sullen zien of horen lesen, dat quamen vor ons Jan Willems *Soene* van Suenkerke en Adelise, siin wiif, ende vercochten Woutren Dancarde van Caprike vive *hīmete* (1) lants xxii roeden min lichtelic min of meer om ene summe van ghelde, de welke summe es wel en wettelike *vergouden* (2), ende dit lant was *ghecoch* mets graven sculde, ende dat lant leghet benorden waterganghe ten suuthenden van Sente Jans woestinen (in eremo), ende daer quamen vor ons scepenen vorseit Jan ende Alise vorseit ende Willem van den Hende ende Alise siin wiif, ende gaven wettelike ghifte Woutren Dancarde vorseit van desen vorseiden lande en daden wetteliken

(1) Gemet; 300 roeden; 1 hectare. — (2) Uit *-goldan*; Vergolden, betaald.

alm (1) ende ghinghens wettelike te buten (2) en Woutren vorseit, die ghincs wettelike te binnen (3) ende daer soe wedden (4) zii hem te wette te waerne, ende om dat dese dinghen aldus vor ons scepenen voorseit waren ghedaen, soe willen wi dat si bliven vast ende ghestade behouden, ende hebben dese lettren gheseghelt huutanghende met onsen zeghelen. Dit was *ghedaen* int jaer ons Heren als men *scriif* (5) ziin incarnacioen M^o CC^o ende enen neghentich sdonnerdaghes (*o* = *ö*) vor Sente Marien Magdalenen daghe.

Geschiedenis van Eecloo (Ed. Neelemans) II, 487.

16. HET KLOOSTER VAN OOST-EEKLOO ONTVANGT GIFTEN (1290—1292)

Twee vergunningsakten: één uit het Brugsche Vrije, een uit Bouchaute (Oost-Vl.), waaruit duidelijk blijkt dat de tweede niet *Nwvl.*, doch reeds *Movl.* gekleurd is.

A

Wie, Woutre van Ghent, Jan van Poele . . . scepenen van den Vrien doen te wetene alden *ghoenen*, die dese letteren sullen sien jof horen lesen, dat cam vor ons Gillis, ende joncfrouwe Heilsuint (6), siin wijf, ende ghaven wettelicke ghifte broeder Diederike van den cloestre van Oest-Eclo, van neghen *ymete* lands, licghende in *tambochte* ende in die prochie van Isendike. Vanden welken lande leghets vive *ymete* lands, lichtelic jof meer bachten (7) Boudens van Heile...

B

Wi, broder Jacob, prior vanden Wilgeminen (8) bi Boechoute . . . doen te verstane hem allen, die dese lettren sullen sien ende horen lesen, dat vorn ons quam ver (9) Glorie, *tsar* (10) Diederics *Bortins* wedewe, ende verliede, dat *soe* hadde *ghegheven* den Godshuse van den cloestre in Oest-Eclo vijf *ghemete* lants lichtelic min iof me, ligghende up Duvekine Dam, in purre aelmosnen, ende vijf tien *scaelghe* (11) siars haer jaritide (12) mede te houdene.... De wel-

(1) Halm doen: een halm overreiken tot teeken van afstanddoening. — (2) Het bezittingsrecht op iets laten varen. — (3) In 't bezit van een eigendom treden. — (4) Beloven vaak met aanwijzing van een pand, dat men verbeurt in geval van nalatigheid. — (5) Schreef (= *Nwvl. schrie^fve*). — (6) Uit *heil-swin^h* (sterk), ags. *swip*. — (7) *Nwvl.* bachten (= achter) met den gen.: *bachten* (het huis) van *Bouden*; verg. *Nwvl. bachten Teirlincks* enz. — (8) Wilhelminen. — (9) Vrouwe. — (10) *sher(en)*. — (11) Schellingen. — (12) Jaargetijde.

Ende al dese vorseide ghifte was wettelicke ghegheven dien vorseiden broeder Diedericke... ende bider ottroye miin *ser* Wijds (1). . . . Dit was ghedaen Saderdaeghs na Sinte Martins dach in den Winter, int jaer Ons Heren als men screef siin Incarnatioen **tuel**lefhondert neghentich ende twe. *VM.* 5, 287.

ke . . . . **ghemete** lants Heinric Bortin jof sijn oer (2) mach vrien vanden vorseiden vijftien **scaelghen** siars in elken tiden als sij willen, omme tien pont vlaemsceer **paenghe** (3) . . . Dit vas ghedaen in jaer Ons Heren als men scrieft **M^o CC^o** ende tneghentech **sUoendaghes** vor Sente-Bartholomeus dach.

VM. 5, 360—361.

Aanm. 1. *ě* + *r* blijft in *A*: *ser* Wijds.; — wordt *ar* in *B*: *tsar*, en vooral *or* vóór *t*: *Bortins*.

2. *i* en *ä* worden vóór gegemineerde *l*, *n* tot *e* in *W*.-*VI*.: *scellinc*, *penninc*; — doch *ae* in *B*: *scaelghe*, *paenghe*.

3. *A* heeft vocaliseering van *g*: *ymete*; — *B* nooit: *ghemete*. Dit zijn drie kenteekens van 't Noordelijk *Middeloostvlaamsch*.

4. Merkwaardig is **epenthetische e** in: *tambochte* (*A*): deze komt meer voor van 1320 af, en vaak van ± 1375 af (ook in *O*.-*VI*).

17. GIFT AAN DEN KAPELAAN VAN SINTE PHARAHILDIS TE GENT (1298)

In onderstaanden vergunningsakt, in de omstreken van **Roeselare** opgesteld, doen de erfgenamen van Meester Volker Masch, kanunnik te Doornik, afstand van hun rechten op landerijen te Iseghem.

Weten **olle** de *gone*, die nu siin ende die sullen siin, dat Willem Masch *ser* Willems Masch zone ende Ihan Masch, *ser* Boidins Masch zone, worpen (4) halm ende ghifte ende wedden (5) *waerschepe* (6), na der costume ende na der usage van den lande, den her Woutren **Ledenarde**, caplaen van Sente-Verilden te Ghent, te sire capelrien behoef, van **ol** der *ervachteheden* (7), die hem **leden** (8) verstaerf (9) van meester Volkre Masche, die was caneunec van Dorneke, dat es te *wetene* van 24 bunre lands, **lettel** (10) min of **lettel** meer, dat

(1) *ser* = *sher(en)*. — (2) Erfgenaam; fra. *hoir*; lat. *haeres*. — (3) Penningen. — (4) Wierpen. — (5) Weddeden, d.i. belooften. — (6) Waarborg, verzekerd bezit. — (7) Erfgoederen. — (8) Hunlieden. — (9) *Nwvl.* verstierf. — (10) *Nwvl.* *letter* (= luttel).

leghet in de prochghie van Ysenghem, ende dit vorseide land ghelt elkes iaers 8 lb. ende 7 s. goeds paiements. Ende *dese* rente heeth de rente van den *Hemeldale*. Ende *dese* vorseide personen, Willem ende Ihan, beloveden, dat si nemmermeer van *desen* daghe vorwaert enech recht daran eeschen ne zouden. Dit kennet *Steven* Houweel, bailiu van den *Oestambachte* van Ypre, ende dit kennen schepenen van den selven *ambachte*: Anselm van Alemersch, Ihan vander Elst, Symoen vander Mandre, Woutre vander Strate, Heinric de Grave ende Egghelin. Dit was **ghemaect** int iaer Ons Heren M. CC. ende XCVIII, sDicendaghes na Sente-Deniis dach.

VM. 5, 293—294.

Aann. Dit stukevenals nog volgende nummers uit het Zuiden en het Oosten der provincie West-Vlaanderen (de omstreken van Roeselare, Kortrijk, Thielt, Thourout, eenigszins Eekloo: derde hoofddialect-gebied, z. n°. 11) is **gekenmerkt** door de volgende taalverschijnselen:

1. *ä* voor *i* wordt vaak *ol*: *olle*, *ol*.
2. Onfr. *ie* uit *iu* wordt soms *ê*: *leden* (lieden).

Beide trekken zijn vooral eigen aan het Westen van 't Wvl. taalgebied (Hoofddialect II).

3. Vele klanken en vormen, welke noch in de schrijftaal van het Noorden, noch in die van het Westen *regelmatig* voorkomen, komen hier zoo regelmatig voor als in het Moostvl.:

- a) *ē* uit *ä*, *ē*, *i*, *ei*: *geven*, *scepenen*, *hemeldale*, *waerschepe*; —
- b) **gh** vóór *i*, *e*: immer: **ghemaect**; — c) *e* + *r* (in alle posities): *ervachteheden*.

18. DE DEKEN VAN IEPEREN KOOPT TWEE HUIZEN IN 1303

De korte private akt uit **Ieperen** vertoont evenals de hierop volgende teksten uit de omstreken zijn Westvla. karakter: regelmatig worden hier aangetroffen vormen als: *deyken*, *zeighele*, *gonen*, *weudemaendt*, *vul*, *Hille*, *waerheiden* enz.

Ic Pieter van den *Hille* kenne ende lye dat ic ontfanghen hebbe van den heer Jhan van den *Hille*, *deyken* van Sinte Martins (hoofdkerk), de somme van viere ende twintich ponden ende tien scel-

linghen groten, van twee huusen, die hi jeghen mi cochte, van den welken xxiiij ponden x scellinghe groten ic mi houde wel vernought ende *vul* betaelt; ende scelder af quite den heer Jan van den *Hille*, hem, zijn hoirs ende naercommers ewelike tallen daghen ende alle den *gonen* diere quijtsceldinghe of behoren magh. In kennessen der *waerheiden* hebbe ic Pieter vorseid *deise* quijtsceldinghe ghezeigheld met minen zeighele. Dit was ghedaen in tjaer M. CCC. ende drie, den laetsten dagh van *weudemaendt*.

CSM. 263.

Bizondere eigenschappen van het Mvl. dialect Ieperen—Poperinghe, Veurne, (tweede hoofddialect: het Westen, nr. 11).

1. vaak *ö* uit *ä* vóór oorspr. *l* en soms vóór gedekte nasaal: *ols, os; -onder* (Mvla. Kl. § 15).
2. vormen met *ei* (van vóór de 10de E. tot in de 16de E.) en later met *ee* uit *ē* (*ā*), *ē*, *ī*, *ei* vóór *gutt.*, *labialen*, *liquidae* en *dentalen*, die vaak predominant worden als in het verdere westen b.v. *eidele, geven, neime*; Mvla. Kl. §§ 22, 34, 43).
3. soms, alhoewel zelden *e, o, u* uit en naast *i* vóór *n(n)* of *nd* b.v. *begen, begont, begun*. (Mvla. Kl. § 42).
4. vaak *oud* uit *u/old* in de verbuiging en de vervoeging: *scoude(n)* (schulden); *vergouden* (vergolden); Mvla. Kl. § 57, 74.
5. diphthong *auw* uit *ê(w)*, *io: nauwer* (nergens); Mvla. Kl. § 106.
6. vele gevallen van vocaliseering (soms 7 op 10) van *gh* vóór *e* uit *i*: *inas (ghenas)*; z. nr. 7.
7. Onregelmatige vervoeging der ww.: *hebt* (heeft); *ghehebd* (Nwvl. *gèd* = gehad). (Mvl. Kl. § 159b).
8. Vele eenlettergrepige of met den klemtoon eindigende mann. en onz. namen hebben soms hun mv. op *-s*: *hoirs, stix, stoels*; zie nr. 7, 8.

19.

EEN RENTEBRIEF UIT   EEN KOOPAKT UIT
EEKLOO (1305)   IEPEREN (1308)

Hieronder volgen **twee** teksten van bijna denzelfden aard; één van op de Noordoostelijke grens (Eekloo), en één uit het hart van W.-Vl. (Ieperen). Beide zijn bepaald *Westvlaamsch*: A. *brochte*; — *Weitins*; — *stic*, *lettel*, *cleenpitters*; — *sdunredaghes*; *soens*; *sceleghe*. — B. *ambochte*; — *gonen*; — *lettel*; — *zundagh*; — *peneghe*; — doch in A. komen reeds *algemeener* klanken voor, welke toen ook in dialectisch gekleurde Oost-Vl. en Brabantsche stukken voorkwamen; zie **kenteekenen** n^r. 17 *Aanm.*

A. Wi *scepenen* in **Eeclo** *Weitin* (1) Donter, Wouter van Kercvorde, Jan Maes, doen te wetene alle den *ghenen*, die *dese* letteren sullen sien of horen *lesen*, dat quam vor ons als vor scepenen Heinric van den Velde, die Jonghe, ende wort (2) ervelic chenzere (3) en wettelic Willem *Weitins*. Welke Willem *brochte* (4) sabds letteren van der Does (5) desen vorseiden Heinricke mede te ervene en sine erfghenote van tuaelf buenre lands ter porten boef van der Does lighende inde progchie van **Lembeke** bi eere stede heet hozenlaer. Ende daer of een *stic* houdende neghen buenre *lettel* min of mee ende hoeft (6) an die zuudzide ser boudens woestine, an die oestzide van den weghe, die comt van Lembeke lopende voer Wouter

B. Wij, Jacob Caillau, Jan de Sterke, Meaus de Hanscoemakere, France Canke ende Willem van den Vivre, scepenen van den **Yperschen ambochte**, doen te *weittene* allen den *gonen*, die desen chartre zullen zien of horen *leisen*, dat Cristiaen dAmman, portere van Ypre, *heift* ycocht (7) ervelike jeghen Jhan Scavin, poortere van Ypre, ende jeghen Katheline, zinen wive, een ymet (8) ende viertich roeden mersch, *lettel* min of *lettel* meer, ligghende onder den grave van Vlaendre binnen den Yperschen *ambochte*, in de prochie van den Briele, maerschierende (z. n^r. 2, 22) *of* zuit (*ui* = *uŷ*) alven (9) an Crestians Ammans mersch, ende *of* nord alven an sproofs (10) mersch van sinte Martins van Ypre, streckende oostwaert toter

(1) *Weitin*, elders *Woitin* uit *Wēt-in*; z. n^r. 2. — (2) Owvl. *ward* n. *wiert*; Nwvl. *wierd*, Ndl. werd. — (3) Cijnsplichtige. — (4) Nwvl. *brocht* (= bracht). — (5) Brieven van den abt der Abdij ter Does (Veurne). — (6) Lett. *hovedet*, hoofden; grenzen langs den voorkant. — (7) Gekocht. — (8) Gemet; ± 1 hectare. — (9) Fra. *marcher*, gaande. — (10) Des proots.

Gosins soens westwaert, an die noerdzide dien voerseiden weghe.... ende die andere drie buenre ligende teenen anderen *sticke* an die zuudzide dien voerseiden weghe streckende westwaert an die westzide Avesoete *Cleenpitters* lande....; dit voerseide lant hevet dese vorzeide Heinric ende *sien* erfghenote tenen erveliken chenze ome *vichtich scelghe* (1) vlaemsche te gheldene (2) elx jaers.... telken sondaghe naest *sente* Jans dach te middezomere (3) eewelike ter kerken te Capericke te mestide (4) den poertwaerdere (5) van der Does of sinen boede in dier manieren, dat dese voerseide Heinric sal wezen hoeftman van deser voerseiden rente... In orconden der *warden* soe hebben wi scepenen dese lettere ghezeghelt met onsen zeghele ute hanghende; dit was *ghedaen* int jaer ons Heren als men screef M.CCC. ende vive sdunresdaghes (*u* = *ö*) na *sente* Pieters ende *sente* Pauels der apostele daghe.

Geschiedenis van Eekloo II, 493.

Ypre, wanof dat hem Jhan Scavin ende zijn wijf vorseid kennen ende lyen wel vergouden (6), ende hebbens halm ende ghifte ywoorpen Cristiaen den Amman voornoemd wel ende wettelike, alzo als costumen ende usaigen zijn in *tambocht* van Ypre, ende se hebben hem yloost (7) ende ywedt ywaersceip (8) van allen calaengen (9) jeghen alle lieden quite goed omme quite gheld (10), behouden viere *pene-ghe* ende enen hallinc (11) van seren (12) chense van den lande *jaersutegaende* (13). In orconsceipe van deser kennesse en van *deisen* halme, wij scepenen vornomt hebben an *deisen* chartere ydaen onze zeghele uuthanghende. Dit was ydaen in tjaer van gracie M.CCC. ende achte, in de maend van meye *up* den eersten *Zundagh* (*u* = *ö*).

CSM. 268—269.

(1) Nwvl. *vichtig*, vijftig (schellingen). — (2) Betalen. — (3) Den 24sten Juni. — (4) Ten tijde der mis. — (5) Poortier. — (6) Betaald; vergolden. — (7) Vrij gemaakt van last. — (8) Waarborg aangeboden. — (9) Aanspraken. — (10) Het goed kwijt eenmaal dat het geld voluit betaald is. — (11) Een halve penning. — (12) Des heeren cijns (belasting). — (13) Belasting die er jaarlijks aan verbonden is.

20. HET TESTAMENT VAN EEN GILDEBROEDER UIT 1325

Volgend merkwaardig *testament te Oudenburg* (tusschen Veurne en Brugge gelegen) door een rijken gildebroeder opgesteld levert nogmaals een trouw beeld van een reeds meer beschaafde schrijftaal uit het noorden der provincie West-Vlaanderen. Hier hebben we vele klanken en vormen, woorden en uitdrukkingen, zooals die heden daar nog gehoord worden. Dit stuk geeft ons allerlei inlichtingen over de vroomheid der geloovigen, het bestaan der gilden, de kleederdracht en den huisraad der burgers, de betrekkingen tusschen kloosters, wereldlijken, priesters en oversten.

In de name vader (1) ende sons ende selichs ghests. Ic Pieter die Clare (2), machtich ende bedochtich (3) van minen vive sinnen, begherrende die meste salichede van miere (4) zile (5), make ende ordenere myn testament in der manieren diere (6) naer volghet. Tersten (7) soe ghevic in aelmoesenen der abdien van Oudenborch (*o = ò*) IIJ ghemete (8) lants ende ene line (9) ende XV roeden eeghin lant ende quite (10) lant *legghende* (11) of west half (12) den boengaerde, die was Catelinen van den Berghe, hoefdende (13) an den *Buerwech* (14), ende daerbi soe kiesic te *legghene* (15) voert capitel in den cloester voerseit. Item ghevic den convente in den voerseiden cloester XXX groete (16) tere (17) petansien (18) up den dach dat men my graven sal. Item ghevic in aelmoesenen den *dissche* (19) van Oudenborch V s. par. tsiaers ervalike rente. Item der kerke van Oudenborch ij s. par. tsiaers. Item elken prochipape von Oudenborch xij d. par. tsiaers. Item elken costre VI d. par. tsiaers. Item der palmenare (20) ghilde VI d. par. tsiaers. Item der calande (21) VI d. par. tsiaers. Item onser Vrouwen ghilde int suut hoeft daer in dat ic broeder bem (22) xij d. par. tsiaers; ende al dese vorseide renten lecht in Groeninghe. Item ghevic der selver ghilde VI d. obolus par. tsiaers ligghende onder Aernoud Boens

---

(1) Des vaders; oorspr. gen. enk.: *vader* (13de en 14de E.). — (2) *Clerc* met *a* uit *e* (zie n°. 8). — (3) Uit *bedachtich* met *ð* uit *ā*; verg. *brocht* (algem. Wvla.); Standvastig. — (4) *Minere* (dat. sg.). — (5) *Ziele*. — (6) *Die er*. — (7) *Ten eerste*. — (8) *Stuk land van 300 roeden*. — (9) *Dagwand of 100 roeden*. — (10) *Vrij van alle lasten*. — (11) *Liggende*. — (12) *Aan de westzijde*. — (13) *Langs den voorkant palende aan*. — (14) *Buurweg met eu vóór r* (1, 28). — (15) *Liggen: ligghen en legghen* wisselen af, z. n°. 11. — (16) *Muntstuk ter waarde van 1/20 lb. parisis*. — (17) *Te eenere*. — (18) *Fra. pitance*; porcie lekker eten. — (19) *Nwvl. disch*, armbestuur; heilggeesttafel. — (20) *Waarschijnlijk van palm*; palmtakdragers, bedevaartgangers. — (21) *Godsdienstige broederschap*. — (22) *Nwvl. bem* (= ben).

huus in de Buerchstrate. Item ghevic minen besten ghemingheden froc (1) sente Katelinen tOudenborch mede te versierne. Item ghevic Triskine miere nichten ene *blare* (2) coe. Item beste smalle bedde ende beste smalle paer *linakene* (3) ende 1 *hulle* (4) clet, dat tenen streckebedde (5) behoert, dat ghevic hare over dienst, ende segghe in min uterste dat ic hare *asoe* (6) vele *scoudich* (7) bem alsoe dit goet werd es. Item Belen Willems dochter van der Woestinen j fortsier (8). Item Pieterkine Tryskins broeder sinen besten caproen (9) ende sijn suert ende den bukelare. Item Willekine uten Roesen te Roeselare min beste paer cleder met enen caproene. Item Hane-kine van Axele XX s. Item Clais Fense min beste porpoint (10). Item Aernoud Fense enen witte roc. Item Jan Lauwers kinderen V lb. Item der wedue Jan Lauwers iij lb. Item te Brugghe ten Wingaerde in de fermerie (11) X s. Item Kerstinen van Ypre der *nai-strigghen* (12) X s. Item Callen Pips iij lb. van dienste. Item Willekin Dorghis kinderen XL s. Item broeder Michiele in den cloester V lb. Item Jan den costre van Oudenborch XV s. Item Hannin Reinare in Roeselare xI s. in aelmoesenen. Item elken aermen mensche, die comt *te minen like* (13) ij miten. Item Clais Fense van ij pel-grinagen (14) te doene te Sint Joes, dene binnen desen jare ende dandre binnen den andren jare VI lb., dene moet hi doen tors (15) ende dandre te voet. Item den selven Claise iij lb. van ere pel-grimage te doene tAken ende in den selven wech te Hulsterloe (16) ende tErdenborch (o = ö). Item den selven Claise Fense IX lb. van VI waerven te gane in pelgrinagen ten ommeganghe te Doernike over Pietre voerseit. Item sente Janshus tOudenborch X s. Item te Brugghe te sente Marien Maeghetalanen (17) X s. Item soe sette ic V lb. lichter munte in miere (18) testamentaris handen omme ghenouch te doene, vare (19) dat sake dat hiemen quame, die hem met redenen van mi beclaghen mochte. Ende ic Pieter

(1) Overkleed van verschillende kleuren. — (2) Bles (koe) met een witte vlek op het voorhoofd. — (3) Uit *linakene*; linnen beddelaken. — (4) Nwvl. *wulli*, wollen. — (5) Ledikant. — (6) Nwvl. *asoe*, alzo. — (7) Uit *skuldig*. — (8) (IJzeren) kist. — (9) Fr. *chaperon*; (mantel)kap. — (10) Fr. *pourpoint*, sprei. — (11) Met procope uit *infirmierie*, in het Godshuis *ten Wijngaerde* (te Brugge). — (12) Nwvl. *naaisterighe*, naaister; — de uitgang: *-ege*, *-ig(g)e*, *-inge* met den bijtoon achter den stam van het ww. drukt heden nog een *nomen agentis* uit: *naaiege*, *naaigge* enz.; soms wordt het suffix *-ster* er nog voor geplaatst. — (13) Nwvl. uitdr.: naar mijn uitvaart, lijkdienst. — (14) Uit het fra. *pèlerinage*, n. *pelgrimage* uit pelgrim. — (15) *Te orse*, te paard; Nwvl. *te dorse*. — (16) *Hulsterloe*, hier de plaats bij Damme, op den weg naar Aardenburg. — (17) Kerk van Ste Maria Magdalena. — (18) *Gen.*: *miner*: van mijne. — (19) Ware.

de Clerc voerseid altoes wel *bedocht* (1) begherrende (2) die meste salichede van miere ziele kiese ende make mine testamentarise broeder Michiele uten cloestre ende Gheraerde f^a. Arnouts ende Janne den costre van Oudenborch (*o* = *ö*) omme alle dese voerseide dinghen te vulcomene ende te veldoene, soe draghe ic Pieter voerseit desen drien personen voerseit in handen al tgoet, dat ic hebbe bede erve ende cateile (3) binnen den scependoume van Oudenborch ende der buten, ende omme dat ic Pieter voerseit wille, dat alle dese voerseide dinghen bliven vast, seker ende ghestade ende wel ghehouden, soe hebbe ic dit testament voert gheseghelt *up* mi selven ende *upt* mine met minen segle utehanghende. Ende *wie* broeder Michiele, Gheraerd f. Aernouds ende Jan de costre testamentarise voerseit, hebben dese voerseide dinghen bi versouke van Pieter voerseit gheseghelt met onsen seghelen ute hanghende, ende omme dat *wie* Jan Ribode ende Jacop Blox, scepenen tOudenborch, kennen dat alle de voerseide dinghen voer (*oe* = *ooe*) ons waren ghedaen alse voer scepenen, soe hebben *wie* dit testament gheseghelt met onsen seghelen ute hanghende. Dit was ghedaen int jaar ons Heren alse men scref dusentich drie hondert ende vive ende tuintich, disendaghes voer Assencioens dach.

Histoire d'Oudenbourg door E. FEYS en D. VAN DE CASTEELE, 1873, 2de deel, blz. 105.

Aanm. Dit stuk is blijkens de zeer **regelmatige** spelling het werk van iemand die de algemeene schrijftaal en de regels der spraakkunst zeer wel kende.

21. HET GASTHUIS VAN ROESLARE ONTVANGT EEN JAARLIJSCHE RENTE IN 1327

Een tekst opgesteld in de buurt van **Becelare** (tusschen Ieperen en Meenen) vertoont duidelijk **kenschetsende** eigenschappen van het Iepersche dialect (z. n^r. 18) met dit verschil dat de vormen met spell. *ei* en *y* (= *gi*-) in verhouding min talrijk zijn. — **Heden** schijnt de overeenkomst veel geringer: **B.** heeft *a*) *ā* uit *ē* vóór *l*: *malk*; *b*) Ndl. *sch*: *menschen*; *c*) *ge*- uit *gi*-. **gedaaon**, waar **Iepr.** *ē* (*mèlk*), vaak **sch** (*menschen*) en *ē* (*ēdaaon*) heeft.

In nomine Dei, Amen. — *Wie* Inghelram Hauweel, ruddre, here van *Beisslare*, Ghiselin de Rode, te dien tiden sin baillieu (*fra.*), Jehan Hauweel Robrechts sone, Jehan Hauweel Stevens zone,

(1) Uit *bedacht* met *o* uit *ā*, bij mijn verstand. — (2) *Begherrende* (= *beghèerende*). — (3) Huisraad, meubelen.

Michiel de Struve, Jacop Dinghelsche ende Jehan Declerc, manne myns here Inghelrams Hauweels vornomt, doen te *weitene* tollē den *ghonen* (*o* = *o* of *eu*), die *desen* chartre zullen zien jof horen *lesen*: dat, *up* enen dach hier na ghenomt, camen voor ons, bi der goeder *vorsienecheden* ende met willen, Wouter van Schierevelde ende joncvrouwe Sare sin wyf met enen wetteliken voghet, dats te *weitene* den vors. Wouter, denwelken *soe* (1) koos tenen wetteliken voghet, in onse presencie, omme te doene voor ons ol dat hierna *ghescreven* staet. Olreerst Wouter ende sine wyf verkenneden voer (*oe* = *ooe*) (ons) dat myn here Wouter van Scierevelde, Wouters *ouder vader* (2) vornomt, ende min vrouwe Margriete sin wyf, Wouters van Schierevelde oudermoeder (3), ontvinghen, *up* ene tyt, die leden es, ene somme van ghelde omme dewelke si beloveden te bezettene (4), bezetteden ende assigneirden vier pont ende achtiē *scheleghe* par. ter capelrie bouf van den gasthuze tonser Vrouwen te Roeslare, euwelike, siaers te heffene den capellaen van der vorseider capelrie, ende dit assigneirden zie met haren letteren, ghezeghelt met haren propren zeghelen, ende met andren, *up* een deel van haren lene, twelke zie hilden van den vorders mins here Inghelrams Hauweels vornomt, ende twelke dat Wouter van Schierevelde ende Sare sin wyf noch houdende sin van min here Inghelramme vors. te twee *sticken*: teerst *up* een *sticke* lants ligghende in de prochie van Roeslare, tusschen Zegharts huse van den Viele of ene zide, ende Henrycs Witkers huse of ander zide; houdende achte ymeite lants ene line min, *lettel* min jof meer, na der Roeslaerscher mate, elc ymet gheldende euwelicke, heffende den capellaen van der vorseider capelrie tien *scheleghe* par. siaers, telken Sinte Martins daghe in den winter. Item tander *stic*, ligghende in de selve prochie van Roeslare, twelke es yheeten Biest ende hout drie ghemeite lants, ene line min, *lettel* min jof meer, gheldende elc ymet, euwelike heffende (5) den vorseiden capellaen acht *scheleghe* par. siaers ter vorseider termine. Dewelke ervelike rente vors. Wouter van Schierevelde ende Sare sin wyf, ende Wouter over Saren sinen wive ende ols haer wettelike voghet bi haer ghekoren voer ons, omme in *dese* sake te doene ol datter voerscreven es . . ., omme de ziele van minen here Wouter van Schierevelde, Wouters vors. ouder vader, omme de ziele van mire vrouwe Margrieten,

(1) Nwvl. *zou*; *zij*; fra. *elle*. — (2) Grootvader. — Grootmoeder. — Vestigen op een onroerend goed. — (5) Innen.

Wouters ouder moeder, Wouters vader ziele, sire moeder ziele, Wouters ziele ende Saren sins wyfs ziele, ende haerleider navolghers ziele, wel ende loyallike te quitene ende, omme de zalicheit van hem *allen* der in te behoudene, hebben . . . ghegheven ols navolghende hoir (erfgenaam) van minen here Woutre en van sinen wive comende, deselve ervelike rente vorseit te heffene euwelike siaers, den capellaen van der vorseider capelrie, *up* de vorseide bezettinghe, ter vorseider termine, ende in deselve maniere dat het voerscreven staet.

Annales de la Société d'Emulation, 19de deel, 1867,
blz. 171—173.

22. STADSREKENINGEN VAN IEPEREN EN BRUGGE (± 1330)

Het loont de moeite een sterk dialectisch gekleurden tekst van **Ieperen** naast een dergelijken uit **Brugge** te plaatsen, om naast de overeenkomstige verschijnselen ook het onderscheid licht te kunnen nagaan.

Ieperen (1326—1329, oorlogstijd)

Dit sijn de costen idaeen int ymene (1) were van der steide, binne Michiel Vierdincs ende Heinrije Gommares tresoriers tijt, sident (2) middewinter (3).

Willine van Wormoud, ysendt te Poperinghe ende daromterrent, 3 s.

Jan Ghereboude, van part hueren (*ue* = *eu*) ende I garsoene (*oe* = *ōē*) als me (4) was te Poperinghe, 4 s.

Jan Zonnen (*o* = *ō*) van 5 daghen, Willem Boidine van 2 daghen, ende veile andere, die met hemleiden (5) waren te

Brugge (1331—1332)

Van Pieter Claeuwaerde ende Janne Claeuwaerde sinen broeder, die der stede quareele (6) maecten, van Ixxix *duſentich* quareele, die zy min maecten dan zy ghelts ontfanghen hadden jn tjaer xxxij^o, van elker *duust* (7) zes scelighe, daer comt *vp* xxij lb.

Te Ramscapelle. Van den xI ymete lands, die lieghen te Ramscapelle, van den welken Pieter Clauwaert heeft **ter of** ghenomen te chenze (8) achte ende twintich ymete, omme twintich scelighe parisise elc

(1) Ghemeen. — (2) Nwvl. *sichten(t)*, sedert. — (3) Eig. 21 December; vaak Kerstmis. — (4) Men. — (5) Eig., *hemlieden* (= hen), later daaruit *ōlder*. — Oorspr. *liede* met den bijtoon werd verward met *lid* -*lede*. — (6) Kareel. Mwvl. ook *coreele*. — (7) Nwvl. *duust*; duizend. — (8) Cijns, belasting.

Poperinghe. . . . 38 lb., 14 s. 1 d.

Enen garsoen, die liep met Jan Taispile metten **barde** ende met anderen, **os** me te Poperinghe was, 12 d.

Timmerlieden, pynres (1), **hauwers**, die meide te Poperinghe waren, van springalen (2) te **yredene** (3), van weighen te makene, 8½ lb.

Janne van Lo, van dat hi brochte van Poperinghe **wart** springalvilen ende peisen, die verloren zouden hebben **ysyn**, 16 d.

Van 3 waghene, elken met 2 **parden**, die **yhouden** waren ende **yarresteirt**, **als** me te Poperinghe **yvaren** zoude hebben, **ygeven** 18 s.

Lippin Canevelle isent te Vorne (*o = eu*) ende te Poperinghe van 2 daghen, 12 s.

3 **gravedelvers**, die de doden dolven, die bleiven te Poperinghe, 6 s.

Mester Jehanne den Boerleken, den **menestruelen**, over hem **ollen** ende hare **olre** parthuere. . . 42 lb. 6 s. 8 d.

Enen wive van Vlamertinghe van **costen**, die **zoe** hadde van **ghewonden** lieden. . . . 8 s.

IP. 258 en vlgg.

ymet. Ende jnde twalef **y**mete doet de stede **darinc** (4) deluen ende **teghelen** (5) maken.

Item doe Grielen sgrauen van **hueren** (*ue = eu*) van den lande, daer men die stede quareelen vp zette te Dudzele, 7 s.

Claise van Basseueld, Willem van Ardenbuerch, Lamsin **Wari-soene** (6) ende haren gheselscepe, bedriuers, van te doen deluene de **roye** (7) cxx lb.

It. Ghodeuarde van Lenden (8), van zaghene ende van iij banen (9) daer men vp **hasede** (10), xvj s. iij d.

It. doe bi Willem fs Alard ghewrocht an den dam bi sconinx brueghe, van pilen te scaerpene, 28 s; 4 d.

It. van maetsenaers (11), **steenhouwers**. . . . ende van enen man die wachtte twere bi nachte, dat men gheen quaet an **endede**. 22 lb. 9 s. 10 d. *Inv.* 1, 437—453.

Dit was **ghedaen** jnt jaer ons heren **als** men screef M.CCC. ende **viertich sdunredeghes** (*u = ö*) (12) den **viertiensten** dach in december. *Inv.* 1, 493 (1340).

It. doe Claiken daer bliuen wachtende na de absolutie van den **ghonen**, die laghen tErden-

(1) Van *pinen*, arbeiden; arbeider. — (2) Katapult. — (3) In orde brengen. — (4) Nwvl. derink, turf. — (5) Nwvl. *tegel*; tichel. — (6) Ofra. warison; garnison; Kl. *Vetus flandr.* — (7) Nwvl. *roye*; rui. — (8) Mwvl. meer: *Linden*. — (9) Nwvl. *benne*, mand uit wissen. — (10) Hoosde (*d* uit *au*). — (11) Nwvl. matsenaer (Brugge) n. *metsenaar*, matser. — (12) Donderdaags; Nwvl. *deg*, *dei*.

Thierry van der Pipen omme burg vor de kerke, hem **gheleent** strooy te **striewene** in de raed- V lb. ij s.
camere (1326). *Ypr.* 1, 197. Item bi Michiel Petyt **ygheuen** omme de lettre van condute van **gheleede** te zeghelne te vaerne in Vrankerike, xv s.
Inv. 1, 437—451.
Van stro, van garse dat **ghe-**
striet was. . . . *Inv.* 2, 439 (1339).

Besluit. De Brugsche tekst vertoont **nooit** vormen met *o* uit *ǣ* vóór *i*; **noch** vormen met *ei* uit *e* (*ǣ*), *ē*, *ī* enz.; en *veel minder* vormen met *i*- of *y*- uit **gi*-; doch, alhoewel bij uitzondering, evenals te Ieperen, *ie(w)*- uit *ou(w)* in: *striewene*, n. *stroyen*; Nwvl. *striewelen*.

— Thans volgen n^{rs}. 23—30 (uitgez. n^r. 26) die den toestand van de **Westelijke dialecten** aangeven.

23. RENTEBRIEF UIT VEURNE (1335)

Uit onderstaanden akt van **Veurne** blijkt zonneklaar dat de schrijf- en spreektaal aldaar oneindig meer overeenkomst heeft met de taal van Ieperen, dan met de taal van Brugge, vermits o. a. de vormen met *ei*, *y*, ook *je* (= **gi*) met *ou* (= *u*/old) er betrekkelijk vaak voorkomen; zie n^r. 18.

Wie Jehan (= fra. Jean) de Zamen, bailliu van Veurne, Jacob de Visch, Henrije Sporkin, Jehan van Polinchove, Lambrecht van Scoren ende Jacob Abboud, scepene ende coriers (1) van Veurne ambocht, doen te wetene tallen den gonen, die dese lettre zullen zien of horen leisen, dat Mathijs Symoens zone (*o* = *eu*) ende Clare zijn wijf camen voor ons ende gaven *up* (2) wel ende wettelike, met halmen ende met ghiften Casin den Coter vijf *ymete* lands, *litel* (3) min of me (4), *jelast* (5) met een ende viertigh sceleghe parisise sjaers eweliker renten, ligghende in de prochie van Oostvleterne ter stede ende neven der stede daer Mathijs vorseid nu wonende es, metgaders allen den catelen der *up* staende, twelke land, cateilen metten laste vorseid Casin vorseid draghet weder *up* Mathijs Symoens soen (*oe* = *eu*), Clare zinen wive ende **haerleder** oire, omme viere ende twintich sceleghe parisise sjaers eweliker

(1) Ofra. *corier*, schepene. — (2) Deden afstand. — (3) Nwvl. *letter* uit **luttel* (luttel). — (4) Meer. — (5) Gelast, belast; *jē* (d. i. *i* + *ē*, uit *t*) als heden.

renten te gheldene Casine vorseid, of den *gonen*, die dese lettre bringhet, ten tween payementen in tjaer, dats te wetene deene *helt* (1) te sint Jans messe nu eerst commende, ende dander *helt* te sinte Baefsmesse daer na commende ende also voord elcs jaers de payemente navolghende ewelike ghedurende, ende ware ooc dat zake, dat men niet ne *goude* (2) *deise* vorseide ewelike rente ten paymentdaghen vorseid, ende teen payment tander payment achterhaelde *onvulgouden*, zo hadde macht Casin vorseid of de *gone* die dese lettre bringhet, hand te slane an dit land ende cateilen vorseid ende noten ende ploten (3), tote der tijd, dat men zal hebben *jheven* (4) scadeloos alle payemente van verledene daghen van deser vorseide eweliker renten. In de oorconscepe van desen dinghen hebben wie bailliu ende scepene ende coriers vorseid onze zeghele *jehanghen* an dese lettre. Dit was *jëmaect* in tjaer ons Heeren dusentich drie hondert ende vive ende dertich, *up* den eersten vridagh van der maend van meye. CSM. 311—312.

24. OPGAVE VAN OORLOGSCHADE TE BROUCKERKE (FR.-VL.) IN 1328

Een betrekkelijk oud stuk uit het *verre noordelijk westen* is de volgende lijst te Brouckerke en te Broekburg opgesteld aangaande de schade aldaar in 1328 tijdens den *slag* te Cassel aangericht. Dit belangrijk stuk, dat ons inlicht over den toestand van den landbouw, de leiders van den opstand, behelst enkele, nergens aangetroffen woorden en uitdrukkingen, zoodat het met de *Keure van Hazebroek* (nr. 25) een tamelijk volledig beeld geeft van de toenmalige Vlaamsche taal in Fransch-Vlaanderen.

Dit es die claghe die *miin* here Nichaes van Broukerke doet vander scade, die hem was *iedaen* biden ocusoene (5) vander moiten (6) bi (7) Jacob Peite, bi Wouter den Bere ende bi Jehan van Bieren ende bi den *ghunnen* (*u* = *ü*), die hare faite an hem droughen (8). Alrerst iiij trecparde van xxiiij lb. pars., helpe elcanderen (9). Item j teldende *paert* (10) van xxx lb. pars. Item ij koen ende iiij *starkers* (11) van ix lb. pars. Item xxx hovet scaep (12) van

(1) Helft. — (2) Golde; betaalde. — (3) Land bebouwen en er de vruchten van inzamelen. — (4) Ingevorderd, geheven. (5) Fr. occasion; gelegenheid, aanleiding. — (6) Ofra. *meute*, fra. *émeute*; opstand. — (7) *Ghunnen* uit *gēnen*, elders *guene*, *go(e)ne*. — (8) Die zich aan hun kant schaarden. — (9) Hulp voor malkanderen. — (10) Telganger, gezegd van een paard. — (11) Waarschijnlijk jonge stieren. — (12) Stuks schapen (*scaep mv.*).

ix lb. pars. Item van xiiij zwijn van vi lb. pars. Item j bed van ij breeden (1) ende iij bedde elc van ere breeden ende die stoferinghe (2) dertoe van xiiij lb. pars. Item j groet beekin (3), j elene beekin ende j lavor (*o* = *oo*) (4) van xI s. pars. Item ij baetchinette (5) ende heen harnessche (6) ende ene pare platine hantscoen, ene pare couverture (*u* = *eu*) van arsen (7) ende j carpite (8) van viij lb. pars. Item ander antrechte (9) van der herberghe, dieme losen moeste vij lb. pars. Item enen bescleighen waghende harnas van iij paerde van v lb. pars. Item van ij iaerscaren (10) ix^m scove taerwen, die ware ward c xxxv lb. pars. Item xvjc scove ghersten die was (11) ward xvi lb. pars. Item viij^m scove eiven (12), die was ward Ix lb. pars. Item vi quarten (13) rapesaeds ende c rasiere (14) henepsaeds, dat was ward xI s. pars. Item vander jarscaren van c mulne (*u* = *eu*) xvi lb. pars. Item van lantsinse ende van scaep (*mv.*) te wedene ivi lb. pars.

Item in die castelrie van Broborgh bi Jehan vander Brugghe hebbe jc scade ienomen (15) van x lb. pars., ende dit was al iedaen zident den pace (16) die was iemaket vor arke (17). Somma 369 lb. pars.

Versl. en Med. Kon. Vl. Ac. 1909, 854.

Aanm. Het *Mwvl.* van Brouckerke en Broekburg sluit zich:

A. rechtstreeks aan bij de schrijftaal der *Yzervallei* in België, (z. nrs. 18, 19, 23). Aldus treft men er: 1. *ei* uit *ē* (*ä*): *bescleighen*, *eiven*; — 2. vocaliseering van *g* in **ghi* tot *ie* (volksuitspr. verkorte *i* of *iē*, niét *i* + *ē*) overal: *iedaen*, *iemaket*; *ienomen*.

B. vertoont het kenteekenen die het *Mfrvl.* verraden: 1. vele *Fra.* termen: *bachinette*, *lavor*, *carpite*, *ocusoene*, *quarte*, *rasiere*; — 2. sommige zeldzame thans verouderde woorden en uitdr.: *helpe elcanderen*; *starker*, *antrechte*; — 3. *ē* achter *g* (*j*) en vóór *n* wordt *u* (= *u* of *ö*) door verkorting: *gunnen* uit *jēnen*; — 4. de spell. *sc* uit *sl*, wellicht onder *Fra.* invloed: *bescleighen*; verg. ofra. *sclaid* (= *slede*), KvH. 4, 343; — 5. soms *onregelmatige* grammaticale en syntaxische vormen: ix^m scove

(1) Breedde. — (2) *Nwvl.* *stoffeen*; al wat er toe nodig is. — (3) *Waskom*. — (4) Ofra. *lavoir*; waschbekken, badkom. — (5) Waarschijnlijk kleine huid, fra. *bache*. — (6) *Fra.* *harnais*, harnasch. — (7) *Mwvl.* ook *ors*, *ers*; ros. — (8) Ofra. *carpite*; karpel. — (9) Waarschijnlijk: buffet; verg. *Ndl.* *aanrechten*. — (10) Jaarlijksche opbrengst. — (11) *Was* enkelv., komt overeen met *gherst*. — (12) Zwarte haver. — (13) Ofra. *quarte*, inhoudsmaat van twee pinten. — (14) Ofra. *rasiere*; *Nwvl.* *reziere*, *raziere*; benaming van een inhoudsmaat voor graan. — (15) Opnemen. — (16) Lat. *pax*; vrede. — (17) Arques, stad ten Zuidoosten van St. Omaers.

taerwen, die ware, *n.* xvje scove ghersten, die *was*; — doch tevens:

C. kenteekenen, en zelfs in hoogere mate, welke *alle noordelijke* dialecten (nrs. 10, 11, 13) eigen zijn. Aldus 1. *ǣ* vóór *r* + *cons.* wordt nooit *e*: *carpite*, *taerwen* (met rekk.). — 2. *ě* (*ë* of *ä*) vóór *rd*, *rt* wordt altijd *a* of met rekk. *ae*: *parde*, *ward*; *paert*; misschien ook in: *starkers*; — doch blijft vóór *rs*, *rg*: *ghersten*, *herberghe*; — 3. *o/u* vóór *r* wordt *a* in *arsen*, *z.* nr. 1, 21.

25. DE KEURE VAN HAZEBROEK UIT 1336

De Keure van Hazebroek (stad in Fr.-Vl.) van ± 1336 bevat allerlei politiereglementen betreffende het dagelijksch leven, de nijverheid en den handel. De taal vertoont in alle opzichten veel overeenkomst met teksten uit Poperinghe en Ieperen; evenzoo de normaal transcriptietekst (B).

A. Echter, so eist *ie cort* (*o* = *eu*), dat niemene hout wiin te cope no vercope, het ne si iesteiken biden amman ende bi tweenscepen, of bi drien sceipen sonder amman, up ene boete van Ix s. par.

Echter, dat niemen steike *houp* (1) uut, iof hi ne heivet wijn te cope, up ene boete van neghen ende *vichtich* s. par., updat (2) hiis iehouden (3) *es* van scepen.

Echter, dat niemene vercope wiin in vaten, dat wan (4) si bove vijf dumale (5), het ne si iesteiken.

Echter, dat negheen man mach tappen wiin in de port van Hasebrouc, hensi (6) vri porter, ende hi ne hebber op iewont (*o* = *eu*) de twedeel iaers.

B. Vooerts zooe est *ëkeurt* datter niemand wiën *ën oët* te verkoopen, noch *verköpt*, est nië *ësteken deur* den amman, *ën* deur twee^e schepenen of *deur drie* schepenen *zoën'her* den amman *öp an* boete van Ix s. par.

Vooerts datter niemand o^op uüt en stekt of *ē èët* wiën te verkoopen, *öp an* boete van negen en *viëchtēch* s. par., *ols* ie *ënomen es* deur schepenen.

Vooerts datter niemand wiën en *verköpt en vaoten*, die iëdel ziën boven *vuűf dūm'n*, est nië *ësteken*.

Vooerts datter geen en mag wiën tapp en de stee van Azebroek *tēziē vriē bōrger*, die *dao* de twee^e derde van *tjaor èweund èët*.

(1) Hoepel, krans. — (2) Bij aldien. — (3) Schuldig bevonden. — (4) Ledig. — (5) Duim. — (6) Tenzij.

Echter, dat niemen verniewet sinen houp up een vat (1) wijns, no besteike siin huus mer dan ene warve van houte.

Ende waert so dat enich man of wijf hilde taverne, dat si ne hilden ghenen stoop in hare herberghe, hi ne hilde wlcommen-like sine mate....

Echter dat ne gheen bullenghier (2) meer mach winnen an ere (3) rasiere (4) taerwen dan achte s. par., ende ne maect witte broot groter danne von viere pennen (5).

Echter, dat elc mensche, die maect tarwen broot, dat hi heift iestept (6) der up *hu* (7) veile dat wert *es*, ende twitte broot ooc, ... ende wel ende soffisantelike iebaken ende iestept met ere pipe.

Echter als die here wille weighen broot, ende die bulleghier of tavernier of ander mensche verloghent siin broot, ende danne broot *es* vonden, het broot *es* verloren. Ende als die here wille heffen (8) broot, hi moet neimen teerste, daer hi hant an slaet.

Echter, dat niemen ne mach *verdiesen* sine penewaren (9), achter dat hiese hevet iedaen te venten, wat *penewaren* dat het siin.

Vooerts datter niemand zenen o^{oep} vernieut op a vat wiën, nog en bestekt ziën uūs mee dan nen kee van *oët*.

Ende waaort zoo^e dat ẽ man of wuūf ẽrbèrge ielt, datsie en 'ielden geen'n stoop en eur ẽrbèrge, die niẽ völkommelēk zene maote ielde....

Vooerts datter geenēn bakker an a raziere tērvē mee^e mag wenen dan acht s. par., en wette brooed en māk^t greut(er) dan van vier pēn(n)ieñ'he.

Vooerts dat ieder'n mēsch, die tērvē brooed māk^t, daaorōp ẽstekt ẽẽ oe vele dat wēerd *es*, ẽn twette brooed ook, ... en wal en sōffisantelek ẽbakken en ẽstekt mē a puūppe.

Vooerts *ols* den eeere wul brooed wēgen, en den bakker of tavernier of ander mēsch ziën brooed verleugert, en dat brooed toen ẽvoēn'hen *es*, tbrooed *es* verlooeren. En *ols* den eeere brooed ẽffen wul, ie moet teeeste nemen *daaor* ie and aaonslaaot.

Vooerts, datter niemand zene pen(n)ewaoren en mach *verdiesen*, achter datt'n ze te vènte ẽdaaon ẽèt, weuke pennewaoren datt't ziën.

(1) Onder het tappen van een vat. — (2) Fra. *Boulangier*; bakker. — (3) Eenere. — (4) Korenmaat. — (5) Penningen. — (6) Gestipt. — (7) Waarschijnlijke uitspr. *u*; — Hoe. — (8) Wegen. — (9) Nwvl. pen(n)ewaren; kleine winkelwaren.

Echter, dat niemen ne mach hout neghene vulheide doen in den Hallediëc (1), dat mach *verslusen* binden portersceipe.

Echter dat niemen *willen* cleet no linin ne vercope, stille no lude, ne in neghene herberghe, hi ne ghelde sine toelne wel ende soffisantelike, ende siin meteghelt....

Echter, dat negheen vleeshauwer vleesch legghen te stalle, daer me vleesch vercopt, dat van stiers of van seughen of van rams, of versawen (2) es, hi ne moet vercopen buter halle....

Echter, dat niemene smere vleesch met bloede *beuven* (3).

Echter, dat niemen mach boten (4) *vlas* in de Halle, noch onder de Halle....

Echter dat niemene mach hanghen cleet *up* den tuun van den maerct *pitte* omme bleken (5), no ledere (6)....

Echter dat negheen visschere ne mach vercopen visch in de maerct.... Ende alle visschers, die visschen vercopen, die moeten die *linghene* (7) ute draghen *up self* den dach. Ende waert so dat die visschen quaet (8) waren vonden, dat ware *up* ene boete van xx s. par.

Voðerts, datter niemand *oët* noch vulêcheet mag doen en den Allediëc, dat *soë verslusen* benen 't bürgerchap.

Vooerts datter niemand *ë wōlen* kleeed of liewaaod en ver- koope, stelle of lude, nog in geene èrbèrge, èèt'n zenen tol nië betaaold wal en söffiëzantelêk, en ziën *meetgalt*....

Vooerts, datter gheenen beeu- auwer vleesch en lègge te stalle, daaor men vleesch verköpt, dat van stiers of van zeugen of van rams of 'versauwen,, es, dat die mao moëd but(t)en dalle ver- koopen.

Vooerts datter niemand vleesch en smêre mē bloed boven.

Vooerts datter niemand *vlès* en mag booeten en dalle nog *oënder* dalle..

Vooerts datter niemand lië- waaod en mag an'hen *öp* den tuün van den maaortpet om te bleeken, nog *öp* an leere.

Vooerts datter geenen vesseher en mach *vesch* verkoopen en de maaorte.... En *olle* vessechers, die vesseche verkoopen, die moet'n toverschot uütdraogen *öp* den zal- ven dach. Ende waaort dat die vessechen slecht (of *druf*) *ëvoën'hen* waoren, dat waore *öp* an boete van 20 s. par. *KvH. a. 1—26.*

(1) Waterloo. (2) Gortig. — (3) Boven (op); uiterst zeldzame vorm, misschien mis- schreven. — (4) Nwvl. *booten*; met den kerfboothamer gedroogd vlas breken. — (5) Om te bleeken. — (6) Noch op een ladder; Wvl. *leere*. — (7) Vuiligheid, afval. — (8) Slecht, bedorven.

Aanm. A. De *Mvla.* tekst van Hazebroek, welke maar weinig verschilt van den voorgaanden tekst uit Broeckerke draagt zichtbaar de kleur van het **algemeen *Mwvla.***: zulks leert ons het *stel* vormen (*meestal* hier, of in *St. H. H.*: (1327) uitg. H. Hosdey, 1890; of in *ANN. COM. FL. D. FR.* 11, 203 en vlgg. voorkomende): *gone*, *goenne* (gene), *up* (op), *pitte* (put), *wllen* (wollen), *seughen* (zogen), *Hallediëc* (—dijk); — *vichtich* (*ch* = *f*), *pennen* (penninghen), *verdiesen* a. 15 met *s*.

Doch dezelfde tekst (of andere uit het omliggende) vertoonen I. de **speciale** kenteekenen, waardoor zijn schrijftaal zich volkomen aansluit bij het *Mwvl.* uit de Yzervallei in België (Kastelnij Veurne; Ieperen en Poperinghe; hoofddialect II; (z. n°. 18): 1. *ǣ* vóór *l* wordt zeer vaak *ō*: *ol*, *olle*; — 2. a vóór *r* + **cons.** (in al de te onderscheiden posities) blijft veelal bewaard (lijk in hoofddialect I n°. 11): *warven* a. 5; — *taerwe* a. 12; — 3. *ě* vóór *rd*, *rt* (met of zonder rekk.) wordt vaak *a*, *ae*: *pard* a. 106; *waert*, *bnw.* a. 64, 85, naast echter: *we(e)rt* a. 12, 18, 19; — 4. oorspr. *ī*, en *ē* achter *w* en vóór *gutt.* worden (meer dan elders) *ō* (spell. *o*, *oe*, *ou*, later *eu*): *woghe*, *woughe* a. 124, 129; *St. H. H.* 254 *wouke*, *woeke*, zie n°. 5, 5. Evenzoo achter *g* uit *j* en vóór *n* wordt *ē* zeer vaak *ō*, *o*, *ū* (spell. *o*, *oe*, *u*): *go(e)n(n)e*, *gunne* n. *gene*. — 5. *ei* (uit *ē*, *ā*, *ī* en *ei* (ai)) is **predominant**; na 1425 treedt stilaan *ee* en *ē* in de plaats: *weighen*, *sceipen(en)*, *neimen*, *vulheide*, *portersceipe* enz.; — 6. *Gh* vóór *e* uit *i* in **ghi* wordt haast **regelmatig** gevocaliseerd, zelfs vóór stomme *h*: *ienomen*, *iehouden*; nadien 1360 treedt reeds *je*- en later *ghe*- uit de oostelijke schrijftaal op: *jenomen*, *jehouden*; de uitspr. der **volkstaal** was **dáár** *iě*, d.i. korte *ī*, niét *i* + *ě*; weldra *ē*; — 7. het veelvuldig gebruik van *Fra.* woorden: *bulle(n)ghier*, *taverne*, *tavernier*, *te venten*, *soffisantelike*; — 8. Het veelvuldig voorkomen van mv. op —s in éénlettergrepige woorden uitgaande op *r*, *m*: *rams*, *stiers*; — 9. *Eow* wordt *au* of *ou* in: *nauwer* *St. H. H.* blz. 185, n. *nouwer* *KvH.* a. 60.

II. de **zeer speciale** kenteekens die een **Middelfransch-Vlaamschen** tekst of zelfs een **Zuidelijk Fra.-Vl.** tekst kenmerken:

1. *ǣ* vóór *ls* wordt na syncope van *l* tot *as* > *es*: *es menich warven* (= *als menich*; verg. eng. *as many*) a. 87.

2. oorspr. *i* vóór *m* en *t* blijft nog lang in de spelling behouden (= *è*): *hit* (het); *him* (hem); verg. boven n°. 9, 3 (hoofddial. I).

3. ogm. *ai* wordt soms bepaald scherpl. *ies*: *ierst*, *stien*, *castiel* als in het Oosten, en in Oost-Vlaanderen (hoofddial. III; z. n°. 6, 9; 7).

4. Ogm. *ô* wordt soms *û* of *ue* (uitspr. u): *hueden* (hoeden), *huveile(?)* a. 12; evenals in het Oosten (Winghene), en in Oost-Vl.

5. Ogm. *au* wordt bepaald scherpl. *oeo* (spell. *oe*) ook vóór *g*: *ietoecht* a. 29, *noet* a. 138, evenals in het oosten, en in Oost-Vl.

6. Vaak treft men de spell. *a(u)w* (vaak uitspr. *aw*) uit ogm. *âw* en *iow*: *vleeschauwer(e)* a. 18, 20, 119; *nauwer* (onfr. *niérgin*; ofri. *nôwer*, eng. *nowhere*, uit *nâwer*, uit *nâ* + *hwêr*) n. soms: *nouwer* a. 60.

B. Het **hedendaagsch** dialect van Hazebroek, nog gesproken door den minderen man, vertoont de volgende eigenaardigheden:

1. Verkorting in de flexie van gerekte *a*, *e*, *o* vóór *d*, *t*, *k*, *p* in 3 pers. enk., 2 pers. enk. en mv. tgwt., imperf. en deelwoord: *măkt*, *brekt*, *kôpt*, enz., evenals in W.-Vl. en soms in N.-B.; — ook in *puûppe*, *but(t)en*; en in compar.: *greutter*.

2. *ă* + *l* wordt immer *ol*: *olle vesschers*, doch: *(h)alle*.

3. *â*, *a* worden haast immer *ao*, — *aao*: *liewaaot*, *mao* (maar); *daogen*. Merkwaardig is *vles* uit *vlas*.

4. *ă* vóór *r* + cons. (in al de te onderscheiden posities) wordt zeer vaak *e*, *è(è)*: *têrve* (tarwe); — *wèèrt*, bnw.

5. *ě* vóór *l* + *d*, *t*, *v*, *f*, *p*, *k* wordt zware *è*, die in *a* overgaat: *galt* (geld), *zalven* (zelf). Kenschetsend.

6. *ĩ* achter *w* wordt overal *u* vóór *l*: *wul* (wil 1, 3 sg.); doch *weuke* (welke).

7. *ē* wordt doorgaans niet, als in het Mvla., en als in sommige moderne dialecten der prov. W.-Vl. tot *ēi*: *wēigen*; — maar vóór *r*: *ē*: *smēren* (1).

8. *î* wordt *û* vóór *w* (*v*), *f*, *p*: *puûppe*, *wuûf*, als in W.-Vl. en N.-B.

9. Zachtlange *ō* (uit *ō* of *û*) wordt vóór *d*, *t*, *r*, *s*, *z*, soms voor *n* en in 't mv. imperf. der st. ww. 2de kl. tot **scherplange** *oo* (uitspr. *oeo*, *oeē*): *goote*, *goete* (gote), *verloeren* (verl. deelw.), — *zoene* (zoon) n. *zōne*; — *boeën* (boden), *mě(wě)* *koezen* (kozen). Kenschetsend.

10. *ă*, *o*, *u* + *ld*, *lt* wordt immer *oě*: *zoě* (zoude).

11. **au** wordt 1) zachtlange *ō* vóór *b*, *g*, *f*, *v*, *l*, *m*, *p*, *ch*, *k*: *droge*, *gelooven*, *dromen*, *koopen*, *rooken*, enz.; — 2) scherpl. *oeo* of *oeē a*) vóór *d*, *t*, *n*, *s*, *z*, *r*: *roeet*, *rooet*, *loeon*, *looon*, *koeor*, enz.; — b) in het enkely. imperf. der abl. ww. 2de klasse: 'k ***schoeete***, ***schooete***, enz.; — 3) *eu* (in geval van verkorting): *verleugert* (verloochent), *greutter* (grootter); verg. Zovla. Teirlinck, *Kl. en Vorml.* blz. 48, 115, 117.

(1) Middelfra. teksten hebben ook meer *ei* dan *ee*: *divisei* n. *divisee* (= *divisē*) CSM. 170 (1269).

12. *ô* wordt *oe*; vóór lip- en keelklanken ook *oee*: *boete*; — *hoep* (hoep, krans); — doch soms ook *u* (= *ü*): *druj* n. *droef*; verg. A. II, 4.

13. *ai* wordt scherplange *ies*, of *ee* (z. blz. 7): *a* in 't enkelv. imperf. der abl. ww. 1ste klas: *verdwieen*; — elders: *bliesken* n. *bleeken*; *vliesch* n. *vleesch* enz.; verg. A. II, 3; — doch immer: *een*, *geen* met uitspr. Ndl. *ee* of zelfs *ē*.

14. Voorvoegsel *ge-* wordt vóór *cons.* door vocaliseering tot *ê*: *êvoën'hen* (gevonden); — valt weg vóór *vocaal* of stomme *h*: (*h*)*ooert* (gehoord).

15. *sk* is overal *hd. sch*: *schepenen*, *tusschen*, *vesch*.

16. *nd* wordt *n'h*, *ng*: *êvoën'hen* (gevonden), *voëng* (vond).

17. Het onbep. lidw. is *ê*, *a* (uitspr. eng. *a*), of *ên*, *an* (uitspr. eng. *an*) zelfs voor *cons.*: *a wagen*, *an boete*.

18. Het *mv.* op *-s* wordt gebruikt in de woorden uitgaande op *-el*, *-em*, *-en*, *-er*, *-aar*, *-ier*, *-erd*, in verkleinwoorden, eigennamen, vreemde woorden (gelijk in de prov. W.-Vl.), maar ook in de eenlettergrepige of met den klemtoon eindigende mann. en onz. znw.: *kieks*, *rams*, *stiers*.

19. Het pers. vnw. 3 pers. *nom.* en *acc.*: *en*; dat. en *acc.* ook: *nēm*, *num* = *nōm*). — Vrouw. *neur* (= aan haar); — 2 pers. *dat.* *acc.* enk.: *iun*; *joen* (= u). — 1 pers. *mv.*, dat. *acc.* *us*, *nus* (= ons); ook bez. bnw.: *nus chalt*.

Besluit. Het *Franschvl.* was en is een in menig opzicht een sterk gekarakteriseerd *Wvl.* dialect, dat met de gewestspreek van de Belgische Yzervallei één hoofddialect (II) uitmaakt.

26. WAT IS DE WARE WIJSHEID? UIT ± 1336

Jan Praet, een Westvlaamsche dichter waarschijnlijk uit het noorden der provincie West-Vlaanderen schreef in 't begin der 14de E. zijn *leerdicht*: *Leeringhe der Zalichede*, waarvan ons slechts een *gebrekkelig hs.* uit de eerste helft dier eeuw is toegekomen. Zijn taal vertoont een regelmatiger alhoewel vaak onduidelijker spelling, een ander woordmateriaal en sommige klanken om wille van het rijm gewijzigd:

vs. 1226. *Vrouwe* (1), ic seght u wel int ware,
want die Scriture (2) proevet clare,
dat weerelt vroescap (3) *es bekennt*
voor Gode sot ende *blent*,
bi dat *soe* (4) met zonden *smitte* (5)

(1) Vrouwe Sapientia (Wijsheid). — (2) Uitspr. *scriteure*. — (3) Verstand. — (4) Zij. — (5) Buiten het rijm: *smette*.

haer *mesleet* ten helschen **pitte**,
 daer *soe* in versmoort moet bliven,
 ende **emmer** (1) sterven sonder ontliven;
 want an de ziele es gheen ende
 in bliscepen no in **ollende** (2).
 Bedi (3) es zoe sot ende **blent**
 dat *soe* haer *brinct* in den torment,
 daer *soe* weelde hebben mochte,
 up dat *soe* vroedelike hier *wrochte*.
 Vroescap es een goet juweel
 daer *soe* met trouwen blijft gheheel;
 want *soe* den mensche bringhet teeren (4),
 ende zine ziele ter glorien Ons Heeren;
 maer vroescap die met *Vaellewe* (5) ridet
 daer malicie in verblidet,
 dat es een sadel van barrate (6),
 die altoos draeght helsche mate
 in ghiericheden, in quaden dinghen,
 die de ziele meest ter helle bringhen.
 Die **up** haren zadel sit,
 Soe sal hem voeren in den **pit**,
 daer ghewring in es van handen
 ende groot gheween ende crijsch van tanden;

vs. 1274. Tbeghin van alre vroescap goet,
 dats Gode tontsiene in sinen moet (7);
 bedi so een meer Gode ontsiet
 so hi noder (8) zonden **pliet** (9).
 So die **spiegel** meer *es* clare,
 Sore een bet (10) wort gheware
 wat hem zelven mach messitten
 eist van plecken of van *smitten* (11).
 Deze exemple ghevet tbediet, (12)
 so God den mensche meer voorsiet

---

(1) Immer; later Wvla. *Ommer*. — (2) Uit *allende* < *ellende*. — (3) Daarom. —
 (4) Tot eer. — (5) Mwvl. *valuw*; Ndl. *vaal*; de vale allegorische merrie, zinnebeeld van
 de valscheit. — (6) Bedrog. — (7) Gemoed. — (8) Met meer tegenzin. — (9) Uit **pligii*;
 buiten het rijm: *pleecht*. — (10) Beter. — (11) Buiten het rijm: *smetien*. — (12) Beteekenis.

te ghevene vroescap ende sin,
 so hi meer es ghelast daer in
 te kennene ende te minnene Gode,
 ende wel te houdene sine ghebode.
 Doet hijs niet, het wort hem quaet.
 meer dan dies hem niet verstaet (1);
 want na der vroescap die een hevet,
 so eist dat God hem vonnesse ghevet.

27. EEN GESCHIL TUSSCHEN IEPEREN EN POPERINGHE

Uit de vergelijking van een tekst van Ieperen en één van Poperinghe aangaande de lakenweverij zal duidelijk blijken dat de **schrijftaal** toen haast geheel overeenkwam: **ā** wordt vaker tot **o** vóór **l** te Poperinghe; **-gh(e)** wordt — toevallig! — nooit gevocabliseerd.

Ieperen (1344)

Te allen dengonen, die dit
 publjc instrument (2) ende dese
 jeghenwoordighe lettere sullen
 sijen jof horen leisen, wi Voght,
 Scepenen ende Raed, Deikene,
 Hooftmanne ende Ghezwoorne
 van der steide van Ypre saluut!
 Doen te weitene dat die van
 Poperinghe hebben mesgrepen...
 ols van drien pointen touchie-
 rende der Yperscer draperie...
 De drie steiden van Vlaendre,
 Ghent, Brugghe ende Ypre wijs-
 den mids langhen rade ende goe-
 der deliberatien derup **ghehebt** (3),
 dat die van Poperinghe ewelike
 chesseren souden van den drien
 pointen vóorseit... Die van Po-
 peringhe hebben belovet loyalike

Poperinghe (1344)

Tollen denghonen, die dese
 lettere zullen zien of horen leisen,
 Wie scepenen, Korijsers ende **al**
 tCommun van den dorpe (*o = o*)
 ende van der kuere (4) van Po-
 peringhe saluut in Onzen Here!
 Ende doen te weitene, dat wi
 hebben ghemaect, gheconstitu-
 eird ende gheordineird, maken,
 constitueren ende ordineren in de
 name van ons, over (= voor) ons,
 elken van ons over onze hore (5)
 ende nacommers ende overtdoorp
 ende kuere van Poperinghe, onze
 gheminde ende ghetrauwe Pieter
 Robaerde, Gillis Maertine... sce-
 penen, ... over **al** tcommun van
 Poperinghe, ... ende gheiven
 hemlieden ende der meester partie

(1) Dan hij 't begrijpt. — (2) Geschreven stuk. — (3) Nwvl. gēd (= gehad). —
 (4) Grondgebied, rechtsgebied. — (5) Erfgenamen.

te heiterne ende te houdene ol datter werd ghewijst, alsoost claerlike blijkt bi enen instrumente papael ende imperiael (1). Wi wisen tlaetste bezeighelde instrument in allen pointen ewelike te houdene, ende dat die van Poperinghe nemmermeer ghene nieuwe dinghen **begunnen** moeten in prejuditie (2) van der steide van Ypre... Waert so dat sire in henech point jeghen daden of ghinghen, dat zi stappans hadden verbuerd jeghen de steide van Ypre twintech dusentich ponde parisis..., dewelke somme van ghelde voorseid de voorseide steide soude moghen innen, ... te zo wat heren of justicien dat die van Ypre souden willen **trucken** (3) omme de voorseide somme van den ghelde te ghehaelne... **Ghed**daen int jaer ons heren M.CCC. viere ende veertech den zeivensten dach in oestmaend.

I P. 222.

van hemlieden vrije, vulcomene moghenthede te vertoghene... voor erachtighe (4), werde ende vroede lieden, onze gheminde heren ende vrienden, vooghd, scepenen, raed, deikene, hooftmanne ende ghezwoorne van der stede van Ypre, ende te hoorne al dat zilieden up ons... ordineren, zegghen ende wisen zullen... Wi gheiven ooc onzen vorseiden procureirres (5) ende boden vulle macht te doene... **olle** manieren van eeden, die in dese zake behoren te weisene ghedaen, ende **ol** te doene dat wi zouden moghen doen, of wi voor oghen waren (6), omme wel te houdene ende te vulcomene **tollen** daghen tsegghen ende tvonnesse van verminderen (7) heren ende vrienden van der stede van Ypre vorseid... Wi ghenen ghemenen zeghel ne hebben. **Ghed**daen int jaer ons Heren M.CCC. viere ende veertich.

I P. 207.

28.

RENTEBRIEF UIT
VEURNE UIT 1347KOOPAKT UIT
ELVERDINGHE UIT 1357

Deze twee parallelteksten bewijzen zeer duidelijk dat de kenteekenen van het Westelijk hoofddialect (II) in het noorden min talrijk voorkomen dan in het zuiden. Elverdinghe ligt op 7 kilometer van Ieper.

A. Wie Ihan de Mol, Pieter   B. Wij Willem de Worem,
de Zwemer, Jehan van Woemen,   Daniel van den Berghe, Pieter

(1) Van den paus en den keizer. — (2) Ten nadeele. — (3) Trekken; *trucken* was algemeen Mwvla; thans *trekken* n. *trokken*. — (4) Eerwaarde. — (5) *Procureuriers*: Procureurs, toezichters. — (6) Aanwezig zijn. — (7) Beminde.

Gillis Scoy ende Jehan Coppin, scepene ende coriers (1) van Vuerne-Ambocht, doen te wetene *tallen* den gonen, die dese lettre zullen zien ende horen leisen, dat Lyzabette, de wedewe Willems *Wulves*, cam voor ons ende gaf up wel ende wettelike met halmen ende met giften Jehan Willekinssoen (*oe=eu*) een half *y*met lands, *litel* min of mee, quite *aerven*, ligghende in sinte Ny-claeus prochie bewester poort, boosten der steide daer Lizabette vorseid nu wonende es, up de westzide van ene sticke lands an Clays Leenenachts land nu es, streckende zund ende noord; twelke vorseid land Jehan Willekinssone vorseid drough weider up Lizebetten, ende haren hoire omme zes sceleghe parisise sjaers eweliker renten, te gheldene Jehan Willekinssoen vorseid, jof den gonen die dese lettre bringhet, ten tween payementen in tjaer, dats te wetene deene helt (= helft) te sint Jans messe (2) nu eerst commende, ende dander helt te sinte Baves messe daer na commende, ende also voord elkes jaers de payemente na volghende ewelike jedurende. Ende ware ooc dat zake dat men niet ne goude (3) dese vorseide rente . . . zo hadde

Hazaert, Willem Colpart ende Clays van den Broucke, keuriers mijns heren van Vlaendre in **Elverdinghe** ende in Vlamertinghe, doen te wetene allen den gonen, die dese lettre zullen zien of horen leisen, dat Willem van Hedigheem, poortre in Ypre, heift iecocht jeghe Jacob Bloume, Lambrecht Pasteid, en Griele zijn wijf, poorters in Ypre, drie vierendeel lands ende achte roeden, *litel* min of *me*, ende ligghen tussche Jehan Willaerds land ende der kindre Joos Bloems iestrecket oost ende west in de prochie van Vlamertinghe onder mijn here van Vlaendre binder keure; ende deise vorseide Jacob Lambrecht ende Griele zijn wijf kennen hemleiden wel betaelt ende al vulgolden van deisen vorseide lande, ende hebbens iewoorpen halm ende iegheiven ghifte Willemme vorseid wel ende wettelike, naer costumen ende usaigen van der vierescare, ende belooft iewaersceip (4) quite land omme quite gheld (5) jeghe alle lieden, niet utegaende zonder sheren landscoud (6) enen penning van den *y*meite (7). In kennessen der waerheiden ende ter beide van partijen hebben wij, keuriers voornoomd, dese lettre

(1) Keurheeren, schepenen. — (2) St. Jansdag 24 Juni. — (3) Golde; betaalde. — (4) Waarborg. — suffix *-scep(e)*, *-scep* is predominant in het Westen. — (5) 't Land kwijt als 't geld ontvangen is. — (6) Landschuld. — (7) Gemet, ± 1 hectare.

macht Ihan Willekinssone voor-
seid, of de ghone, die dese lettre
bringhet, hand te slane an dit
vorseide land ende noten ende
ploten (1), tote der tijd dat men
zal hebben **jeheven** scadeloos alle
payementen . . . In de orondscepe
van desen dinghen hebben wij
onze zeghele **jehanghen** an dese
lettre. Dit was iemaect in 't jaer
ons Heeren dusentich drie hon-
dert ende **zevene** ende viertich
up den vichtiensten dagh van der
maend van maerte.

CSM. 356.

ieseigheld met onzen zeghelen, in
tjaer ons Heren **os** (2) *me* screef
M.CCC. **zeivene** ende vichtigh (3)
up sinte Pauwels dagh in Lau-
maendt.

CSM. 387.

29. EEN DIEF AANGEHOUDEN TE WORMHOUT (FR.-VL.) IN 1356

In een officieelen akt (waarin het reeds krioelt van *fra.* termen) opgesteld te Winnoxbergen deelt de Raad van den Graaf van Vlaanderen zijn beslissing mede in zake een geschil opgerezen tusschen den baljuw van de stad en het Ambacht van Winnoxbergen, en het hoofd der proostdij van Wormhout, vertegenwoordiger aldaar van de belangen der abdij van Winnoxbergen. De proost had nl. geëischt dat een dief aangehouden door den baljuw nabij de brug te Wormhout aan hem zou overgeleverd worden; wat dan ook toegestaan werd. Hierbij een *normaaltekst*.

A.

Ic Wyd de Ram, Bailliu van
Berghen ende van Berghen-
ambacht, doe te wetene tallen
den *gonnen*, die dese lettren zullen
sien ende horen leysen, dat in
tyden verleiden de enapen van
den Bailliu van Berghen, myn

B.

Ek Gië (= *fra. Gui*) de Ram,
baillieuw van Bergen en Bergen
ambacht doen (of **dunne**) weten
an ol die *dēt* *geschreftē* zein (of
zan) zien of ooren lezen, dat in
voorleden tiēd de knapen van den
baillieuw van Bergen, menen

---

(1) Een land bebouwen en de opbrengst inzamelen. — (2) Als men. — (3) Vijftig.

voorsaten, vingen ene Pieter den Sueper van Tetingham (1) ende (2) herestraet (3) op de *brigghe* ofte daer omtrent ligghende over de Pene (4) besuder plache te Wormhoud; ende calengierende van der diefte dere (5) Seigher Lauwer ten tyde proust van Wormthoud van der kercke van Ste Winnoc, weyghe der opcomende maintainerende die kenneſſe van diere prisen ende prisonnier... hem in de name van der kercke voorseydt toebehoorende te diere steide, versouckende hem den prisonnier te delivrerem omme punitie ende recht daerof te doene... de voorschreve proost *slouch* hant an de voorseyde prisonnier, ende bleef in de vanghenesse van den prost by assente van den voorseyden officier ende vanghers tote dat diet (6) fait ende prise den bailliu irelitteert (7) hadden. [De bailliu] assenterde den prost den prisonnier te houdene ende wel verseikert der *of* te wesene tote anderstont datter myn heere van Vlaenderen of gheordinnert soude hebben de dinghe voorschreven. Aldus staende (8) Jehan van der Delft, ontfanghere van Vlaenderen ende ic Wyd de Ram mets-

voorzaaot, eenen Pieter den Sueper (*ū*) van Tèechem *vangden* op 't ende van de eerstraote bezuden de platse te Wormoëd op de *brege* of *daaor* oentrent legende over de Peene. En den eere Zeger Lauwer, ten tiëde prooest van Wormoët, ter oorzake van de diefte en de kerke van Ste Winoc waldend de kenneſſe en van deze priëze en priëzonnier *nēm* in de naome van de voorzeide kerke toebeoorende in deze stêe, verzoëkende *nēm* den priëzonnier te delivrerem om punisie en rēcht *daaorvan* te doen, den voorschreven prooest sloeg ant an den voorzeiden priëzonnier, die en de van'heneſſe bleef van den prooest *mā* (of *mē*) tassainte-mainte van den voorzeiden officier en van de van'hers, tottatse tfeit en priëze expozeert add'n an den baillieuw. Den baillieuw consainterde den prooest den priëzonnier t'oeden en wel *daaorvan* (of *daarvan*) verzekert te ziën tottat miën eere van Vlaanderen de voorschreven diēn'hen daaorop ordonneert *zoe* en. *Oendertösſchen* Zjan van der Delft, *oentfan'her* van Vlaanderen en ek, Giē de Ram, *mē* (*mā*) *nēm* kwamen en giēn'hen totte

(1) Tetingham, thans Teechem, op 5 kilomt. van Bergues gelegen. — (2) Op het einde. — (3) De straat van Wormhout naar Cassel; thans de groote route. — (4) Waarschijnlijk de weg die over de Leenebrigghe (brug over de rivier *de Peene*) naar de Witte Strate liep. — (5) De heer. — (6) Die het. — (7) Gerelateert. — (8) Ondertusschen.

gaders hem camen ende trocken ter steide van de prise ende informeerden ons by goeder deliberation van der prisen . . . , die welcke informatie by (1) den ontfanghere was overghedraghen myn heere van Vlaendren. Ende daerop de informatien (2) gheconsidereert by myn heere ende bi sinen rade was gheseyt by sentencien de voorseyde prise van den voorseyden Pieter de kennesse daer of behoorende den proost van Wormhoudt . . . Zoo hebbe ick Wyd de Ram . . . voorseydt in kennesse van Andries van den Bussche, Franchoy van Coudekke, Jehan Reifin, Jehan Damman . . . mannen mins heeren van Vlaenderen, gheroupen ten desen dinghen, mine hand ofghedaen van den voorseyden Pieter presonnier . . . In waerachticheiden van desen dinghen boven onthouden hebbe ick dese lettren gheseighelt met minen seighete ende bevelen den mannen voorseydt, dat in kennesse der waerheyden sie dese lettren seghelen willen . . . Ende wie, mannen voorseydt, omme dat wy voroghen waren (3) daer die bailliu de dinghen boven onthouden verclaersede ende verkennde inder manieren boven onthouden gedaen es, so hebben wy

plèkke van de priëze, en informeerden nus bië goe deliberasie van de priëze, dewelke informatie was overādragen van den oentfan'her an miën eere van Vlaanderen. En achter dat d' informatie aconsideereerd was deur miën eere en zenen raaot, twas adecideerd bië saintainsie (zjugemainte), dat de voorzeide priëse en de kennesse *daarvan* (of *daarvan*) toebeoerde an den prooest van Wormoët. Zooe aink, Gië de Ram voorzeid, mè (mă) kënnesse van Andries van den Bössche, François Coedekke, Zjan Reifin, Zjan Damman, mannen van miën eere van Vlaanderen aropen als preuven, mēnen and *afadaaon* van den voorzeiden Pieter priëzonnier. En en waorachtsheid van deze diën'hen boven begrepen, aink *det* geschrēfte āzegeld mè (mă) mēn'n zegel en bevolen de voorzeide mannen *det* geschrēfte en kënnesse van de waoreit te wellēn (*wullēn*) zegeln, en (*wiēlāder*) wulder, de voorzeide mannen, omdat wie presainte waoren *ols* de baillieuw de diën'hen verklāorde (utleide), en erkennende dat't en de voorschreven maniere ādaaon was, zoo eme op ziēn oorder *det* geschrēfte mè (of mă) nuzen zegel āzegeld. Amākt en tjaaor van Onz'n Eere duūst drie oēndert

(1) Door. — (2) Onderzoek. — (3) Tegenwoordig waren.

ten bevelne van hem dese lettren   zesse en vichtëg op den derden
gheseighelt met onsen seghelen.   dag van Juni.
Ghemackt int jaer ons heeren Du-
sentich drie hondert *vichtich* ende
sesse op den derden dach van *wei-*
demaend.   *C. Berg*. 1, 267—269.

Aanm. A. Het Mwvl. uit *noordelijk* Fr.-Vlaanderen (zie n^r. 25) kenmerkt zich 1. door de aanwezigheid van zeer vele Fra. termen: *assente*, *calengierende*, *criminele fayten ende civilen*, *delivrereren*, *maintenerende*, *plache* (place), *presonnier*, *officiers*, *refusant*, enz.; — 2. door de *algemeen* Wvl. klanken en vormen: den gonnen, de brigge, vichtich (50), verclaersede; — **verkorting** in: *gonnen*, *ghemäckt*; — 3. door de *speciaal* westelijke (II) klanken en vormen als in: *leysen* (lezen), *Seygher* (Siger), *verleiden*, *weyghe*, *weidemaend* (met *ei* uit *ē*, *ī*); verl. deelwoord: *irelitteert* (iërelateerd); — 4. door de in Fr.-Vl. immer betrekkelijk talrijker onregelmatige vormen: *ic bevelen*; *an de presonnier*, *ene* (acc.) *Pieter den Sueper*; *de voorschreve proost*.

B. Het *hedendaagsch noordelijk* dialect van Winnoxbergen, waarbij ook dat van Broekburg en zelfs dat van Duinkerke mag gevoegd worden, bezit I. de *algemeen* Westelijke (II) en vaak ook Wvl. klanken en vormen: 1. *ā + l* wordt *o + l*: *ol(le)*; doch niet te Duinkerke: *al*; — 2. *ā* blijft: *ādrāgen*; — 3. *ā* wordt soms *a(a)o*: *daarvan* n. daarvan; *waoreit* n. waareit; — doch blijft immer *ā* te Duinkerke: *gaan*. — 4. *ī* wordt meestal *u* (= *ō*) vóór *l(l)* in: *welen* n. *wullen*; — 5. oorspr. *u* vóór *m*, *nd*, *nt* wordt immer *oē*: *oēntrent*, *hoēndert*, *oēntfan'her*; doch meest *o* in *op*; — 6. *ô* vertoont *ô* (*arôpen*), doch *oe* n. *u* (= *ū*) bij verkorting: ik *doe(n)* n. ik *dunne*; — 7. *ai* wordt scherpl. *ee*, eerder dan *ie*, zelden Ndl. *ee*: *deelen*; — *bleeve*, 3 p. sg.; doch overal wordt Ndl. *een*, *geen*; bijna *ēn*, *gēn* gehoord; — 8. *au* wordt scherplang (*oo* eerder dan *oe*) vóór tandklanken; elders meest Ndl. *ō*, *oo*; z. n^r. 34: *hoeren*, *hoeoren*, *doot*; — 9. de aan het Fra. ontleende woorden met *-ent* worden als fra. *int* uitgesproken: *jugemente* (= *-inte*), *presente* (= *inte*) enz.; — 10. onregelmatige flexievormen: a) werkw.: *vangden* (= vingen); *āliegt* (= gelogen); *-ink* (uitspr. fra. *ink*) = heb ik; mv. 3 p. *zan* (= zullen); b) prothese van *n* in: *nem* (hem), *nus* (ons, accus., en bnw.), *nulder* (= ulder, hun, vnw. en bnw.); — verder *wiēlder* n. *wulder* (= wij).

II. de speciaal noordelijk Franschvlaamsche kenmerken: 1. *ā* vóór *cht* blijft: *ambacht*. — 2. *ē* uit *ē* door samentrekking wordt ook *ā*: *mē* (mede) n. *mā*; — 3. te Duinkerke wordt *ai* steeds tot *ē*: *gēn*, *kēre*, *zē*. — 4. praefix *ge-* wordt *ā* vóór cons. en vervalt vóór een klinker: *ādragen*, *ādecideert*; — *exposeert*; — 5. de verbinding *sk* is altijd *sch*, doch *sk* (anlaut) te Duinkerke: *skoon*.

30. INTERESSANT GETUIGENVERHOOR IN ZAKE BELASTINGEN TE CASSEL IN 1360

Te Cassel (Fr.-Vl.) werden door den ontvanger der gravin van Bar en den baljuw van Cassel op verzoek van de overheid van Volkerinchove als medebelanghebbende partij, de drie vierscharen van het naburige Ochtezeele (Uchtinsele) gedaagd ten einde een sedert jaren hangend geschil te kunnen oplossen. Welk aandeel in de gemeene belastingstaksen op het bier hadden de drie vierscharen vóór en na den slag van Cassel (1328) betaald? De getuigen van Ochtezeele (I) beweren dat zij na 1328 eens gedwongen werden het vijfde deel der belastingen op zich te nemen, ofschoon zij in rechte slechts het zesde deel moesten betalen. De getuigen voor Volkerinchove (II) verklaren enkel te weten dat de drie vierscharen na den slag van Cassel samen 22 s. moesten opbrengen.

Informatien ghemaect den XVI dach van Ouste int jaer M CCC LX bi Willem den Tollenare, ontfangher miere vrouwe van Bar ende Pieters van der Nieppe, M. Boudin van Hawine, Bailli van Cassel *up* der deelinghen van zettinghen (1) van Volkeringhove ende van den vaussering (2) in Uchtinsele (3) hare medepleghers (4).

I. Willem de Reddere van der ouden (5) van LV jaren zeight ende bi zinen eede, dat (= dat het) tusschen den XL jaren ende den dertich jaren es leiden (6), zo was hie daer (7) den iii Vierscaren van Uchtinsele te Volkerinchove ghinghen omme hare deelinghe, ende dat zie daer ontfanghen (8) node (9) tfyfte dat van den groten cam (10) ende tseste zeiden zie doe (11) dat hare rechte was, ende *me* was al blide, dat si tfyfte nemen wilde; ghevraeght hoe hyt wiste, hie zeide dat hiere (12) ghinc over (13) zine vader, die in deene vierscaere woende (*oe* = *eu*), die zo cranc was dicken (14), dat hiere qualeic gaen mochte.

Ihan van den Dale van Erneke (15), van der oude (5) van IXX

(1) Aandeel in de belasting. — (2) Van ofra. *valvaseur* —, achterleenmanschap. — (3) Dorp ten noorden van Cassel. — (4) Partijgenooten. — (5) Ouderdom. — (6) Geleden. — (7) Daer als. — (8) Ontfinghen. — (9) Noode, met tegenzin. — (10) Kwam. — (11) Toen. — (12) Hij er. — (13) In stede van. — (14) Nwvl. *dikkent*, *dik(ken)s*; Dikwyls. — (15) Arneke, dorp, in de nabijheid van Uchtinzele.

jaren zeight also (1) Willem de Riddere I jaer; — soste (= so est) ghevraeght hoe hyt wiste, hie zeide, dat hie in de vierscare myns heeren van Pene (2) woende in tiden verleidt ix jaren, ende daer was hie scepenen, ende dat hi danen (3) ghinc te woenne, up de jaerscare, dat de slachte was onder Cassele.

Ihan Stevens van Nortpene was LIII jaren, seight ende bi zinnen eede, dat hem wel ghedinct (*i* = *iē*) dat over XXXV jaer ende daer te voren zie waren quite metten zesten deele, ende daer naer als de slachte onder Cassele ghezyn (4) hadde, zo *commen* (5) niwe lieden, die de delinghe over gaven ende namen, ende die gaven *hun* tfyfte, ende als zie tUchtinsele *commen* waren, men vraegheding (6) twy (7) zi tsyfre (8) ghenomen (9) hadden, ende zie zeiden zie ne mochtens anders niet hebben, ende moestet (10) doen; — ghevraeght hoe hyt wiste, hie zeide datter zyn vader scepenen was, ende dat hi clere was, ende screeft, ende *hits* (11) leide xx jaren, dat hiere ute huwede ende ghewoont *hebt*.

Vinchent Galin van LXII (jaren) zeight also (1) Willem de Riddere van XXX jaren of meer es leiden.

Ihan Bosthiet van LXXI jaeren woenende (*oe* = *eu*) nu in Hardinfort (12) zeight, dat hie woende onder miner vrouwen van Pene, ende wassere scepenen over XXX jaer of daer omtrent, ende datsie wilden ghelden (13) tseste, ende *nie* (14) wilden gheven tfyfte, ende moestent ghelden.

II. Orconde (15) over Volkerinchove. Primo. In Ledersele.

Takin van den Kerchove van LXIII jaren zeght, ende bi zinnen eede, dat *hits* (11) leiden XIX jaeren of daer omtrent scepenen (16), ende dat hiere gheene zekerheide of ne weet, zonder (17) onder *him* iij, xxii s.

Lauwer de Mol van der ouden van XL jaren zeight al diere gheliken. C. Berg. 1, 273.

Aanm. In dit stuk, blijkbaar met de gauwte geschreven, vinden we, lijk in alle *Ferieboeken* een trouwer beeld van de volkstaal. We wijzen nogmaals op: zeight, leiden, zekerheide enz., — op *reddere* n.

---

(1) Gelijk. — (2) Noord- en Zuidpeene, dorpen in Westelijk Fr.-VI. — (3) Van daar. — (4) Geweest. — (5) Kwamen of *zyn* *commen*? — (6) Vraeghede *him*. — (7) Hoe; waarom. — (8) Cijfer. — (9) Aangenomen. — (10) Moesten het. — (11) Hit es. — (12) Dorp in Fr.-VI. — (13) Betalen. — (14) Niet. — (15) Getuigenis. — (16) *Hij was* scepenen. — (17) Tenzij dat onder hen drieën . . . 22 s. was.

riddere (reddere); — op: *dertich, clerc*; — op *hits* (*hit* es), *him* (hun) naast echter: *hun* ook in CvDam. 236 (1352); — op *qualeic*, met suffix *-iik* > *leic*; verg. Mvl. Kl. § 125; — op onregelmatige vormen in de buiging: *soste*, over zine vader; de scepenen (sg.); — in de vervoeging: *hebd* (heeft); *leide(n)* n. *verleidt* (zw.), *ontfanghen* (= ontfinghen), *commen* (= camen) enz.; — op epenthetische *-e*: rechte, slachte, wassere.

31. EEN WESTVL. INGENIEUR MAAKT EEN BESTEK IN 1361

De watergraaf en de bekende secretaris van den graaf van Vlaanderen (1) belast met de onderzoek van een grafelijk landgoed te Meenen, leveren in hun verslag, in erg dialectische taal (Meenen-Kortrijk) zonder veel Fra. termen te gebruiken de *technische* beschrijving van een Middeleeuwsch domein bestaande uit bruggen, een windmolen, een watermolen, een achterpoort, een inrijpoort, een wal, een kasteel, een priël, een duifhuis en andere bijgebouwen.

Dit es *den* staet van den goede van Meenine, versien (2) bi (= door) Oddot Machet, watergrave, ende *Heinric van der Vliederbeeke*, secretaris mins heren van Vlaanderen ende bi Meester Janne van der Meren, metsere, Allard Cantecler ende Janne van Oost, temmerlieden, daer toe ghecoren ende bi haren eede.

Eerst versien de *brugghe* ter *oliemoelne* (*oe* = *eu*), alsoos men vaert te Brugghe waert, daer ghebreict een hoeft van eenen *jocke* (3) en V slibome (4), ende de berdere al nieuwe.

Item, versien *den wintmoelne*, daer ghebreict (5) tghebint al nieuwe, ende toude *sal al gaen* int ghebint te blockene (6). Item cammen (7) ende spillen (8) siin al quaet. Item daer es eene roede, daer een lettelt toe te segghe es, maer *soe* (9) sal wel bliven, gaende *een stic* (10), ende al dander es goed ende souffissant, ende wel ghesteent (11), de loopere (12) dicke xiiij dumen ende de ligghere (13) derghelike, ende daer siin twee nieuwe zeilen ende iij wel quade.

Item de *beicbrugghe* es in goeden pointe *een lanc stic*; maer daer es een *jok* olmin, ende dmiddelste hoeft ende een pyl siin odelic (14).

(1) H. Van der Vliederbeke, geboren te Bissigem bij Kortrijk, gehuwd met Adele van Heule, begraven te Kortrijk. — (2) Nazien, onderzoeken. — (3) Nwvl. *jok*; Ndl. *juk*. — (4) Houten paal. — (5) Ontbreekt. — (6) Te verwerken. — (7) Gedeelte van een molenrad. — (8) Spil waarom iets draait. — (9) Zij. — (10) Een tijdje medegaan. — (11) Van steenen voorzien. — (12) Bovenste molensteen. — (13) Onderste molensteen. — (14) Ellendig.

Item de *beimoelne* es van allen leden al nieuwe vermaect, uteghe-
daen twaterwiel dat meer ghegaen heift . . ., ende *den* steenreep
es *niewer* toe goed.

Item ter moelne es thuus al overgaen (1) ende dat doet de
grootte van den huus, ende dat met *tigglen* es ghedect, ende so qualike
dat al moet verdeckt siin, so dat de meesters segghen, dat goed ware,
dat ment al ontdeckte, ende thuus weder overhaelde (2), ende decte
met riede.

Item, daer ghebreict eene nieuwe asse, ende die *leit* al ghereed
omme *der* in te doene...

Item tmoelne yser es al *ontwee* (3), ende Mr. Jhan j nieuwe ghedaen
maken. Item de *grote poorte* boven de *vlegghel* (4) es al vort binnen,
maer hi sal noch wel langhe gaen, ende de vloer beneden den vleghele
moet verplanet siin al nieuwe. — Item in den *wael* (5), an de zide
ter moelne waert eist ondercotte (6) in eene stede, so dat de wech
ter moelnewaert mochte met eenen groten watre invallen, waert
niet vermaect.... — Item, int *hof* es een cleene huus met eenen
lovekine der an, ende thuus es qualike ghesoelt (*oe* = *eu*) (7) ende
ghedect. — Item daer es een *sceurkin* niet groot, ende dat es redelike
te ghereke (8). — Item een *duufhuus* ghedect met teghelen nieuwe
ende goed. — Item *tpoortkin voren* es al *niewer* toe goed. — Item,
an de *poorte binnen* siin, an deene zide murkine van weeghen (9)
met stroo ghedect, ende an dander zide ij nauwe camerkins tote
in de gracht, daer mede thof beloken es, ende dese siin goed. —
Item, daer es een *ovenbuer* (10) redelic (11).

HdM. 2, 39—41.

32. DE H. AMANDUS GEGEESELD DOOR EEN KOSTER IN 1366

In het *Leven van Sint-Amand* door den Brugschen dichter Gillis de Wevel
in 1366 opgesteld hebben we nagenoeg de reeds bekende taal der Brugsche
officieele akten. Enkele *dialectische* elementen b.v. *y*, *ie* (= ghe-) ontbreken,
terwijl sommige klanken om wille van het rijm werden gewijzigd, b.v.
kint (= kent); *aerde* (= eerde); *mien*, Nwvl. *miën* (= mi); *becant* (= bekend).

---

(1) Overhellend. — (2) Terug in zijnen haak zetten. — (3) In twee stukken. —
(4) Vleugel. — (5) Wal. — (6) Ondermijnd. — (7) Vloeren. — (8) In goede orde. —
(9) Houten of leemen muur. — (10) Ovenhuis. — (11) Tamelijk.

Op een pelgrimstocht naar Rome wordt S. Amand na den dienst in St. Pieterskerk door den koster in een hoek betrappt en afgeranseld. I, vs. 1935 (uitg. Blommaert 1842).

Die kerke rumeden alle die lieden,
 Ende de costre, die es comen,
 Ende hevet sine slotele (*o = eu*) ghenomen,
 Om de kerke te slutene vaste.
 Als die en begheerde gheene gaste,
 Ende clopte lude ende riep mede:
 „Esser yement in, ga *huut* met vreden.”
 Daer ne heeft hi niemende ghesien,
 Ende hi sloot die duere met dien
 Vaste toe, ende daer naer
 Ghinc hi al omme souken voorwaer
 In allen houcken, ende hevet vonden
 Sente Amande, die noch ten stonden
 Van hemselven niet ne weet (1);
 Want hi lach in sine bedinghe so heet,
 Als ic *hu* seide hier te voren,
 Dat hi sine sinne hadde verloren.
 Die costre wert verwoet van sinne,
 Ende seide: "Dief, waendy (2) hier inne
 Hebben ghebleven desen nacht,
 Ende uwen tijt te stelene ghewacht,
 Dies moetti hebben quaden dach.,,
 Amand, die in bedinghen lach,
 Die en verporrede een let niet (3).
 Dies die costre hadde zwaer verdriet,
 Ende peinsde quaet in sinen moet,
 Ende wert slaende den man goed
 So seere over al sinen lichame,
 Dat hi hem dede groote mesquame (4),
 Ende *emmer* riep: "Dief, truwant!
 Het was gracie dat ic *hu* vand,
 Maer ghi sullet ontghelden seere.,,
 Ootmoedelike sprac die heere,

---

(1) St. Amandus lag in 't gebed verslonden. — (2) Waant gij; uit *waent ght, waendit*; nooit treft men *du, tu* in niet-literaire bronnen. — (3) Verroerde geen lid. — (4) Leed.

Ende boot sine onsculden groot,
 Maer die costre door dat hi bloot
 Van cleederen stont ende naect,
 Heeft hi hem pijnlic ghemaect,
 Ende slouchene langhe ende onsochte
 Dat hine bi der duere brochte,
 Ende stackene daer hute onwaerde,
 So dat hi viel *up* daerde,
 Ende quetste hem sonderlinghe;
 Maer danckende Gode alle dinghen
 Es hi ghereet *up*ghestaen
 Ende sinen wech **och** (1) ghegaen.
 Ende die costre riep na hem altoos:
 Hoordijt, truwant, dief ende loos,
 Valsch cuerliaen (2), hoe gheerne souddi
 Dieftelic hebben bedroghen mi."
 Menighe groote onweerdichede
 Dat hi tote den helighen man seide,
 Ende daer naer keardi in de duere,
 Ende wildese sluten, maer up die **huere** (3)
 Ghemoette hi Sente Pieteren saen,
 Die hem vraghede twi (4) hi ghedaen
 Hadde sulke overdaet ende last,
 Die Gods vrient was vercoren vast.
 Voort so seidi hem al bloot
 Dat die maledictie groot
Up hem soude vallen schiere,
 Of hine vonde den goedertieren
 Man, ende bade hem ghenade,
 Ende hijt ooc wilde ghestaden (5)
 Te verghevene met ootmoede.
 Die costre seide: "Ay, heere goede,
 Waer soude ickene moghen vinden,
 Of ickene te soukene wilde bewinden?" (6)
 Sente Pieter seide met dien:
 "Ic ga toot hem, volghet *mien*,

---

(1) Weg; verg. *woge* (= wege). — (2) Ofra, corlieu; landlooper. — (3) Uur. —
 (4) Waarom. — (5) Toestaan. — (6) Beproeven.

Ende wes dies wel *becant*
 Dat es die helighe Amand,
 Die met Gode meer es *ghemint*,
 Dan yement die men nu levende *kint*." (1)

33. ONTEIGENINGSAKT TE WINGHENE UIT 1370

Een trouw beeld van de taal op de oostelijke grens van West-Vlaanderen (III) levert de overdrachtsakt opgesteld te **Winghene**, waardoor verscheiden bezitters afstand doen van hun aandeel in een blok land te Rijsberge gelegen; voor de taalverschijnselen, zie n^r. 17.

Wij heynric de poertere Bailliu ende wettelic maenre in desen tijden mire (2) Jonevrouwen van winghine ende Jans Jueden (*ue = eu*) haers kerkelijx voghets; Jan de hond, Jan bouden, Philips vander vloet ende Jan van gommaringhen, scepenen ter zelven tijden mire Jonfren van winghene ende Jans Jueden haers kerkelijx voghets vors. doen te wetene allen den ghenen, die desen presenten wetteliken tsaertere zullen zien of horen leezen, dat cam voor ons gillis Jan weits zone ende hi heeft hem zelven wel ende wettelike onderuet (3) van enen ghemete lands ende van enen halven ghemete lands lichtelije min of meer. Item camen voor ons bailliu ende scepenen vorenghenoumt bouden van rijsberghe ende Jane zijn wettelike wijf, ende zij hebben hem beede wel ende wettelike onderuet van enen ghemete lands ende van zesse ende tachtentich corte roeden lands lichtelije min of meer.... Item camen voor ons bailliu ende scepenen vors. Jan Ostijn *goedybuer* ende Marie zijn wettelike wijf ende zij hebben hem beede wel ende wettelike onderuet van twee hondert corte roeden lands ende van twee corte roeden lands lichtelije min of meer.... Ende al dit vorseide land, onder (4) winnende land, meersch ende velt, ligghende al deen neffens den anderen jn de prochie van winghine jn ene jeghenode (5), die men heet te Rijsberghe ande zuutzijde van daer willem scherrijn vors. nu ten tijden wonende (*o = eu*) es, ende tusschen boudens vos vivere an deen zide, ende tusschen gillis weits ende willems vander vloet philips zone meersch an dander zijde bi drien wetteliken kere-

(1) Kent (= kint, Brab.). — (2) Van mijne. — (3) Ontertft, hun eigendomsrecht opgezegd. — (4) Waaronder. — (5) Gehucht, vlek.

gheboden (1) ghedaen te winghine in de kerke alsomen cheins goet sculdich es te ghebiedene ende wetteliker *weirpinghen* (2) ende bi allen den maninghen ende bi allen den wetteliken vonnessen diere toebehoerden, es comen wettelike ende onghecalengiart jns baillius handen vors. alse ins heren handen te Boudens vos bouf vors. Ende wij bailliu ende scepenen bovengehoumt hebben bouden den vos vors. wettelike toeghedaen te al dese vorseiden lande ligghende ter vorseider stede, hem ende allen zinen naercomers te possesseerne ende te besittene te eweliken daghen, alse over haerlieder proper goet metter rechter landscult diere jaerlijx utegaet. In kennessen van wareden omme dat alle dese vorseide dinghen ghedaen zijn voor ons ende met ons al wel ende wettelike, ende omme dat wij willen dat zij also ghehouden bliven tallen daghen goet vast, zeker ende ghestade, sonder fraude, sonder scamp ende zonder enich malengyen, so hebben wy. . . . desen presenten wetteliken saertere utehanghende beseghelt elc van ons met zinen zeghele. Dit was **ghedaen** jnt jaer ons heren dusentich driehondert ende zeventich *up* den **derden** dach vander maend van november.

*(Staatsarchief te Brugge, charters,
Fonds van Winghene n^r. 3205 blauw).*

34. DE RECHTSGELEERDEN VAN POPERINGHE (1372)

Ieperen had immer het recht pleine (3) gesmoute (4) en halve strijpte (5) lakenen te bewerken en te verkoopen. Poperinghe integendeel bezat het recht ongesmoute of droge en garen lakenen te vervaardigen. Ieperen steunende op de traditie en de feiten had den Graaf van Vlaanderen andermaal laten weten dat de wevers van Poperinghe hun recht te buiten gegaan waren. Het had beschermingsmaatregelen gevraagd, omdat Ieperen, evenals Gent en Brugge, een der drie hoofdpilaren was, waarop de macht van Vlaanderen rustte. Poperinghe antwoordt thans op het Iepersch verzoeg zich steunende op juridischen grond: Poperinghe wil maar één recht erkennen: het algemeen recht, dat aan eenieder toelaat zijn brood te winnen met eerlijken arbeid; het kent maar één rechter, den Graaf, die de kleine steden moet beschermen. — Hierbij een sandhi-tekst.

---

(1) Openbare afkondiging in de kerk. — (2) De spell. en de uitspr. *ei vóór r* komt ook in andere oostelijke akten voor; z. n^r. 59. — (3) Effen van kleur. — (4) Met smout besmeerd. — (5) Gestreept.

A. De liede van Ypre hebben niet vele voor ooghen de rechten ende de waerheiden van den faiten, ende hebben de redenen van die van Poperinghe ghecompareirt jeghen (1) moortere (2) zonder kale ende siment. Ende al *eist* dat zij, bi haren qualijcke verstane, kale noch sement in de redenen van dien van Poperinghe vinden connen (3), uwe oomoedighen (4) van Poperinghe hopen dat, als het u, wel gheduchte heere, ghelieven zal dandworden van dien van Poperinghe metten schriften diere navolghen over te ziene, de discretie van u ende van uwen eydelen (5) rade zal zien trechte van dien van Poperinghe zo claer, ende de cracht (6) *up* hemlieden ghedaen zo groot, dat *ghire* (7) kalx ende sements ghenouch in vinden zult, omme dien van Poperinghe haer recht derin te behoudene, ende sententie met hemlieden te ghevene, of (8) God wille. Nemaer (9) de redenen van dien van Ypre moghen vele bet (10) ghecompareirt zijn jeghens tsaet, dat viel *up* den steen, daer die ewangelie of spreict, *bedienens* (11) also tvorseide zaet, twelke gheene *jeught* (12) hadde in hemzelven,

B. Dieperliën'hen è nië fele vor ooghen de rêchten ên de *waorieden* van de faiten, ên zèn de redens fan Popriën'h verg'liëkt mè mooertel *zoën'hr kaak* (of *kook*) èn siëmènt. En *ol* est *tan'h ze ziëddër* diet nie *jol* te wèl è verstaon, *geeen* (of *gieen*) *kaak* noch siëmènt en de redens van die van Popriën'h 'n kosten *vien'h*, *joen* ootmoediëge lieden van Popriën'h *opën* dad, *ost joen*, wèl gedöchte *eeer*, zal gelieven dandwoerden van die van Popriën'h mè te *schreften*, die er bië ziën, t' overziene, toen gao *toerdeel* van *joen* ên van *joen* edelen raode *kön'h* zien, da trècht fan die van Popriën'h *zooe* klaaor es, *ên'h* tchewèlt *öb nöder* edaon *zooe groed* es, da *je gië* jër *kaak* ên siëmènt chenoech chod d'rën *vien'h* om *neur* rêcht t'rën te beoëden, *en'h* vonsz mèd *önder* te geven ov lek God wel. Maaor de redens van dieperliën'h meugen vele beter verg'liëkt siën mè saaot, tad *öb* d'n steeën viel lek en tevangelië. *Ol* *zooe* tforzside zaaot, ta cheeën jeugd ad *en'h* zë *zèven*, omdat cheeën *wakiet foend* en den steeën, bedierv èn t'n brochte *geeen* (of *gieen*) vröchd *öp*, *zooe*

(1) Met. — (2) Mortel. — (3) Kunnen. — (4) Dienaars. — (5) Edel. — (6) Geweld. — (7) Gij er. — (8) Indien, als. — (9) Maar. — (10) Beter. — (11) Vermits, omdat. — (12) Jonge groeikracht.

ommedat het gheene **wacheit** (1) vant (2) in den steen, bedaerf ende en *brochte* gheene vrucht, also zullen de redenen van dien van Ypre, onredelijke ende droghe, zonder **wacheit**, van doogheden (l. drogheden) bederven ende te nieuten bliven, bidat (3) zij in u, die zelve fundament ende steen zijt, daer al u land van Vlaendren *up* staed ende rust, gheene wacheid vinden zullen omme hare onrecht te susteineirne, ende bidat ghij anders niet en begheerd, danne dat men recht doe binnen uwen lande, alzowel den mintsten als den meesten. Ende wij supplijeren u, dat u ende uwen eydelen rade niet en vermoye (4), hare zaken ende scriften over te ziene, want die van Poperinghe zouden gheerne vele punten ende artien over laten liden (5), newaer (6) men mochte wanen dat zij die *nieuwers* (7) ghesolveirt hadden.

Ten eersten article van dien van Ypre, int welke zij divisie maken van drien rechten, dats te weitene: natuurlijke recht, der lieder recht etc. verantwoord die van Poperinghe dat, wat die van Ypre daerof ghescreven hebben, dat hebben zij ghescreven ter bate van dien van Poperinghe,

woek zöl'n de redens van dleperliën'h, oenredelēk *en'h* droge, *zoen'hr* **wakied**, van droochied bederven, en te niet'n gon'h, biē dat sie *en joen'h*, die **zēve** tfoendament en de steeen ziēt, waaor *ol joen'h* land en de rōste van Vlaondr'n opstaaot, geeen **wakiet** *chon'h* vien'h om **nōder** oen'hrēcht te steunen, en bie da *je gie* niēts anders *en'h* begērt **tan** dat mēn rēch(t) toed *en joen'h* land'nh **oen'h**zē wēl **an** *miēn'hs-*ten ov **an'h** meēsten. En wie vraogen *joen'h*, da *je gie* en *joen'h* edlē raaod **jōder** niē **en** vermoeje **nōder** zaoken en **schreften** **en** kee toverzien'h; wan te Popriēn'h-knaaors **zoen'h** geeen vele pōnten en artiēkels laoten vorbiē gaaon, maaor ze **zoen'h** toen'h **kōn'h** peizen dan'h zie die **nowers** esolveirt adēn.

En eersten artiēkel van dleperliën'h, en'h **twōke** zie **joendērschiet** maoken van drie rechten, te weten: nateurlek rēcht, trēcht fan de lieden, enz. de Popriēn'h-knaaors antwoerden dat, wat dleperliën'h daaor over **eschreven** en, dad en **zē** **ziedē** **eschreven** ten baote van de Popriēn'h-

(1) Nwvl. *wakkigheid*, *wakke*; vochtigheid. — (2) Vond. — (3) Omdat. — (4) Zich vermoelen. — (5) Voorbijgaan. — (6) Maar. — (7) Nergens.

bedinens (1) alvoren (2), alzo deerste bouc van den Bible inheift, daer God Adame makede, daer gaf hij hem naturliken zin van gaen, spreikene, beseffene, weerkene ende zinen vrien wille, omme hem dermede te sustineirne (3), als hij tote hem zeide: Int zweed van dinen (4) ansichte zuls du nutten dijn brood! Nu eist alzodat weerken met handen, alzo es weven, vullen, ende laken maken, ghesmoutte of droghe comt van naturliken zinne, dien God elken menssche ghegheven heift, omme hem dermeide te sustineirne; ende es naturlijc recht, ghegheiven der mensschelicheid ghemeene, zonder yemene te excludeirne. Ende dairbi (5), zo es het groot wonder, dat die van Ypre dit recht usurperen willen, ende mueyren (6) naturlic recht in rechte civijl, twelke niet weisen en mach, want naturlijc recht es immutable, ende der lieder recht ende recht civijl es variable, alzo het blijft bi statuten, die de liede maken van jaere te jaere, ende es ooc jeghen der Ewangelien recht, daer God zeicht: "Al dat ghij wild dat u de liede doen, dat doet hemlieden!,, Dus blijft het claerlike,

knaaors, om da dalvooren, lek ov dat staaod en eersten boek van den biëbel, daaor God Adam miek, daaor gaf ie ja nöm nateurlike zenen van gaaon, sprek'n, besèfen, wèrken, en ziënen vriejen wele, om nöm domai te kōn'h oen'hroeden'k, *osen* ie tege(n) nöm zej: "en tsweet fan *joen'h* an'hzachte zōlt chië *joen'h* brooed eten." Tes nu èzooe da wèrken mèd and'n lek weven, vōl'n en'h laoken maoken, gesmoed ov droge komt fan de nateurlek'n zen, die God an èken mèn'hs ègeven èt, om nöm do msi te oen'hroeden en'h dād nateurlek rècht *ez* an *ol* de mèn'hshen ègeven, *zoen'hr* geeen een'h utesluten. En tferwoēnderd oēns grooeteleks, dan'h dieperlien'h van dēt rècht welen mēzbruük maoken, en tnateurlek rècht en siēviel rècht wēl'n verand'ren, wōk niē e mach siēn'h; wan tnateurlek rècht *ez* oēn-veran'herlek, en trècht fan de mēnschen en siēviel recht *es* fēran'herlek, èzooe èt bliëkt biē statuten, die de mèn'hshen maoken van jaaor *toet* jaaor: en *tez* oek tegen tevangelièrècht taaor Got sej: "Ol da je giē wēl ta te mèn'hshen an *joen'h* doen, da moe je giē oek an nōdër doen. Dōs

(1) Nwvl. *biëdien*, *biedies*, *biedie*; doordien, omdat. — (2) Nwvl. *alvoren*; vooraf. — (3) Onderhouden. — (4) Uw; zie *Aanm.* — (5) Spell. *ai* voor *ae* is in Wvl. teksten al zoo zeldzaam als de spell. *aa*. — (6) Fra. *muer*; veranderen.

dat dit naturljic recht es ghealle-   tēs klaaorbliēkēnt tad et nateur-
geert (1) ter bate van dien van   lēk rēcht chealegeerd es ten baote
Poperinghe.   IP. 116—119.   van de Popriēn'hknaaors.

A. De **Mwvl.** schrijftaal van Poperinghe en omstreken vertoont nog in *hoogere* mate dan de Iepersche (z. n^r. 18) de eigenaardigheden van het Mwvl. dialect. Zij is doorspekt van *Fra.* en *Lat.* woorden (Poperinghe ligt op de *Fra.* grens, en de oorkonden van het Rom. recht waren toen pas teruggevonden): *fait*, *discretie*, *ghecompareirt*, *fondament*, enz. Zij gebruikt ook *zeldzame* spellingteekens: *dairbi*, *civijl*, *mueyren*, enz. en bevat enkele specifiek Mwvl. woorden: *bedinens*, *jeught* (= groeikracht), *wacheit* (vochtigheid). Merkwaardig zijn de vormen: *du*, *dijn*, *dinen*, *zuls*, welke slechts voorkomen in Mwvl. **letterkundige** schrijftaal of in geijkte, overgeleverde formules uit gebedenboeken; echter **nooit** in de Mwvl. **volkstaal**; verg. zelfs den Evangelietekst op het einde. De vormen van het pers. vnw. (enk. en mv.) zijn daar: *ghij*, *u* (= *oe*), en van 't bez. bnw. *uwe(n)*; elders in *IP.* *giē*, *joe*; — *iouwe(s)*. — Vocaliseering van *ghe-* uit **gi* komt hier, wonder genoeg, nooit voor: **ghegheven**.

B. Het *hedendaagsch Poperingsche* dialect verschilt meer dan het middeleeuwsche van het *Iepersch* dialect: het staat veel dichter bij het *Franschvlaamsch dialect*; z. n^{rs}. 25, 29. Karakteristiek is dat

1. Ogm. *ē*, *ä*, *ī* (Mwvl. aldaar vaak *ei*) thans haast regelmatig *ē* is: *redens*, *gegeven*; — doch (bij contractie) weleens *ε*: *do mei* (daar mede); — of vóór *r*: *begert*; — en steeds scherplange *ee* d. i. *ies* naast *ee* (2) in het mv. imperfect van alle ablaut. ww. der 1ste klasse (in navolging van het enk.): *me schriez'n*, *riesz'n*; wij schreven; rezen; zie beneden 4.

2. Ogm. *ŭ* vóór *n* + *cons.* (uitgez. oorspr. *n*) wordt regelmatig *oē*: *oens*, *oenderschiet*.

3. Ogm. *ŭ*/o vóór *ld* wordt regelm. *oē*: *zoēn'h* (zouden); verg. Mwvl. *zudze* (= zou(de) ze) *IP.* 104.

4. Ogm. **ai** wordt steeds **ie** in 't achtervoegsel **-heit**: *waoriet*, *waktet*; verg. *DE BO* 615: *gierigē*; en *TEIRL.* § 172; — ook *soms* elders: *oenderschiet* (onderscheid); — regelmatig scherpl. **ee** d. i. **ies** n. **ee** (2):

(1) Aangehaald in het voordeel van.

(2) **ie^e**: **ie** als in 't *Fr. prix* + naslag van korte *ε*; — en **ee^e**: *Ndl. ē* + naslag van toonlooze *ē*. Het onderscheid tusschen beide klanken is soms nauwelijks hoorbaar. — Steunende op de graphie van onze transcriptieteksten, en op de opgaven verkregen door een

briest, *ies(r)st* enz., — n. *breet*, *eersten*, *kee* (keer) enz.; — ook in samengetrokken vormen: *wies* n. *wee* (weide); — alsook in het enk. imperf. van alle abl. ww. der eerste klasse: 'k *schrieve* n. 'k *schreeve* (ik schreef); zie nota, en boven 1.

5. Ogm. **au** wordt a) Ndl. *ō*, *oo* vóór *b*, *p*, *f*, *v*, *w*, *m*, *g*, *ch*, *k*: *droge*, *oogen*, en zooals blijkt uit een speciaal onderzoek in: *boom*, *droomen*, *geloove*, *koopen*, *rook* enz.

b) scherpl. *oo* (naast *oe*) vóór *d*, *t*, *n*, *s*, *z*, *r*: *broet*, *looen*, *oer* enz.; — alsook in 't enk. imperf. van alle abl. ww. der 2de klasse: 'k *kooze* (ik koos); en zelfs in samentrekkingen: 'k *booe* n. *boeo* (ik bood).

c) *ōē* in: *oek* (ook).

6. Ogm. *ō/ū* blijft *ō*: *ōp'm* (hopen), *overzien*, *Poprien'h*, *bekōm'n*; — doch in 't mv. imperf. der abl. ww. 2de kl. regelmatig *oo* (naast *oe*): *me schooten*, *schoet'n*, wij schoten; — ook in samentrekkingen:

bizonder onderzoek geven we hier een kort algemeen overzicht van de ontwikkeling van Ogm. *ai*, *au* en *ō* in de Wvl. dialecten. 1. Ogm. **ai** wordt A) scherplange *ee* d. i. a) ongeveer *ie* te Kortrijk, Thielt, Thourout, Gheluwe, Poperinghe: *briet*, *diech* (deeg), *ie(r)st*, *gie*l (geheel), *gie*n, *gie*te (geit), *kie*(r) (keer), *wie*k (week, doux); — ook in samentrekking door sync.: *wie* (weide); te Damme: *weje*; — en in 't enk. imperf. der abl. ww. 1ste klasse: 'k *schrieve* (ik schreef) — en in samengetrokken vormen: 'k*lie* (ik leed); — doch overal: *ē*g, *wē*g; naast: *blie*k, *drie*gen, *schie*n, *tie*ken, *vlie*s; verg. N.-B. § 139.

b) *ee* te Damme, Lombartzijde, Veurne, Poperinghe (n. *ie* en *ie*) en in Fr.-Vl. (n. *ie*): *bee*n, *gemeen*, *oordeelen*, *kleen* enz. — alsook in 't enk. imperf. der abl. ww.: 'k *schreeve*.

B) *ē*, *ee* (Ndl.) te Brugge en op enkele plaatsen in het noorden: *aleene*, *meester*, *twee*. C) *ē* (= *ē*) (en daarnaast nooit scherpl. *ee*) te Ieperen, en op enkele plaatsen aan de kust: Duinkerke, Brugge, Oostende: *lè*ren, *stè*ren, *verdè*len, *zè*; *bravè*ren enz. — Evenzoo: *gē* n. *gie*n, te Poper. en *ē*n, *gē*n in Fr.-Vl.

2. Ogm. **au** wordt A. scherpl. *oo* d. i. a) ongeveer *oe* (met *oe* uit fra. *doux* + naslag van *o* uit *pot*) te Kortrijk, Thielt, Thourout, Gheluwe, Meenen: *boem*, *droege*, *droemen*, *geloove*, *koe*pen, *roe*k, — *koe*le enz., — ook aldaar in het enkelv. (en vandaar uit in het mv.) der abl. ww. 2de kl.: 'k *schoete* (ik schoot), *me schoet'n*, 'k *koeze* enz.; — zelfs in samengetrokken vormen: 'k *boe* (ik bood); *me boen*.

b) ongeveer *oo* (d. i. Ndl. *oo* + naslag van toonloze *ē*) te Brugge (althans in sommige wijken), Lombartzijde, Damme en andere plaatsen in het noorden: *oek*, *be'oerden*, *noetzake* enz.; — te Veurne, Ieperen, Poperinghe en in gansch Fra. Vl. vóór de tandklanken: *d*, *t*, *n*, *s*, *z*, *r*: *roet*, *looen*, *oor*, enz.; — alsook aldaar in 't enk. imperf. der abl. ww. 2de klasse: 'k *schoote*, zelfs in samentrekkingen: 'k *booe* (ik bood).

B. Ndl. *ō*, *oo* a) te Oostende, Lombartzijde, Damme, Brugge (in sommige wijken): *droog*, *loopen*, *oek*, *groot* enz.; — b) te Veurne. Poperinghe en in Fr.-Vl. vóór *b*, *g*, *f*, *v*, *l*, *m*, *p*, *ch*, *k*: *droge*, *schoven*, *rook*, *droomen*, *geloove* enz.

C. *ōō* (ad) vóór tandklanken te Dixmuiden en te Brugge: *dōd* (dood), *hōdzen*.

D. *au* vóór lip- en keelkl. te Brugge (in een wijk): *drauge*.

E. *oe* vóór *t*, *d*: *broet* (brood) (Brug.); en vóór *k* (Poper.) *oek*; en zelfs *oe* vóór *k* (Brugge): *oek*.

3. Ogm. *ō* blijft zachtlang: Ndl. *ō*: *ōp'm*, *dbootje* (bode), *gote*, *verloren* enz.; — doch a) wordt soms verkort: *gevrozen* (gevrozen); — b) wordt scherplang *oe*: vóór *r* in Midden en Zuidoostelijk West-Vlaanderen (prov.): *voer*, *voer(en)*, enz. — c) wordt *oo* (of *oe*) vóór tandklanken *d*, *t*, *n*, *s*, *z*, *r* te Poperinghe, Veurne en in Fr.-Vl.: *goot*, *schoote*, *verlooren*, *gloore* enz.

booen (wij boden); — evenzoo vóór *d, t, n, s, z, r*: *gooete, verlooeren* (partic.), *vooere(n)*, — *glooeere*, enz.

7. Ogm. *ie(w)* wordt *ow*: *nowers* (nergens).

Medeklinkers.

1. *l* valt regelmatig weg vóór *k, f(v)* in: *kaak* (kalk) n. *kook*; *eken* (elken), *zèven* (zelven); *wök* (welk); — naast in de spreektaal nog: *zök* (zulk); *howf* (half) n. *hāf*; *kowf* (kalf) n. *kāf*.

l valt weg vóór *s*: *os* (als), *osen* (als hie); *azooe, èzooe*; — merkwaardig is: *oen'hze* (als zo).

2. *nd* wordt *n'h*: *zoen'hr* (= zonder); *vien'h* (vinden), *en'h* (en(t)).

3. *n*eindklank wordt vaak *n'h*: *gon'h* (gaan); *toverzien'h* (toverzien).

4. Apocope is veelvuldig evenals te Kortrijk (z. n^r. 38) en te Meenen (z. n^r. 50): *kön'h* (können); *Poprien'h* (Poperinghe), *zoen'h* (zouden); *vien'h* (vinden).

5. *Sk*, an- en inlaut, luidt, zelfs te Ieperen, *sch*: *schreften*, *mèn'hschen*, doch: *men'hs*.

Vormleer. — Het pers. vnw., dat vaak herhaald wordt: *je gie*, is voor den 1sten pers.: nom. onbetoond: *'k*; bet. *ek(ke)*; — dat. en acc. onbet.: *me*; bet. *miën*; — mv.: nom. onbet. *me*; bet. *wiē, wieder* (naar *wielieder*); — dat. en acc. *oens*. — bez. bnw.: *oes, us*; — vóór den 2^{den} pers.: enkelv.: nom. onbet. *je*; bet. *giē*; dat. en acc.: onbet. *je*, bet. *joen*; — meerv.: nom. onbet. *je*, bet. *giēder*; dat. en acc. onbet. *je*, bet. *jöder* (= ulieder), — bez. bvnw.: *joēn: joēn raaot*; en voor 't mv. *jöder: jöder gèlt*. — voor den 3^{den} pers. mann. enkelv.: onbet. vóór 't ww. *je*; *en: osen* (als hie); bet. *ie*; — dat. en acc. *nöm* (hem); — meerv.: nom. onbet. *ze*; bet.: *zie, zieder*; dat. en acc.: *ön n. nöder* (= hemlieder); — bez. bnw.: *nöder: nöder recht*.

't Voorvoegsel *ge-* wordt regelmatig tot *è* vóór medekl.: *èsolveerd, ègeven* (als in Fr.-Vl.); — daarnaast zelden *ge: gegeven*.

35. BENOEMING VAN DE TWEE EERSTE KAPELAANS VAN HET H. KRUIS TE ROESELARE (A^o 1377)

De Heer Rogier van Lichtervelde benoemt met de toelating van den Abt van Zonnebeke de drie eerste kapelaans in de Kapel van St. Joris, door hem gebouwd vlak voor zijn kasteel, ter Bets, in de Kerremeerschen te Roeselare. (Het stuk is zichtbaar uit het oosten van West-Vlaanderen, z. n^r. 17).

Het si cont ende kenlyc allen den *gonen*, die dese presente lettren zullen zien of horen lesen, dat ic Roeger van Lichtervelde, bi consente van minen here den abt van Zinnebeke, machtich wesende van drien ghiften vander capelrie vanden heleghe Cruce ter Kerre-meersch (1) in de prochie van Roeslare, ghegheven hebbe, als over deerste ghifte, dese vors. capelrie den here Roger vanden Rive; ende dese vors. capelrie vacierende (2) bider doot vanden vors. here Roeger, hebbic ghegheven, als over (3) mine andre (4) ghifte, den here Wouter Quatmeyn. In orconscen der waerheden hebbic Roeger vorseit dese presente lettren ghezeghelt met minen propren zeghele. Ghedaen ende ghegheven int jaer ons Heren alsmen screef M. CCC LXX ende zevens, *vp* den eersten dach in **Wodemaent** (5).

Ann. Em. 19, 1867, blz. 49.

36. DE BANKIERS TE BRUGGE IN 1379

Het budget der stad sloot sedert 1375 met een *mali*. Er moest geleend worden bij de weekeraars en de bankiers die te Brugge in het kwartier van het Oostproossche (achter St. Anna tusschen de Stuifzandstrate en den Rolleweg) of in het Zuidproossche, verbleven en hun uithangbord hadden.

Ontfanghen van preste (6) van *woukeraars* wonende *vp* tproofsche:

Eerst van Janne den Wulf, ter cleenre scelle, *vp* toost proofsche 3 lb. gro. Item van Janne Walepijn, ter groter scelle, 3 lb. Item van Janne van Valenchine, ten Zwane, 3 lb. Item van Willemme Faghoot, ten Terlinghe 3 lb. Item van Lotaerde Desplechijn, 3 lb. Item van Pietre Commere, ten Lewe 3 lb. Item van Janne van Bochout 5 lb.

Item *vp* tsuud proofsche: Van Willemme Moluun, ter Muelne, 3 lb. Item van Alaerde Bataille, ten Pawe, 5 lb. Item van Janne de Brifuil, ter Poorte, 5 lb. Item van Janne Campioene, ter Sterre, 5 lb. Item van Woutre den Smed, ten Zwane, 3 lb. Item van Jacoppe Mues, ten Baerse, 3 lb. Item van Janne Bandette, ten Pardekinne, 5 lb. Item ontfanghen van preste van den cauwersinen (7) wonachtich *vp* twijc 1 lb. gro.

Inv. 2, 348.

---

(1) Weide tusschen Roeslare en Hoogdele gelegen. — (2) Open staande. — (3) Voor. — (4) Tweede. — (5) Wedemaand, Juni; *l. weudemaent*; zie n°. 2, 22. — (6) Leening; *fra. prêt*. — (7) Wisselaer.

37. HERBERGIERS OP DE BRUGSCHE MARKT IN 1382

Talrijke verkoopers van wijn en bier hadden hun uithangbord op de markt en betaalden jaarlijks aan den graaf van Vlaanderen drie pond voor de eerste herberg. Hier ook komen vreemde namen voor.

Dit sin *deghone*, die taptten in de Brucghemarct van den jare 82, daenof van den *eersten* kelnare es 3 lb., ende van den *andren* 20 s. ende behoort al Minhere.

Eerst, Jan van der Eesinne, in den Roden hout (= hoed) 3 lb. Item, van der joncvrauwe, ten Bochoute 3 lb. Pieter Bulz enape, ten Drien moneken 3 lb. Willem Tsjockeel, in Cuelne, 3 lb. Iman, ten Drien terninghen 3 lb.. Lauwers de Coninc, ter Spinnette 3 lb. Willem f. Jans, ter Belle 3 lb. Heinric van Bonnen (1), ten Selvere 3 lb. — Symoen Leeus wedewe, in de stove (2) an de plaetssche Mambeert 3 lb. De joncvrauwe sBaerbiers, in de corte Vlaminestrategie, 3 lb. De sotte Gheerkin, vor tNazaret, 3 lb. — Michiel Bataelge, in Potshoofd, 3 lb. — De joncvrauwe die *woent* (*oe* = *eu*) ten Paerdekinne 3 lb. — Roeger de Grave, over de Vlaminebrughe 3 lb. Jan de Vos, in den Vacht 3 lb. — Herman Minghelin, ter Munte 3 lb. — Anthonis, 1 Lombaerd, in tHol, 3 lb. — Jan Craes, in de Scoude 3 lb.

Dit sijn de voorhoofde (3) van den moste.

Jacob van den Berghe, over Sinte Marie brughe 3 lb. Heinric van der Borne, vor Slijpen, 3 lb. — Jan van der Heyde, 1 Oesterline, vor de Haghe, 3 lb. — Brune Seyaert, 1 Oesterline, vor Dinant, 3 lb. — Conincxhof, 1 Oesterline, vor den Groten zwane, 3 lb. — Item, vor de Crane, 3 lb. — Jan Craes, vor den Paeu, 3 lb. — Jan Steylin, 1 wijntappere, vor Winendale, 3 lb. — Lodewijc, in Cranebuerch, 3 lb. — Lauwers de Coninc, ter Spinnette, 3 lb. — De vrouwe die woent (*oe* = *eu*) in den Olifant, in de Steenstrate, vor den Grant, 3 lb. — De wedewe Spierinx, an sCaermers brughe, 3 lb. — Iman van der Sluus, vor den Kersboom, an de oude Molnebrughe, 3 lb. — De joncvrauwe van Bochout, in Bochout, 3 lb. — Jan Huerel, vor den Vijfhouc, 3 lb. — Inghel de Bottelghier (4), de wijntappere, vor de Wissele, 3 lb. — Item, vor de Naelde, an tSant, 3 lb.

Rk B. 87—88.

(1) Boonen, Boulogne. — (2) Badhuis. — (3) Smal kraam aan de straat met uithangbord. — (4) Ofra. *boutillier*, schenker, herbergier.

38. WEST-VLAANDEREN OP ZEDELIIK, POLITIEK EN ECONOMISCH GEBIED (1380—1384)

Uittreksels uit de interessante rekeningen der *baljuws* (vertegenwoordigers van den graaf van Vlaanderen, die belast waren met het onderzoeken en het bestraffen der misdaden, het aanslagen van de goederen dergenen die in de laatste tijden (te Cassel, te West-Rozebeke) vijandig tegen den graaf waren opgetreden) zijn meestal erg dialectisch gekleurd, en leveren voor elk Westvla. gewest een mooi staal van de schrijf- en spreektaal in een tijd, waarin samen met het economisch verval der Wvla. steden, ook een verval van het onderwijs en de letterkunde op handen was.

1. BIERVLIET (1382)

Bernaert Coopman, Heins sone, ghecalengiert omdat zijn moeder, **uppe** dien tijt dat die van Ghent tOosburgh waren, soude Bernaerts moeder vorseid haer ghelt ghedolven, ende Bernaert soude zire moeder ghelt ghevonden, maer niet al en soude hijt sijne moeder weder ghegheven hebben; ende onder (1) Bernaerde soude vonden (2) ghewest hebben een lettelkin goets, toebehorende Arnoude, zinen broeder, in Ghent soude zijn (3), pais van beeden om 50 lb.

Item Annekin Tierin, ghebannen uten lande van Vlaendren, bi clachten van den Here ende bi der wet van Biervliet, van der doot ende van der moort Annekins van den Hamere, die balling ving die baelliu bi nachte, ende daerover was justicie ghedaen metten swaerde, die coste van den hangheman, den priester, die zine **biachte** (4) hoorde, van baste (5), van coorden, ende 1 paer antshoen (6), 4 lb. par.

1382—1385. Item, Jan Donter, ghecalengierd (7) van dat hij 1 meiskin *meshandelt* zoude hebben binnen 1 huus bi daghe, daerof de boete es 30 lb., pays (8) bi Jan Pieters sonen ende den borghmeester om 12 lb.

Item Boudin f. Pieters, van dat hij slouch Marie Snoux bi daghe in haer huus, de boete 30 lb., pays om 16 lb. Item Willem de

---

(1) In 't bezit van. — (2) Gevonden. — (3) Die in Gent moest zijn. — (4) *Bi-fichte*, belijdenis, biëcht; verg. elders *ā* uit *ē*, *ī* vóór *ht*: *leenknacht*, *Engelbracht*; z. n°. 2, 6. — (5) Halsstrop. — (6) Handschoe; Nwvl. *schoe*; verg. Nwvl. *tee*. — (7) Eene boete vorderen. — (8) Door minzame schikking.

Maghere, van scepenen leelichede te sprekene, de boete 10 lb., pays om 5 lb. Item Jan meester Jan, van 1 messe te treckene up Willekin van Deurdrecht, de boete 5 lb., tderde der stede, pays om 48 s. *Rk B.* 200—203.

2. AARDENBURG (1383)

Ontfanghen van Zeghere Zierlins goede, twelke dat hi achter hem liet, als hi in Ghent *upruumde*, twelke goed was scuetlen, leplen ende spillen, 6 lb.

Item van andren personen, beede van beghinen (1) ende van andren ongevallighen (2) wiven, die hare mans te Ghent inghevolght sijn, van 13 quade bedden ende van andre futselinghe (3), van *sticke* van scrinen ende van sticke van lisen (4), 14 lb. 8 s.

Ontfanghen van der wedewe Lievin Scurs 400 *grouf* (5) souds, twelke Jan de Juede cochte thondert omme 7 lb. groten, maken 336 lb.

Item van der wedewe Joos Beidins 206 hoet souds thondert omme 7 lb., ende 1 alf groten.

Item uteghegheven van coste van den tuerven (6) te draghene ende van daer te brijnghene, 3 lb.

Item van justicien, die men France van den Poele overgaf, dewelke Mijnheere Alaerd van den Poele, daer God de ziele af ebben moete, dede doen van 4 personen, sanderdaeghs te voren heer Ardenburgh nu laetst verloren was; daerof Franssen van den Poele betaelt 12 lb.

Ontfanghen van Marie, de dochter Boudins Vriends, ende van twijf Gillis Cleylands van sHeeren deele van eenen quaden husekine, van 2 hodeliken (7) bedden ende van andren cleenen huusalamen 7 lb. 4 s.

Item van eenre calainghe van Janne f. *Noyts* als van eenen messe te **truckene** (8) 6 lb. *Rk B.* 194—196.

3. DAMME (1382—1384)

Clais Beiaerd, ghecalengierd, dat hi slouch Pieterkin den Scoemakere metter vust, danof de boete **gheweist zouden** hebben, 3 lb.

---

(1) Begijn. — (2) Ontaard. — (3) Nwvl. *futseling*; kleinigheid. — (4) Nwvl. lijs, *lijst*, zitbank. — (5) Nwvl. *groëf*; grof. — (6) Turf. — (7) Nwvl. *oolijk*; van weinig waarde. — (8) Thans: *trokken, trekken*.

Jan de Tolnare, ghecalengierd dat hi Truden van Zeelant duere *upstac* (1), ende slouch se met vusten dat *zoe* te erden viel, also *zoe* zeide ende haer clachte dede.

Hase Buse, dewelke ghecalengierd was dat *zoe* slouch met vusten ende ghebloetreessent (2) zoude hebben ene Lile Heine, pais omme 3 lb.

Bernaerd Beraut (3) dewelke ten Damme harinc cochte omme in de Seine te voerne, ende ward van der zee wedersteken (4), ende ne constene nauwerinx (5) toeghebringhen te venten danne weder te Damme...

Hannin van der Donc, ghecalengiert van dat hi gheanevaert zoude hebben ende ontfoert enen quaden sevy (6), daeran zijn broeder, die binne Ghend es, teen vierendeel hadde, zonder den bailliu te kenne te ghevene...

Item, Hughe de Vlieghe, ghecalengiert van dat hi gheslegghen zoude hebben metten *ontsende* (7) van enen stave eens Willems Teghelaers wijf, ende dat hi se ter herde gheslegghen zoude hebbe, pais ghemaect omme 18 lb. Item Wouter Everdey, ghecalengiert van dat hi Pieters Slotemakers dore (*o = eu*) ofghelopen zoude hebben, ontfien 10 lb.

Item waren ghejusticiert ten Damme metten zwerde 6 personen, warof de 5 ghedolven waren, ende de zeste gheset up een wiel.

Costen van den voorseiden 6 personen:

Eerst, betaelt den priester van biechten van elken, 5 s.

Item, van justicien ende examinatiën van elken, 3 lb.

Item, van enen wile, maste ende staken, scoren ende naghelen, 28 s.

Ghiselbrecht van Wellincwije ghecalengiert van dat hi, commende van Brugghe ten Damme ende met hem bringhende eene grote quantiteit van coen, die hi te Brugghe ghecocht hadde, treckende ten Damme voorseid buter Blochidepoorte, midsdat hi eene koe van den zijnen verloren hadde, also hi seide, daer hi vant staende vele coen, diverse lieden toebehorende, waenof hi eene nam ende brocht se met eenen bande in zijnen hoop. (blz. 174).

De bailliu trac int huus van Clais van den Eesine, ende slouch hand an alt goed dat hire vant, waenof de parcheelen hierna volghen,

(1) Opensteken, opendoen. — (2) Bloed doen vloeien. — (3) Beraut uit **Bêrvalt* l. pl. v. *Berout*, *Beroet*; zeer zeldzaam en alleen in 't Noorden van W.-VI., waar *â* vóór *l* niet vaak tot *ô* werd. — (4) Tegenhouden. — (5) Nergens; Nwvl. *nowers*. — (6) Platte schuit. — (7) Uit *handseinde*; z. n°. 18, aanm. 1.

dats te wetene: eerst 9 bedden onder (1) quaet ende goed, item 6 paer quader lijnlakene (2), 6 oercussine, 2 dwalen (3), 2 scolakene (4), 12 quade zittecussine, een scrine, een cofere, 2 tafelen, 2 paer scraghen, 2 metaline candelaers, 2 yserine candelaers, 6 boffetten (5), eenen zetele, 2 beckine, een handvat, 2 metaline potten, 2 witte ketelen, 2 zwarte ketelen, 2 yserine spete (mv. van spit), twee potysere, eenen roestere, eenen crauwele (6), 3 tanghen, 2 kemeenele (7), 2 stope, 2 vierendeele (gewicht), 3 tinnine zoutvate, 28 stic tinnints wercx (8) onder scotelen ende saeusieren, een bade-cupe, 3 lijze, een quaet contoerkin (9), eenen hoorne hanghende in den vloer (10), ende messelike (11) andere huushalamen.

Item, vant de bailliu voorseid naer (= na) de doot van Marien, Ysen dachter ute Zeeland, eene camere ghedect met stro, staende bi der Stroporte, int straetkin zonder ende, an dewelke de bailliu hand slouch. Rk B. 157—179.

4. NIEUWPOORT (1382—1383)

Jhan Pilgebrood, gecallengiert dat hi Quade Arnekin, den pijnre (12) slouch in zijn oghe, waerof de boete 3 lb. ware.

Willem van der Doorme (Durme), ghecalengiert, dat hi Willem f. Clays araepste (13).

Maes van Zaemslacht, ghecalengiert dat hi Jhan Wijdemonde wierp ene wonde in zijn hooft, pays ende ontfaen te Mijns heeren bouf 3 lb.

Jhan Zuntvoet, ghecalengiert dat hi wierp met eenen croese Ysman f. Nobels ene wonde in zijn voorhooft; 3 lb. 12 s.

Riquaerd Bertelmeeus, ghecalengiert, dat hi Han den Brabandere gheslegghen soude hebben, 40 s.

Maes van Zaemslacht, ghecalengiert dat hi Jacop Reinboud uteriep (14), waerof de boete 10 lb. ware, waerd (15) ghewijst (16), twelke cuerboete es, daeran dat de Stede heift de heilt (17), 4 lb. 4 s.

Jhan Meriman, ghecalengiert dat hi met zinen paerden ende waghene dootghemeint (18) soude hebben enen Heinen den Zeelandere, van denwelken paerden ende waghene hi ter kennessen (19)

---

(1) Waaronder. — (2) Linnen laken. — (3) Doek, handdoek. — (4) Schoon laken, tafelkleed. — (5) Fra. *buffet*, aanrechttafel. — (6) Drietand; kromme gaffel; Nwvl. kranwel. — (7) Schoorsteenplaat. — (8) Tinnen gerief, vaten. — (9) Kast voor boeken. — (10) Binnengang voor de huisdeur. — (11) Allerlei. — (12) Pijniger, beul. — (13) Haar uittrekken. — (14) Uitdagen. — (15) Werd. — (16) Vonnissen. — (17) Nwvl. *delt*, *delt*: heift. — (18) Doodrijden. — (19) Naar het oordeel.

van scepenen loochende, ende hem ofdrouch (1), dewelke ic vercochte, 12 lb.

Hannin Willay, ghecalengiert dat hi Jhan Puerquaet, den scuteman, slouch metter vuust in zijn aensichte, pays ende ontfaen 40 s.

Item Gheerkine ghegheven, mede tIngheland waerd te treckene (2), bij beveilne van den Ontfanghere, ende was ute 4 *weuken* ende 2 daghe, vervaren ende vertert 8 nobele (3) 30 lb. 15 s.

Item, ghejusticijert enen meester (4) Pieter van Oostbuerch, surgien (5) ende tryakelman (6), gheboren van Ghend, denwelken Artevelde ghestelt [hadde] scouthetene van der Nieuport, ghegheven van der justicie 36 s.

Item, ghejusticijert Claykin Arnauds, Artevelts duunherdere, ghegheven van der justicie 36 s. *Rk B.* 213—218.

5. VEURNE (1382—1384)

Jane Lokins was ghecalengiert van dat *zoe* 2 spint (7) cruuts te Veurne up de Maeret ghestolen zoude hebben, ommedat een aerm wijf was, pais omme 36 lb.

Heinric van Tsertoghebussche staerf bin der Cuere (8), dewelke sinen bastaerdenkinde gaf bin zinen levne 12 lb. parisis, dwelke kint daernaer staerf bin der Cuere, twelke coste te butene (9) 3 lb., dus blever 9 lb. — De bailliu zeide dat (*dat het*) stragiersgoet (10) was, ommedat de bastaert **sterf** bin der Cuere.

Ontfanghen van een anckere, die vonden was, dewelke was ver-

6. IEPEREN (1382—1384)

Ther Vondelijnc, ghecalengiert van dat hi bin den lande bleiven was ende ghetapt hadde ende Mins heere vyande dermeide ghesosteneirt (11), ommadieswille dat hi hem anders hadt ghewacht van quaed doene, ende hit (hij het) **deide** omme sijn goet te bescudene, pais omme 100 lb.

Pieter Gheraerd, uteghelopen ghiselare, van denwelken de bailliu bevant, dat hi bi rechter haermoede ute zinen ghiselsceipe ghelopen was, ende dat hi sichtent (12) de tijd dat hi ute was **nauweren** (13) contrarie Minen gheduchten heere ghesijn hadde, pais omme 60 lb.

(1) Zich ontdoed. — (2) om te treckene. — (3) Muntstuk van ± 45 stuivers. — (4) Doctor, heelmeester. — (5) Fra. chirurgien. — (6) Wvl. verkooper van tegengiften; wvl. triakel (hutsepot). — (7) Mand. — (8) Rechtsgebied, kasselrij. — (9) Uit zijn bezittingsrecht zetten. — (10) Onbeheerd goed. — (11) Fra. *soulénir*; ondersteunen. — (12) Sedert; Nwvla. *sichten* (t). — (13) Nwvl. *nower*; Nergens.

cocht 10 lb., daerof degone diene (*die* hem) vonden hadden dene helt ende Mijnheere dander helt, 5 lb.

1382—1383. Jan Heem was ghevloon van moyten (1) ende was medepleghere met den hoefman Willem Bollaerde, handghesleighen an een huus, daer hi woenende was 3 cupen roeds, 60 pond keerssen, 2 keitelen, 2 sticken van tonnen met olien, 1 mostaerdsqueerne (2), 2 oleke beddekine met stofferinghe, 1 mortar, 2 scrinen, 1 oude lijs (3) ende andre huusallame, ende 2 ghemeten lands in Odenkerke, int welke de vorseide Jehan dene helt hadde ende zijn wijf dandre helt, utejelaten lozen (4) van zinen wive van svorseits Jehans heltscede (5) bove sculden, ende 3 lb. sjaers die uten huus ghinghen, ende ontfanghen 108 lb.

Omaer Ghijs, die ooc ghevloon was van moyten handghesleighen an drie beddekine, 2 paer linakene (6), 2 hullecedren (7), 41 manden, 8 baensten (8), 2 corbilgen (9), 1 zeitel, 4 vans (10), 1 lijs, 2 kisten, 6 cus-

Wouterkin Hellin, dewelke ute zinen ghiselsceipe liep bi minnen van eene wive, die hi nu ghetraut heift, ommedat een harem cnapelkin was, ende datter de bailliu ghene quade merre (11) of horde, pais omme 60 lb.

Jan Tristram, vulre, ghecalengiart dat hi raed van der steide zoude hebben ghesijn, ommedieswille dat daeran niet veile nen hinc, ende tofficie niet veile deide, pais omme 120 lb.

Jan van der Beike, ghecalengiart dat hi ofman (12) van Boesinghe ghesijn (13) soude hebben, ommedieswille dat de balliu wel geinfremeird was, dat hem hene-ghe van zinen gheburs daden zijn zijns ondankens omme hem te bedervene, pais omme 72 lb

Fenskin van Rosebeike, ghecalengiart van dat hi in Ghent ghetroken zoude hebben als te Commene (14) tlant ghewonnen was, ommedieswille dat zoo jonc een knecht was, ende hi stam-pans (15) weider van hemleiden sciet (16), pais omme 60 lb.

Jande Dievel (17), ghecalengiart van denzelven ommedieswille dat hi harde harem was, pais omme 36 lb.

(1) Oproer. — (2) Vijzel. — (3) Zitbank. — (4) Bevrijden, loskopen. — (5) Nwvl. *delt*; — Helft. — (6) Linnen lakens. — (7) Wolle kleederen. — (8) Nwvl. baanst, ronde korf uit stroo of biezen. — (9) Fra. *corbeille*. — (10) Nwvl. *van*; Ndl. *van*. — (11) Mare, nieuws. — (12) Hoofdman. — (13) Geweest. — (14) Comen, stad in Zuid-West Vl. — (15) Seffens. — (16) Nwvl. *schied*; — scheidde. — (17) Nwvl. *dievel* n. elders *duvel*.

sine, 1 banckleed ende andre huusallame, ende 1 olec huzekijn, onderhalf iemet rentelands ligghende te Beverne, daerin de vorseide Omaer de helt in al hadde ende sijn wijf dander helt, verkocht zinen wive svorseits Omaers helt bove sculden, 30 lb. 12 s.

Boudekijn de Wale, dewelke een vreimt knecht was, lach omme heure voor Oudenaerde, was daer dootghescoten, ende hi hadde in Westvleitre een onghevallich (1) ghedeel (2) cate-len (3) van huusallamen, met gaders ere (*eenere*) koe, verkocht ser wedue tvorseits Boudekijns deel 12 lb.

De bailliu ende Reynaud van Ruddervorde waren ghesend ter Nieuwpoord (4) omme exploiten te doene also zij zeden dat haer bevelen in hadde, ende daerna so ne bewondens (5) hem de vorseide heeren **nammeer** (6).

Gillis Boudens soen, dewelke was ostage te Ghend, ende huwede te Ghend an Jeurdaen Sher Sanders werdinne was (7), ghevonden ten Nieuwerpoord in sijn huus, ene **keuwe** (8) wijns ende 1 sterd van ere andre keuwe, die ghedaen tappen ende ontfanghen 40 lb. Item in sijn huus von-

Heinrije de Rode, ghecalengi-ert dat hi oofman van der prochie was, ommadieswille datter lieden veile deuchden of seide, pais omme 36 lb.

Utgheiven van 55 lieden te doen justicierne, danof de namen staen up den *ric (rug)*, van Clais Lens dienste, van repen, van waghenen, die se voerden, van den sticke 35 s., over al valent 71 lb. 10 s.

Item, den pape die se al ghebiecht heift, 10 lb.

Item, omme de lummenarie (9) van der capelle van der Zale van Ypre, 28 s.

Deise zijn ghejustijciert bi Janne van der Bruggen, bailliu van Ypper, als van meuterien:

Pieter de Keitelboetere, vulre ende maets (10).

Jan de Meulnare, dit quade Canne, vulre.

Pieter van der Marassche, cnaep wever.

Reinboud Priem, van Straten, was een ore ofghesneiden.

Reubecke van Menine, leiven-de ghedolven.

Zoete van Ysigeem (11), har tonghe ghecort.

Maye van Sijnay, 1 ore ofysneiden.

(1) Ellendig. — (2) Deel. — (3) Roerende goederen. — (4) in de Stad Nieuwpoort. — (5) Zich aantrekken. — (6) Nwvl. *nommer*; Niet meer. — (7) Die.... werdinne geweest was. — (8) Kuip, vat. — (9) Het licht; fra. *lumière*. — (10) Metser. Nwvl. ook *matser*. — (11) Iseghem, dorp tusschen Thielt en Kortrijk.

den (1) 25 meze (2) haringhes ende ene meze colpersoene (3) ghesend te Rysele ende gheleivert den meester van der hareberghe.

Item Jehan Stalin hadde ghedolven zesse zelverine scalekine, zes leipelkine, eene **beucle** (4) ende een zelverin **smelt** (5) van svorseits Jehans rieme, twelke vonden was ende was ghedraghen te Sint Omaers, ende daer ghedaen **weighen**, ende wonghen $4\frac{1}{2}$ Vlaemsche marc.

Jehan von der Mare, die in Ghend was, hadde de helt van eere kiste, van eere lijs (6), van eenen bedde, van stoels, **banex** ende andre huusalame, . . . vercocht sinen wive 7 lb.

Lammin de Cupere was ghejustichiert van conspiracien te Greiveninghe, handghesleighen an de helt van eere verbarrender hofsteide int Wapelgat, ende an de helt van drien ghemeten lands, vercocht Clays Lobine, sinen reszwere (7), 36 lb.

Item in de merct te Berghe was vercocht Jan den Vey, van Sint-Omaers, 1 wardekoos (8) **jevoe**dert, een fostaen (9) ende enen **froc** (10), dat toebehoorde shoofmans shersenvrauwe (11), 11 lb.

Jehan de Clerc, van Biern, was

Maye van Acsele ende Bete van den Zeitele elc ore ofysneiden.

Willem de Hoghe 1 vust *ofys*neiden.

Jacop de Wijnter, in de ledere (12) ghestelt.

Anne, Lamsins sBurghgraven wijf, Anne, Jan Lambrechts wijf, Marie, Colaerds Beikaerds wijf, elc es ybannen 7 jaer uten lande van Vlaendren, *up* den *pit*, omdat se **weiderghekerd** zijn in de steide van haren mans, dewelke contrarie haren gheduchten Heere zijn.

Martin de Werd, ghecalengiert van dat hi oofman van den scoters ghesijn soude hebben, ommadieswille dat hire thoe bedwonghen was, ende dat de bailiu verstont, dat hi tofficie alse **lettel** ghedaen hadde als hi mochte, pais omme 144 lb.

Maes van Cassele, ghecalengiert van dat hi clerc van den tresoriers van der steide gheweist zoude hebben ende somtijden met hemleiden in de Raedcamere ghesijn, ommadieswille dat de balliu bevant dat hi tofficie alse **litel** ghedaen hadde als hi mochte, ende hi gheen man was *upsettere* (13) te sine omme

(1) Gevonden. — (2) Mand. — (3) Soort visch. — (4) Fra. *boucle*; gesp; *knop*. — (5) Gesp. — (6) Zitbank; Nwvla. *lijs(t)*. — (7) Nwvla. *rechtzweir(e)*: gebroeders of gezusters kinderen. — (8) Fra. *garde-corps*, wambuis. — (9) Grove stof; bombazijn. — (10) Overkleed, jas. — (11) Van fra. *chère* + vrouw; Nwvl. *scheers*; geliefde, minnares. — (12) Ladder; Nwvla. *leëre*. — (13) Aanstoker.

ghevanghe te Berghe ende ghejustichiert int heere voor Ypre, handghesleighen an zine catelen, es te wetene an.... 7 koen, 3 calveren, 24 scapen, 1 zwijn, 800 scove taerwen, 700 scove eyvenen, 500 scove areweten (1) ende cruuds, 200 scove bonen, 8 ghemete taerwen an deerde, sijns wives cleder, die olec waren, drie dwalen ende andere huusallame, metgaders groenen houte.

Item doen de bailliu te Veurne quam, doen vant hij de doren (*o = eu*) ende de veynsteren alontwe (2) ghesleghen in de camere, in de sale ende in de cokene (*o = eu*), ende alle de sloten die waren ewechghedragen (3), dewelke de bailliu heeft doen maken, ende coste in houte 3 lb. 8 scellinghe parisis.

Item so dede de bailliu enen siner oer ofsniden van dieften, die men hiet *Jaxken* de Wevere, daerof dat de bailliu de costen betaelt heeft, 7 lb.

Rk B. 221, 222, 225, 226, 228, 229, 230, 231, 232, 237, 256, 267.

veile quaets te doene int officie, pais omme 300 lb.

Anseel de Brever, wisselare, ghecalengiert van dat hi den wisel hilt van den goede van der steide, ommadieswille dat hi ne ghene andre meniantse (5) en hadde, noch nauwer (6) uteghezijn (7) hadde, pais omme 300 lb.

Jan Hanins, geccalengiert van dat hi deiken van den makelaers soude hebben ghesijn, ommadieswille dat hit (*hi het*) node was, ende derof sciet soos (*zoo des*) hi eerst mochte, pais omme 100 lb.

Louis Bassekin, ghecalengiert dat hi ontfangher van der prochie was, ommadieswille dat hit (*hi het*) sins ondancx doen moesten, ende waer (8) 3 wouken an was, pais omme 36 lb.

Hannekin de Clerc, van Beislare, ghecalengiert dat hi een meidepleigher ghesijn soude hebben, daer Roegiers goed van der Hoye ghehanevard was, dat hi ghevlucht hadde jeighen die van Gent, pais omme 70 lb.

Rk B. 274, 275, 277, 278, 280, 282, 283, 284, 286—302.

7. KORTRIJK (1381—1383)

A. Item uteghegheven van eenen Willekine metten Gaerde (4), dewelke ghevanghen was te

B. Item utchegeven van ne Willekin mette Gaaorde, die gevan'hen was te Ruûmbeke en

(1) Nwvl. erweet; erwt. — (2) Gansch in twee stukken. — (3) Weggedragen. — (4) Roede. — (5) Gemeenschap. — (6) Nergens. — (7) Uitgeweest. — (8) Nwvl. *nemaar*; maar.

Ruumbeke, ende brocht (1) in de vanghenesse, daer hi lach 8 daghen, ende van danen was hi brocht te Ricele (2) te Mijns heren vanghenesse, alsoot bevolen was, ende die was ghehanghen an eenen boom; van vanghenesghelde ende van costen 3 lb. 12 s. par.

Item verkocht Agneesen weduwe van der Kindere de heilt (3) van 2½ buunren lands van denwelken sijn moeder houdt de 17 te haren live, ende es magher heedland (4), alsoot blijct bi den papiere, dat si overgheven, daer de verbeurde goede in verclaerd staen, ende hare ghegheven omme 22 lb. par.

Hannekin Willin, van Ruumbeke bleef doot, contrarie Minen heere; naer hem bleef; dachtienste deel van 2 husen, van 2 scueren, van eenen stalle, 2 ghemetelands, magher ende oodelic (5), ende daerup besayt met corne de 200; item in upgaenden houte ende in anderen odeliken catelen (6) gheprijs 4 lb. parisis, also tpapier verclaerst; — vercocht Lamsine van den Vivere, Woutren Nieulaet, Gillise Oger ende Pietren van der Mersch, ende hemlieden ghegheven, boven haren costen, die zi ghedaen hadden, ende andere omme te

gebrocht te Werveck en 't priëzon, waaor dat ie acht taogen lag, en van daaor was tie gebrocht na Riëssel en mēns Heeren gevan'henesse, gelek ov da tet gekommandeerd was, en z'en em opgan'hen an nem boem; van gevan'henesgeld en oenkosten 3 lb. 12 s. par.

Oek verkocht an Agnes, weewe van der Kiëndere, den èelt fan twee en olf „bunder” lan waovan zē moedere de 17 oet oem dervan te leven, en t ē maogere groēn, lek ov dat te ziene es uūt te pepieren da'ze overgeven, en waor tferkochte goed en gedeclareert staaot, en eur gegeven wier voor 22 lb. par.

Anneke Williēn van Ruūmbeke blief doo, „contrarie,, Mēneere; achter em bluūvde tachtienste deel van 2 uzen, van 2 skeuren, van ne stol, 2 „gemete,, lan, maoger en oeolck, en bezaoid mē koeoren de 200; ook mēt ēpgaaond oēt en mē andere oeolcke vrōchten geskat ēp 4 lb. pariësis, lek ov dat 't pepier verklaaort. — Verkocht an Lamsiēne van de Viēvere, Woēter Nieulaaot, Gillis Oger en Pieter van der Meers, en ölder gegeven buten ölder kosten, die ze gedaaon aaron, en andere oem te zoēken 't ferkocht choed in de prochie van Ruūm-

(1) Gebracht. — (2) Rijsel. — (3) Helft. — (4) Heideland. — (5) Wvla. oolijk (van geringe waarde). — (6) Roerend goed, zooals boomen.

inquererne de verbuerde goede in de prochie van Ruumbeke in Curtrike-Ambocht, 30 lb.

Item ontfaen van Hannekin Famaerde, Daniel Famaerds kint, van den tiendepeninghe van al den goede, dat men bevinden can, den vorseiden Daniële toebehorende, dewelke *jaer ende dach*, ende meer, uter stede ende castelrie geweunt heift zonder consent, ende noch in Inghe-land weunt, also men seit, ontfaen naer davenant (1) van den prise, also vorseid es, 100 lb.

Item van Pietren van Heedackere, van Thielt, in minderin-ghen van 36 scilden, die hi ende zijn broeder sculdich waren van thiendepeninghe, van haerre moeder doot, naer den prise, also boven verclaerd es; ontfaen van den vorseiden Pietren over de heiltscheede (2), 18 scilde. — Ende dander 18 scilden es zijn broeder sculdich die *cruce no munte* heift, also men seit.

Van eenen Roeger Leempitte, in Zwevensele, van den tiendepeninghe van den goede dat bleef naer Pieter Moritacke, die porter was ende buten staerf, twelke goed gheprijs (3) was bi goeden lieden naer doude costume van der stede vorseid, ontfaen 1 lb. grooten.

beke in Kortrek ambacht, voor 30 lb.

Oock nog oëntfan'hen van Anneke Famaaord, Daniel Famaaords kiënd van den tiendepenniënk van *ol* 't goet ta ze *keun* viënd'n, èn dad an Daniel ès, die mies ov è jaaor buten de stee en de "castelrie,, geweund èt soender permissie, en die nu nog en Iënglan weunt, volgens da ze zeggen. Oëntfan'hen *sp* navenante van den priëz lek ov dad *ol* gezeid è, 100 lb.

Oock van Piere van Iesdackere van Thielt, en afkortiënge van 36 skelden, dad ie èn ziën broere sköldig waoren van den tiendenpenniënk van ölder moeders doot, volgens den priëz lek ov dad *ol* gezeid è; ontfaen'hen van den voorzeiden Piere voor den èlt, 18 skelden. — En dander 18 skelden es ziën broere sköldig, die *noch kruüs noch mōnte* en è, volgens da zè zèggen.

Van ne zekere Rogier Leempötte in Zweveziele van den tiendenpenniënk van 't choed da bliesfachter Pieter Moribacke, die "poorter,, wa, en buten stee stierf; en da choed wier' geskat teur goe mensken naer d'öde kostume van de voorzeide stee, oëntfan'hen 1 lb.

(1) Fr. avenant; naar verhouding. — (2) Helft. — (3) Nwvl. Prijzen = schatten.

Michiel Scemijn van Werveke was gheslegghen van den Bortoenen: naer (Nwvl. *naar*) hem bleef de *heilt* van 3 bedden, van 22 stringhen lininsgarens, van eere ketene linins garens, van 18 cussinen, van 3 steenen (9 kil.) vlas, van 2 branders (1) 1 *culct* (2), $\frac{1}{2}$ last (3) teurve, 3 vaerweketele, dalame daertoe behorende, ende 2 spete (4).

Gillis dOude van Werveke bleef doot ten stride te Rosebeke; naer hem bleef de *heilt* van desen naervolghenden goede, dats te wetene: 2 bedden, 3 scrinen, 4 ketele, 1 pot, 2 camme, 1 yserine panne, 1 mortier, 1 lijs (5), 1 hanghele (6), 1 waferyser, drie vierden van eenen zwine, 5 haspen (7) linins garens, 1 scolaken, 2 dwalen, 1 forchier, 37 hooft (8) *scaep* (mv.), 3 coen, 1 calf, 1 stal *vul* hoys, 1 tas corens, 1 rasier corens, 100 scove evenen, 100 fagoten (9), 1 waghen, 50 gluis (10) ende 6 buunre lands erve.

De wedewe sCameels, van Curtrike kende (11), dat soe ontdolven ende vonden hadde te Curtrike in eene *erve*, 4 lb. grooten, die haerre dochtere ende haerre dochter man toebehoorde.

Jan van den Berghe, wonende tArsele, bleef doot te Rosebeke; naer hem bleef: 1 stede groot 26 ymete lands, lettelt min of meer.

Rk B. 320—331.

Aanm. A. Het Mwvl. van Kortrijk vertoont — doch tamelijk zelden — de kenmerken van de algemeen Mwvl. groep, zooals de tekst getuigt: 1. *ǣ* vóór *ch* wordt *ö*: *ambocht*; — 2. *ē* door rekking wordt soms *ei*: *heift*; — 3. *u/o* wordt *u* in: *up*, *vul* (vol); — 4. *ū/ō* wordt *eu*: *geweunt*; — 5. *ũ* + umlautsfactor wordt *i* (= *ε*): *Leempitte*; — 6. *û* vóór *r* is *eu*: *scueren*; — 7. prefix *ghe* uit **gi* wordt zelden *g*: *ymete*; — 8. *s* wordt ingelascht achter *r*: *verclae(r)st*; — 9. Verder *i* en *û* werden respect. *iě* en *uū*; verg. n°. 17.

B. Het modern Kortrijksch dialect vertoont haast al de kenteekens van het algemeen Nwvl. — **Speciale** kenmerken ook voor zuidelijk W.-Vl. zijn: 1. Wvla. *è* wordt *ε*: *mensch* i. pl. v. *mènsch*; — 2. Wvla. *ε* uit *u* in *ja*-st. wordt *ö*: *pötte* i. pl. v. *pette*; — 3. *ũ* vóór *nt*, *nd*, *m* wordt *oē*: *zoēnder*; *oēm*; — 4. Scherpl. *oo* (*au*) wordt *oeo*: *oeok*; — 5. Scherpl. *ee* (*ai*) wordt *iee*: *skriesf*; — 6. *ǣ* vóór *l* wordt *immer ö*: *ol*, *stol* (stal); — 7. Epenthetische *e* is veelvuldig: *moedere*; — 8. apocope

(1) Nwvl. brander; haardijzer. — (2) Nwvl. *kulte*; vest; Matras, kussen. — (3) 9600 stuks. — (4) Spit. — (5) Zitbank, Wvl. *lijs(t)*. — (6) Nwvl. *hangel*; hengsel. — (7) Streng; Nwvla. *hasp*. — (8) Kop. — (9) Fra. *fagot*, *mutsaard*. — (10) Nwvl. *glui* (= *glu*); bundel stroo. — (11) Bekende.

is veelvuldig vooral van *d* en *s* (al of niet voorafgegaan van een medekl.) wanneer geen klinker volgt: *Inglan* (Engeland), *keun* (kunnen), *wier* (werd), *dooe* (dood); — *è* (es); — 9. Wvl. *sch* wordt in *an-* en *inlaut* sk: *skot*, *geskat* (geschat); zie n^r. 1.

8. THIELT (1382)

A. Dit es dat ic, Hector van den Heeghenen (1), balliu (2) van Thielt, ontfaen hebbe van der bailgie (3) int jaer 1380 ende een, van tsondaghes naer (= na) der Helegher cruceu daghe tote tsondaghes naer Dertiendach (4), van den goeden die ic ghecalengiert hebbe als verbuerde goede ende anderen saken.

Int eerste, van Jan Dierkinne, dewelke te Gent binnen was (5), ende daer doot es, ontfaen van visschen, van houte ende van messe (6) dat *up* thof lach, 6 lb. par.

Item ghecalengiert eene Jan Weits ende Willem den Keerel vercocht alle de cateylen, die Jan den Raet toebehooren *up* de stede te Noort-Acker, daer hi laets *woende*, daerof ontfaen 6 lb. par.

Item ghecalengiert Raes' goet van der Baerle, dewelke Rase te Nevele doot bleef, contrarie (7) onsen gherechten Heere, van den goede, dat leecht in Caneghem, dwelke toebehoorde hem vier-

B. Da des da dek, Hector van den Iesgenen, baljuw van Thielt, ontfan'hen *ē* van de ''balie,, en tjaaor 1380 ende ieⁿ, van de *zōn*-dag achter den *slē*gen kruzdach toe te *zōndag* achter dertiendach, van tchoe tak *angeslēg'n ē* als verbeurde goed'ren *ēn* andre *dēn'h*.

En tierste van Jan Dierkiēne, die *en* Gēnt *weunde*, *ēn* die daaor *doed es*, ontfan'hen *van vēsēn*, van oed *ēn va(n) mēs*, dad *ep* tof lach 6 lb. par.

Oeck an *nē* zekere Jan Waits *ēn Welēm* de Kerel verkocht al talaaom, da *toebēoerd* an Jan de Raaot, *eb* dofstēē te Noerddaker, waaor dad ie last *weundēgē*, dao *voe^{ren}* ontfan'hen 6 lb. par.

Oeck prosēs gemaakt *oem* tchoet van Raaos van der Baaorle, die Raaos die te Nevele *doed blie^v* *en* striēt tegen onz'n gerēchten iēre, van tchoet, da lecht te Caonegēm, da toebe-

(1) Alodiaal goed van den Graaf te Eeghem. — (2) Vertegenwoordiger van den landsheer; schout. — (3) Rechtsgebied van den baljuw. — (4) Nwvl. *dertiendag*; Drie Koningen. — (5) In 't nauw gebracht. — (6) Nwvl. *mes*; mest. — (7) In strijd tegen.

dere (1) van susteren ende van broederen, van sinen vierendele ende van den *houste* (2) laets verleden, ontfaen 3 lb. par. 18 s.

Item ghecalengiert eenen Jan Roukeloos, in Thielt, dewelke Jan te Ghent poortere was, ende noch in Ghent es, naer denwelken Jan es bleven een stedekin *in den cant van* (3) 10 of 12 roeden (4) groot wesende, daerhutegaende 14 grote sjaers, ende dit heeft ghecocht een Ghiselbrecht van Crovelt, omme 12 lb. par.

Item ontfaen van Jacop van den *Pitte*, poertre van Ghend, van zine pachte te Winghene, 9 lb. par.

Item, bi den bailliu vorseid overghegheven ende ghecalengiert een Ghisellin Lievin, wonende Zwevenzele ten Hulle (5) omdatti *aneveirde* goed, twelke dat Mijn gheducht heere verstorven was van eenen bastaert....

Item dierghelike overghegheven ende ghecalengiert eene Niete (6) van Smedevoerde, omdat *zoe* (7) haer kint doodde, alsoe men seide, *verteirde* in de vanghenesse 6 lb. parisis, ende moeste de vorseide Niete *huter* vanghenesse laten *up* den dach derna dat te Brugghe qualinc ghevaren was.

Item doe ic de verbuerde goe-

'oerd an *olders* chevieeren, zösters en broers, van ziën vierde dieel, en van de latsten *oest*, ontfan'-hen 3 lb. par. 18 s.

Oeok prosès gemaaokt tegen ne zekere Jan Roekeloos en Thielt, die poerter (börger) was fan de stat Chènt, en die *neuj* nog en Gènd es, en die Jan ed achtergelaoten em brokē land omtrent 10 of 12 roen groet, en da 14 groete sjaors ebbriē'ht, en ne zekere Giēzelbrēcht van Crovelt et chekocht *voer* 12 lb. par.

Oeok ontfan'hen van Jacop van den *Pette*, *poertre* van Gènt, van ziēne pacht te Wiēn'hēne, 9 lb. par.

Oeok deur den voorzeiden baljuw overgegeven en angeklaagd ne zekere Giēzeiliē Lieviē, weunende te Zweveziele ten Helle, oemda tie goe'd aonnam, dad Miēnen gedöchten Ieere verstorven was fan en bastaort....

Oeok *alzo* overgegeven (gelevērt) en aaongeklaagd en zekere Niete van Smedevoerde, oemda *z'eur kint* vermoerd ao, volgens da se *ze*jen; *zē* den tchevan'kh vertērt 6 lb. par.; en 'k moste die Niete ut tchevan'kh laot'n, den dag drachtre, da tet te Brögge slecht afgeloeopen was.

Oeok toen ek tferbeurt choet

(1) Hem met drie anderen van zijn.... — (2) Mwvl. *oest*; oogst. — (3) Nwvl. *aan den kant van*; omtrent. — (4) Landmaat van 33 M². — (5) Heuvei; Mwvl. *hil(le)*. — (6) (Ag)niete, Agnes. — (7) Nwvl. *zou*, *zo*; zij.

den ende lieden calengierde met	en de mannen aonklaagde mē
Danele van der Veert, Pieter	Daniel van der Vērt, Pieter van
van Heedacker ende Willem den	Iedaker ēn Welem den Apt,
Abt, Mijns heeren mannen, sin-	mannen van mēn iēre, seder
de (1) doe waren wij te coste	toen waoren wiē schōldēg van
12 lb. 14 s. par.	kosten 12 lb. 14 s. par.

Rk B. 208—212.

A. Het (oostelijk) Mvl. van Thielt levert een mooi staal van het derde Mvvl. hoofddialect (z. n^r. 17) met het **geringste** aantal gevallen van specifiek Wvl. eigenaardigheden. Dat het echter nog *volkomen Mvvl.* is bewijzen o. a. de vormen en woorden: *Weits, up, woende, Pitte, Roukeloos, houte* (oogst), *Heeghenen, helegher*; — *vanghenesse, hute*; — *soe; mes* (= mest). Kenschetsend voor dit Mvvl. dialect is dat:

1. *ǣ* vóór *l* nooit *ō* wordt: *al(le), alsoe*; — vandaar al vroeg, lijk in 't Movla., vormen met *au* uit *ǣld* i. pl. v. *ou* (= *oē*).

2. *ǣ* (met rekk.) vóór *rd*, en oorspr. *ē* (in later gesl. lettergr.) vóór *rt* tot *ei* wordt: *aneveirde, verteirde*.

3. de vormen met *ei* uit *ǣ, ē, ī* uiterst zeldzaam zijn: *stede, Nevele*, lijk in Moostvl. en 't Mbrab.

4. de vocalisering van *g* in prefix **gi* niet voorkomt: *ghecocht*; als in 't Movl.

B. Het **hedendaagsch** Thieltsche dialect staat nagenoeg op denzelfden voet. Op te merken zijn de volgende verschijnselen:

1. *ǣ* vóór *l* blijft immer als in 't Zovl. § 1: *al(le), alzoē*; zie boven A 1.

2. *ē* vóór *r* + *cons.* wordt *ε*: *vertert*; zie boven A 2; ook algem. W.-Vl.

3. *ī* vóór *n* + *muta* wordt *ε* in: *kent* (kind); elders: Wvl. *kiēnt*.

4. *ū* vóór *m* is immer *oē*: *oēm* (om).

5. *au* wordt steeds *oe* (*oē* + naslag van *ō* in *pot*): *beoeort, groeot, alzoē* (= Mvvl. *alsoe*); z. n^r. 1; 34.

6. *ai* wordt steeds *ies* (*iē* + naslag van *ε*) als in 't Zovl. § 61: *diesl, ziesle; iesn*; ook in 't prt-sg.: *schriesf*, waaruit zelfs in 't mv.: *me schriesv'n*; enz.; — **uitz.**: *elegen* (heiligen); z. n^r. 34.

7. *ō* (oorspr. of door rekk. vóór *r(d), rt*) wordt *oe* (zie 5) in: *voer(en); Smedevoerde, poetre*; z. n^r. 34.

---

(1) Sinds, sedert.

8. *û* wordt *eu* in: *neuj* (= nu), lijk in 't Zovl. § 146.
9. *sk* (inlaut) wordt vaak *s(s)*: *vesen* (visschen) als in 't Zovl. § 236.
10. Naast het gewone imperfect *weunde* komt *weund-ege*, zooals in 't algemeen West- en Oostvlaamsch voor alle zw. en voor vele st. ww.: *hielp*, *helptege*; z. *De Bo* 456¹, en boven n°. 10.

9. EEKLOO (1379—1380)

Van dat Jan Mannijns slouch twijf Jan Fierijns dat se bloedde, ontfæen 20 s.

Van dat Pieter Busch wiecwonde ghaf Ghodevaerde van Maerlare, ontfæen 40 s.

Van dat de bailliou calengierde Joos den Muenc, dat hi huus-soukijnghe soude hebben ghedaen bi daghe *up* Janne den Noker, paeys derof ghemaect ter bede van Alaerd Mase, Mijns heeren vader van der Dunen (1) om 6 lb.

Van Angnieten, Jan f. Claeys dochter, ghoede, bastaerdighe, een arem wijf huut den verdronkenen (2) lande, twelke ghoet dat de bailliou dede vercopen eenen Ghiselijn Crooc, ende was verkocht om 7 lb., ende Ghiselijn hadde over sijn pine 20 s., ontfæen 6 lb.

Item, so was Alaerd de Hane berucht dat hi soude hebben ghenomen ghelt huut eens mans tassche, waerof *datten* de bailliou calengierde, ende steldene te wette van dieften, ontfæen 12 lb.

Voort so was ghejusticiert bi der Wet van Eclo een Pieter de Stichtere, van der moort, die hi dede an Janne van Praet, f. Jans, sinen swaeslijnc (3), waerof dat de justicie coste 6 lb., ende tghoet dat achter Pietren bleef, *es* ligghende onder den bailliou van Oost-buerch, van danen dat hi gheboren was, sonder dat hi hadde binnen Eclo behuwet (1) an sijn wijf 100 roeden lants, daerof sinen wive blivende de *helt*. RK B. 51—54 (1380).

WIJZIGING IN DE WVL. SCHRIJFTAAL

Op het einde der 14de E. en in het begin der 15de E. (tijden van economisch verval) onderging de Wvl. schrijftaal in het oosten, later stilaan ook in het westen gewichtige veranderingen. Enkele vreemde, hier niet-klankwettige vormen dagen op; de dialectische kenmerken, en verrassende sandhivormen uit de volkstaal worden zeldzamer,

(1) Van de abdij Ter Dunen te Veurne. — (2) Ondergespoeld. — (3) *Swaselijnc*, schoonbroeder, zwager. — (4) Door huwelijk verwerven.

de woordenschat wordt algemeener. Haast ongemerkt staan we ± 1420 (in het *oosten*); ± 1450 (in het *westen*) zelfs in min literaire teksten, voor een gewijzigde **schrijftaal** (**niét** voor een insgelijks gewijz. **spreektaal**), waarin een nieuwe, oostelijke, Brab. spelling grootendeels de speciaal Westvlaamsche heeft verdrongen.

Onder die wijzigingen noemen we hier *o. a.*:

1. het veelvuldig gebruik van het dubbel letterteeken, of wat daarvoor in de plaats treedt. **Klinkers**: *daeghe*, *zeeven*, *slooten*, *huuse*, *zuivel*, *duyvel*, enz. — **Medeklinkers**: *wettelicke*, *wercx*, *wercxs*, *werckx*, *wordt*, *uytd*, enz.;
2. de sluiting van oorspr. open lettergreep: *daechs* uit *daghes*;
3. van de syncope van intervocalische *d*: *dee* (*dede*);
4. *h* herneemt meer hare plaats: *hof*, *haselnoot*.
5. het bep. lidwoord is altijd: *de* i. pl. v. *die*.
6. in enclisis blijft de oorspr. vorm behouden: *gaffene* uit *gaf-hem* i. pl. v. *gavenae*.
7. *ghe-* vervangt *i*, *y*, *ie*, *je*: *ghedaen*, *jaerghetide*.
8. de apocope, reeds in de 13de E. voorhanden, wordt veelvuldiger, ofschoon nog zeldzamer dan in eenig andere schrijftaal: *den kooper*, *deur*, *zoon*, *heer*, n. (immer predominante) volle vormen: *ic kenne*; — *bedde*; — *sone*; — *vrauwe*; — *dinne* — *tiene*, enz.
9. Cons. *d* wordt welluidendheidshalve ingelascht: *eender(e)* (= *eenere*, *eere*), *verweerder* (= *verweerere*), enz.
10. Epenthetische *e* komt vaker voor: *datte*, *ditte*, enz.; z. n^r. 71.

39.

VERKOOPAKT UIT VEURNE (1411)

Wij Philips van Pollinchove, Wouter Snoukaert, Jacob de Boye, Jakemaert de Busschere ende Jhan Mannin, scepenen ende cuerheers van Veurnambacht, doen te wetene allen lieden, dat Colin Coppin ende Lyzebette zijn wijf camen voor ons ende gaven

BESTUURS- REGLEMENT DER STAD VEURNE (1442)

Wy, Goutier Bousse, poortbailiu... hebben **gheordineert** dese naervolghende punten:

Tallen tiden dat men tgoed van der stede verpachten zal, zoo zal de burchmeester of de *gonne* diet van der stede *weighe* verpachten zal, zegghen overluit: est zo dat

up wel ende wettelike, met halme ende met ghiften Willem Lamertine twee ghemeiten lands, *litel* min of meer, ghelast met zeven scellinghen ende tiene penninghen parisisen siaers eeuwelike rente gheldende der kerke van sijnte Martins tYpre, ligghende in de prochie van Pollinchove metgaders de **bowelijng**hen (1) ende *upgaende* houd staende anden groenen dije bezuuden, ligghende bezuuden anden houden dije, streckende *oost* ende *west* boosten an Jhans Vorhof, be-noorden an der kerke van sijnte Martins vorseid ende an Gillis 'sCuieliers land, ende zij beloofden hem tvoorseide land en houd metten laste te warandeirne naer wetten van den lande. In oordondseipen van waerheiden hebben wij scepenen ende cuerhers vorseid onse seghelen **ghehan**ghen an dese lettren. **Ghedaen** den twalefsten dach van ougstaemend, int jaer ons Heeren duust vierhondert ende *ellevene*.

CSM. 547.

enich van burchmeesters, schepenen of clerc tgoed van der stede copen wille of dat hys met yement toe es (2), dat die *up* sta ende ga uten rade van de wet, *up* zinen eed....

Item dat de here, de wet ende de clerc jaerlyx hebben zullen over (3) **huerlieden** laken, elc twintich ponden paresis ende niet meer; dewelke somme de vorseide burchmeesters **ghehouden** werden te betalene dene held (4) tSinte Martinmesse, ende dander held ter Lichtmesse in elc jaer.

Item dat de sergant van der stede int ghelike hebben zal over zijn laken tiene ponden parisic, daer*up* hij ghehouden zal wezen te copene laken vanderwaerde van zesse ende dertich scellinghen parisic of betre.

Item, de messagier, coc, de clocke temperaer (5) ende de wachter vander stede zullen elc hebben over **huerlieder** laken zesse ponden.

Item zal men bij der ghemene camere bin achte daghen naer den verniewene vander wet (6) ute gheven een scampelyoen (7) ende couleur van den lakenen, ten fine dat (8) elc zijn laken alsonaer als hij zal moghen, van gheliker couleur zal moghen (*o = eu*) copen.

(1) Nwvl. *bouweel*, *bouwelaar*, *baling*; uitgedorschen schoof. — (2) Afgesproken. — (3) Voor. — (4) Helft. — (5) Klokluid. — (6) Stadsraad. — (7) Fra. *échantillon*; staal. — (8) Opdat.

Item dat de burchmeesters
ghene nieuwe werken an de stede
ne zullen doen maken, zij en ziin
zonderlinghe van noden: die ooc
ghedaen zullen wezen bij den
wetene ende laste van den ghe-
menen gheselsceipe (1) van scei-
penen. *CvV. 240.*

Aanm. Merk op hoe, nochtans in het westen, in 1411 de vormen met *ei* en *ie-*, *je-* (= **gi-*) aan 't verdwijnen zijn, doch hoe men in 1442 *daarenboven* nieuwe elementen aantreft als: *gonne* (vroeger = *gōne*); *huerlieder* (= *haerle(i)der*); — *temperaer*, *wachter* (= *tempe-rāre...*); — *held* (= *helt*); *ziin* (= *zijn*); — *van noden*.

40.

KOOPACHT UIT IEPEREN (1412)

Wij sceipenen van der steide van Ypre doen te **weiten** allen lieden, dat Ihan van Beisselare wijnmeitere, porter in Ypre, heift **ghecoht** ende **ghecreighen** tzinen bouf ende te zijns hoirs ervelike, jeghen Jan Thomare roodvaerwēre ende Machtild zinen wive, poorters in Ypre, een huus ende eene plaetse van landeder beziden houdende teen an tandre, derve der onder ende al datter toebehoort, erdvast ende naghelvast, staende ende ligghende in de Teighelstrate an doostzide tus-

VERSLAG VAN DEN STADSONTVANGER TE IEPEREN (1462)

Ic Boudein Wijtganc, in desen tijden clerc van der tresorie van der stede van Ypre, kenne ontfaen hebbende, uter name van tresoriers van der zelve stede, van eerwerdeghen ende discreten heren mijn heren den proost, **de**ken ende convente van der kerke van zijnte Martins tYpre voorseid de somme van vijfhondert ende zestiene ponden parisisen **vlaamscher** munte uut cause van assisen, ende **ditte** over mids dat zij meer wijs ghetapt hebben binnen hueren twe jaren, de

(1) Collego.

schen den huus Lauwers de Taurre (1), die *me* sceldt (2) Meykin, an de noordzide of eene zide, ende der erve toebehorende Lyzebette Baers ende Anne Baers ghesusteren an de zuudzide of andre zide, streckende derve vercocht achterwaerd toter ryole van der steide. Ende es sculdich de vorseide plaetse van lande vercocht te hebbene ende te behoudene hare vryheid ter necessarie (3) staende zom (4) up de vorseide plaetse van lande vercocht, ende zom up derve van der vorseide Lyzebette ende Anne teeuwelijcheiden (5), betalende tvierendeel van allen den costen, die men doen zal omme **ghehaefdigh** (6) te houdene ende scone te makene de vorseide necessarie, tallen tijden dat van noden werdt teeuwelijcheiden, ende es sculdich de vuulijcheide... te weisene ghedolven in de vorseide plaetse van lande. In der welker ghedinckenessen ende verzeikertheiden hebben wij deisen chaertre gheseighelt met den ervachtighen zeigle van der vorseider steide... **Ghedaen** in tjaer ons Heren dusentich vierhondert ende *elleivene*, den VI^{sten} dagh in Maerte. *CSM.* 548.

welke expirerden te sijnte Jansmesse laestleden, dan (7) *huere* poorcie, die zy tappen moghen zonder assise, alzoo van desen Jacob de Brievere, inscrivere van wijne, tesoriers voorseid de rekenijnghe overbrocht heeft. Van der welker somme *upt* overbrijnghen ende verclaers van den zelven Jacob, ic mi uter name van tesoriers houde over wel vernoucht, der *of* quijte sceldende den voornoomden mijnen heeren ende allen anderen wient angaen mach teeuwelicheden. Orconde van mijnen handteekinne hier *up* ghemaect den twijntichten dach van oestmaent (8) int jaer duust vierhondert een ende sestich.

CSM. 808.

---

(1) Tauwere. — (2) Nwvla. *scheiden*, hoonend noemen. — (3) Noodig tot. — (4) Somme. — (5) Voor eeuwig. — (6) In goeden staat. — (7) Meer wijns... dan. — (8) Oogstmaand.

41. RENTEBRIEF UIT INGHELMUNSTER (1421)

De voogd van *Amant Cas Pieters sone* draagt een tweede rente (fra. *sourente*) over op *Willem den Scildere*. Deze tekst draagt alweer duidelijk de kenteekens van het derde (oostelijk) hoofddialect: 1. de spelling *e*, *ee*: *zeghele*, *heerscepe*; *ghegheven*; — 2. *e* uit *ā* vóór *r* + *cons.*: *ervelike*; — 3. *oe* (uitspr. *oe^o* uit *au*): *coepere*; — 4. *ue* (= *u*) uit *ô* door verkorting (Brab.): *tueten* (totten); — 5. geen vocalisèering van **gi-* tot *i*, *y*, *ie*.

Merk verder de *nieuwere* spelling op.

Jc Jan de capelle amman ende wettelic maenre mer vrouwen van Ghistele ende van Ynghelmunstre van haren heerscepe tinghelmunstre ende dat daertoe behoort. Ende wij, willem vander woestine, Jan vanden ballande, Jan de hont, heinric grisperre ende matheeus de muelemakere scepenen in voornoumder vrouwen jnt vors. heersceip doen te wetene alle den ghenen, die desen presenten wettelicken brief sullen zien of hoeren lesen, dat quam voer ons in properen persoene amant cas pieters sone met eenen vocht, die hem daer te wette ghegheven was, toechde ende seyde, dat hij hadde vercocht een eervelicke soerente van 24 groten syaers gheassingneert ende bewijst bij eenen wettelicken tsyaertere, die daer of spreckt **up** een stedekin, dat nu toebehoert lammekin de wagemakere ligghende binnen der plaetse tusschen beelen stede van gulken ende den muele straetkine, begheerde hem daerof tonteervene ende willemme den scildere sinen **coepere** daer in te eervene naer sprake ende vorwoerde. Jc Amman vors. maende scepenen vanden rechte ende wij scepenen wijsden om dies wille dat wel tonser kennesse stont, dat de kercghebode wel ende claerlike ghedaen waeren ende sonder calaenge uter kercke commen was, dat men den vors. amant **ghevrach** (1) doen soude, of hij de ghebode an hem drouch (2), ende aldaer drouch de vors. amant de kercghebode an hem metgaders sinen wettelicken vocht. Ende ter maninghe van my amman ende by vonnessen van ons scepenen so was de vors. amant by cossente van sinen wettelicken vocht wel ende wettelicke onteerft vander vors. 24 groten ervelike rente syaers, met alder wettelichede diere toebehoerde ghedaen te sine van beghinne **tueten** (3) ende ende niet min. Ende Jc amman vors. was vernoucht vanden rechte datter my

---

(1) Navraag doen. — (2) Op zich nemen. — (3) Tot den.

uter name van mer **vrauwe** ende der wet an claf (1), ende de vors. amant hilt hem vernoucht ende ghepaeyt van sinen ghelde. Ende **myds** aldien so begheerde daer willem de scildere als coepere te desere vors. ervelike soerente wettelike ghedaen te sine. Ende **Je** amman vors. eerefde ende verghijfte den vors. willem den scildere in dese vors. 24 groten ervelicke rente **syaers** om paaysivele te houdene, te heffene ende te ghebrukene hij ende siin nacommers eeuwelike ende **ervelike** evelanc stonde dat sij doen segghen haren gherechten heere dat sij sculdich sijn van doene. Omme de reden ende **bedij** (2) dat ic [amman ende] scepenen alle boven ghenoumt waren ende hebben ghesijn daer alle dese vorscreven saken ende wettelicheden ghedaen ende **vulcommen** waren, so hebben wij by eenen acoerde ende om eene eeuwelike ghedinckenesse desen wettelicken brief van toecomsten (3) ghezeghelt elc van ons met sinen zeghele ute hanghende. Dit was **ghedaen** ende al wettelicke vulcommen jnt jaer ons heeren als men screef jnt kaernasioen dusentich vier hondert ende **xxj upden viersten** dach van meye.

(Staatsarchief te Brugge, charters, fonds van Ingelmunster, oud n°. 7389, vocrloop. blauw n°. 2966).

42. HOE DE CARMELIETEN VAN BRUGGE ONDERSTEUND WERDEN (1422)

(DIALECTISCH GEKLEURD PRIVAAT STUK)

Ic, Jacop f. Jans Ghelyaerds, kenne ende lye over mi ende over alle mine naercommers, dat ic hebbe **ghegheven** ende al noch gheve in rechter aelmoesenen omme Gode mede te helpene houdene dat ghestichte ende die timmerage van der **keerke** te onser zoeter Vrouwen broeders in Brueghe, dat men heet ten Caermers, twee scellinghe grote Tornoyse tsiaers goeder **aerveliiker** renten, ende staet beset bin den ambochte ende bin der prochye van Dudzeele, **up** diverse percheelen van husen ende van lande, al zo die chaertre van der besettinghe, daer **zii** mede ghecocht waren, wel te **vullen** verclaerst ende mencioen der **of** maect, den **wilken** (4) voorseiden chaerter die prior ende dat ghemeene covent van onser zoeter

(1) Kleefde. — (2) Omdat. — (3) Over de toedracht der zaak. — (4) Nwvl. *wilk* n. *wu(t)k*; welken.

Vrouwen broeders in Brucghe hebben in haren handen ten profiite van harre **keerke** voorseit, mede te houdene staende, omme Gods dienst daer in te doene, die *wilke* voorseide chaerter spreket *up* eenen Clais f. Coolins f. Boudins, die *wilke* was miin rechte oom, *wilens* goed dat ic deelde, God hebbe ziine ziele ende alle zielen. Amen.

Ann. Em. 50, 244 (1422).

43. OP EEN KOOPDAG TE NOORD- EN ZUIDSCHOOTE (1426)

(EEN BUITENGEWOON STERK DIALECTISCH GEKLEURD STUK (III); z. n°. 18)

Wij Pauwels de Kiesere, Zeighere van Noordovere, Ruebin Daneel, France Waels, ende Jan Gheraerd, sceipenen mire vrouwe der abbedesse van Meessene in Noordscoten ende in Zuudscoten in dien tiden, doen te *weitene* allen den gonen, die deisen chartere zullen zien of horen leisen, dat Kerstoffels de Vulre (1), poortere tYpre, heift **ghecocht** ende **ghecreighen** ervelike, te zinen bouf ende te zijns hoirs (2) bouf . . . ene hofsteide met dertich **ymeite** lands, litel min of meer, met allen den catheilen diere upstaen, den vorseiden vercopers toebehorende, bede husen, scuere (3), stallen ende bomen draghende ende niet draghende, erdvast, *wertel*vast, ende naghelvast, staende ende ligghende in de prochien van Zuudscoten ende van Noordscoten, namelike bin der vierscare voornoomdt, dat es te *weitene* drie **ymeite** ende vive ende achtentich roeden lands, ligghende ter hofsteide metten **beilke** (4) boosten ende benoorden hove, tusschen der kerke van Zuudscoten land an de zuudzide, ende Jan Delscats lande an de noordzide; item twee linen (5) viere roeden ende ene halve, ligghende bewesten an de hofsteide bezuden an Clays Eyveraerds land; item bet (6) zuud der an zes **ymeiten** ene line ende vichtiene roeden met half der dilt (7), ligghende besuden an der Belle weede van Ypre, streckende van der landdilt tote der Kemmele . . . Dit was **ghedaen** int jaer ons Heren *als* men screef dusentich vierhondert ende zesse ende twintich den xxvij^{sten} dagh in weudemaend. *CSM.* 633.

(1) Voller, volder. — (2) Lat. *hæres*, erfgenaam. — (3) Uitspr. scheur. — (4) Nwvl. *bilk*, *bulk*. Beluik voor beesten, omsloten weide of park; ook hooge weide met grachten omringd. — (5) *Line* = 100 roeden. — (6) *Bet* of *bat* (= meer). — (7) Gracht, sloot; Zeeuwschvl. *dulve*.

44. SPIJSKAART VOOR OFFICIEELE FEESTMALEN

De Westvlamingen hielden van feesten en goede sier maken. Op de tafel der graven, der hertogen, der geestelijke en wereldlijke overheden, der gewone burgers en zelfs der soldaten verschenen uitgelezen gerechten. Allerhande soorten van *visch*, *vleesch*, *groenten*, *kaas*, *opgelegde eetwaren*, *pasteien*, *fruit* en *wijn* werden in groote hoeveelheid opgedischt. De spijskaart van sommige *diners* moet de nakomelingen doen watertanden. We lezen in de **Brugsche** rekeningen (1300—1460):

Visch. Item sgrauen koc ygheven ouer j *heiet* (1), die wie den graue sculdich waren omme dat hi quam van buten castelrie van Brucghe (1311).

Item Lem den visghere van varschen visghen die ghesent waren miere vrouwen van Namen (1318).

Van ij snouken ghepresenteirt mer Ghye van Latrimoilge (1391). — Van varschen vischen ende van *zwanen* den biscop van Ancherre, min here Pieter Flote ypresentert (1300).

Item van costen ghedaen in camere bi scepenen, clerken ende talemans, als men dinghede, te *mede*, te *fruite*, te *haringhe*, te *vetvische* (2), te *willox* (3), te *cabelgauwe* (4), te *merzwine* (5), te *crude* . . . (1390).

Sdonderdaghes na groten vastenavend eene bode commende van Blankenberghe met enen *merswine* scepenen ysent (1307).

Ghecocht jeghen eene scotte viij tonnen *scots zallems* (6) (1382). — Ghecocht eenen *steur* de welke ghepresenteirt was van der stede weghe den graue van Saimpol (7) (1400). — Van zekere menichte van ghesodenen stuere ende van lampreyden (8), die ghesendt was te Parijs ende tAtrecht, als onse gheduchte heere ende vrouwe van Chaerloys daer waren (1412).

Vleesch. Van Ixxiiij swine; van elken swine neghen ende dertich scelighe (1316).

Van j rende ende van vj scaeps buken (9) (1316).

Van hoenren . . . (1316). — Van xviiij kykene 4 s. 6 d. Van xij sprewen, 6 s. — Van vj gansen 4 s. gr. — Van een paer tortelduven 6 s. par. (1409). —

---

(1) Steekvisch; snoek. — (2) Vetvisch, tuimelaar. — (3) Nwvl. *wullok*; fra. escargot. — (4) Kabeljauw. — (5) Zeevarken, bruinvisch. — (6) Zalm uit Schotland. — (7) Saint-Pol. — (8) Lamprei, prik. — (9) De helft van een geslacht schaap.

Betaelt van xij gansen ende vier putooren . . . Over tien reyghers x gr. tstic: — over xxij kiekenen (1445).

Groenten. Van vleessche, van *areweten* (1) ende van alretiere dinghen dat ter kuekenen toe behorde . . . (1316).

Van crude, van loeke (2), van onyoene (3), van ereweten. Van enen hoede areweten. — Van warmoesse. (1316).

Kaas. Van sampaendchen casen (4) (1316). — Van ere (eener) waghe jnghels caes, 4 lb. par. (1336). — Van bethunsche caes (5), 10 gr. — viij roomsche casekins, 10 gr. (1472—1476). — Omme cardewaens (6) caes, 10 gr. (1480).

Pasteien en brood. Van vij viertalen coepbroots (7) 4 lb. 13 s. 4 d.

Van j^s hoede witsbroots en j^s hoed taerwyns broods 13 lb. (1316).

Van lyfcoeken (8), 34 s. (1316). — Van winnebrodt (9) . . . van noele (10) (1454).

Speerijen, fruit. Van crude daen of dat pouder ghemaect was, van confite (11), van suffrane (12) ende van sukere . . . (1336).

Van tween laden tragien (13), van malviseyen (14), van romeinen (15), van garnaetsen (16) . . . van *woestren* . . . (1407).

Doe ghecocht ij pondt cytronaets (17) . . . ; ij pondt tregyen . . . j pondt poeders . . . ende ghinghebeer (18) poeder ende saffraen (1426).

Van viere potkine van appelen van damast (19) ende andre confexie (20); xij appelen van garnaten en xxv appelen van oraengen . . . (1409).

Wijn. Ghegheuen van maluissee ende van ypocrase (21) te diuerschen stonden ghedronken jn scepen camere . . . (1442). — Van assise van j vate roeds wyns van Gasscoingen, dat scepenen dronken jn desen zomere . . . (1305). — Eene tonne spaensch wyns houdende 48 stoop . . . (1407).

Legerkost. Van j viertale areweten 30 s. par. — Van j viertale zouts, 10 s. Van iiij casen, 51 s. 2 d. Van loke ende enyune, 8 s. Van xiiij stope mostaerds, 38 s. Van xx stope eysyns, 33 s. 4 d. Van j stope veryus (22), 16 s. 8 d. Van ij tonnen biers 42 s. 6 d.

(1) Nwvl. *erweel*, *eerwete*; erwt. — (2) Look. — (3) Ajuin. — (4) Van Champagne. — (5) Van Bethune. — (6) Van Cordova (Spanje). — (7) Brood voor den verkoop bestemd. — (8) Nwvl. lijfkoek, zoetekoek. — (9) Beschuit. — (10) Kaneelwafeltje. — (11) Al wat met suiker ingelegd is; konfijt. — (12) Saffraan. — (13) Suikergoed; bonbons. — (14) Zoete wijn uit Morea. — (15) Zoete *Grieksche* wijn uit Morea. — (16) Spijs of drank uit granaatappels bereid. — (17) Sap van citroenen. — (18) Gember. — (19) Damascus. — (20) Met suiker toebeide artsenij. — (21) Morgenwijn. — (22) Fra. *verjus*, verjuis.

Van xx kiekenen . . . Van x gansen. Van ij scaeps buken . . . Van xxv scotscher salme 26 lb. Van j vate wyns van Gasscoenyen . . . Van ij vaten wits wyns ende j vat roods wyns . . . (1310).

Inv. 4, 433—443.

45. MOORDPOGING TE EEKLOO (1431)

Uit een getuigenverhoor voor de vierschaar van Eekloo blijkt: 1. dat Willem Minne, stedehouder van den baljuw te Eekloo tot bloedens toe gekwetst werd door zekeren Victor van der Wedaghe, dien hij wilde gevangen nemen; 2. dat begin October Willem Minne twist kreeg met Victors vader, Jan van der Wedaghe, toen ze van een banket kwamen, en dat hij een messteek ontving boven op het hoofd en een kwetsuur in de lip; 3. dat Jan gestoken had oordeelende in staat van wettige zelfverdediging te zijn; 4. dat de heemeester de wonde erg bevonden had. — Erg dialectisch gekleurd stuk. —

1. Eerst **Willem Minne** zeyde ende beclaechde dat hy stedehouder zynde vanden bailliu, willen vanghende Victor vander Wedaghe Jans zone, was daar ghebloelaet (1) van hem zonder verdiente (2) ofte cause.

2. Item boven dezen tzondaechs naer Bamesse ter maeltyd van Daneel Bartolmeeus zone van zinen eersten scependomme, beede Jan en Willem daer hetende, ende in goeden paise zittende ende scheedende vander vorseide maeltyd, de vorseide Willem ghinc zitten voer den helme (3) staende by der vischbane, ende Jan vander Wedaghe stondt anden vischbanken daer Jan ghinc te vleeschhuse waert, ende Willem meenende vleesch te coopene trac te vleeschhuze waert, vant Janne vander Wedaghe staende in zinen wech, die hem aen sprac ende zeyde: "Zyt ghy daer? ghy zyt een valsch verrader.,, Willem meenende hem te ontgane, daer Jan up hem stac iij of v steken met eenen messe, dat hy hem quetsede grievelike dat hy der af heift gheweest naerder der doot dan der live; twelcke Jan hem dede onverschult (4) ende onverdient also hy zeyde.

Item hadde een wonde in zine lyppe ende eene boven zine *luchter* (5) hoghe dat hy lach xxj daghen zonder *lucht* (6) van zinen hoghe te commene, dore den cop van den hoofde ghesteken dat, hy hopen

(1) Tot bloedens toe gekwetst. — (2) Verdienste, reden. — (3) Winkel met uithangbord. — (4) Zonder schuld te hebben. — (5) Linker oog. — (6) Licht, Nwvla. *lucht*.

drouch wel bet (1) dan ix weken, dannof iiij weken te bedde ligghende ende groten oost (2) der over ghehadt ende der ute zinen luchteren hoghe lettelt ziet ofte niet by toedoene vander vorseide quetsuere, danof hy ghegheven heeft den meester, van heelene, v lib. groten.

3. De vorseide **Jan** verantwoorde dat dat niet en was, maer de vorseide Jan gaende zinen wech vanden vischbanken, meenende thuuswaert te gane, de vorseide Willem quam achter Janne ende zeyde: "Jan, alst u ghelieven zal, zult ghyt mi beteren tghuend dat ghy ende u kindt my mesdaen hebt?, vele ende diversche woorden hem ghevende, daer hem Jan ghaerne ontghaen hadde, twelcke hy niet ghedaen en conste, de vorseide Willem en slouch hem in zyn handt, ghy *zullet* becopen, met vele andere woorden die oribelic waren, daer hy Willem trac zyn mes ende (hij, Jan) zeyde: "ghy zyt een valsch verrader," dander zegghende: „Ghy liechter omme," ende mids dien kennende (= bekennende) dat hine ghequetst hadde *up* zyn verweeren en by nood weere.

4. **Meester** Cornelis Tollin, **surgien** (3), oorconde by zinen eede, dat hy heeft ghenezen ende in **cueren** (4) ghehadt den vorseiden Willem Minne, dien hy ghenesen heeft twee wonden, te wetene, deene in de **luppe** (5), dander boven der *luchter* hoghe dore den cop, dannof hy hem hadde neghen weken in **kueren** ofte meer, ende haddene xxj daghen zonder zien metter luchter hoghe, ende was in vreezen van zinen live, ende zoude bet houden (6) dat hy vermynct zal bliven metter luchter hoghe, dan hy der ute zien zal, ende heeft der of ghehadt 5 lb. gr. vlaemscher munte.

Geschiedenis van Eekloo, 2, 535—544.

46. DUINKERKE ERKENT HET MAGISTRAAT VAN DIXMUIDE ALS HAAR WETTELIJK HOOFD (1438)

Wy, burghemeester ende sceipen vander stede van Dunkerke doen te weitene allen lieden, ute dien dat questie ende geschil ghereesen es tusschen burghmeester ende sceipenen vander stede van Dixmude onzen wetteliken hoofde, of een zide, ende ons leiden,

(1) Meer. — (2) Nwvla. *oost* (eng. *ease*) verlichting, baat. — (3) Fra. *chirurgien*; heelmeester. — (4) Fra. *cure*; verzorging. — (5) Lip; verg. echter Nwvl. *lucht*, *begunnen*, *tukken*, *tummersen* met *u* uit *i*. — (6) En zou eer gelooven dat.... dan dat....

of andre zide; sprutende ute veursten (1) by (2) ons genomen *up* een beroup voor ons ghedaen by (2) Pieter Leyburghs in ostayen (3) tusschen maninghe ende vonnesse, in versmaetheiden ende vermindertheiden van den wetteliken hoofde ende resoorte aen de vorseide (4) van Dixmude mocht ghedaen ziin, van den welken wy ons geexcuseert ende gheonsculdeghet hebben, te meer stonden voor hemlieden in hare camere te Dixmude, zegghende *wes* (5) daer ghedaen was, emer (6) en ware ghedaen in vermindertheiden noch versmaetheiden van den wetteliken ressoorte.

Ende meeneghe handelinghe ende sprake (7) daer *up* ghehouden zynde, omme alle minne ende vrientscepe te voedene ende ome te scuvene alle costen, moeyten ende ghevolghen, die van den vorseide questie zouden moghen comen . . . dat (8) wy, burghmeester ende viere van onze scepen up den dach van heiden comen (9) ziin voor de vorseide burghmeesters ende scepenen in hare camere te Dixmude, ende aldaer ghezeit alle goede lieden ende by eede ghehouden, dat de veursten daer ute de questie ende tghescil ghespruut ende ghereesen es, wy niet en namen noch meenden te nemen in cleenheiden, vermindertheiden of versmaetheiden van hemleiden als onzen wetteliken hoofde . . ., ende voort wy, die altoos willen zyn obedient ende onderdanich onzen wetteliken hoofde, ende al doen dat goede lieden zyn sculdigh van doene hare wettelike hoofde in reidenen ende rechte; hebben beloofd ende beloven by dezen onzen lettren over (10) ons ende over onze naercommers sceipenen in de vorseide stede van Dunkerke, nemmermeer vuerst te nemene van wetteliken beroupe, die men voor ons in vierescaren nemen, maken of beroupen zal . . . In kennessen der waerheiden hebben wy deze presente lettren ghezeighelt metten zeigle van zaken der vorseide stede van Dunkerke uuthanghende.

Ghegheiven ende ghemaect up ten viere ende twintichsten dach in septembre int jaer ons Here dusentich viere hondert achte ende dertich.

CvDixm. 1, 376—379.

Aanm. Hieruit evenals uit de twee volgende stukken blijkt hoe langzaam de nieuwe invloed der schrijftaal in het verre westen zich deed gelden; zie n°. 48.

---

(1) Ags. *first*, uitstel. — (2) Door. — (3) Ofra. *ostage*; in zake gijzelaarschap. — (4) Magistraten. — (5) Wat. — (6) Immer, ooit. — (7) Gesprek. — (8) (Doen te weitene) dat wij. — (9) Gekomen. — (10) Voor.

47. EEN PROCES TE DIXMUIDE (1440)

CHRISTIAEN WAYE TEGEN DEN REWAERT (1) ENDE BAILLIU
VAN DIXMUDE (OPSCHRIFT VAN HET DOSSIER)

Christiaan Waye, poorter van Brugge, doch naar Dixmuide gevlucht eischte voor de vierschaar dezer stad, dat de erfenisgoederen van zekere Katrien, die toekwamen aan zijne echtgenootte Elisabeth, moei en eenige erfigename van Katrien, hem zouden teruggegeven worden, ofschoon de baljuw van Dixmuide deze goederen reeds aangeslagen en verkocht had, onder voorwendsel dat Katrien een natuurlijk kind geweest was (hetgeen valsch bevonden werd). De baljuw had daarop verklaard, dat de ware beweegreden het feit geweest was, dat Christiaan eertijds in een opstand te Brugge betrokken geweest was, en dat hij daarom te Dixmuide gevangen had gezeten en dat zijn goederen verbeurd verklaard waren. Het bleek echter dat andere opstandelingen hun goederen mochten behouden. De baljuw eischte thans dat de vierschaar uitspraak deed.

Ende wy (rechters) hier hierup ghemaent biden (2) voorseiden bailliu vanden rechte, ghynghe ghemaent in onze camere, bespraken ons daraf; ende weder vutcommende up onzen banc, en warens niet zo vroet noch zo vast, wy en namens (3) eene veurst; ende ten eersten dinghe (4) daer naer eene andere veurst.

Ende up den dach van heden dat vierscare weder ghebannen (5) was van poorters ghedynghen ende ons de bailliu maende veurst, wy zeiden:

"Bailliu, wy en zyns niet zo vroet noch zo vast omme een goed vonnesse daerof te gheue, wy en nemens onze veurst ende beleede (6) tonzen wetteliken hoofde (7) voor onze heeren scepenen vander stede van Brugghe, daer men goede vonnessen wylt,.

Twelke beleed, harde eerweerdighe ende voorzienighe heeren (van Brugge), wij u verzenden in der zeluen voornemen ende manieren dat voor ons ghedynghet ende ghehandelt heeft ghesyn, biddende met behoorliker reverencien, dat u ghelieve een goed vonnesse daerup te termineren, ende ons dat wederomme te zendenen tuwen aysementen. Ende ghelieve u eenighe zaken die wy vermoghen, daer toe wilt ons altoos bereet met goeder herten. Dat kent God, die u, harde eerweerdighe ende voorzienighe heeren, zalichlic bewaren wille.

(1) *Fra. regard*; opzichter. — (2) Door. — (3) Stelden daarover een *uitstel* voor. — (4) Proces. — (5) Vergaderd. — (6) Raadpleging. — (7) Hooger gerechtelijk gezag.

Ghescreven den 27sten dach jn mey M.iii^e ende veertich.

Voort ons es wel kenlyc dat de rewaert (= ruwaard) ende bailliu van Dixmude tanderen tyden voor ons jn camere kendden dat zy hand *gheslegghen* hadden an de voorseide verstervenesse als stragiers-goed (1), ende zeiden dat de voorseide Kateline bastaerde was.

Es ons ooc wel kenlyc dat Cristiaen Waye bi goeden certificacien bezeghelt onder zeghel autentyc ons dede bliken, dat de voorseide Kateline ghetrauwet kint was commende van *ghemelden* (2) bedde, ende Lysbette moeye vander voorseider Katelinen.

Ende voort es ons wel kenlyc dat de voornoemde Cristiaen ten tyden dat de voorseide Kateline ouerleed van deser weerelt, hier gheuanghen lach, ende gheuanghen was bi laste van den capitain van deser stede als ouerhoorich (3) wesende onsen gheduchten heere.

Adres: Den eerweerdighen ende voorzienighen heeren, onzen harden lieven ende weerden heeren ende hooft in wetten, buerchmeesteren ende scepenen van der stede van Brugge.

Daaronder staat: Dixmude. Ouerbrocht den eersten wedemaent a^o XL. Present: Broloos Willem, Reyngher, Calle, Wagenare.
CvDixm. 385—388 (1440).

Aanm. Te Dixmude komen de kenmerkende elementen van de taal geschreven in de Yzervallei en in Fransch-Vlaanderen (nog waarneembaar in een tekst van 1401; *CSM* 509: *aervelike*, (hi) *stoet*, *steide*, *waerheide*, enz. met predominante *ei*) nog zelden voor.

48.

VERSLAG OVER DE OPBRENGST DER ACCIJNSEN TE BELLE (FR.-VL., 1457)

Allen den *ghonen*, die dese presents lettren zullen zien jof hoo-ren leizen, Voochd, scepenen ende raed van der stede van Belle salut: met kennessen der waer-

VERSLAG VAN DEN CONTROLEUR DER ACCIJNSEN TE BELLE (1471)

Verslag over de rekeningen van den stadsontvanger ingebracht bij de rekenkamer van Karel den Stoute te Rijsel.

Allen den *gonnen*, die dese pre-

(1) Onbeheerd goed. — (2) Melden, huwen. — (3) Weerspannig, in opstand.

heid doen te *weitene* tallen lieden ende zonderlinghe eerwaardighe ende zeere discreten heeren, mynheere van der rekenynghe ons geduchts heeren ende prince residencie doende in zyne camere te Rissele, dat wy ten versoucke ende begheerte van Jacob Beunen, onse poorter, nu ter tyd ontfangere van Belle, ute name van onsen ghenadighen heere ende prince Mynheere van Charollois, hebben overghezien thincommen van den assyzen van wyne, van biere ende van den communen assijzen van der vóórscreve stede, die begonsten den eersten dach van Lauwe int jaer vive ende *vichtich* tote den laetsten daghe van december int jaer zesse ende *vichtich*, in de welcke assyzen onse voorseyde ghenadighe heere van Charollois heft te zine eyghen proffyte terde, de weleke beliepen: eerst dassize van wyne, de somme van vier hondert een ende veertich ponden, *elver* scellinghen twee halleve parisis Vlaemsche munte; item dassize van den bieren, *duyst* drie hondert vive ende zestich ponden zes penninghen parisis. Item de commune assyzen drie hondert zesse ende zeventich ponden parisis, al ghelycke munte, twelek wy in deser wys certiffieren ende oordonden, hebben voort naer deser, te ziner bede ende versouck, ghe-

sente lettren zullen zien of hooren lesen, ende zonderlinghe harde eerwaardighe ende zeer wyse heeren, myne heeren van der camere van der rekenynghe ons harde gheduchte heeren ende princen.... by vooght, scepenen ende raed van der stede van Belle, salut. Doen te wetene dat wy *up* den dach van *hedent*.... te verzoucke van Lodewic van den Heede ghecommitteert ten ontfanghe van Belle, overghesien ende ghevisenteert hebben de pappieren ende rekeninghen van der voorzeyde stede.... Wy certiffieren: eerst de wyn assize dat *zoe* beliep binder zelver tyde ter somme van vier hondert zeven en veertich pond, dertien scellinghen, acht penninghen halvinc.... Item certiffieeren voort dat uit Belhoud waren ghevelt ende verkocht twintich eecken onder groote ende cleene bi kerekgheden ende metten kerskinne voor elc bleven ten uitgane van den zelven kerskinne, Gillis den Camerline omme de somme van drie pond twee scellinghen zes penninghen *tstick* zuvere....

Item, dat in de merins woestene waren terzelvertyde vercocht ende ghevelt drie ende veertich *eeexkins*....

Item certifficieren voort dat wy ghehoort hebben be eede,

hoort by eede alsoot behoort, Passchier Enten, timmerman, de welcke voor ons vervaen (1) heift, dat hy heift ghewrocht an de Westmeulene toebehoorende onsen voornoemden ghenadighen heere van Charollois ende daer in ghedaen eenen nieuwen asse.... ende vermaect van nieus tmeeste deel van den vier hecken en de zelve meulne een ghedeel verdeckt met berden (1427).

DB. 3, 28—30 n°. 15.

alzoot behoort, de persoonen hier naer volghende ende dat *up* twerk dat binder voornoemden tyd es ghedaen maken ande meulene van onsen voornoemden heere, ende eerst Mahieu Parysys, smit, de welcke orcont (2) ende vernyt (3) bi zynen eede, dat hy ontfaen hadde de somme van achtien scellinghen parisis van zinen sallarise van den cleenen yseren van den zelve meulene te verstalene ende te vermakene tsporeken (4) van der panne.... In orcondscepen der waerheyte, so hebben wy, voocht bovenghenomdt dese presente lettren ghedaen zeghelen metten zeghel van zaken van der voors. stede van Belle.

DB. 3, 31—33 (1471) n°. 17.

Aanm. Uit beide akten blijkt dat de boven vermelde kenschetsende trekken (n°, 18, 25) te Belle in 1457 nog zelden, en in 1471 in 't geheel niet meer voorkomen, terwijl zij verder te Duinkerke, te Zuidschote, te Dixmude en elders nog talrijk zullen voorkomen.

49. KOEZUVELRECHTEN (1465)

De baljuw van de Abdij van Winnoxbergen slaat voorloopig landgoederen aan te Teteghem, die sedert drie jaar de „*koezuvelrechten*” (boter, kaas) niet meer betaalden. —

[Hier heeft de schrijftaal haar middeleeuwsch, dialectisch karakter grootendeels afgelegd.]

Ick Andries van Bieren, Baillieu ende wettelyck maenheere in desen tyden der mannen ende heerlyheden van Eerweerdighen Prelaet ende vader in Gode mynheeren s'abts ende mynheeren van synen couvente van St. Winnocx in Berghen ende Berghambacht...

---

(1) Onder eed verklaren. — (2) Getuigt. — (3) Vernieuwt. — (4) Spar, staag.

doen te weten allen lieden, ute dien dat in sekeren tyden onlanex leeden ter clachte ende begheerte van den heere Allard van Oudenfort keyllewardre (1) in den selve clooster van Ste Winnocx opgheroupen ende inghedaghet (2) gheweest hadde . . . eene behuuse hofstede met den nombre (3) drye ende twintich ghemeten (4) lands of daer ontrent, staende ende ligghende in de prochie van Tetinghem in Berghambacht, . . . ende dit ter causa van seker achterstellen van erfvelycke kouzuvelrenten gheldende jaerlycx den kereke in den ontfanck van de kellewaerderye voorschreven t'achteren van de jaren tsestich, een ende tsestich, twee ende tsestich, te wetene hondert vier coppels (5) coezuuvels tsjaers, elcke coppel draghende een pont botere, ende twee pont caes, ofte voor elcke coppel eenen vlaemschen grooten . . . , soo ist de selve stede ende lande ter mandinghe van my Baillieu ende vonnisse van ons mannen ghewyst ware (6) in de handen van den voornoemden ontfanghers als in de name van de voorschreve kereke, omme by hemlieden de voornoemde stede ende landen te syne gheposseert (7), ontbloot, ende de profyten daer of te draghen als van *huren* propren goeden, tot ander stonde (8) ende wylen dat men wel ende volcommelyck sal hebben betaelt alle de voorschreve renten ende achterstellen soovooren mencioen maect, metsgaders den wettighen kosten daer aen clevende ghedaen, ghewijst ende ghesententieert int jaere ons Heeren dust vier hondert vive ende sestich, den achtsten daghe in wedemaent. In orconsepe der waerheyt soo hebbe ick Andries Bailliu ende wy mannen boven ghenoept dese presente letteren gheseghel met onsen seghel uuthanghende int jaer ende daghe als boven.

C. Berg. 1, 328—329 (1465).

50. KERKHERSTELLING TE MEENEN (1454—1465)

(UITTREKSEL UIT DE REKENINGEN DER STAD MEENEN)

A. Ontfaen by (9) Franse   B. Oëntfan'hen deur Swoeten
Hooft ende Rugger (10) den Conte,   Oeofd en Rosjeez de Conte van
van dat zy vercochten Alaerd   dasē verkocht èen an Alaaort

(1) Uit *kellerwarre*, keldermeester. — (2) Gedaagd. — (3) In getal. — (4) $\frac{1}{4}$ bunder (= gemet); thans 300 roeden. — (5) Maat voor droge waren, het *dubbel* van een vierendeel. — (6) Het bezittingsrecht toewijzen. — (7) Gheposseert. — (8) Tottertijd. (9) Door. — (10) Rogier; fra. Roger.

Provoost t'cruus dat op de kercke stont, met j *lettel* ander ysere, twelcke cruus wouch metten voors. anderen ysere 477 lb.

Betaelt Janne Teurleure van 6 dagen zavel te delvene ende te voerene jn de kercke om te hooghene (1) als men dit pavement leyde....

Item betaelt Jan Billet, ghezeit Falloot, steenhouwere van *grese* ter cause dat hy nam (2) te reparerene ende te *hauwene* tsoubasement ende al tgreesteen, dat vervrocht ende vermetst es an de husie (3) van den hooghen coore.

Betaelt Jan Maelstaf ende Stevin de Capmakere van den torrekinne te makene daer twyngeron scelleken (4) jn hanet.

Item betaelt meester Jan van der Linde, scaelyedeckere, van den torrekin af te doene ende te ontdeckene dat up den *buec* (5) van der kercke stont, daer de gheerweschelle (6) jn hinc.

Betaelt Jan de Metsere ende Pieter Verweinde, elc eenen dach onder den torre, daer tpavement up te broken was,....

Betaelt om te nemene tfondement van den torre te legghene ende den hooghen choor te langhene (7).

Item betaelt Wauter Patin, ter

Provoest tkruüz dad **öb** de kerkē stoēnd mēt andr'iēzēr; tkruüz mē dad andr'iēzer wo^{oe}ch 477 lb.

Betaaold an Zjanē Tērleurē oem zēz daog'n zaovel te dēv'n èn te voer'n en de kērke oēm t'oeogen, aaonzē tpavemēnd leid'n.

Oeok betaaold an Zjan'h Biljēt mē ziēn lapnaome Faloe^{ot} stee^{en}-ower van grus, oēmdat'n tsoe-basēmēt chērēpareerd eet èn ol tardun gēkapt ta fērvrocht èn vermētst ès an d'euzje van toe^{och}koe^{or}.

Betaaold an Jan (of Zjan'h) Maaolstaf èn Stēv'n de kapmaoker oēm 'torēke te maok'n.

Oeok betaaold an mee^{ester} Jan van der Lēnde skaliedēker oēm 'toreke of te doen èn t'ontēk'n, dad **öp** tskep fan de kērke stoēt, wao datē skēle en iēnk (oēnk)...

Betaaold an Zjan'h (of Jan) de mētser èn an Pee Verweinde èlk nē dag oēnder tore, wao da tpavemēt öpchebrok'n was.

Betaaold oēmdat'n öpēm gepakt eet tfoēndemēt fañ tore te lēg'n èn toe^{ogekoe}or te lañ'h (of te mee^{ez}'n).

Oeok betaaold an Wotēr Patiën

(1) Ophoogen. — (2) Aannam. — (3) Nwvl. euzie; fra. égout. — (4) Fra. vigneron, cabaretier; dus het kloksken dat 's avonds de herbergiers verwittigt. — (5) De beuk, 't schip. — (6) Klok om de geestelijken tot den dienst te roepen. — (7) Nwvl. *langen*, verlengen.

causen van hondert drie *duust* ende zes hondert quareelsteenen, ghenomen op den boort van der Leye,.... de welcke steenen an den *muer* van sente Jans capelle te draghene....

Betaelt Roelkin Rooze, van dat hy 3 ghespannen jn dede als teruus gherecht (1) was, ende bant (2) eenen kepere, *die* de *blexeme ontwee* ghetrocken hadde.

Betaelt van een vierendeel rood wyns jn den Helme, omme de outaeren mede te wiedene (3) ende te wasschene....

Item betaelt Braem Joorys, scrynwerckere, van dat hy ghenomen heeft te makene stapeel, met den steeghere (4) omme den priestere te haelne seborie (5) uten sacramentshuse, met scaep-raden ende met sloten....

Item betaelt Braem Jooris, van dat hy ghelevert heeft tsta-peel daer op dat de priestre staet, als hij de *euwangelie* zinct...

An Antheunis Cocle, timmerman, ter causen dat hy het crucifix met twee beelden up ghewonden (6) heeft, staende boven de choordeure deser kercke...

Betaelt Maere Aernout, van dat hy die houten bancken maecte jn de kercke van berderen, ende van *standviken* (7) te stellene voor sente Cateline...

vōe oenderd en drie duust kareeelsteeen dat'n gepakt eet öb'm boeort van de Leye...., wök'n steeen ie moeeste draog'n ande meur van Sènt Jans kapèle.

Betaaold an Roel Roeze oëm-dat'n twee karevoer'n en dee, as tkrus cherècht wierd, en ie boend ne keper die d'n bleksem en twee'n getrok'n ade.

Betaaold oem ë vierendee'l roe wiën ut'n elme oëm' dowtaore mee te wieën en te wask'n.

Oeok betaaold an Zjorze Braaom, skriënwerker van dat'n öp em gepakt eet 'n staaontsje mèt ët trapke te maoken, oëmdat 'n priestre zoe keun de seborie jaoln uut tsakramentuüz mē skapraën en mē slot'n.

Oeok betaaold an Braaom Zjorze oem tstaontsje gelever(t) teen, wao da te priester öp staaot, oet'n tevagelie ziënkt.

An Antheunis Cocle, tèmmerman, oemdat'n tkruüz mē twee beeld'n öpchewon'h'n eet, oët boven de koeordeure stoënt.

Betaaold an Maaort'n Aaornoët, oëmdat'n doët'n bank'n gemäkt eet fan bèrd'n, en stantfiëkën gëzèt vōe de kërke van sente Katliëne.

(1) Recht zetten. — (2) Bond. — (3) Wijden. — (4) Verhoog, trede. — (5) Ciborie (hostiekelk). — (6) Omhoog winden. — (7) Nwvl. *standfijke*; stijl, paal.

Betaelt Guilbeert Raeuwele, costre van Meenine, van dat hy gheschreven, vernieut, ende *ghe-meest* (1) heeft eenen ouden misseel....

Item betaelt Christiaen, de handschoemaker, van 6 lederen riemen, daarmede dat de priesters hemlieden gorden als zy *gheerwen* (2)....

HdM. 4, 544—570.

Betaaold an Zjylber Rowle, kost'r va *Meeⁿ* (of *Mee^ende*) oemdat'n geskreven, verniewd en gemee^est eet nen oēd'n miēsel.

Oe^ok betaaold an Krestjaⁿ, den a(n)s^okoemaokere, vō^e zēs leer'n riem'n, womee da te priesters öndrē oēm^gord'n az önder gree^e-doen.

Aanm. A. Het **Mvl.** van Meenen behoort blijkbaar tot het derde hoofddialect, en komt nagenoeg met het Kortrijksch Mvl. overeen; z. n^r. 38, 7.

B. Het **moderne** dialect benadert meestal het moderne Kortrijksche. Opmerking verdienen echter de volgende feiten:

1. *ā* wordt *o* vóór *l*: *ol* (al); — daaruit *oet* (= als het); *oet'n* (= als hij).
  2. *ā* en *ā* worden altijd *ao*: *betaaold*, *maoker*; *staaot*; doch *pavement* (fra.).
  3. *ě* + gedekte *l* wordt **nooit** *ā*: *elc*, *elm*, *skèle*.
  4. *u* vóór *nd* en *m* wordt *oē*, niét voor *-nt*: *oēndert*, *foēndament*; — *oēntfan'hen*; — *oēmdat*. — Verder *öp*.
  5. Oorspr. *sk* blijft *sk* in in- en anlaut: *wasken*, *geskreven*.
  6. Apocope is *zeldzaam*: *keun* (= kunnen), *vō^e* (= voor).
  7. Verkorting komt voor in: *gemākt*. —
- Merkwaardig is *önder*, elders *ölder* (hun); — syncope van *l* vóór *v*, *k*: *dēven* (delven); *wōk* (welk).

51. KERKREKENING VAN GULLEGEM BIJ KORTRIJK (1470)

Dontfane:

Wouter vanden Hamme, over de kinderen Ihans sBrunen, up i *stic* lants ligghende ande oostzijde vanden lande, 8 s.

Item ontfaen hutē beekine (3) mids den cleenen keerssen binnen den voors. jaere, 7 p. 6 s. 9 d.

(1) *Mee(r)sen*, vermeederen; Nwvl. *meezen* = *mie^ezen*; ook N.-B.; verg. *verdiēsen*, *verclaēsen*. — (2) Bereiden; verg. *gerwekamere*: *sacristie*. — (3) *Offerschaal*.

Item ontfaen goede Vrindaghe van *crupene* (1) . . . Item ontfaen vanden gherse, dat up tkeerchhof stont van Beelkin, sheer Berthelmeeus joncwijf, 52 s. 6 d.

Eerst ontfaen van broode, van coorne int vat, van coorne in de schoven, van boonen, van *aerweten* (2), dat voor Onser Vrouwen ende voor sente Amants (3) incommen es binnen voors. jaere, mids zekeren ghelde, dat ghegheven was te hulpen zinen outaerleede, voor *al* 10 p., 14 s., 7 d.

Item ontfaen van vleesche, van kyecken, van lammeren, van verckinen . . . 8 p., 15 s. 4 d.

Item ontfaen van boteren (*o = eu*), van eyeren, van caze, 5 p., 16 s., 8 d.

Item ontfaen van peeren, van applen, rapen, midsgaders den applen die up tkeerchhof stonden, 48 s., 6 d.

Item ontfaen vanden sepulture van Ysabeele van Steelant, van dat *zoe* in de kercke begraven leit, 6 p. Item noch vande zelve Ysabeele, van haeren testamente ende *pelre* (4), mids eenre keerse, die *huer* hoir cochte jeghen de keerce t'huutvaert, voor *al*, 24 s.

Item ontfaen van Joosse vanden Broele, costre, van den houte, *walmacken* (5), *plovijtssen* (6), *nutssaerts*, die ghemaect waren up tkeerckhof van den *snouckelinghe* (7) vanden boomen, 41 s.

Item van Wouter Noppen van *spaenderen*, 6 d.

Item van 266 plovijtssen, die quamen vanden toppen vanden boomen in Meewels vanden Steenkiste *busch* . . .

Duutgheven:

Item betaelt Gheeraert de Wachter van dat hy maecte nieu voeten ande candelaeers ende an stappel . . . 8 s.

Item betaelt Lauwreins de Graet van 4 ijserkins, mids den naghelen omme sent Amants outaer ende tweerc mede te *hachtene* (8) an onse Vrouwen cordue', al. 6 s., 6 d.

Item betaelt Boudin vanden Dale vander keercken *lochtinc* (9) te luekene (*ue = u*), ende van den houte te makene ende te *snouckene* (10), dat *upt* keerckhof stont, voor 32 s.

---

(1) Naar het kruis kruipen om het te kussen. — (2) *Erwt, erweet*. — (3) St. Amandskerke. — (4) Baarkleed; Nwvl. pelder. — (5) Bussel van dikke takken, kepers. — (6) Misschien *poten*. — (7) Nwvl. *snoekeling*; snoetsel. — (8) Hechten. — (9) Nwvl. *lochtinc*; open plaats voor of achter de kerk. — (10) Nwvl. *snoeken*; Snoelen.

Item vanden *peerschen* (1) ende *wissen* (2) daermede de *luke* (*ue* = *ū*) voorseid, ende thout, dat up tkeerchhof viel, ghebonden was, 6 s.

Item betaelt van 400 *huwelen* (3) te Chinxene, 7 s., 6 d. — Item betaelt van den wine te Paesschen, omme de lyeden die te sacramente ghinghen, boven den wine die tgoet te Wijnckeke schuldich es, 6 s., 8 d. *Meng.* 17—23.

52. EEN HUISHUURKWESTIE TE BRUGGE (1472)

Alleszins belangrijk is het verslag opgesteld tijdens een langdurig proces aangelegd den 14 Sept. 1471 door *Gheleyn de Saintgenois* wonende op 't Oostproostsche te Brugge in het huurhuis „*Ten Zwaerdeken*” in de Stuijzandstraat tegen den eigenaar *Jacop uten Poele*, om dezen te dwingen hem een gemak (aysement) te laten gebruiken, dat hij van hem gehuurd had. — Dit verslag vaak in **echt Brugsche taal** opgesteld gunt ons tevens een kijk op de gebruiken en de *volkszedes* uit dien tijd, alsook op de proceduur van de Mwvl. boetstraffelijke rechtbank.

Ghelein, de huurder, had 14 Sept. 1471 het pleit gewonnen tegen *Jacop*, die desniettegenstaande halsstarrig het gebruik van zijn vertrek bleef weigeren en zelfs doodsb bedreigingen uitsprak. Zulks blijkt uit een getuigenverhoor bijgewoond door de *Redenaers* (fra. *reneurs*), rechtsmandatarissen van den proost van de kerk van St. Donaas.

Ferieboek (4) fol. cv v^o: "Informacie ghehoord den xxv^{sten} dach van October 1471 present Clais Marteel ende Jan van Boneem, f. Anthonis, als redenaers, omme te wetene of *Jacop uten Poele* ghedaen heeft jeghens tvonnesse van redenaers."

Jacob Fane (1ste getuige), wonende ten Proosschen, zeide bij eede, dat hij hoorde dat *Ghelein de Saintgenois* zeide tot *Jacop uten Poele*: "Jacop, onderhoudet tvonnesse vanden heeren de redenaers." Ende doe antwoordde *Jacop*: "Ic en houder niet of, ende rumet thuus, of we zullen noch tzollen (5) deen over dandere."

Jan van Lonnen (2de getuige) zeide bij eede, naer zijnen besten onthoude, dat *Jacop* zeide toot *Ghelein* onder andere worden: "Ic en houde vanden vonnesse niet, ende van uwen woorden ende

---

(1) Fra. *perche*, roede; Nwvl. *pertse*. — (2) Teen, wijm; Nwvl. *wis(ch)*. — (3) Ouwel, hostie; Nwvl. ook *nuwel*. — (4) Boekhoudend proces-verbaal van de zittingen der Kamer. — (5) Ofra. *soler*; met den kolfbal spelen; hier: aan 't vechten geraken.

brabbellinge (1): ic en hebber niet mede te doene. Ic zal noch hu lijf hebben of ghij tmijne."

Jacob Waghon (3de getuige) zeide bij eede, dat hij hoorde Jacop, lijdende (2) voor zijn duere, zeide toot Ghelein: "Ghelein ghij zult hu onder draghen (3), of ic zal hu lijf hebben, of ghij tmijne."

Hierop besliste de baljuw van den Proost met twee redenaers een bezoek ter plaatse te brengen om van Jacop de geëischte toestemming af te dwingen:

De bailliu maende redenaers vanden rechte, ende naer (= na) zekere veurstende ende uutstellen was ghewijst, dat de bailliu met twee redenaers zoude trecken ter plaetsen ende doen tvonnesse van redenaers vulcommen (4).

Doch ondertusschen was ook de zuster van Gheleyn, weduwe van Staessin van den Wyngaerde in het geschil betrokken, doordat zij en hare jonge dienstbode, *Jhane Andries*, de *echtgenoot* van Jacop uten Poele met smaadwoorden hadden bejegend, zooals thans blijkt uit het kort proces-verbaal der redenaers, die Jhane Andries dagvaardden om rekenschap te geven:

Ferieboek fol. cxij: Actum xxj in December a^o 1471 coram Horneweder, Luts, Marteel. — Oostproossche, per Jacop uten Poele.

Jhane Andries, ter cause van dat *zoe gheroupen* zoude hebben *up* (5) svoors. Jacop uten Poele wijf, zonder cause of redene: "Waer es dese quade hoere of scijte (6)", omme die woorden upwaert te bringhene (7), of danof reparacie te doene ter ordinancie van redenaers.

De voors. Jhane ontkende de worden, ende hiesch den heesch over te hebbene (8) in ghescrijften, omme daerup te antwoorden ten eersten dinghedaghe naer midwintere. — tWelke *huer* also gheconsenterd was.

Wat meer is op 18 Januari 1472 dient Jacop de verdediging in van zijn alleszins deftige vrouw, en wettigt het feit dat hij Jhane heeft doen gevangen nemen:

Ferieboek, fol. cxij v^o: Actum xvij in Lauwe, 1472.

Voor Ulieden wijse ende voorziene heeren mijne heeren die redenaers zijt mijns heeren sProosts van Sinte Donaes.

Zo gheeft over in rechten verclaerse van heessche Jacop uten

---

(1) Onzin, wartaal; gebrabbel. — (2) *Liden* = voorbijgaan. — (3) Onderdoen, buigen. — (4) Feitelijk doen uitvoeren. — (5) Tegen. — (6) Vuile, onreine vrouw. — (7) Goeddoen, bewijzen. — (8) Afschrift hebben van de klacht.

Poele, dat al claer ende waer es, dat hij es een goed, eerbaer ende notabel man ende ooc daer voren wel bekend binder stede van Brughe; ende ooc dat hij *heeft* ghetrauwet eene goede, notable joncfre van goeder famen ende name, ende niet anders wetende dan *zoe* al huer daghen ghezijn *heeft* een wijf van heeren (1), *huer* zelven huer oyt (2) zoetelicke ende tamelicke (3) met *hueren* man in huwelicke ghedreghen *heeft* ende noch doet, ende zo langhe dat *zoe* den zelven Jacop hueren man ghedreghen *heeft* x kindren.

Nietjeghenstaende het *heeft* ghelieft onlancx leden eene Jhane Andries, wonende metter (4) weduwe vanden Wijngaerde, te commene binden belokene (5) van den voors. Jacop, daer hij woendt, ende aldaer ute gheroupen injureghelike ende openbaerlicke, hoghe ende overluud, up svoors. Jacops wijf: "Waer es dese quade, *gheluwe*, leelicke scijtte" ten twee of ten drien waerfsten.

Ende dat meer ende aergher es, zo es commen, in confortante (6) vander voors. Jhane, de voors. weduwe ende *heeft* ghecommen ligghen te Ghelein, huers broeders, teenre veinster (7), ende *heeft* aldaer der voors. Jacops wijf ghevlouct (8), gherampt (9) ende vele injurien *thuërwaert* ghesproken. — tWelke es wel te bemoedene (10) dat tvoors. Jhanekin de worden niet ghesproken zoude hebben, het ne hadde ghezijn bi toe doene van der voors. weduwe.

Biden welken de voors. Jacop de voors. Jhane *heeft* ghedaen vanghen, ende dat omme dieswille, dat *zoe* de zelve woorden approberen (11) zouden ende goed doen.

Op deze aanklacht nu van Jacop antwoordde in de volgende zitting Jhane Andries, dat de echtgenoot van Jacop zekeren dag een dochterken van de weduwe Van den Wijngaerde, uitgezonden om het huurhuis te bewaken, zoo erg had afgedreigd, dat het onnoozele kind zat te weenen. Wanneer nu de dienstbode Jhane op last van hare meesteres naar het kind ging zien, en het in dien toestand aantrof, had zij het willen paaien met de echtgenoot Jacop uten Poele als een gemeene vrouw voor te stellen. Deze nu stond op de loer, en was op het hooren van die lastertaal vooruitgesprongen om naderen uitleg te vragen. Toen had Jhane en zelfs de weduwe Ghelein allerlei verwijten in 't openbaar naar het hoofd der eigenaarster geslingerd, zooals het proces-verbaal dit breedvoeriger uitdrukt:

---

(1) Eere. — (2) Steeds. — (3) Naar „betaemte”; betamelijk. — (4) In dienst bij. — (5) Afsluitsel, gesloten hofstede. — (6) Tot aanmoediging. — (7) In het venster. — (8) Vervloeken, verwenschen. — (9) Rampen toewenschen. — (10) Vermoeden, onderstellen. — (11) Bewijzen.

Ferieboek. fol. cxiiij. "Actum xxv in Lauwe."

Hierup antwoordt de voors. verwereghe (Jhane) tghuendt dat hier naer volcht:

Aenghezien dat de voors. verwereghe joncwijf (1) ende dienstbode es van der weduwe, zo es *zoe* wel ghehouden te doene huer werc ende ooc te ghane daer *zoe* ze zent.

(Zij) zeicht voord het heift ghelieft der voors. weduwe te zendene een huer (2) dochterkin ten huuse van den voors. Gheleyn, hueren broedere, omme aldaer thuus te wachtene of te verwarene toot Ghelein voors. thuus commen zoude, die doe wech was.

Zeicht voord de voors. verwereghe, dat huere meesterighe (3) huer zand (4) ten huuse vanden voors. Gheleyn, omme huer voors. dochterkin, die daer doe was, te draghene tetene; ende de voors. verwereghe daer commende, vandt tvoors. meyskin harde zeere zitten weenende ende grotelickx vervaert, dat nouwelickx jeghens der voors. verwereghe ghespreken en conste omme te zegghene zijn ghebrec, hoe wel dat zoet (5) hem dicwille vraechde. Ende ooc huer nieuwers of bemoedende noch gheen quaed of onduecht peinsende, maer versprac (6) tvoors. meyskin, dat *zoe* also weende ende niet en zeide de waeromme (7). Tvoors. meyskin zeide ten hende toot de voors. verwereghe, dat joncfre uten Poele daer ghezijn hadde, ende tvoors. meyskin scoffierlicken ende zeere rudelic up gheghaen (8) hadde, *me* (9) zo bitende woorden, dat tvoors. meyskin danof groten *gru* (10) ende vaer ghenomen hadde, ende zo vele te meer want (11) *zoe* gheseit hadde, dat *zoe* ghijnc omme eene grote roede, ende zoude tvoors. meyskin, dat alsnoch een jonc innocentkin es van 8 of 9 jaeren, zo commen gheesselen ende slaen, dat over zijn lijf niet gheghaen (12) en zoude connen. tVoors. meyskin aldus verhalende de voors. woorden, het mach wel wesen (13) dat de voors. verwereghe zeide toot den voors. meyskine: "zwijcht, zwicht (14), zottinnekin, beziet of *zoe* hu hier niet en zoude commen *smiten* (15); *zoe* zoude *schijten*; *zoe* en zoude bin langhen (16) niet."

Zeicht voord, deze woorden ghesciet zijnde, het gheliefde der voors. joncfre uten Poele, ghelijcke of (17) *zoe* daer naer hadde ghe-

(1) Jonge vrouw uit den minderen stand. — (2) Een dochterken van haar. — (3) Meesteres; Nwvl. *meesterige*. — (4) Zond. — (5) Zij het. — (6) Berispte. — (7) De reden. — (8) Ruw aanvallen. — (9) Brugsch *mē* (= met). — (10) Schrik. Nwvl. *gru(w)*. — (11) Omdat zij. — (12) Op zijn beenen niet meer staan. — (13) Het kan wel zijn. — (14) Bedaar. — (15) Nwvl. *smiten*; slaan. — (16) In lange niet; in langen tijd niet smijten. — (17) Juist alsof.

staen *hoorken* (1), ghecommen gheschoten ende roupen toter voors. verwereghe: "Wiens schijte hebbic gheweist?" De voors. verwereghe andwordde zeere hoosschelicke boene spays (2): "Ic en zegghe niet dat ghij een zijt."

Hierop gingen de redenaars ter zitting van 21 Februari 1472 tot een *getuigenverhoor* over, dat niet gunstig voor Jhaneken Andries uitviel:

Ferieboek, fol. cxvij v°:

Jacquemine, Jan Maertins weduwe, wonende up tOostproossche, oud ontrent 50 jaer, dicit (= zegt) per eede dat ten tijden als de joncvrouwe uten Poele ende Ghelein van Saintgenoys joncwijf scholden, zoe, die voor de duere leedt, hoord dat zij beede den anderen qualic toe sproken (3) ende vloueten elc andren. Ende Ghelein de Saintgenoys joncwijf zeide toote der joncvrouwe uten Poele: „Ghij hebt eenen quaden bec (4), al haet ghij een pond sukers sdaechs”.

Jan vanden Stalle zeide bij eede dat hij hoorde dat Jacops uten Poele wijf vraechde toot Gheleyns joncwive: "Ja, zecht ghij dat ic een quade luerpe (5) ende eene quade hoere *bem*? Daer up dat Gheleyns joncwijf antwoordde: "Ja ghij, ghij en doocht (*oo* = *eu*) niet vele". Ende ter stond daer naer zach Gheleyns zustre staen teenre veinstre, ende hoorde dat die zeide toot der voors. joncvrouwe: "Zijt ghij daer, quade leelicke, gheluwe luerpe! Spreict nu, wat wilt ghij wesen? Wat zijt ghij anders dan eens bleeckers dochtre!"

Philips de Wielmakere, wonende aldaer dicit dat hij hoorde dat de joncvrouwe zeide toot den joncwive: "Ja, zecht ghij dat ic een quade schijte *bem*! (6)". Daer up hij hoorde dat joncwijf zeide: "Ghij liechter an (7)," ende liep also in huus. Ende Gheleyns zustre zeide toot *huer*, dat zoe was een quade bette (8), croinge (9), ende anders ne weet hij niet.

Daarmede waren de debatten gesloten. Op 18 April 1472 werd het vonnis ten nadeele van Jhane Andries uitgesproken: Jhane zal in open vierschaar op haar bloote knieën vergiffenis vragen, twee kaarsen offeren voor het outaar van St. Erasmus en een boet betalen:

Ende redenaers wijsden, dat Jhane Andries, in ghebannre vierschare, zoude hover *huer* knyen bidden vergehevenesse Jacoppe uten

(1) Luisteren; Nwvl. Horken, hurken. — (2) Beleefd om 's vredes wille. — (3) Nwvl. sproken. — (4) Kwaden adem. — (5) Nwvl. *luerpe*, deugniet. — (6) Nwvl. *bem* (= ben). — (7) Nwvl. *er aan liegen* (= er om liegen). — (8) Van Elisabeth; kwaad-aardige vrouw. — (9) Fra. *charogne*; prei; wvl. *prie*.

Poele, ende zegghen zulcke woorden als zoe ghezeit mochte hebben te mer joncvrauwe zijnen wive waerd, dat zoe die ghezeit hadde met quader causen, ende dat zoe van huer niet en wiste dan van eender joncvrauwe van heeren, ende dat hij Jacob huer dat vergheven wilde. Welc zoe dede.

Voord, dat de voors. Jhane tSondaechs daer naer zal ghaen tSinte Erassimus in de cappelle, te zulker *huere* als den voors. Jacop ende mer joncvrauwe huer ordineren zullen, ende bringhen daer twee wassen keerssen, elc van eenen ponde, ende gheven die den voors. Jacop, omme die te stellene ten houtare van Sinte Erassimus ende dan bidden den voors. Jacop ende mer joncvrauwe zijnen wive verghevenesse. Ende voord dat zoe zal gheven te mijns heeren sProosts behouf iij lb. par.

Present Horneweder, Theimseke, Marteel, Heinricx.

Edw. Gailliard, Versl. Kon. Vl. Ac. 1910, 1021—1042.

53. MIDDELEEUWSCHE BIJNAMEN EN SPOTNAMEN

Volgende bijnamen en spotnamen volledigen de reeks bijnamen onder n^r. 4 gegeven. Zij geven doorgaans zeer getrouw de volkstaal weêr, en toonen niet alleen hoe destijds, evenals heden, iemand door zijn handeling, zijn natuurlijke of zedelijke hoedanigheden aan een bijnaam geraakte, maar ook met wat schalksch humor het volk op de straat vaak zijn gedachten uitdrukte:

Int. 324—325 (Brugge): Volpond *Scaepshoof* (1284); Griele *quaetiaers*, Ogeve *Crukebrekers* (1), Martin *Putvoet* (1291); Jan *Tastewins* (2), Robert *Lettelvoets* (3), Jan *Capoen* (1292); Jehan *Bonebroke* (1297); Denyse *Lucifer* (1302); Henric *Bigods*, Mase den *Yserbitere*, Pauwels *Scone sprake*, Symoen *Blaeuroc*; Trice *Scebeens* (4), Stevin *Vullebuerse*, Willem *Potshovede*; *Dickevust*, Kateline *Bueterloos*, Henric *Quaethaes*, Diederie *Hardebone* (1302); Hane *Nordoe*st (1303); Wouter *Cleenhoft*; *Quaetghebuer* (*ue* = *eu*); Hughe *Sturtepot* (*u* = *ö*), Griele *Quadenuese*, Godevaerd *Leckehaerds*, Jacop *Quaetjonghe*, Willem *Zorgheloos*, Jan *Goedertiere*, Liskine *Metten aex*; Boidine *Metten ghelde*, Pieter den *Dievel* (1305) (5); Lisabette

(1) *Kruikbreker*. — (2) *Wijnproever*. — (3) *Kleine voet*. — (4) *Scheef been*. — (5) *Nwvl. dievel*, n. *duvel*.

Smalbeens, *Weitin metter nose* (*o = eu*); *Clay Naghelswere*, *Hannekin Colebrade*, *Wouter Scapinolesch* (1306); *Pieter Cortebuke*, *Hannin Groothoefde*, *Willem Langhebene*, *Riquarde Dusentich ponde* (1307); *Boudine van der Vossterte* (1310); *Willem Drinc al uut*, *Willaume Olycouke* (1325); *Pieter Bitebiere* (1327); *Pieter Gordehand*, *Jan Witbardt*, *Pieter Goedtyt* (1321); *Pieter Blide leven*; *Jan Zuerbier* (*ue = eu*) (1332); *Trude Wistemauwe*, *Jan Quaethorne* (1333); *Arnoud den Zielbewaerer*, *Jan Moedersielen* (1336); *Hannin Butoor*, *Aernout Metter oghe*, *Jan Cortemouwen*, *Aernout Blijfhier* (1337); *Betkin Viervoets* (1338); *Clais Loodinvoet* (1339); *Zoetin Metter tee* (1), *Vergriete Platewijf* (1340); *Denys Blaeubard* (1341); *Amelry Pollepel* (1351); *Sander Quaetgot* (1357); *Pieter Witsterte*, *Vranke Widebrouc*, *Gherard Vuldebueter*, *Wouter Lichtherten*, *Willem Goudpyl*, *Jacop Coudekuekene* (1378), *Jan Soetemon*, *Pieter Strobeen*, *Aernoud Dryncthuut*, *Jacop Droghebrood* (1394); *Jan Buetre en brood* (1439); *Jacop Quareit* (1444); *Willem Utterhelle* (1451), *Jacob zelvebuuc* (1470); *Pieter Lulle* (1479); *Jan Tunnebier*, *Jan Coukebac* (1494); *Aleanus Roelpot*, *Jan Cortsac* (1501), *Willem Steertbeen*, *Clais Pap*, *Henric Waenschyne*, *Laureyns Godalmachtich* (1512). —

Inv. 1ste deel, Brugge: *Willem rinvisch* 60 (1298), *Hanne Vledermus* 85, *Pieter Paerdsvoet* 88, *Henri Bitehoeft* 91, *Jan Bierwisp* 91 (2), *Jan die Kie* 91 (3), *Jan Paternoster* 92, *Boidin Widoghe* 97, *Verghine Vosekin*, 115, *Moenkin Stekebier* 116, *Clais Naghelsuere* 125, *Woeter de Scoudere* 125, *Ghansenkin Groethoeft* 125, *Willekin Donbeiaghede* 126 (4), *Dirkin Bredebolle* 126 (5), *Jorijs Gaderpenninc* 149 (1302); — *Janne Stec in die zee* RvBr. 64 (1302).

RkB. (63—71) **Brugge:** *Willem de Wreede* 73, *Pieter Dapper* 69, *Jan Kanne* 64, *Claikin den Onghereeden* 65, *Willem Mus* 66, *Gillekin Grijshoofd* 66, *Jan Schijt in de zee* 69, *Hannekin Paerboom* 70 (6), *Heinric Crusenet* 71, *Wouter Woesteland* 71 (1383).

RkB. (121—155) (1381—1383) **Muide:** *Clais Scuerzacke* 121, *Hughe Toeverlaets* 124, *Jan Rute* 127 (7), *Jacob Stoc* 127, *Willem Hoghemoets* 132, *Jacob Crakebeene* 132, *Inghelbrechts Slinghervoets* 155, *Wouter de Bitre* 155.

RkB. 158—192 (1382—1384) **Damme:** *Jan Droghenap* 158, *Chris-*

(1) Nwvla. *tee*; — *teen*. — (2) *Bierwisp*. — (3) Die *sprak* als een *vorsch*. — (4) De *onbejaagde*; de *onbezorgde*. — (5) Met *breeden kop*. — (6) *Pereboom*; Nwvla. *peer n. paar*. — (7) Nwvla. *rut*; die *zijn geld verspeeld heeft*.

tiane *Slapers* 158, Heine den *Kemel* 162, Colaerde *Cortscoof* 163, Wouter *Zabbe* 172, Bertolf *Scapinharste* 175, Pieter *Scuppelin* 175, Jhanne den *Bassere* 178, Huughskin *Dachverlies* 182, Heinric *Veibrauwere* 192.

RkB.: Symoen *Cortebroux* 199, Jan *Coude* 200, Wouter *Konkel* 203 (1382) (1), Hannekin *Witvoet* 205 (1383) Biervliet. — Jan *Roukeloos* 209 (1381) Thielt; Jan *Pilgebrood* 213, Jhan *Zuutvoet* 214 (1382) Nieuwpoort.

RkB. 230—271 (1382—1384) **Veurne**: Clays *Sceluwaerd*, Jan den *Leydeghe*, Gillis *de Buzere*, Andries *Vizerije*, Jan *Dickemantel*, Jakemijn den *Begghel* (3), Willem *Vlugghe*, Joos *de Bul*, Zeigher *Alquade*, Bouden den *Value* (4), Jan *de Toor*, Wouter *Taetse* (5), Carstiaen den *Witte*, Pieter *de Scheluwe*, Jan *Pecsteen*, Aelbin *Drinkebroer*, Jan *Wolrije*.

RkB. 271—339 (1382—1384) **Ieperen**: Ther *Vondelijne*, Gh. *de Bervoete*, Willem *Scerbaerde*, Jan *Outkoren*, Jacob *Berdeloos*, Jan *Snouc*, Hanin *Goedibuer* (6), Jan *Ongheleest* (7), Jan *Swijn*, Heynin *Catrol* (8).

Ypr. 2de D. **Ieperen**: Frans *Vertegans* 2, 143 (1469) (9); Thomas *Caessteckere* 2, 153 (1470); Andries *Teerlyve* (10), 2, 167 (1510); W. *Melcwiet* (11) 2, 338 (1383—1384).

54. QUICUNQUE VULT SALVUS ESSE (1470)

Anthuenis De Rovere, bekend rederijker van Brugge, en aldaar in 1482 gestorven stelde ± 1470 zijn Spel: *Quicunque vult salvus esse* op. Hij, de letterkundige, vaart daarin, in een echt Brugsche taal, heftig uit tegen de woekeraars, de kooplieden en de financiers van dien tijd.

vs. 512. *De Wet.* Hoort onder *hu* beeden,
 Heyden ende *Joude*/ laet staen *hu* rellen.
 Tvyfste artyckel *es*/ Hy daelde ter hellen,
 Syn vrienden verlossende/ met blyder maeren,
 Die jnt voorbouch/ der hellen waeren,
 So sinte Matheeus/ ons can bewysen.
 Haestelic volghen/ machmen hem prysen,

---

(1) Nwvla. *konkel*, draaikolk; een visch. — (2) Nwvla. *vies*, grappig. — (3) Nwvla. *beggel*; snaterbek. — (4) Nwvla. *valuw*; vaal. — (5) Nwvl. *taetse*; nagel. — (6) Goedgebuur (*ue* = *eu*). — (7) Misvormd. — (8) Windaas. (9) Rotte gans. — (10) Met een teer lijf. — (11) Plant; z. n°. 1.

- Want Christus riep/ Matheeus ghyne naer.
Half Zot. Dies *muecht* ghy *hu*/ wel scaemen claer,
 Ghy *wouckeraers*, *wisselaers*/ die talder tyt
 Blyft jn openbaer/ sonden vermalendyt,
 Ghy vercooppers/ ghy groote fynanchieren,
 Die ghemeeneweluaert/ doet faylgieren (1),
 Met vutwendegher aerceheyte/ openbare!
 Godt *roupt* *hu*/ zo menichwaerf binden jaere
 Met predicacien/ met zoeten vermaene,
 Hoe meent ghy/ toordeel Gods tontghaene
 Ende ghy *hu* openbaer/ leuen quaet
 Met sinte Matheeus/ niet *of* en ghaet?
 Ghelooft ghy wel/ dats wonder groot.
Ghelooove. Ten derden daghe/ verrees Hy vander doot,
 So sint *Thomaes*/ ons seght ghereet,
 Die diephede/ of langghe twyffel heet,
 Tot wien Christus sprac/ *et staet* (2) ghescreuen
 Ic *bem* (3) *den* wech/ de waerheyt/ ende tleuen.
 Dus zynse salich/ ic darft (4) ghewaghen
 Diet ghelooouen/ ende noynt en zaghen,
 So desen apostele/ ons *heift* bethoocht.
 Tonser ghestichtichede.
Kersten. O van duechden verdroocht,
 Valsche versteende/ *vul* van verderuene,
 Die meent ghelyc/ eender (5) beesten te steruene
 Ende segghen wanneer/ een *meinsche* sterft:
 De siele vertrect/ ende *zou* verwerft
 Een ander lichaeme/ rechte voort;
 Want de siele nyeuwens te zyne behoort
 Dan jn een leuende/ lichaeme dat scynt.
De Wet. Met Lucifer/ wort ghy noch ghepynt,
 Ende alle die met/ *hu* alegieren (7)!
 Want svleeschs verrysen/ vaet (8) de manieren,
 Wort/ alder saleghen jubelacie.
Gheloooue. Hy clam ten hemel/ met blyder nacie,

---

(1) Falen. — (2) Stond. — (3) Nwvl. *bem* (= ben). — (4) Durf het. — (5) Gelijk aan een. — (6) Nwvl. *zoe* (= zij). — (7) Fr. *allier*, samenspannen. — (8) Vat.

Ende sit ter rechter handt/ sVaders almachtich
 So sint Jacop (1) de minste/ scryft waerachtich;
 Die versteker (2) van sonden/ wel es bediet.
 Ende Christus broeder/ ne twyffels niet,
 Godt es daer/ alle herten scauwende
 Woorden ende wercken.

Half Zot. Wat zyt ghy brauwende (3),
 Ghy coopliden daer tvlas/ beter dant gharen es?
 Ghelooft ghy dat Christus/ ten hemel ghevaren es?
 Hoe sult ghy daer commen/ maect my dies vroet?
 Jc meene ghy gheen fraude/ noch looshede en doet
 Noch lueghenen/ noch bedriechghelicke woorden;
 Want ghy cunt wel/ metten ghelooue accoorden (4)
 Ghelyc *den wulf*/ doet metten scapen.

Jeude. Weit ghy waer jc/ vruecht jn moet rapen?
 Wist ghy wat ware/ ghy zouter om weinschen.
 (L. Scharpé, *Louv. Bijdr.* 4 (1900) blz. 179—181.)

55. VRIJSTELLING VAN BAREELRECHTEN TE ROESELARE (1498)

Allen den *ghonen*, die dese presente lettren zullen zien of hooren lesen, scepenen ende raed van der stede van **Roesselare** saluut, doen te wetene dat wy over ons ende den ghemeenen insetene van deser stede ende onse naercomeren ter neerenster versouke ende bede van onsen eerweerdeghen heere ende vadere in Gode, Jan, heere, abt ende prelaet van *Zunnebeke*, collateur (5) van onser kerken, hem ende den ghemeenen convente van *Zunnebeke* voornoemd, over (= voor) hemleden, *hueren* familien, die nu ziin ende naermaels wesen zullen, ghegheven ende gheconsenteert hebben, ter eeren Gods ende Onser Lieven Vrouwen, dat zy van na voordan (6), tallen tyden dat hemlieden ghelieven zal, teeuwighen daghen zullen mogen ryden ende varen, gaen ende keeren, *bins* dese stede met *hueren* peerden ende wagheneen zonder eenich tribuut van cauchieden (7) te ghevene dese voornoemde stede noch den pachters

(1) Jacobus de mindere. — (2) Verberger. — (3) Plannen maken. — (4) Fra. *accorder*, overeenkomen. — (5) Begever. — (6) Voortaan. — (7) mlat. *calciata*, ofra. *caucie*, Nwvl. *kalsijde*, steenweg.

van diere in eenegher manieren. Ende omme dies dat wy willen dat de voornoemde ghifte ende consent onderhouden zy, so hebben wy, scepenen ende raed voornoemd, over ons metgaders den heer en den ghemeenen van onser stede, hier an doen hanghen den zeghele van zaken der voorn. stede van Roesselaere. Int jaer ons Heeren duust CCCC achte ende neghentich den eersten dach van Ouste.

Ann. Em. 3de R. 19 (1867) blz. 40.

56. VONNIS AANGAANDE ACHTERSTALLIGE RENTEN (1516)

Uiterst *merkwaardig* is in *dialectisch* opzicht het volgende stuk, waarin de schepenen van **Nieuwcappelle** (10 kilom. ten zuidwesten van Dixmuide gelegen) uitspraak doen aangaande achterstallige renten, verschuldigd aan St. Martensklooster te Ieperen. — Was de algemeenere schrijftaal in dit *stille* dorpje zoo weinig doorgedrongen? Z. n°. 41.

Wij Passchier Huerleboudt, Lodewijc Tac, scepenen ende kuerrijers van **der Nieuwer Capelle**, doen te wetene allen lieden, dat Willem van der Woestijne, als procureur over het cloostere van sinte Martins tYpere, es ghecommen voor ons in ghebander vierscare al wettelijke talende (1), toeghende ende zegghende hoe dat men tselve cloestere tachteere was van 34 pont bueters sjaers, die bezet staen up twee *imeitten* lands in de prochie van der Nieuwer Capelle, in de weste Boys houc, west van der stede daer Macke Ogier nu wont (*o* = *eu*), streckende oost ende west, bewest ende benoerden (*oe* = *oeo*) an der kinderen Jacobs Masijns landt, ende dit landt behoort toe de kinderen Jacobs Masijns, Jan Colijns, Lodewijc Tack, Kerstiaens de Coninc, Macke Ogier, ende huerleder medepleghers, ende de zelve Willem voorseid aldus *ghetoecht* hebbende van deze voorseide rente, versoecht ghedaen te zij~~nne~~ ter assignementen. Ende den baijliu daer up maennende, zoo was de zelve Willem voorseit ghewijst bij vonnesse van der wet ghedaen te zij~~nne~~ ter crijcke (2), behoudens elcs recht. — Item noch ten zelven daghe heift noch de zelve Willem ghetoecht, hoe dat men noch tselve cloestere tachter was van 47 ponden bueters, bezet up twee *imeitten* 50 roeden lands toebehoorende Lodewijc Tack ende Jan Valkout

---

(1) In rechte optreden. — (2) *Ags. cruce*, Mwvl. krik; hier *rechterstaf*.

ter cause van zijnen wijve, ligghende . . . in de west Boys houc, es te wetene dat de onder half *imette* nu toe behoerende Lodewijc Tack, ligghende west an Jackes Quajonchs landt, daer de Paerde *brigghe* en ligghet . . ., dander twee lijnen benoordt west daer an . . . Ghedaen int jaer ons Heeren M. V^e XVI°, den XXX^{sten} in Septembre.
CSM. 901—902.

57. REGLEMENT VAN DE GILDE VAN SINT-SEBASTIAAN TE KORTRIJK (1523)

(UITTREKSEL)

Eerst ende al vooren dat van nu voort an zullen wezen veertich ghezellen, vanden welcken veertich personen men kiezen ende maecten zal vier hooftmannen, te wetene dat elc hooftman onder hem hebben zal neghen ghesellen, daer mede elcx *dixiesme* (1) vulmaect wert, de welcke ghehouden werden te houdene, achtervolghene ende *vulcommene* die artielen ende pointen, hier naer verclaerst.

Item ende eerst zo werdt (2) elc vanden voorseyden hooftmannen ghehouden met zijn neghen ghesellen ten love (3), eere ende werdicheyt van Gode, van hemelrijcke ende mijnen heere sente Sebastiaan bij weken alle sondaeghen ende mestdaeghen te ayerene (4) de capelle vander voorseyde gulde, ende aldaer de messe te hooren, de welcke men doen zal, te wetene van half maerte tot baefmesse te zes *hueren* en half, ende van baefmesse tot half maerte ten acht hueren. Ende zo wie niet in tijts en compt omme te offerene ter zelve messe, dat wert up de peyne ende verbuerte, te weten elcken hooftman up een schell. paris., ende elc vander negen ghezellen up zes penn. parisis, al commende ten proffijte van de gulde, wel verstaende indien eenich van der neghen gezellen nootzinne (5) hadden ofte uuter stede waeren, dat zij alsdanne in heure stede stellen ende zenden zullen eenen anderen, wesende van den veertighen.

Item ten *tweetsten* zo werdt elc hooftman met zijn neghen ghezellen dienen weke, dat wert (2) gehouden de voorseyde capelle te ayerene die weke *duere* (6), emmer alle de mestdaeghen (7), die binnen der

---

(1) Dixième, tiende. — (2) Wordt. — (3) Tot lof. — (4) Nwvl. *ajieren*, verzorgen, ondersteunen. — (5) Dringende zaak die iem. belet te komen. — (6) Door. — (7) Nwvl. *mes(t)dag*: kerkelijke feestdag, waarop mag gewerkt worden.

weke commen zullen, ende van ghelijcken thof vander gulde, te weten: van half maerte tot Baefmesse, ende te schietene metter boghen in huelinghe (1) ofte andersseins (2) van den twee *hueren* totten drien ofte vieren vander achternoene, ende alzo vrijende (3) huerlieder sondach wijn, die zij zullen *mueghen* gaen drincken telcken sondaghe, daer hemlieden ghelieven zal, indient hemlieden goetd dinckt. Ende ghemerckt dat men van Baefmesse tot half maerte *lettel* ghewoonlic is te schieten, so wordt elc hooftman, wiens weke dat werdt, ghehouden zijnen ghesellen, metgaeders den cnape vander gulde, te zeggen ende declareren, waer dat hem belieft den zondachwijn sachternoens te drinckene. — Item van ghelijcken zoo werdt den voorseyden hooftman, wiens weke dat wert, ghehouden met zijn ghezellen int cas ghebuerende, dat binnen zijnder weke eenen guldebroeder aflivich *bedeghe* (4), te compareren ten begraevene vanden overleden guldebroedere, met huerlieder paruere (5) ende den dooden helpen draeghen ter aerde, up ghelijcke peyne ende verbuerte.

DE POTTER, *Geschiedenis van Kortrijk*, 2, 361.

58. ESBATEMENT VAN DEN DRYAKELPROUVER (1528)

Cornelis Everaert, rederijker te Brugge (1482—1556) stelde in 1528 in een half middeleeuwsche taal dit belangwekkend stukje op. Het esbatement, waarschijnlijk te Brugge gelocaliseerd, is een brok echt Vlaamsche volkshumor, zeer rouw, maar in zijn soort voortreffelijk. — Er is hier spraak van een kwakzalver, die voor alle lichamelijke kwalen *zeer* zonderlinge, onmogelijke geneesmiddelen voorschrijft. Het stuk speelt op de markt: medespeler is een lompe weggeloopte knecht, die ter zijde spreekt.

Den Knecht. Ommers (6) bem (7) jc/ hier wel gheroecht (8) schier.

Jc hope jc en worde/ niet ghesocht hier,

Want gheen persoon/ hier en kent my.

Jc en weet weir (9) jc te Brugghe ofte Ghent zy.

Tis hier *vul* volcx middel ende houcken al,

Jc waene men my/ hier niet zoucken zal,

(1) Al naar het lot de deelnemers zal rangschikken. — (2) Anderszins. — (3) Recht verwerven op. — (4) Worde. — (5) Fra. *parure*; Wvl. *pareure*. — (6) Nwvl. *ommers* (= *immers*). — (7) Nwvl. *bem* (= *ben*). — (8) Nwvl. *geroecht* (= geraakt). — (9) Hd. weder ... oder; Nwvl. *weer* ... *weer*; *weer* ... *of* (= of ... of).

Want *wierdie* ghevonden/ ongheviert snel
 Je wierde van achter ghefestiert wel (1).
 Mynen sanc zoude roupen ghenaele claere.
 Je wildie weder thuus byder scaprade waere,
 So mochtich mynen buuck te ghemacke stellen.
 Van hongher dynct my/ deen caecke swellen
 Dat jc quaet raet duer sulcx ghesech sciep,
 De necker (2) riet my/ dat jc oynt wech liep.

- . . . . .
- Knecht.** Se (de medecyne) smaect zo zeepachtich,
 Se dynct my zo bitter zyn jnden mont.
- Dryakel (3)** Bitter medecyne maect therte ghesont.
 Dats een prouerbye/ van houds ghesproken.
 So haest en wordtse niet beloken
 Binnen den lyf zou (= zij) en can wercken
 Ende doet alle quae corrupciën verpercken.
 Se zuuert de daermen/ met eenen wync plat (4)
 Ghelyc een koe sprynt/ duer een clyngat (5).
- . . . . .
- Knecht.**
- Dryakel.** Noch weet jc remedie/ om leeppe ooghen.
 Lossche, scheluwe (6) ofte dier ghelycke
 Jc zoude wel maken/ met mynder practycke
 Vp dat jese mochte/ hyet ontrent zyn.
 Jnt stede van claer zien/ stekeblent zyn.
 Met deender pyne/ jc darfs my berommen (7).
- Knecht.** Ghy en sult ontrent de myne niet commen.
- . . . . .
- Dryakel.** Jc hebbe hier noch cruden meer dan thiene
 Wiens cracht wel/ met fellen coude
 Smeinschens lichaeme/ ontstellen zoude
 Als Rebecca/ quicseluer ende venigrieck (8).
 Al waer een ghesondt hy wierde zieck;
 Want diese zoude/ binder cake breken
 Hem zoude dyncken/ de brake steken (9).
 Quaemt jnde daermen/ hem naecte ghejuuc (10), ziet.

(1) Geslagen. — (2) Nwvl. *nekker* (= waterduivel). — (3) Nwvl. *triakel*, fra. *theriaque*; tegenvergift; fig. hutsepot. — (4) Nwvl. *wink(en)*, *wenk(en)*. — (5) Deur. — (6) Nwvl. *scheluw*, scheel. — (7) Nwvl. *berommen* (= beroemen). — (8) Naam van een sterkkriekend kruid, fenegriek, bokshoorn. — (9) Misselijk van worden. — (10) Gejeuk.

- Knecht.** Tjan, dat cruut en comt jn mynen buuc niet...
- Dryakel.** Noch willic ordoneren conseruen jelepten (1)
Tjegghens de ghesontheyt talder hueren (*ue = eu*)
Die onvyndelic zyn by nathueren
Ten secourse weir (2) hy vrient of ghaest es
Sonderlynghe als de maghe verlast es.
Gheen beter dynck alsmense wil helpen
Dan zuere (*ue = eu*) keernemelc/ met musselscelpen (3)
Cout ghesoden ende styf ghebroct
Ende dat ziende eedt (4) jnne ghesloct,
Tsal alle corrupcien/ doen vertheeren.
- Knecht.** Wel can hys hem niet wel gheneerren,
Myn daghen en hoordic noynt zyns ghelycke.
- Dryakel.** Tjegghens de lendezweerre ende artycke (5)
Waere goet de galle van eender duue
Ende tsmout van een staelen huue (6)
Met de longhere (7) van een muelensteen.
Men vonde tusschen dit ende Cuelen gheen
Beter conserue om mede te stryckene.
- Knecht.** Myn ooghen dynctme staeren van kyckene (8)
Noynt man en speilde bet metter mont.
- Dryakel.** Noch weet ic eenen subtylen vont
Tjegghens de blaue jeucte of sulc ghewalch (9).
Den nauele van eenen blaesenbalch
De voeten van palyngghen, tghebeente van slecken,
De ooghen van mollen/ ten es gheen ghecken
Met mesyenmelc (10) te saemen gheten
Therte van een ziere in tween ghespleten
Tjegghens de blaue jeucte gheen beter dynghen,
- Knecht.** Ic en hoorde dier ghelycke noynt lesen noch zynghen.
Hy liecht dat hy selue es waenende waers.
- Dryakel.** Tjegghens de witte cortsen van eens sjaers
Den spannaere (11)/ tantzweerre/ of sulc dangier (12)
So moet ghy nemen een glaesen mortier

---

(1) Ndl. *gelet*. — (2) Of. — (3) Nwvl. *muscel*; mossel. — (4) Heeft hij het. —
(5) Ook arthritike; jicht. — (6) Huif, hoofddeksel. — (7) Nwvl. *longer(e)*; long. —
(8) Star zien van 't kijken. — (9) Walgende kwaal. — (10) Nwvl. *mezic*, mug. —
(11) Nwvl. *spanare*; spanader, tongriem. — (12) Fr. *Danger*, gevaar.

Ende daer jn stampen met eenen stocke
 Thingewant van eender spinrocke,
 De tonghe van een houaere (1)/ twee pondt lemen (2)
 Met een peerdts ey/ moet men nuchteren nemen.
 Gheen beter en weet je onder shemels cappe (3).
 (J. W. Muller, L. Scharpé, *Spelen van C. Everaert*,
 1898, 1ste afl. blz. 199.)

59. GEPRIMEERDE DICHTSTUKKEN (1539)

Ook te **Thielt** werd de dichtkunst in de eerste helft der 16de E. door bekwame rederijkers beoefend, die zelfs in een nationalen *wedstrijd* hun gewestelijke taal lang niet verloochenden. Op de eerste vraag, gesteld door het Landjuweel van Gent in 1539: *Wat dier ter werelt meest fortsen verwint?* antwoordde een Thieltsche dichter, de nieuwe gedachten toege-
 daan, met de macht van den geloovigen mensch te bezingen. — Merk op: æ + r = **er**; en au uit *ald*, *u/old*: *stant* (in het oosten); zie Zovl. *au*, § 208.

De gheloovyghe mensche meest fortsen verwint.

Dit dier is zo sterc, niet en magh hem verweghen (4),
 Dreeghementen, tormenten, oft zwaerlick *gheslegen*,
 Crucen, zieden, braden ia soullen (5) of steenen,
 Al waert oock met zwaren stryden belegghen,
 Of dat sloten, casteelen hem stonden teghen,
 Noch en zoude zijn herte daer of niet verbeenen (6).
 Gheen dier ter wærelt en magh hem vercleenen;
 Tis een vechter in oorloogh stærk boven maten;
 Het cryght victorye *duer* hem alleenen,
 Die hem conforteirt ende niet en zal laten,
 Tdoet den machtygen Olofernes verwaten (7).
 Niet magh hem ghehinderen ofte ghederen (8);
 Tes ghewapent met costelicke wapenplaten,
 Tcan hem als schermer van allen stooten wæren;
 Moghen wy niet zegghen dat zonder ontbæren
 Dat ter wærelt, zoo ons schriftuere (*ue* = *eu*) ontbindt,
 De gheloovyghe mensche meest fortsen verwint?

---

(1) Ooievaar. — (2) Nwvl. *leem*, houtachtig deel, dat uit het vlas gezwingeld word. —
 (3) Nwvl. *de kappe des hemels*, hemelgewelf. — (4) Bewegen, van meening doen ver-
 anderen. — (5) Waarschijnlijk begraven. — (6) Ontsteld staan. — (7) Vervalschuwen,
 verfoelen. — (8) Deren.

In zijn antwoord op de vraag in 't zotte: *Wat volc ter werelt meest sotheyt toocht?* hekelt dezelfde dichter het volk, dat den H. Geest vergeet, en bestendig op bedevaart gaat:

De zulcke nu in peregrynage loopen
 Al een hondert mylkins wt haren lande,
 Thuus latende wijf en kinderen by hoopen
 Die gheen ghelt en hebben om broodt te coopen,
 Men heifter wyzer gheleyt te bande.
 Loopt vaste (1) tot smeikins (2), al eyst u schande,
 En laet den smet die alleene magh verlichten.
 Dit zietmen daghelicx, bin onzer warande
 En dan gaen si kerskins by dozynen *hichten* (3),
 Beresptmen hemlieden, men zaudze ontstichten
 Want den auden Adam en es niet verdreven.
 Wie hoorde oyt zijn daghen van *slichter* wichten?
 Ter wærelt gheen meerder zotten en leven.
 Op Cassedraghers, ende zulcke cadetten,
 Die lueghens lieghen om muelens te drayne,
 Daer zullenze haerlieder gheloove op zetten,
 Die preken om hebben met nauwen acketten (4),
 Daer mede zo zijnze zeer wel te payene.

Prince

Twilt al ter coyen (5) in, gheestelick en wærlick,
 Daer af geschreven staet sent Jan in thienste,
 Zy buusschen (6) ter veynsteren, met zinnen begherlick,
 De duere staet opene, es *ditte* niet dærlick?
 In alle ydelheyt zoucken zy verdienste,
 Die nu ter werelt willen zyn de ingienste (7),
 Die zouden de schamele meest verdrucken;
 Elck raept, elck schraept (8), dit dijnckt elck *tsiënste*.
 De wærelt die stautste altijs om plucken,
 Elc anderen zy dus haer profijt ontdrukken.
 Int *overdijnken* al mijn aderen beven,
 Die niet en vreezen te stane by den *bucken* (9).
 Ter wærelt gheen meerder zotten en leven.

---

(1) Steeds. — (2) Smedeken; smidje; verg. verder smet. — (3) Kaarskens vasthechten. — (4) Slimme streken. — (5) Schaapsstal. — (6) Kloppen. — (7) Vernuftig. — (8) Bijeen-scharrelen. — (9) Nwvl. *buk*, bok.

Op de vraag in 't amoureuse: *Och, mocht ic ze spreken, ic waer ghepaeyt!* antwoordt de protestantsche dichter van Thielt door een aanroeping tot Gods wijsheid:

Princesse u borsten zijn beter dan eenyghen wijn,
 Uwen gheest, die ghy schijnckt, *gheeft* my de smake.
 Wtghestortte olye es wel den name dijn;
 O liefvelic lief in u liefde ic blake,
 Om ieghens u te spreken ich dærlic hake,
 Want een eewigh leven *cyst* u te ziene
 Aenzichte an aenzichte binnen den dake
 Van Jerusalem, die boven es, te wylen ic diene
 In Syon *duer* u woordt, twelc my belooft te liene
 Varync (1) van hier, dit tooght my den *weghele* (2),
 Een lœntern mijr voeten, die weet te bespiene
 Al dat my dæren mach, ic hebbe den zeghele
 Van dien als testament, maer als *duer* een *spghele* (3)
 En zie ic nu maer, die in my dus blaeyt (4),
 Och mocht icze spreken, ic waer ghepaeyt.

VM. 5, 80—86.

60. EEN VEURNSCH STADSREGLEMENT (1544)

Intusschen krijgt de volkstaal in *officieele* stukken nog steeds haar aandeel, zooals blijkt uit het *Ouerboek* van *Veurne* (a^o 1544), waarin we talrijke wetenswaardigheden aantreffen aangaande de rechten van weezen, het loon der baillius, de verhuringsvoorwaarden der dienstboden, de bestraffing van gijzelaars, woekeraars, goud- en zilversmeden; verder wordt het reglement medegedeeld wat betreft het dragen van wapens vooral op de kerkhoven, het dekken en het afbreken der huizen.

Dit naeruolghende zyn de cueren.... vander stede van *Veurne* ghemaect, vernieut ende *vervaerscht* by bailliu, burchmeesters ende scepenen van der zeluer stede, ende voorts uute gheroupen voor tscepenhuus den 28^{en} dach van oegst 1500 vier en veertich:

Eerst, zo waer eenighe weezen poorters oft poortessen verstoruen zyn, dat vadere oft moedere, mitsgaders vrienden ende maghen,

(1) Nwvl. *varings*; spoedig, weldra doorgaan. — (2) Nwvl. *wegel*, smalle weg. — (3) Nwvl. *spegel*, spiegel. — (4) Nwvl. *blaaien*; blaken. — (5) Ververscht.

dezelue weezen doen beuoochden binnen den ghenachte (1) naer touerlydene, ende binnen veertien daghen daernaer wettelycke deelslieden kyesen ende tgoedt vanden sterfhuuze in huerlieder handen gheuen. Ende den deel vuldaen weizende, dat de zelue voochden tgoedt van huerlieder weezen te weezeboucke doen stellen . . .

Dat de heere (bailliu) niet meer hebben en zal van van zijnen sallis van eenen verwaten (2) mensch te vanghen dan 10 *schellen* (3). Ende als den heere betoghen zal een verwaten mensche in de kercke, zo zal hy hebben 20 schellen, ende in tauerne 10 schellen.

Item, ten wat tyden dat eenich twist gheualt binnen der stede ende de heer nood heift van helpen, ende hy poorterie (4) *roupt*, dat elck poortere ter stont diet horen hem ter hulpe commen; ende diet niet en dede ten *roupen* vanden hoochbailliu, zoude verbueren 10 lb., ten roupene van den poortbailliu 6 lb., ende ten *roupen* van de coluedraghers 6 lb., ende elck mach wel wapene brynghe omme den heere ter hulpe te commen als zij van hem gheroupen zyn, ende al dat zy daer by den heere doen zullen, dat moet de heere al scadeloos uutdraghen (5).

Zo wie hem verhuert met yemende te dienen eist man, wyf, knecht oft dochtere, dat zy in hueren dienst gaen also dat voorwaerde es, ende *hueren* dienst doen ende *vuldoen*; diet niet en dede, ende hem de meester oft vrouwe beclaechde voor schepenen, dat ware *up* de boete van twee werfuen 3 lb. Ende mids dien en mach oock niement zyn *huerlynck* oft dienstbode oorlof gheuen voor zyn termyn uut *es*, of hy en gheue de vulle huere; ten zy dat hy voor de wet doet blycken ende kennelyck maken, dat hy cause daertoe *heift*, ende de redene betoocht die der wet kennelyck es, zo mach hy zyne dienstbode wel oorlof gheuen ende betalen naerden tydt dat hy ghedient heift; diet anders dede verbuerde 3 libers.

Item, dat niement wie hy zy *darschen* (6) en moet by keersse-lucht (7), up de boete van 3 libers.

Dat gheen ghyselle van vechten (8) en moet commen up den merctdach beneden den steghere van den ghiselhuuze van dat prime te Sinte-Wouburghen (9) luudt tot dat vespere ghedaen es, up 3 lb.

(1) Rechtsdag; Nwvl. *genachte* (tweede dienst na den lijdienst). — (2) Geëxcommunieerd. — (3) Schelling. — (4) De burgerschap. — (5) Vergelden. — (6) Nwvl. *darschen*, *derschen* (= dorschen). — (7) Nwvl. *lucht* (= lumen). — (8) Gijzelaar ten gevolge van gevecht. — (9) Kerk van Ste Walburgis.

Dat niemant en leene te wouckere up eenich pand oft juwelen binnen der stede, up 10 libers.

Item, waert zo dat eenich werck *yewers* (1) ghesauldeert (2) ware van goudsmiden omgaende met tinne, met lode of met argher dyngghen dan met rechter saulduren van zelve, dat ware up 10 libers.

Zo wie iement volghde in euelen moede (3) ende wille, zonder ghetrocken wapene, up eenich kerchhof binnen der baillie, zoude verbueren 10 lb.

Zo wie yement volghde up eenich kerchhof voorseyt met gheslepen wapene, bloot ende uuter scheede, zal verbueren 60 lb., ende dien (*die hem*) volghde tot inde kercke, zal verbueren twee weruen 60 lb. bouen de principale mesdaet van den twiste.

Item, dat niemant en schiete up oft jegghens eeneghe kercken *up* de boete van 3 libers; ende dat niemant en werpe met steenen up 20 *schelle*; ende dedent kynderen, men zal de boete up vadere oft moedere verhalen.

Item, dat niemant *clippelle* (4) noch massuwe (5) en draghe bedect, up 3 libers. Ende dat yement daarmede vochte ofte yement sloughe, verbuerde 10 libers.

Item, dat niemant wie hy zy van buten commende, en gaen binnen der stede achter straten oft *up* de merct, wandelende met stalen boghen, pycken, hallebaerden oft andere ghelycke wapene, up 3 lb.

Item, dat de *ghone* die eenighe nieuwe cappen up eeneghe woonhuusen willen doen maken staende inde naeruolghende straten, te wetene in de Ooststrate an beeden zyden van der merct toter Oostpoorte; ande zuutzyde van der Callomme gracht, van den Oostwaterheeke toten Wyndaze . . ., inde Zuuelmerct an beeden zyden vander merct toter Clauerstrate ende Caluerstrate . . ., de Groote Merct rondsomme. Ende dat men alle zulcke woonhuusen decken oft doen decken met teghelen oft met beteren harden deke (*l. dake?*) up de boete van vichtich ponden paresys.

OvV. 348—366.

---

(1) Nwvl. *yewers* (= ergens). — (2) *Saulderen* met *au* naar 't fra. uit ofra. *solder*. — (3) Met kwaad inzicht. — (4) Nwvl. *klippel*, *knibbel*; knuppel. — (5) Fra. *massue*; knots.

61. KERKREKENINGEN VAN HEULE (1) (1512—1545)

Betaelt Maykin van Dale, van Sent Eydroop (2) te bewarene, van eenen jare, 18 p. p.

Betaelt N. Ceuwels, prochiaen, van den ommeganc te *scufelene* (3), comt 9 s.

Ontfanghen van Jan Willaeyns van eenen kerele (= tabbaard, Nwvl. kerel), die hy der kercke ende sente Baerbelen (4) gaf, comt 3 p. p.

Betaelt Heer Joos Craye, van *gherruwene* (5) up hooghe daghen . . . 36 s. p.

Item van scrivene *tghuunt* (= *tgune*) datter incomt der kercken in vleessche, hoenderen, kieckens, buetere ende anderzins, 12 s. p.

Item betaelt van wijne om de lieden, die ten helegghen sacramente ghyngghen, als de groote pardoenen (6) waren 5 stoopen . . . 45 s. p.

Betaelt den capelaen van der *nuchter* messe te doene (7) sondach ende *mestdach* (8) 9 p. p.

Betaelt Philips Deylijnc, van 22 *looveren* boven der *sammerande* (9) vanden torre, ten 12 s. p. elc *stic*.

Betaelt den zelven van 44 sacken Doornicx calek, te 9 gr. den sac, mids 2 gr. van elcken sac van *vrechten* (10), 19 p. Betaelt van 200 voeten *inkelen* (11) arduyn 24 p. p. — Betaelt den schueteldrayere van 3 schiven (12), 5 s. — Betaelt van 24 ellen lijnwaet om drie *oversloopen* (13) te makene, de elle 9 s. *Meng.* 8—16.

62. DEN LANGHEN ADIEU (1560)

De bekende **Brugsche rederijker**, tevens *folklorist*, **Edward De Dene** schreef in zijn *Testament* [*Rhetoricael*] zijn *Langhen Adieu* (waarvan hier een uittreksel) aan de inwoners van de Vlaamsche dorpen en steden, welke hij met hun spotnaam telkens citeert.

1560.

Mynen Langhen adieu

Niet ouDgestich

In tJaer ghemaect nieu

XVc ende tzestich

---

(1) Dorp ten noorden van Kortrijk gelegen. — (2) Eutropus. — (3) Op de fluit te spelen; Nwvl. schufelen: fluiten. — (4) Ste-Barbara. — (5) Versieren. — (6) Aflaten. — (7) Nwvl. *nuchtermesse*; de vroegmis. — (8) Nwvl. *mestdag*; afgestelde feestdag. — (9) Ofra. *chamerande*; lijstwerk. — (10) Nwvl. *vrecht*; vracht. — (11) Nwvl. *ienkel* (= enkel). — (12) Plaat, schotel. — (13) Wit koorhemd; oversloop.

ADieú poorters van Brugghe Adieu heeren van ghendt
 Adieu kyndren van ypre wydt verre Bekent
 adieu Daryncbarners (1) vanden vryen mede
 Adieu schotters van Douay ende daer omtrent
 adieú speerebrekers Der Rysselsche stede
 notecraeckers van orchies, naer Doude zede
 Ledichghangers van Oudenaerde ghepresen
 adieu Inshelycx oock zoo Ick dandere Dede
 pasteyEters van Curtrycke midts Desen
 Adieú Cúpers van Damme, adieú moet wesen
 witvoeten van aelst Beenhauwers van male
 hudevetters van gheerdsberghe (2) hooghe gheresen
 voorvechters van Cassele Int speciale
 Vachtplúckers van poperynghe Principale
 slaepers van vúerne hebt oock huwen toer
 RaepEters van Waes, elck end Int generale
 Adieú, eer Ick Reyse naer adams moer

ADieú Van dermonde (3) mackeleeters daer
 pilsnaeyers (4) van nieneven (5) openbaer
 drynckers van winnocxberghe, zóútzieders van biervliedt
 Rocheters van múenickeRee (6) der naer
 adieu mostaertEters Diemen toosthende ziet
 BúeterEters van Dixmude, en vergheet Ick niet
 Adieú metten conynEters van Dunkerke goet
 adieu Drapeniers van Comene, myn Jonste Biedt
 adieu oock ande vulders van Caperycke vroedt
 en den schipghaernemaeckers van oudenburch, moet
 oock adieu gheseyt zyn, ken cans my beDwynghen
 CabelJauEters van nieúpoort, zyt oock ghegroet
 Saeyweúers van hondscote, ghistelsche houelyngen
 drooghaerts van werueke Int ommeRynghen
 Caerdemaeckers (7) van deynse, vp huerlieder vloer
 ghy saudeniers (8) van greúelynghe, laet hu niet Besprynghen
 Adieú eer Ick Reyse naer adams moer

---

(1) Turfbranders; Nwvl. *derink*, zwarte turf. — (2) Geeraardsbergen. — (3) Nwvl. *Der(re)mon*; Dendermonde. — (4) Nwvl. pelsnaaier. — (5) Ninove. — (6) Muenikereede, later overstroemd. — (7) Vervaardiger van wolkommen. — (8) Soldeniers, soldaten.

Adieú oock grootsprekers van thoroút ghy
 Lueghenaers van ardenburch, Den wiltJaghers by
 van maldeghem, Candeeleters (1) van meenen voort
 ketelboeters van middelburch, Adieú van my
 Crudeniers van oostburch, Inghelycx adieú boort
 Lynwadiers van thielt, twelek menich oorboort (2)
 oock mede Rootbierdrynckers van haerlebeke
 ghy Peperloocketers van eecloo verstoort,
 Keermeshouders van Rousselare meneghe weke
 Cappoen eters van meessene, waert nood tbleke (3)
 met menich smetsere (4) ende goet gheselle
 Ande wynzúpers van hulst Ick adieu spreke
 Snoucketers van Acxele Caesmaeckers van belle
 de teghelbackers van stekene, oock mede thelle
 RoomEters van moerbeke, ghy zonder Poer
 ende WaermoesEters van coolkercke snelle
 Adieu, Eer Ick Reyse naer adams moer

Adieú hoppewinders van okeghem sterck
 adieu ouermoedeghe van Ronsse Int werck
 papEters van denterghem Daer In onverzaet
 ganssedryfúers van laerne scherp Int bemerck
 Te zele daer vindtmen de vlasbooters (5) Jaet
 adieu stiermans van wendúne, elck met zyn maet
 ende ghy músselEters (6) van bouchoúte Reyn
 Visschers van blankeberghe, oock adieú ontfaet
 adieu pútoorEters (7) te waestene Jnt pleyn
 Adieú dienaers van sint anne ter mude certeyn
 verzeylders van heyst ten zeeusschen gronde
 Cokermackers van Rúúsle (8), van vlaeters tgreyn (9)
 die van sint Jans steene, oock adieu tallen stonde
 Compoosteters (10) van loo Thoolnaers van Reppelmonde
 adieu eillynghen (11) tsaemen, met den AckerBoer

---

(1) Drinkers van een lekkere, warme drank. — (2) Nut opleveren; in gebruik zijn. — (3) Moest het zijn, het zou blijken. — (4) Slemp. — (5) Vlasbewerkers, vooral door 't slaan met den boothamer. — (6) Nwvl. *mössel*. — (7) Pitoor, roerdomp (plant). — (8) Ruyssede, Wvl. dorp. — (9) Vlaeters; — Kern, bloem. — (10) Fra. *compote*. — (11) Mnl. *eelinc*, *edeling*, edelman.

adieu Dus namelycke Vlaendren Jnt Ronde
 Adieû, Eer Ick Reyse naer adams moer.
 Medegedeeld naar het *Hs.* door den E. H. Dr. L. de Wolf, te Brugge.

63. WESTVLAAMSCHE FABELN (1567)

In *De Warachtige Fabulen der Dieren* door Edw. De Dene in 1567 uitgegeven vinden we nog wel de Brugsche taal, doch daarnaast zijn de algemeene vormen reeds veel talrijker dan bij A. De Roovere, en C. Everaert. Juist die stukjes die in letterkundig opzicht hooger staan, vertoonen de sterkste dialectische kleur. —

Van de *Miere* weet hij met veel levendigheid en schilderachtigheid te vertellen hoe zij

in eerde was wroetende,
 Logierde en sliep/ in *cleen* hollekens diepe
 Als aarme *Criepe* (1);
 Met magher graentkens den hongher boetende.
(Vlieghe ende Miere).

De vogelaar wacht, en blijft wachten, om zijn net toe te halen, tot hij een grooten slag kan doen:

Aldus verbeydende goede auonture (*u = eu*)
 Zijn zaet *wiert* gh'eten/ en brochte den dach *duere*
 Nochtans hoopte hy te krijghen een groot *vueghel* getal/
 Hy hadde t'Net eens *vul*/ maar hy gafse cuere
 Hy dacht/ wil ick/ ia/ neen ick/ t'is noch ongheual/
 Was zoo dwaes en mal
 Dat hijse liet vliegghen/ maer hy *docht*: ick sal
 D'eerste dier (*die* er) meer commen/ trecken inde clijncke:
 Den auondt viel/ hy track alst tervvloghen was al/
 Ende vandt alleen int Net een Distelvijncke.
 Die zijn gheluck verzwijmt/ (2) die heeft dobbel mijncke (3).
(Voghelaer ende Distelvijncke).

De dreunende smis en de hamerzwaaiende smid staan ons voor de oogen in de fabel van het *luie hondeken*, wiens

Meester smede/ gooyde/ en cluende (4)
 Dat t'huus/ zolder/ ende t'hanebilt duende (5).

---

(1) Nwvl. *Kriepe*, moedeloos mensch. — (2) Nwvl. *verzwijmen*, veronachtzamen. — (3) Nwvl. *minke*, verminking, schade. — (4) Nwvl. *kleunen*, kloppen. — (5) Nwvl. *deunen*, hevig weergalmen.

De vleiers en tafelschuimers moeten het ontgelden:

Zulcke vindtmen die wtvlieghe veel daeghen
 Om in vette ciekens de *platteelen* (1) vaeghen
 Ende gheen andre zoorghe aenmercken
 Hier den pot rumen, ghinder t'magher been knaghen,
 Den dach met boomeloose manden wt draeghen,
 Vp de brocken verledicht, niet willende wercken,
Ghecrepelt (2) int herte, niemandt canse stercken.

Elders zegt hij de gierigaards hun zaligheid:

Een Rijequaert, boer en bijnghel (3) hebbende groot rijkdom
 Onghelijck meer dan zom
 Buucksparich magher/ gaende met een rabauts (4) cleet
 Vul zoorghen/ hem verlaedende up d'eerdtsche dijk/ crom
 Die met blijder herten noyt een sne broots sneet
 Noch goe bete beet
 Altijts soberlick pappende/ anders waert hem leet
 Wie ghelijckt alzulck een? Eenen Esel groot
 Zijnde slaue van t'goedt/ met bloet en zweet
 Nauwende durfuende oorbooren (5)/ dat ander ouerschoot
 Drijnckt lieuer water/ ende *eidt* beschimmelt broot
 Ketjuich (6) totter doot...

(Den Esel gheladen met spijs).

L. Scharpé, Leuv. Bijdr. 4de jaarg, (1900) blz. 26—30.

64. KEUREN VAN ROESELARE (1564)

Enkele uittreksels uit de *Cueren van Rousselaere* van het jaar 1564 zijn zeer belangwekkend zoo voor de schrijftaal als voor de daarin opgenomen bepalingen, betreffende den *brand*, de *marktdagen*, den *verkoop van kaarsen*, de *wolbewerking*.

Eerst ende alvooren zo moet elck *woenhuus* (*oe* = *eu*), staende binnen der stede ende scependomme van Rousselaere ghestoffert zyn van een ledren *seyle* (7), een *leedre* (8), een *hosevat* (9), een cupe ende eene lanteerne, wanof den proprietaris sculdich is te leverene de ledren *seyle* ende *leedre*, ende tsurplus den *huerare* ofte pachte, up de boete van thien *scele* parisis.

(1) Schotels. — (2) Nwvl. *krepelen*; onregelmatig bewegen; mank gaan. — (3) Lomperd. — (4) Nwvla. *rabauw*, fra. *ribaud*; schelm. — (5) Gebruiken. — (6) Nwvla. *katyvig*; ellendig. — (7) Nwvl. *seul(e)*; Ofra. *seille*; fra. *seau*; emmer. — (8) Nwvl. *leere*; ladder. — (9) Vat waarmede men water hoost; hoosvat.

Item, zo moeten alle backers, brauwers ofte biertappers, cabaretters, vettewariers (1), *huwevetters*, smeden ende andere weerkende metten *viere* ende *hanebilte* (2) voorzien zyn van een haec leedere ende een ledren seyle...

Item dat men gheen *dilten* (3) maecken ende legghen en zal boven peertstallen, coystallen ofte andere huusinghen daermen ghecostumeert es met keerslichte te ghaene danne met *hurden* (4) ofte andere bewaerenesse, zo datter noch hoy, noch stroo duer en hanghe, al ter discretie van de brantheers.

Item zo/en mach nyemant booten (5), zwinghelen noch *desschen* (6) met keerslichte up de boete van twintich scele par.

Item, dat nyemant en bringhe binnen der stede van Rousselaere ledere int zwarte ghedaen, noch upden wekelicken *martdach* of up anderen dagh, omme hier te ventene ofte slytene...

Item, dat nu voortan gheen vettewariers en zullen vermoghen eeneghen *azyl* (7) te kelderen, tenzy dezelve alvooren ghewarandeert.

Dat de cueriers (8) ter raeuwer pertse alle daeghe hemlieden zullen ghereet vinden boven *upde* halle, van sachternoens ten een en half totten drien, in de wintre van baefmesse tot halfmaerte, ende van dan voorts vanden dryen en half totten vieren.

Item, zo wat *leerelinc* die *vulstaen* (9) heeft, die moet zynen brief *upbringhen*, binnen deerste 14 daghen dat hy *vulstaen* heeft.

Item zo *mueghen* dambachthouders tallen tyden, alst hemlieden oorboore *dinct*, by cause van den vorste, verbieden te wevene. Ende wie boven den verbode ende voor den orlof *wouve* (10), dat waere de boete 20 scele par.

Item, dat men van nu voortanne niet en zal wulle weven noch doen weven, by nachte, met keerssen ofte ghemaecten *luchte* (11).

Ann. Em. 2de R. XIII, 1864—1865, blz. 158—190.

65. DE BEELDSTORMERS TE ROESELARE (1566)

De beschrijving van de geweldenarijen door de Protestanten te Roeselare in 1566 gepleegd is ons bewaard in een vrij dialectisch gekleurd verslag. — 1. De pastoor en de leden van den kerkraad hebben op voorhand de kelken, vaten en relikwiën weggenomen en geborgen. 2. Vernomen hebbende dat

(1) Handelaar in vetwaren. — (2) Nwvl. *aambild*, aambeeld. — (3) Nwvl. *dille*; zoldering. — (4) Plank. — (5) Nwvl. *booten*; droog vlas met den boothamer slaan. — (6) Nwvl. *de(r)schen*; dorschen. — (7) Nwvl. *azijl*; azijn. — (8) Keurders. — (9) In een betrekking tot het einde blijven. — (10) Nwvl. *woëve* (= weefde). — (11) Nwvl. *lucht* (= licht).

te Ieperen alles geplunderd was, deed de baljuw en de schout ook nog andere kostelijke voorwerpen uitbreken en wegbergen. 3. Om 6 uur smorgens verscheen de bende, en ging naar de kerk, terwijl de gemeentelijke overheid met het hoofd parlementeerde. 4. De kerk werd opengedaan en de Hervormers braken in het koor alles af en open.

1. Alzo int jaer XVe LXVI zeker quade tydynghe alhyer int stede ghebrocht wyerdt, . . . hebben den balliu metten *pastuer* (1) ende de ghezworen van de kercke . . . ontboen . . . goede catholycke personen, ende hemlieden ghebeeden te willen bewaerene elck een stuuck of twee van de iuweelen vande kercke: als de ciborie, heilichdommen, *kylcken* (2), cruucen, sylvere wyeroockvaten ende andere iuweelen . . .

2. Daertoe oock (overmits dat dese kercke zeer *aerme es*) de zelve iuweelen quyet zynde niet lichtelyck an nyeuwe iuweellen gheraken en zoude, zoo zyn de heere ende wedt *up* den 15^{en} Augusti 1566, wesende *Assensioen* Marie, in den vooravont gheadverteert van Anthonius Thierins, poortere ende inwoendere (*oe = eu*) deser stede, commende van Ypre, dat men de *beylden* (3) ende ornamenten vander kercke brack, overzulcx met hem brynghende een stuck van eenen franschuur (Nwvl. *fransijn*, perkament) zancbouck, gheheel duersneen uutter kercke van St. Jans binnen Ypre, ordinaire residence vanden Carmers. Soo adviseerden zy sanderdaechs smorgens metten pastor dat men zoude weeren uutter kercke alle de costelycxste ornamenten, die zy ghesaemdelyck up den voet begonsten te weeren . . . Sy hebben oock ontboden den stede temmerman met zyne knechten, ende hem den besten orghel doen afdoen . . . ende de vier principaelste taefelen. Van ghelycken de vonte ende den meesten deel vanden beelden ende alle *tmotalen* werck van de kercke, zoo wel de *rese* (5) staende voor tsacramentshuus, als andere, mitsgaders de candelaers doen draghen *upden* torre in secrete plaetsen. Hebben voort doen afdoen de princepaelste ende costelycxste outaer steenen, vreesende dat de zelve zouden mooghen ghebrooken weesen (want men alle *handtwylle* (6) zeyde: de brekers commen!) alleene latende terucifix boven de choorduere, twelcke men niet lichtelyk en conste afdoen zonder schaede, overmits de groote iseren anckeren ende

(1) Nwvla. *pâster*; pastoor. — (2) Nwvla. *kilk* (= *kēlk*) Mwvl. *kelc*, *keleict*, *kelk*. — (3) Nwvla. *bild*; Mwvl. *be(i)ld*; beeld. — (4) Nwvla. *motaal*; metaal. — (5) Nwvl. *reeze*: houten of metalen bareel, waarop kaarsjes geplaatst worden. — (6) Mnl. *hantwile*; oogenblik.

de ghebinden vanden zelven cruce, dewelcke hemlieden bestreckten tot by de cuppe (1) ofte wymmen (2) der voors. kercke ...

3. Ontrent den zesse *hueren*, is eenen Anthonius Algoet, apostaat vanden predicaeren ordene binnen Ypre alhier ghecommen met zyne garde ende noch veel ander gheboufte ... al singhende lanext de straten, tot inde heerberghe van *de Buerse*, neemende aldaer een inhyt (3); ende aldaer ontrent een groote halfve huere gheweest zynde, zyn ghecommen noch een ander bende, die te Rumbeke ghebleeven waren inde kercke brekende, de welcke oock straecx ghegaen zyn naer de kercke alhier ...

De zelve kercke vindende gheslooten, zyn gheannimeert gheweest zeer hettelyck (4) ... de zelve kercke violentelyck *up* te lopene; den balliu ende schoudt zyn *up*den voet, met tmeeste deel vande wedt by den voorn. minister in de heerberghe van de Buerse ghegaen. Heere ende wedt hem ghevraechde doende van zynen laste ofte briefven, verclaerde gheen briefven nochte last hebbende; daerup hem gheseyt was: "*Tes* een stout *doen* alzo de beelden en de cyragen (5) van de kercke te breeken zonder last;,, Daerop hy andwoorde: "Ick en treex my niet an, nemaer (6) myn volck, twelck my volcht, toehoorende myn predicatie, zyn zulex gheaffectioneert.,, Waerup hem gheseit was: "Wy hebben alle de ciraige ende beelden nutter kercke gheweert, zoo datter niet te breken es;,, daerop veele riepen, die met hem ghecommen waren: "De vanghenesse (7) staedt daer nog; wy wetent wel; wy willen niet dat men den man langher sluyte ende ghevanghen houde.,, Den predicant hoorende hunlieden fuerie, seyde int latine totten heere ende wet: "Ick zoude ulieden raeden openynghe van de kercke te doene, ofte anders zy zullen se *up*ploopen,, (8). Ende zegghende hy Anthonius voorts oock int latine: "Eist gheen noot (9) datmen de idoolen weren zal?,, Daerup den heere ende wet antwoordende zeyden: "Wy en ghelooven niet dat idoolen zyn, ende, ghenoomen oft oock waeren, dat neen, ten staet in u ende onser autoriteit niet dezelve te werene, brekene ruyneerende, dan alleenlyck zyne maiesteit ofte zyne magistraten.,,

4. Den voorn. Anthonius persisterende, hebben den heere ende

---

(1) Knip, binnenruimte der kerk; fra. *le vaisseau*. — (2) Nwvl. *wumme*: afsluitsel. — (3) Nwvl. inbeet, inbete; ontbijt. — (4) Mnl. hittelic, heftig. — (5) Sieraden. — (6) Nwvl. *nemaar*; maar. — (7) Tabernakel, waarin het H. Sacrament gesloten is. — (8) Openloopen. — (9) Is het niet noodig?

wet, uut grooten vreesse . . . , considereerende dat zy in eene onbeloonen (1) stede waren . . . gheaccordeert openynghe te doene vande kercke. Ende aldaer commende, *wierdt* de kercke openghedaen. De voorn. breekers . . . brieschende als leeuwen, zyn strasselyck (2) teenen troppe (3) met groote vierycheyt gheloopen naer tsacramentshuus, zeggende: "Deze vanghenesse moet af! dit es den kisbal (4) daeromme men twist; den man en mach niet langher gheslooten weerden.,,

Overzulcx stekende met speeren, hallebarden ende ander langhe stocken, ende voorts slaende met *grouf* (5) halaem omme tzelve sacraments huus te breeken, ende ziende dat zylieden tzelve niet ghebreken en consten, . . . hebben ghehaelt eenen branthaeck met drye steerts, die anne de Buerse lach, ende tzelve alzo violentelyck daarmede ommeghetrocken, zoo dat al in eenen hoop viel . . . Alzo de zommeghe van hemlieden begonsten ande ghestoelten ende *afluxelen* (6) vanden chooren te slane, . . . *wierdt* by tusschenspreken van heere ende wet de zelve belooft te weeren ende desisteerden daerof, alzo zouckende in alle outaren *ighewitsel* vande zelve, twelck de heylighe kercke noomt twitsele (7), twelck zylieden hieten tsecreet vande messe, ende vondens niet, overmits dat tzelve van te voorent gheweert was, ende schyeden alzo utter kercke . . .

Ann. Em. 3de R., 19, 1867, blz. 21—29.

66. TERDOODVEROORDEELING VAN EEN BEELDSTORMER (1567)

Ten jare 1566, 17 Aug. had Thomas Stalpaert, burger van Winnoxbergen mede geholpen aan de beeldstormerij in de abdij van St.-Winnoc. Hij werd veroordeeld om verhangen te worden. Hier volgt het vonnis der vierschare van Hondschoote (Fr.-Vl.): de taal is zichtbaar algemeener geworden, en bezigt maar weinige fra. termen.

Thomas Stalpaert gheëxecuteert metten *baste* (8). Omme dieswille dat ghy Thomas Stalpaert de zone Thomas, oudt 32 jaeren, poorter van Berghen St.-Winnocx, screywerker (9) van uwen style (10) u vervoordert hebt in den zomer 1566 ten tyde van der nieuwe predi-

(1) Uit *onbelokene* > *onbelo'ene*; zie N.-B. § 186. — (2) Als straatroovers. — (3) Troep; Nwvla. trop (= hoopje). — (4) Kaatsbal. Nwvla. ketsebal. — (5) Nwvla. *groëf*; grof. — (6) Afsluitsel. — (7) Nwvla. *wijdsel*; wijding. — (8) Nwvl. *bast*, snoer; reep, wurgstrop. — (9) Uit *schrienwerker*, met abnormale *ey* uit *i* door syncope van *n*. — (10) Stiel, ambacht.

catien de zelve predicatien te volghene, eer anderstondt dat de zelve byder overheit ghetollereert waren, hebbende *den diasten* (1) *tydt* voor gheweere een handstoxken, bovendien daarmede niet te vrede zynde, maer willende . . .

Ende alzoo men onlanx daer te voren ghedestruert ende ghebroken hadde de chiraigen (2) van de kercken binnen der stede van Berghen ende byzonder int clooster St.-Winnocx, daer ghy u hebt vervoordert te commene, ende bevindende tSacraments huus aldaer ter nedergheworpen, hebt ontvreempt ende met u *ghedregghen* twee *cleene* tinne buskens, daer mede men te vooren administrerende was de heilighe olie. Al volghende uwe eyghen confessie . . . Scepenen ende Cuerheers der stede ende heerlichede van Hondschote, recht doende volghende de mandementen van zyne Majesteit condemneren u Thomas ter cause voorscreven *gheleedt* te worden by den officier crimineel voor tstadhuus deser stede, ende aldaer by den zelven officier ghehanghen ende verworcht te wordene met eenen baste an eene potente (3) aldaer staande, datter de dood naer volcht, ende vandaer u doode lichaem ghevoert ende ghehanghen te worden ter plaetse patibulaire, confisquerende ooc alle uwe goedinghen tzy leen, erfve ofte catheilen, waer die ghestaen ofte ghelegghen zyn tot proffyte van zyne Majesteit ofte diet metten rechte toebehooren zal.

Aldus ghepronunchiert in openene ghebannen vierschaere den 10 April 1567 voor Paesschen. C. Berg. 1, 427.

67. EEN GEVAARLIJK AVONTUUR (1579)

Een alleszins merkwaardig stuk is de *Vlaemsche Cronijke* opgesteld door Guillaume Weydts (1571—1584), een Brugsch, katholiek "ambochtsman,, die in dat "dagboek,, de bijzonderste gebeurtenissen verhaalt, welke zich tijdens het verblijf van den Hertog van Alençon met Fransche troepen te Brugge zijn voorgevallen. Weydts, kleermaker, is noch de Franschen noch de Spaansche soldaten genegen. Hij zelf is de held van het hieronder vermeld avontuur, en hij heeft *getracht* — wellicht met opzet — de toenmalige Brugsche straattaal nauwkeurig uit te beelden. Op sommige plaatsen is hij daarin uitnemend geslaagd, zooals de *sandhi*-tekst bewijst; doch waar hij *v* in plaats van *w*, *ch* in plaats van *k* schreef, zal hij zelf wel *w* en *k* gesproken hebben, vermits hij o. a. *w* voor *v* schrijft.

---

(1) Nwvl. den diksten tijd: meestendeels. — (2) Sieraad. — (3) Fra. *potence*; galg.

A.

Op Onze Vrouwe **aelf** *hoest*, zoe dede den Alteze een zynghende messe doen met zeere schoene muzyka ende met schaelmeyhen. Eet (1) ghemente vas zeere ghevyerd (2) om deze messe te hoeren, wandt men in Brugghe in drye jaer gheene ghedaen en hadde. De capelle in eet Prynsenof, daer me den dyenst deede, dye *vyerd* *vuel* (3) ende de zaele och (4); al hadde de cappelle zoe groet ghevest als de *Vrydachmaerd*, zoe vasser volcks genoch. Nu als de messe ghedaen vas, zoe quam daer de **sarjaendt** maeyoer staen voer de cappelduere, ende den doeven Merryvoerde (Marrivoorde) om de lyeden te techennen dye den dyenst ghehoerdt hadden. Zoe quam hudt de cappelle den bychtvader van zyn Alteze, ende dye ghynch zeere kyven ende groet quaedt spreken jeghens den sarjaendt maeyhoer; ende zoe deze melcanderen zeere stranhe toe *sprocken*, eet ghemente vyel met den heere (5) van den hoeve (6); zoe den heere vecht (7) *ghynch*, zoe vaest vadt ghestylt; zoe den sarjandt maeyhoer hem omme *kerde*, vrachde hy jeghens een

B.

Ep Onze **Vroew** olv *Oest*, zo dē'tēn Oltēsē ēn ziēn'hēndē mēsē doēn mē *stiēf*-schoon (8) maziēk ēn mē schalmēj'en. 't Folk [tchē-meeen] wast er *fērm* ep gēvierd om die mēse tooren, omde swelle da mēm Brōge en drie joor (8) *geēne* gedoon (9) ēn aa'de. De kapal ent Prēn'senof, wo da'mē den dienst dē'j, die was fōl ēn de zol oōke; ol ā'te kapal'e zo groot (8) chēwējsd ov de Vriēdagmart, zo was't er toch folk chēnoēch [om ze vōl te kriēgen]. Nu, oz de mēse gedoon (8) was, zo kaam do de sōrzjan'h-mazjoor (8) stoon (8) vo de kapal'edeure, mē den doēven Marrivoorde (8) om dē mēnschen ep te tee'kenen, die den dienst gejoord aa'den. Zo [do] kaam ute kapal'e den biēchfoodere (8) van zen Oltēsē, ēn dēndēn giēnk *fērm'ant* kiēven en stiēve-leeleke diēn'hen zēg'ēn tēgēn de sōrzjan'h-mazjoor, ēn vanos zeziēnder [azo] bēgostēn makoōr (8) *stiēv*-arte diēn'hen te zēg'ēn, ēt gemee'n dēj mēj mēt'en eēre van den oōew've; oz den eēre wēchiēnk, zo was te betjie gestelt; [mo] oz de sōrzjan'h-mazjoor ēm om'e keēerde, je vraagde [do] tēgēn ēn am-

(1) Het. — (2) Vereerd, voldaan. — (3) Vol. — (4) Ook. — (5) Biechtvader. — (6) Het hof. — (7) Weg. — (8) Nauwkeuriger: *schoon*, *jaar*, enz. — Hier werd getracht den oorspr. tekst in echt Brugsch (de taal van bejaarde lieden) zoo dicht mogelijk nabij te komen. Tusschen haakjes worden vermeld de gansch verouderde termen en enkele woordjes, welke duidelijkheidshalve uit de gebruikelijke volkstaal dienen toegevoegd.

ambochsman (G. Weydts) vadt heere dat dat vas, dye zoe stoute-lycke jeghens hem sprach. Den ambochsman anvoerde ende zeyde: "Het moet een meerder (1) heere veesen dan ghy zyt, vracht dat een ander.,; den sarjandt maeyhoer deze anvoerde (2) zeere quaelych *naem*, ende drech (3) den *ambochsman* met zyn vyndere ende zeyde: "Ic zal hu dat te veten doen, compt daer buten.,; . . .

Zoe buten den hoeve com-mende, hadde hy den zelfsten ambochsman in dhoeghe, ende nam hem ghevanghen zelve in persoene, ende leyde desen man alzoe ghevanghen tot in de Alve Amandt Straete. Zoe zeyde den maeyhoer jeghens zyn cnaepe: "Gaet, haelt den *sloeter* (*oe* = *eu*) van den troch., Den ghevanghenden dyt hoerde pensde: "Hoe zal ic dyt ontgaen?, Ende hy zeyde: "Ic en vyl in dye stynkende houch nyet gaen, maer lecht my ghevanghen op Cuenynchs vanghenesse., Met dese voerden zoe scoedt den ghevanghenden man in Synt Amandt straete in een huus ghenaeempt de Roese, tot in de cuckene toe, en loec (4) de cuecken duere toe. De maeyhoer crech de cucken duere hoepen met ghevelde, ende de duere dye brach duer de cracht

böchsman wad *eeere* da ta was, die zo *stoëk* tegën èm spraak. Den ambochsman antwoorde (5) èn zēj: "'t moēd'en grōttēren *eeere* ziēn ov da jē giē ziēt; vraach dāt ē kār an en angdēren.,; de sōrzjan'h-mazjoor *naamb* die antwoorde (5) *stiēf* kwol'ek, èn bedreegdē den amböchsman mē zēn viēn'hēre èn zēj: "Jē zo twētēn vam'e; komptor [ēkē] butēne.,

Zo, buten den *oew*'ve kom'ēnde, ā tiē den zaalsten amböchsman en *doegē*, èn *naampem* gevan'hen *zaalve* em persooene, èn *lee*de diē man *ozo* gevan'hen toet en dOlve[sēngt] Aman'hstrote (5). Zo, zēj de mazjoor (5) tēgen zēn knape: "God ol te sloetēre van den [troch] bak., Den gevan'hēnen, diēt *oorde* (5), pējzde: "Oe gon ēkēk dad ontchoon?, E-je zēj: "Ek ēn wel ēkēk en die stiēnkenden oēk nie choon (5); mo lēgmē gevan'hēn en de *Keuwniēnk's* van'henēse., ēp da sēg'en zo schooe (5) te gevan'hen man en [de] sēngt Aman'hstrote (5) en ēn uūs genaamp te Roese (5), toe-wēn de keuwken toe, en dē [look] (5) te deuwire toe. De mazjoor (5) kreech te keuwken-deuwre [wēr] *oepen* mē gewaold, èn de deuwire die braak deur de krach [van 't chewal] tiē zē dējēn

(1) Hooger geplaatst. — (2) Antwoord. — (3) Dreigde. — (4) Sloot. — (5) Zie noot 8 op de vorige biz.

dye ze *deden* van buten. Ende in de cuckene commende, hudt dat groete spydt, nam den maeyhoer zyn ponhaerdt ende meende daer desen ghevanghende man te vermoerden, ende stach ende slouch naer den man ghelych of me een hondt te nyete vylde brynnen...

Als den ghevanghen quam al bloende op de straet, zoe trocken zy hem naer eet ghevanghenhuus vanden Cuenynch, presentt al eet ghemente (1) ende den maeyhoer vas zoe graem (2), dat hy nyet een voerdt en coste spreken. Als zy op den Burch quaemen, an de steeghere van den *Steen*, zoe ryep het ghemente an den ghevanghen: "Vaeromme zydt ghy ghevanghen?,,. Den ghevanghen keerden hem omme, ende *ryep*: "Ic en weedt dat nyet?,,. Zoe ryep den sarjaendt maeyhoer: "Om dat hy heeft gheroepen in eet Prynsen hof: Slaet doet!,,. Den ghevanghenden ryep vederomme: "Ghy *lyechtter omme!*,,. Den maeyhoer ryep vederomme: "Zuyecht, ghy zult heer twee hueren *an* een *gaelghe* hanghen,,; ende noch vasser een van zyn allebaergyers, dye ryep och: "Ghy hebt *ommers* (3) gheroepen slaet doet!,,. *Ommers* den ghevanghen macte een groet ghe-ruchte, dat maeyhoer met zyn

van buten. En en de keuwken kom'ende, van groote (4) spiët, *nam* te mazjoor (4) zën poënjoort, è-je pëjsde do die gevan'hene man te vermoerden (4), èn staak en sloech no de man lek ov [da]-mën oënk soën wel'en an den ols briën'hen.

Oz de gevan'he nu-wol (5) blōēn ep strote (4) kam, zo trok'en zēm [mē] no de van'hene van de Keuwniënk, do vor ol tfolk, èn de mazjoor (4) was'o [gram] *dōl*, datië nië ē woort (4) *ēn* koste sprēken. Os'eb den Bōrch kamen an [de steegēre] dēn trap van tsteen, ozo rie pet folk no de gevan'hene: "Worom ziē je-giē gevan'hen?,,. De gevan'hene keēdedēm om'e èn riep: "Ėk *ēn wēt ēkek daniē*,,. Ozo riep de sōrzjan'h-mazjoor (4): "Om-da-tjie geroepen ēt *ent* Prēn'sēnof: slo toot (4),,,. De gevan'hene riep wēre: "Jē liech-ter-om'e,,. De mazjoor (4) riep nog *ēke wēre*: "Zwiēg, jē god eer da 't *twē euwren verdēr es* an *ēn golge* an'hen,,; èn *twas [ton]* nog een van zēn [ollebardieers] èn *dēndēn* riep *oekē*: „Jēd om'erstengeroepen: slo toot (4),,. Om'ērs [je moē wal wējtēn] den gevan'hene *makte* grooē chē-rōchte, da te mazjoor (4) èn den-

(1) Het volk. — (2) Gram; talrijk zijn de woorden met rekking: *gaelghe, goedt, naem*. — (3) Immers. — (4) Zie noot 8 op blz. 203. — (5) Nwvl. heeft: *al bloēn*, niet *bloeiende*.

complicyhe (1) vreesse crecht. Zoe dreeven zy den ghevanghende met ghevelde boeven, ende hudt quaetheyt vylden (2) den ghevanghende legghen in Synte Pieters kercke, onder een steeghere, in een gaedt dat daer staedt; eet stancker ghelych een pry; dat vas gheheeten den Troch (3). Als nu den ghevanghenden boven vas, zoe vasser een *merster* doen commen om den ghevanghenden te vermaecken. Sanders dachs, alsme dyt stych zoude goet gaen maecken, zoe zeyden zy zelve dat hydt nyet gheroepen en hadde; zoe vas hy daer by huerlyeder *woerdt* ten onghelycke ghevanghen; maer zy leyden (4) hem een ander *vaels* (5) stych op den *aels*, dat hy zoude gheroepen (6): "Men vyndt heeren boeven heeren,,; ende noch en costen zy dat *vals* stych nyet doen blycken, ende alzo... vyerdt desen ghevanghende ontslegghen, op den derden dach, zonder lasten ofte costeloers ende scaedeloos.

(*Em. Varenbergh, Chron.*

flamande, Brugge 1869, blz. 65).

dēn, die mēd'enēm [komplies'e] *kompaks* was, vreezē kreech. Ozo dreeven ze den gēvan'hēne mē gēwaolt no boeven, en uut kwootējt (7) wēlden den gevan'hēnen lēg'en en sēnkte Pieterskerke, oēngder ēn [steeēgēre] verooch en ē kot da tor stoot (7); ēt stoēnk'er gēlek en priē; da was geeeten den [troch] bak. Oz nu de gevan'hēnen boeven was, zo waster gedoon om ē meeester te doēn kom'en om den gevan'hēnen te vermaken. Sanderdagz oz mē da stek nu giēnk [gon]-goedmaken, zo zējen ze ziēndērzaalve dat tiē niē geroepen en aa'de; ozo wastiē do biē jōnder [ejje] woort (7) ten oengrechte gevan'hēn; mo ze lējen em en angder volsch stek ep zēn ēk'e, datiē zoē geroepen en: "Me viēngd eeeren boeven eeeren,,; en nog en kosten zē dat angder volsch stek [oek] niē doēn [bliēken], en ozoo (7) wier(t) tiē gevan'hēnen onslēgen, ep den dērden dag, zoēnger lasten [ofte] kostēloos (7) en schoodeloos (7).

Aann. Uit den sandhi-tekst met opzet aangebracht tegenover een zoogezegden sandhi-tekst uit 1579 blijkt:

1. dat sedert 1579 *waarschijnlijk* verandering is ingetreden voor de volgende feiten:

(1) *Fra. complice*. — (2) Wilden zij. — (3) Bak. — (4) Legden. — (5) Verder: *vals*; valsch. — (6) Onderverstaan: *hebben*. — (7) Zie noot 8 op blz. 203.

a) de *gerekte* vormen: *aels*, *gaedt*, *gaelghe*, *graem*, *vaels*, enz. (A) komen in B niet meer voor.

b) de woordenkeus: A. *ghemente*; B. *tchemeeen*, *tfolk*; — A. *graem*; B. *döl*; — A. *lieden*; B. *mènschen*; — A. *loec*; B. *look*, *dē toe*; — A. *steesgere*; B. *trap*, *verooch*; — A. *troch* (gevang); B. *bak*; — A. *zal*, *zullen*; B. *zo*, *zol*, *zollen*, n. proclitisch aoristvormend *gon*, *go(o)n*, enz.

2. dat ook G. Weydts de vroeger reeds vermelde en thans vooral bij bejaarde mensen nog bestaande klanken en vormen zal gekend hebben, maar ze niet heeft uitgebeeld, als daar zijn:

Vocalisme: *ol(s)* (als), *os* (a(l)s), *amböchsman* (ambachtsman; — *sörzjant* (sergeant), derde (3de); — *zalfs* (zelfs), *kapale* (kapel); *gewaold* (met *ao* uit *a* < *e*, geweld); — *en* (in), *ek* (ik), *gestelt* (gestild); — *lek* (gelijk); — *oēnkt* (hond); *oengder* (onder); *oengrechte* (onrecht); — *zoē* (zou(de)); *stoēk(t)* (stout); — *stek* (stuk), *ep* (op); *bröge* (brugge); *sloetere* (sleutel); *joor* (nauwkeuriger: *joar* = jaar), *mor* (maar), *betolen*; — *hiē* (hij), *giē* (gij); — *oēk* (hoek), *geroepen*; — *eeere* (heere), *geeten* (geheeten), — *oeke* (ook), *ooren* (hooren), *Roose* (roos), *oest* (oogst); — *grötteren* (grooter); — *vroeew* (vrouw); — *euwren* (uren); — *kosteloos* (nauwkeuriger: *kosteloas*) enz.; zie n^r. 11.

Consonantisme: **Syncope:** *zaalsien* (zelfsten); — *mart* (markt); **Apocope:** *nie* (niet); — **Inlassching:** van *w* in: *oeuwe* (hove); *keuw-niēnk*, *keuwken*, *deuwe* (deure), *euwren* (uren); — van *g*, *k* tussen *n* + *dent* in *senkre* (sinte), *oengrechte* (onrechte), *oengder* (onder), *angderen* (anderen); — ook in: *stoēk* (stout); — **Verwisseling:** *Amankstrote*; *zoēnger* (zonder), *viēngt* (vindt); — **Assimilatie:** *ēt*, *ee't* (heeft); *jēd* (gij hebt); — echter bezit B. noch *crecht* A. (kreeg), noch *vecht* A. (weg).

Sandhi-vormen: *biē-jōnder*; *nu-wöl* (nu al); *ēkē* (een keer), *mēdēnēm* (met hem), *omdatjie* (omdat hi); *os'ēb* (als zij op), *vam'e*; enz.

Vormleer: (herhaling) *jē gie*; *ēkēk*; aanw. vnw.: *den dien*, *den dēn* (= dien); — *'t was* (= er was); — *lange* voc. in: *braak*, *kaam*, *naam(p)*, *spraak*, *staak*; — scherpl. *ee* en *oo* in prt. 1ste en 2de kl.: *kreech*, *dreeven*, *schoo(t)*; — uitgang *-ede*: *antwoordēde*, *keerdēde*, *maktēde* (verg. *-dege*, *-tege* n^r. 10); — p. p. *onslēgēn*.

68. EEN PASTOOR LOGEERT IN EEN BOSCH (1581)

Te Middelburg (prov. Oost-Vl.) woedde de kerkvervolging in 1581 nog hevig, indien we althans het dagboek mogen gelooven, dat de E. H. Adolf D'Hooghe, pastoor aldaar, en waarschijnlijk inboorling der parochie, opgesteld heeft. Hij verhaalt in een nog half Mwvl. taal, hoe hij tegen den avond in een bosch nabij het hof *Paddepoel* opgezocht werd, en voortdurend van verblijfplaats moest veranderen om zijn beschermers eenigszins te sparen.

Den derthiensten Wedemaendt (1) 1581 Dyssendaeghs (2) *snavens* (3) in myn bedde synde in een ander huys, om secretelyck te zyne is by my ghecommen Robrecht, den Schotschen capiteyn van den castele, met Jacques synen lieutenant, hebben my ghewaerschout (4) datter noch andere soldaeten soudén commen, dat ick my *uut de weghe maecken* soude, soo ben ick alleenelyck, secretelyck in den nacht naer Paddepoele (5) ghegaen, ende sonder yemandts wetens, in de *scheure* gheslaepen.

Den 23 Wedemaent, op Sint Jans avont, naer den noene, soo syn ghecommen naer Paddepoele om ons te vanghen: Pieter Sysaeu, Jan Roose, met noch achthien soldaeten van den capiteyn Ouweel, die op 't casteel commen ligghen was, om dat de Schotten ons niet hinderden noch beletsel en deden (6), ende bedwonghen Pieter Maes een deghelyck (7) man, ende den schipmaecker te Leeskens, om heurlieder (8) den wegh te wysen. Sy passeerden drye roen (9) my voorby, daer ick in den *busch* sat en schreef, omdat ik bij daeghe int huys niet ghesien *en* soude syn. Commende binnen huysse, *sloughen* de vrouwe *seere* een groote blauwe ooghe ende kaecke, naemen dat haerlieder goet dochte, ende sochten ons seer neerstelyck, ende leeden (*ee = ies*) mede Joos, den sone van den huysse, naer Middelburgh. Jan Thier, synen broeder, synde te Middelburgh by syne bruydt, heeft voor hem ghesproken; denwelcken sy oock ghevanghen hebben, ende beede totten halse aen de steeghere by 't Ovaersnest (10), in den wal (11) gheset, willende weten waer wy waeren, heurlieder aenseghende dat sy my, heer Marq Hallet

---

(1) Juni; elders Weudemaent, Wo(1)demaent. — (2) Nwvl. *dissendag*; dinsdag. — (3) Nwvl. *navend*, *navond*; avond. — (4) Mwvl. is meestal *-schuven*, *schuud*. — (5) Hof nabij een bosch. — (6) De Schotten waren even als hun kapitein gematigd. — (7) Voortreffelijk. — (8) Mwvl. *hemlieden* (= hun). — (9) Roeden (± 15 mt.). — (10) Odevaars (= Oolevaars)nest. — (11) Breede gracht rond een hof.

ende heer Chrystoffels, een Carmersbroere (1), die te Maldeghem de *ceure* (2) bediende, daer *messe* dede ende kynderen doopte, twelck valsch was, *tooghende* (3) een *quaet* (4) latyns *bouxken*, sonder hoeft ende *steert* (5), ende *deselve* aldus nat in de ghevanghenisse ghesteken, waer uyt sy sonder cost niet ghelaeten en syn. Heer Marcq Hallet, naer (6) dit ghebeurt was, jegahens den avondt, met Jan Herrebaut, de vrouwe van den huyse seer weenende, ende de dochter by my commende int *busch*, daer ick twee bree (7) *barders* (8) hadde *gheleyt* (9) jegahens den *reyn* (10), hebben my tselve al verhaelt, ende *ghetooght* hoe dat se ghetracteert (11) was. Heer Marc by my blyvende int *busch* totten donckeren avont, syn tsaemen gegaen over 't hof van Paddepoele, sonder binnen gaende, naer Vaken (12), slaepende in de *scheure* van Jan Herrebaut voorseyt, *snuchtens* (13) hoorende te Middelburgh twee slaen (14), oorlof (15) nemende aen Jan voorseyt, deur syn veinster, die niet en wiste dat wy daer gheslaepen hadden, syn tsaemen naer Brugghe ghegaen, alwaer ick gheweest hebbe totten 1 Juli daernaer 1581.

Vershelde, Gesch. van Middelburg, 1867 blz. 101—103.

69. HET DOODBOEK DER ABDIJ VAN GROENINGEN (1590)

Damp Jan Danins, kloosterling van de abdij ter Dunen en biechtvader in de vrouwenabdij te Groeninge bij Kortrijk schreef achtereenvolgens in vorm van jaarschrift den overlijdensakt van de zusters. Een dichter bij Gods genade was hij niet.

Hier naer volghen de Incarnations (16) van alle de religieusen, die overleden zyn ten tyde van Damp Jan Danins, pater confesseur, te weten beghinnende vant beghinsel des jaers 1572, totten jare 1590 inclus (*ui* = *û*), al by hem in ryme ghestelt, zoo hier naer volght:

Zoo wie dit wys wil wesen zal verstaen dat een .*M*. duist (*ui* = *uu*) beteekent, een .*C*. hondert, een .*X*. thiene, een .*V*. vifve, een .*L*. viftich, ende een .*j*. een, twelck staet volghen tjaer van zyn overlyden ende niet naert ouderdom (17).

(1) Nwvl. *Broëre* (= broeder). — (2) Fra. *la cure*; de pastorie. — (3) Nwvl. toogen (= toonen). — (4) Slecht, verwaarloosd. — (5) De zin is onderbroken. *Deselve* zijn de twee broeders. — (6) Nadat. — (7) Breede. — (8) Nwvl. *berdels*; mv. van berd, plank. — (9) Nwvl. geleid (= gelegd). — (10) Nwvl. rein (= regen). — (11) Behandeld. — (12) Gehucht te Maldeghem. — (13) Nwvl. *snuchtens* (= 'smorgens). — (14) Twee uur. — (15) Afscheid. — (16) Jaarschrift, jaartal. — (17) Nwvl. en Mwvl. is *oude* vr..

Tresoriereghe (1) van Groeninghe joncvrau Catelyne Conynex zeer expeert.

De tresooren die ghy alhier voor hu vergadert hebt, hebben u met Gode verheert.

Vrau Appollonie Crupennynek.

Ghy juweel van Groeninghe op de duecht zeer vast ende reynelick gheverseert.

By Gode ghy voorwaer blydelick rust ende triumpheert.

Zuster Neeseken (2) Stoppelgat.

Zuster Agnes, die dit godshuis van Groenynghen veeltyds hebt ghedient ghestadelick,

Zyt nu daer *deur* gheworden huwen Heere met al de Heleghe wel behagheleick.

Vrau Anna Planckaert.

Anna, die deur thoudendom cranck ende kyndt zyt bedeghen (3). Hebt van Christo een ghestadeghe blyscap verereghen.

Vrau Anthonette Bonniele, prieuse (4).

Weerdighe presidente van Groeninghe, wys in al u anthieren (5) God uwen heere die heeft u oock deur de doot willen verciere. Ende u gheven, voor uwen aerbeyts loen (= loe^{en}). Bequame ende zuver plaetse inden uppersten throen.

Vrau Cathelyne Defort.

Vrau Cathelyne Defort, religieuse ende borsierreghe (6) van haren bedriven,

Overlijdende es met Gode reyn vereenicht oudt wesende veertich jaren ende vive.

Zuster Adriane Tycmakers.

Ghy die in Groeninghe de ceucken int coken veel jaren hebt *bestiert*,

Zyt nu deur u bitter sterven van uwen bruideghom reyn gheloent en int paradys verciert.

(1) Schatbewaarder. De uitgang *-ig(gh)e*, *-eg(gh)e*, *-inghe* verving en vervangt nog den uitgang *-ster* achter ww.: *melkig(h)e*, *wascheg(gh)e*, *wasching(h)e*; — ook achter vr. nw. op *-ster*: *na(e)isterig(h)e*; — achter m. znw. op *-er*, *-aar*, *-ier*: *looperige*, *tresorierighe*, *borsierighe*; — soms wordt *-ige* tot *eie*: *wascheie*. In de 16de E. treft men *ghe*: *naeysterghe*. — (2) Verkleinwoord van Agnes. — (3) Nwvl. *bedegen*, geworden. — (4) Priorin. — (5) Handelen. — (6) Zie boven: Beurshoudster, schatbewaarder.

Vrau Joanna Meurylle.

Van jaren houdt ontrent een ende dertich waert ghy Meurylle
zeer goederthier;

Nu zidy verjubilerende int eeuwich zoet leven scheidende
van hier.

Mevrau Marie vander Eecke, Abdesse.

In Sente Catryne Capelle voor dyn weendighen (1) outaer
Tonse Lieve Vrouwe moet ick nu rusten duer den trouble zwaer.

Vrau Margriete de Caye.

Vrau Margriete de Caye ghestadeghe religieuse zeer discreet,
By Gode nu rusti (2), leeft ende regneert,
Deerste zidy (2) begraven al in dit keerchof zoet
Wilt dan voor ons bidden en verwerfven goeden voorspoet.

Chr. Gr. XL—XLIII.

Aanm. De wijziging tijdens de 16de E. en later aan de Mwvl. **spelling** toegebracht ten gevolge meestal van den invloed der Brabantsche en Hollandsche *spelling* als in: *Vrau* (vroeger meer *vrou(we)*), *bruideghom*, *zyt* enz. wijst enkel op een uiterlijke verandering in de schrijftaal; vele elementen daarvan werden nog altijd op dezelfde wijze — als vroeger — door den gewonen man uitgesproken: *vro^oewe*, *brudegoēm*, *ziēt*.

70. WAAROM DE KETTERS DEN PAUS HATEN? (1600)

Jan David geboren te Kortrijk 1545, pastoor aldaar tot 1581, werd Jezuiet en schreef tegen Marnix' *Biēnkorf* den *Christelycken Biecorf* (1600). De schrijver te Antwerpen gestorven, gebruikt in dit apologetisch stuk, gericht tot alle Nederlanders, de algemeen wordende Brabantsche taal, zoodat men met moeite sporen van 't Westvlaamsch ontdekt. Een kort uittreksel volstaat.

Nu eens ten rechten bemerct, waer by dat het compt dat de ketters soo vijandelijk altyts int besonder den Paus van Roomen behaten en dien soo lasteren, soo veel quaets op hem wtstorten, dat zij byna in al haer predicatien, in al haer boecxkens, in al haer contenance, altyds metten Paus besich syn: Wonder dinc versierende, om by de slechte (3) menschen den selven als infaem te maken,

(1) *l.* weerdighen outaer. — (2) Rust gij, uit rust-gij > rust-i zonder verzachting van *t* als in: *zidy* uit *zitt*. — (3) Eenvoudig.

endē voor alle menschen eerloos; ja als oft gheen mensche en waer.

Ick salt metten cortsten seggen, houdt daer: zy weten wel dattet aan 't hooft al houdt ende hanght, ende daerom om van als cort spel te hebben, soo eysschen zy ende roepen al met de overspeeltster Herodias ende haer lightsinnige dochter: Da mihi caput Joannis in disco, dat is: Gheeft my thoofft in een schotel; want thoofft af, soo ist *mette reste* afgedaen. Ende wt sulcks alle ghedierten, die eenighe andere beeste willen vermeesteren en vernielen, al ist dat zy int iaghen ende vervolghen het achterste oft de syden der selver beeste besnauwen, byten en *facken* (1), so *syder* best aen connen geraken int naloopen oft bespringen: nochtans hebben zijt altyds opt hooft gheladen, soohaest als zy daer aen connen *ghecomen*, om dat te *verbijten* (2) ende te vernielen.

Christelycken Bie-corf; kap. XIII.

71. JULIAAN DE APOSTAAT EN ZIJN OPVOLGERS (1609)

Mathias Lambrecht, bisschop van Brugge, schrijver van de *Legenden oft Leuen der Heyligen*, alsook van een *Kerckelicke Historie* schetst in een ietwat ruwe, realistische taal, welke nu en dan hare *Wvl.* kleur verraaft door de daarin opgenomen woorden en vormen, het wangedrag van een paar Kerkvervolgers.

Men schrijft noch wat wonders, twele weert is om te verhalen; want Julianus (de Apostaat) was op eenen tijdt soo veruaert, te weten int beginsel doen hy met de swarte Goden (3) *begoste* kennisse te maken, dat hy hem met een Cruyce teekende, naer d'oude costume der kerstenen, waer af alle de vremde gedrochten wechliepen. Maer als Juliaen dit sijn Meester (den toovenaar) verhaelde, mijn Heere den Toouenaer antwoorde dat den Duyvel het Cruyce niet en vreesde; maer wech gheloopen was, om dat hy die boosheydt niet *gheluchten* (4) en coste. Desen Keyser hadde eenen oom van sijn moeders wege, die oock Juliaen hiet, ende niet een hayr (5) beter en was dan hy. Desen Juliaen regeerde tlant van Egypten daer hy de Kerstenen veel leets aendede, oock sonder last vanden Keyser, ende beroofde de goedinghen ende Juweelen vander Kercke. Hy doode Theodoreteus een goet Heylich Priester van Antiochien,

(1) Nwvl. zeldz. *fakken*; pakken. — (2) Stuk bijten; te niet doen; komt vaak bij Mwvl. schrijvers voor. — (3) De duivelen. — (4) Nwvl. *geluchten*; verdragen. — (5) Uitspr. *haar*.

omdat hy de Juweelen ende de siluere vaten niet gheuen en wilde, die hy te bewaeren hadde. Hy nam de Juweelen met geweld: maar hy was corts daer naer soo van Godt gheplaecht, dat hem de luysen aten... Datse haer ooren stoppen, die de waerheydt niet hooren en willen, ofte *ommers* (1) haer wachten van sulcke goedinghen te mishandelen, op datse dierghelijcke plaeghen niet en beseffen. Want al *burcht* (2) Godt langhe, hy en schelt niet quijte, iae betaelt wel, al en gheeft hy gheen ghelt. Julianus den Keyser en voer niet veel beter: Want hy was met eenen pijl doorschoten, soo hy int landt van Persen ghecome was, ende men wiste noydt wiet hem ghedaen hadde... Men seght dat hy zijn hant vol bloets inde *locht* (*o* = *ö*) wierp ende seyde: Ghy hebbet gewonnen Galilee: sprekende so van Christus ende eynde met sulck een propoost zijn leuen... Door wiens doot de Christenen seer verblijt, ende de Heydenen seer bedroeft waren. Te meer dat Juliaen na Persen reysende dreygde de Christenen teenemaal te niete te doene, met dat hy victorie soude vercreghen hebben teghen de Persen. Daerom waeren de goede Christenen namelijk de Heremijten eenpaerlijcken Godt biddende, dat hy sulck quaet vermeten (3) soude beletten. De welcke Godt vertrooste door een goet Heremijt Juliaen ghenoeemt. Want dese door een Goddelijc visioen wiste de Kerstenen in Syrië te segghen op den seluen dach als den Apostael *verslegghen* was, dat het fel wilde swijn ghedoot was...

Valentinianus maecte zijn Broeder Valens Keyser, de welcke de kerstenen vervolchde, ghemercke (4) dat hy met d'Ariaensche seckte besmet was. Men schrijft dat Valentiniaen den Priester der afgoden op eenen tijdt een *flabbe* (5) gaf, omdat hy hem met *sperrewater* (6) der afgoden bespreyde, so hy den Keyser gheley dede totten Tempel. Hy beschanc dien worper (7) met eenen goeden *oorbant* (8) vraghende waerom dat hy hem vuyl maecte: maer hy was hierom vanden Keyser in ballinckschap gesonden.

Historia Ecclesiastica (1609), blz. 29.

Aanm. Van het begin der 17de E. af wordt de *schrijftaal*, vooral in de prov. W.-VI. (I, III), zichtbaar nog algemeener, d. i. zij vertoont veel minder de nog **immer bestaande locale** klanken, vormen en woorden: Zulks bewijzen o. a. *wstorten* (*stürten*), *slechte* (*slüchte*), *is*, *eysschen* (nr. 70); —

(1) Nwvl. *ommers* (althans). — (2) Borgen; borg geven. — (3) Roekeloos plan. — (4) Merk op. — (5) Kaakslag, eng. *to flap*. — (6) Nwvl. sperswater, wijwater. — (7) Werper. — (8) Oorveeg.

boosheydt, dreygde, kennisse, regeerde, silvere (n^r. 71); — *vuylenisse* (n^r. 75); — *plaeise* (n^r. 76); — *int boeck, verscheyden* (n^r. 78); — *bei* (beede), *beweghenis*, *ghevoel, is, rugge, verscheyden* (n^r. 79); — *aerde; kleyne, mugghen* (meziën), *wolf* (n^r. 80); — *borgers, onreyn, stukken, verdoemen, wolven* (n^r. 84), enz.

72. EEN TWIST OP DE MARKT TE IEPEREN (1619)

Claude De Clerck, geboren te Ieperen in 1587, rederijker van de Kamer van Rhetorica van O.-L.-Vrouw van den Alseberg De Koornbloem, gest. 1645, beschrijft in een hekeldicht, dat zonder veel letterkundige waarde te hebben, de Westvlaamsche klanken en vormen nog vaak getrouw weêrgeeft, een geschil ontstaan op de markt, waardoor alles in rep en roer geraakte:

Eens sach ick seer groot onvrede;
't Was op eenen Saterdach,
t'Ypre al inde stede,
't Was een jammer, datmen 't zach;
Op de *maert* (1) was 't al te doene;
in de maent, die commen zal
veerthien uren vóór de noene
effen juste al in 't ghetal,
es gheschiet dees oorlogh al.

Desen twist die es begonnen,
in de melckmaerckt, door de *wijfs*:
't was om 't zetten van de tonnen
daer geschiede veel ghekijs;
d'eene slouch oock teghen d'ander,
d'eene riep en d'ander smeeet;
melck, *bueter* ende *pander* (2)
tlach daer al zeer onghereet
op de *Maert*, zeer wijt en breet.

Dees oorloogh *es* gheschoten
in de waermoesmaerckt terstondt,
en daer vloghen de *karoten* (3)
koolen, rapen naer de mond, t,

---

(1) Nwvl. *maert*; markt. — (2) Nwvl. *pa(a)nder*; ronde mand met een hengsel. —
(3) Fra. en Nwvl. *carote*; pee.

boonen, *wertels* (1), *arreweten*; (2)
 veel radijs en menigh crop
 werden naer den hoop ghesmeten,
 vele vrouwen op den kop;
 noch en hielt den strijt niet op.

't Vrouwenvolek dat liep al rasen (3)
 in de kaesmaert hunnen loop,
 en daer smeten zy de kasen,
 kupen (4), tubben (5) over hoop;
 potten, pannen vol conserve,
 eyers, taerten, tscheen al buyt,
 Spanen, schalen, ponden, kerven (6),
 dit allame vlooch al uut
 vele vrouwen op den huudt.

Dese twist die sachmen keeren,
 Vele vrouwen liepen t'saem;
 daer ghebeurde veel verseeren (7)
 by de pottebackers kraem.
 Men sach daervan die maken
 Menigh scherf en menigh *stick*,
 Want zy smeten om gheraken (8)
 op de borst en op de neck;
 elke vrouwe scheen een quick (9).

't Vrouwen-volck dat es gheloopen
 vóór het Gasthuus met der haest,
 bij de liên, die garen coopen,
 en daer heeft men zeer gheraest:
 packen, *eynsels* (10) en *besaetsen* (11)
 laghen daer gheheel verstroyt;
 't garen vloogh in alle plaetsen
 heel verwerren en ontployt;
 elcken wever stondt beroyt (12).

---

41) Nwvl. *wertel*; wortel. — (2) Nwvl. *erweet*, *eerwete*; erwt. — (3) Al razende. —
 (4) Nwvl. *kupe*; kuip. — (5) Nwvl. *tubbe*; tobbe. — (6) Nwvl. *kerf*; kerfstok. — (7) KIL.
 vetus fland.: smart, droefheid. — (8) Treffen. — (9) Zottin. — (10) Nwvl. *Einsel*,
 knipwaag. — (11) Nwvl. *beza(a)tse*; spietzak. — (12) Zonder waren.

Met veel vloucken ende zwerren
 liepense in de fruutmaerckt licht;
 alle d'appels ende pèrren
 vloghen daer als haghel dicht;
 Krieken, **keisen** (1), mispels, prumen
 Smeten zy zeer quaet gheviert (2)
 eer de vrouwen wilden rumen
 't aensicht moeste zijn versiert,
 vande frutterie bestiert.

't Scheen daer zijne een kerremesse
 en zy keerden weder quaet
 Rechte vóór de Vangenesse,
 Daer me met de peinsen staet;
 Vele backen en *plateelen* (3)
 Smeten zy met groot **gherul** (4);
 De schoemaeckers quamen deelen,
 Nieren, lever, koeyen lul (5)
 En zy smeerden 't buuckken *vul*.

De vrouwen liepen al om quellen,
 't Was een roere (6) in de stadt,
 en zy vonden twijf met spellen (7)
 die recht vóór de vaute (8) zat.
 't Wijf die moest haer kraem verlaten,
 Want zij en bleven daer niet stil
 Maer zy staken vele gaten
 in malkanders buuck en bil;
 hier mê eynde dit ghescil.

Maatschappij der Vl. Bibliophilen, 3de R., n^r. 13 blz. 14—17.

73. KEURE VAN STEENVOORDE (FR.-VL.) 1623

Deze nog onuitgegeven *Keuren ende Statuyten* zijn gemaakt voor de Heerlijkheid van Steenvoorde, die in 1623 het vlek en de markt omvatte. De bepalingen, waarin natuurlijk *vele Fra.* termen naast *eenige specifiek Wvl.* woorden voorkomen, doen denken aan de *Keure van Hazebroek* (n^r. 25):

(1) Nwvl. *kése*; kers. — (2) Gestemd, opgezet. — (3) Schotel. — (4) Nwvl. *gerul*; geratel. — (5) Stuk van weinig waarde. — (6) Rumoor, oproer. — (7) Spelden. — (8) Fr. la *votte*; geweld; geweldde zuilengang.

Dat alle coopmanschap *gebrocht* wesende ter marcct omme te vercoopen sal staen ofte gestelt woorden goet by gelycke goet ende jeghens over elckandere ter plaetse daer tselve geordonneert is ofte wert.

Dat niemant sal coopen eenigh goet tsy coorne, boter, eyeren, poulliage (1), wolle, gaerne, *vles* (2), swynnen ofte andere etelicke (3) waere, dan ter plaetse ende marcct geordonneert als vooren op de boete van X lb. par., elck sonderlynghe cooper ende vercooper.

De brauwers van nu voort aen en sullen gheen bieren leveren aen de poorterie, *cauflieden* nochte aen weerden (4) ofte tappers, ten sy alvooren gekeurt ende gewarandeert in de brauwerien by de warandeerders op de boete van 60 lb. par. van elke tonne biers telcken keere dat de brauwers in gebreke sullen wezen van tselve te kennen te gheven.

Dat oock niemant en sal moghen wyn ten tappe steken, hy en wort eerst schuldigh te commen by baillieu ende schepenen op de banck ter wetcamer, ende sweiren den incoop op de boete van 59 lb. par., ende daer naer de schepenen sullen hem geven neiryng naer hemlieden discretie.

Dat niemant van de herbergiers ander teecken uitsteken en sal dan van alsulcken dranck als hy binnen syne huyse heeft.

Dat niemant en bringe ter vente eenich out stynckende vleesch gearcht (5) ofte gecorrumpeert op de boete van 59 lb. par. ende de halle ontseyt, boven dien tselve te delven ende gheen vleesch te moghen venten (6) onder deser heerlichede binnen drie maenden, op einde van arbitraire corectie ter discretie van de wet.

Dat niemant ter vente (7) leggen sal visch ofte harynck dat gecorrumpeert ofte stynckende is.

Den baillieu ende schepenen sullen schauwen *mart* (8), meulen ende kerkewegen mitsgaders alle goeten (9), beken, waterloopen, groodt ende cleene jaerl. ontrent Ste Martens misse.

Archief Cassel, AH 17.

Aanm. Wie den tekst leest lijk hij daar staat, leest modern Fransch-vlaamsch. Merkwaardig zijn: *cauflieden* met *au* vóór *f* (= Ndl. *òð*), *goete* (= *goete*); z. § 25, 9, 11. Zijn aldaar onbekend of in onbruik geraakt: *poulliage*, *weerd*, *warrandeeren* en afleid., *baillieu*, *schepen* en *schauwen*.

(1) Kiekens, vogels. — (2) Nwvl. *vles*; *vlas*. — (3) Eetbaar. — (4) Waard; thans herbergier. — (5) Beschadigd. — (6) Verkoopen. — (7) Ten verkoop. — (8) Markt. — (9) Fr.vl. *goete* (scherpl. *oo*); *gote*; z. n°. 34.

74. REKENINGEN DER STAD IEPEREN (1624)

Naast *vele Fra.* termen vertoonen de rekeningen betaald aan smeden, timmerlieden ook menig Westvlaamsch element. Het verschil echter tusschen echt *letterkundige* teksten en *officieele* d. i. niet-literaire akten wordt in dialectisch opzicht met den dag grooter:

Betaelt an Mr Laureins viij^e lb. parisis voor leveringhe van vlaemschen orduyn avynkele ende andere cyraet dienende om het *up*maken van twee driebanten.

Matheus Bernaerdt, smet te Gendt 169 lb. 8 sch. twee grooten ende half voor leveringhe van diverse *stycken isere* weghende 8995 *tigh* ponden.

Pauwels Toebast van schip*vrachte* (1) voor de voorseide . . . ponden ysere van Ghendt tot Waesten *upde* kajje, tot 8 lb. parisis *tduust*.

Ghewonnen by Janne Vanden Velde 24 lb. parisis *sneerst* (2) inneghestelt hebbende t'*leveren* ende het maeken vermeldt int volghende article; vij lb. par. voor *en* tonne bier ghepresenteert ande *gonne* die *up verneersen* (3) *schrieuen* (4).

H^r de Vos, *up rekeninghe* van t*gonne* hy goet heeft van wisselen van loot gheleit (5) an dit ghestichte ende zyne daeg*heuren*, 300 lb. par.

Quinten Bricxens, Pieter ende Jacques de Back, ende Guilain Vermeulen, voor een pot win hemlieden gheiont int besteden van dit gesticht *af te lesen* (6).

Hubrecht Provingier, voor leveringhe van hout ende handwerck van de weeghen, den 13 Sept. 1623 by *verneersinghe* (7) anghenomen ende behoorlijk *vulcommen*, 107 lb. 7 s.

Me Gillis van Waesberghe ende Laureins de Haeze anghenomen hebbende te leveren ende te maeken ofte *besnieden* de materialen tot erectie van de nieuwe comptoiren an de oostghevele van de halle . . ., *es* betaelt 15 lb. par.

Jon^r Jaques de Pamele, heere van Quesnoy, schepene ende Jon^r Pieter Vande Castele hebben ghesonden *gheweist* an mynheere den Hoochbailliu, om hem te communiceren t*model* vande comptoiren, die over *veile* tydts gheresolveert zyn *gheweist* te maeken aen toostende vande halle.

Ypr. 1, 253, 254; 354—368.

(1) Scheepsvracht; Nwvl. *vracht*. — (2) Lett. *sneiderst*; het laagst. — (3) Vernederen; *Wvla.* vorm met *s*: verneersen; den prijs verlagen. — (4) Schreven; thans *schrieven*. — (5) Gelegd. — (6) Pannen afrapen. — (7) Verlagening.

75. DE SINT-JAN BAPTIST KERMIS TE MEENEN (1640—1660)

Bekend was de gemeentelijke kermis te Meenen, ingezet door een processie, waarin de gilden, de Rederijkers, het magistraat in groot ornaat, en de traditioneele Reus medegingen. De *Rekeningen der stad* geven ons kostbare inlichtingen over de pracht, de verscheidenheid der groepen en de incidenten, die soms plaats hadden:

Betaelt an Caerle de Huevele, ter causen dat hy ghemaect heeft eenen wimpele ende daertoe de stoffe ghelevert . . .

Item betaelt Jan Maerten, van beyaerdene Sacraments daghe ende Sint Jans daghe, als de processie uitging . . .

Men gebiedt ende laet eenen yeghelick weten, dat alle de *ghone*, die proprietarissen ofte pachters zyn van eenighe huysen ende erfven binnen deser stede, de straten ende *greppen* (1) ruymen voor de zelve huysen ende erfven van alle vuylenisse, mes (2), gruys, boomen ende andere fauten (3) ofte belemmertheden, twee daghen voor St Jans dach tot den 24 Juny inclus.

Item dat gheen mesrapers nochte andere hemlieden en vervoorderen met te raeppen lys (4) ofte perel (5) up de daeghen, dat men zal doen generaele processien.

Dat niemant, wie hy zy, en vervoordere yemant te beschyncken gaende jnde processie . . .

Betaelt an syn selven (6) hondert tweeentsestich ponden een *schele* (7) paresys over betaelt t'hebbene vyf speellieden van Ryssele, gesongen ende gespeelt hebbende jn de processie van St Jansdach 1662, midtsgaders een clockspeelder, soo oock de musiciens van Haerlebeke, sweertreyders (8), enz.

Betaelt op den selven dach Coppin de Poortere hem derder (9), jnt welcke was een claret . . .

Item betaelt Jacob Maerten, Adriaen de Scoppere, Pieter Everwin, Christiaen Proot ende Meeuwels Rykaert, de welcke speelden op harpen en op andere *ystermenten* (10) in de voorseide processien.

---

(1) Nwvl. *grep, grup, grip*; riool. — (2) Nwvl. *mes* (= mest). — (3) Gebrek, defect. — (4) Lisch. — (5) Nwvl. *perel, pereel, pareel* (= pareersel); strooisel. — (6) Betaald aan zich zelf om aan bedienden voort te betalen. — (7) Schelling. — (8) De vorm *reyder* uit **rider* is niet klankwettig in Meenen; wellicht ontleend aan den naam die Oostvlaamsche *ruiters* toen droegen. — (9) Hem met twee anderen. — (10) Fr. *instrument*.

Betaelt ten zelve daghe Gillis van Laubeke van dat hy speelde met eenen musele, voor de processie.

An heer Joos *Blomme*, twaelf ponden paresys by (1) het magistraet toegheleit (2) ende by (1) hem geleverd an de *gone* gemaect ende gepareert hebbende de capelle ofte den autaeer gemaect *up* de coorenmarkt, op St Jans dach 1661.

An Bauden de Coninck vyfendertich pont een *schele* paresys over leverynge van nagels, sackebant (3), *schellegarne* (4), gegompt ende andere pampier, spellen, vergulsel en blauwsel tot het maecken van den autaeer op de coornmeret . . .

An Anthonis de *Zittere* (5) ende Rogier Waernier, dienaers deser stede, ter causen dat zylieden, den termyn van eenen jaere, den bailliu deser stede uuter name van justitie ghedient ende byghestaen hebben, 120 lb. par.

An dheer Laurent Baes, vyfhondert vier ponden paresys, par accorde, over den instant (6) van syn peert.

An Huyghe Cardon, speelman, vierentwintich ponden paresys in recompense van thebben leeren dansen ses dochterkens, die in de processie van St.-Jansdach 1663 op de wagens ende theatre gedanst hebben, 24 lb. par.

An Caerle de Huevele (*ue* = *eu*), cleermakere over (7) de leveringhe by hem ghedaen omme den rock vanden ruese te vermaeckene, saey, passement, nastelynghe (8) ende andersins, de somme van 14 lb. x sc. par.

HdM. 1, 612—650.

76. LEVEN VAN TWEE ABDISSEN VAN 'T KLOOSTER TE GROENINGE (± 1660)

In de *Kronijk* van de vrouwenabdij van Groeninghe, welke uit historische stukken bijeengebracht werd, vinden we in de 17de eeuw eenige bijzonderheden over den onderhoud van het door den oorlog vaak geteisterde klooster:

Francisca Du Poncheau, geïnstalleerd den 3^{den} Mei 1649 heeft haer placet ontfaen van den aertshertoghe Leopoldus van Hoostenryck; sy heeft in haeren tydt van den grond af doen nieu maecken

(1) Door. — (2) Toegelegd, toegekend. — (3) Koord om zakken toe te binden. — (4) Nwvl. schellegaren; pakgaren. — (5) Wvl. vorm uit *suttere*, naaier. — (6) Vergeeding. — (7) Voor. — (8) Wvl., elders nesteling; veter.

het pacht-goet tot Roodenborch, twelck ten gronden afgheleydt (1) was van de Fransen. Van gelyke was gheruineert het goed te . . ., twelck sy oock heel nieu heeft doen maecken, het meulen-huys ende een huys op vr. Gertruyde de Deurwaerders landt al opmaken ofte daerby, het goet tot Groeninghe heeft sy doen maecken, het huys vande bleekerye heeft sy betaelt.

Int jaer ons Heere 1655 zoo heeft de eerw. vrouwe mevrouwe Franchoise Du Poncheau doen hermaecken de stallinghen op het neerhof.

Gheaccordeert met Adrian Toebat, timmerman van zyn *stille* (2), den 28 januari 1655 dat hy zal maeken cappe, balcken, vier vlaemsche *vinsters*-cassinen (3), kribben, coysleyten (4) ende coe ende *perstael* (5), ende alle datter toebehoort voor de somme van vyftien ponden groot.

Alhier oock in memorie gestelt dat de eerw. mevrouwe Du Poncheau heeft doen maecken eenen nieuwen orghel ende *den* voorchoor doen meerderen door het versetten van 't balluster innewaert den choor van de religieusen ende doen veranderen den inganck soo van buyten als van binnen. Heeft daer en boven noch doen maecken eenen nieuwen biechtstoel ende doen *maerberen* (6) *den* docsael ende S. Bernardus outaer, twelck doen ter tyt den hooghen outaer was, ende grootelyckx doen verciereren de reliquien van de elf duysent maeghden, de welcke sy deden in de outaer ende twee *ferweelen* (8) cassen ghelick men noch heden magh sien, maer de twee tusschen *sticken*, die staen nu neffens *den* orghel (9); noch heeft sy doen herlegghen de *calcie* (10) van mevrauws plaetse ende de *schol*-plaetse, die van te vooren seer oneffen lagh ende in de kerkke blau en witte steenen; want daer maer roode tegels en waeren; noch heeft sy doen bouwen een nieu pachgoet op het landt te Groeninghe by de citadelle, twelck veel heeft gekost, meer als vier hondert pondt groote.

Cecilia Eghels van Ingelmunster ten jaere 1666 gekozen . . . heeft doen maecken het lavoer (11), een *aentreksel* (12) aen de kerkke by

---

(1) Neergelegd, afgebroken. — (2) Stiel, ambacht. — (3) Vensterraam; *Vinsters* met *t* als in de Nwvl. woorden: *vent*, *wenschen*, *mens*ch, *spel*, *slecht*, *kelk*. — (4) Nwvl. *koesliet*, loge van planken en palen vervaardigd, waarin een koe staat; ook Ndl. *sliet*. — (5) Paardestal; geval van rekking. — (6) Marbreeren. — (7) Nwvl. doksaal *m*.; oksaal. — (8) Binnenluik. — (9) Nwvl. orgel *m*. — (10) Kassei; steenweg. — (11) Fr. lavoir; waschplaats. — (12) Afdak welk de kerk met den refter verbindt.

den **ryfter** (1), heeft doen maecken een steenput ende pompje by de brauerye, het murken, dat afscheed het nederhof vanden *loch-tinck* (2), de *greppe* op het voors. nederhof, den orghel doen accomoderen ende vertransporteert met een nieu devanteure, in het comptoir een armoire (3) met 30 schuyflaykens (4), ses nieuwe *cassinen* (5) in haer camer beneden, een loonbusse (6) om het secret van den convente, doen ermaecken den **meur** aen de poorte van de houdtmaerct ende een deel vanden **meur** in de paterye (7), welke op kersnacht door den windt ommeviel, den meelsolder doen paveren.

Chr. Gr. LXXIV—LXXV.

— Dienen hier opgemerkt: de syncope in: *pachgoet* (pacht—); de *assimilatie* (*rd* = *rr*) in: *perstaet*; — de *rekking* in: *perstaet*, *maerberen* (marbreeren); — verder het groot aantal fra. woorden, thans nog bestaande in het Wvl. dialect: *kassijn*, *kalsie*, *lavor*, *fenternel* (binnenluik), *paveeren*; — het nog bewaard geslacht: *choor m.*, *docsaal m.*, *orgel m.* enz.

77. OP BEDEVAART NAAR O.-L.-VROUW VAN BOLLEZELE (FR.-VL.), ± 1660.

De slecht gestyleerde kerkrekeningen van Bollezele lichten ons nauwkeurig in over de kosten, welke vooral in oorlogstijd moesten gedaan worden om den tempel op de bedevaart- en ommegankdagen ter eere van O.-L.-Vrouw behoorlijk te versieren. De taal vertoont naast menig Fra. woord ook verrassende staaltjes van het tot heden bewaard gebleven dialect in het hart van Fr.-Vl.

Vercopyn (8) van vaenkens, **vestelkens** (9) ende was **ghedeurende** de neghem daegen, becomt (= beloopt) ter some van ... (1643).

Noch betaelt aen W^e van Franchois Ducroip tot Berghen omme de leveryn van een *duust* tinnen **westelken** (9) te 1 sch. thondert (1643).

Item noch ontfaen van Mevrouw de Marquise van 't Sfondratj (= Sfondrati) commende besouken onze Lieve Vrouwe, *igonne* ghejont (10) an (de) kerke bedraghen(de) 23 o. (1651).

Item het mesch (11), dat ghelegen heeft voor de kerke duere is vercocht in vier partiën, tsaemen totter somme van 49 x. o. (1656).

Noch aen selven pastoor (betaelt) zoovele hy verleit (12) heeft

(1) *Ryfter* (uit lat. *refectorium*) met *y* uit *e* (in samentrekk. *ee*) door verkort^{ing}, lijk thans: *betje*, *keft*, *vremt*; — ook *kleppel*, *nettel*. — (2) Moestuin; bloemenhof; Nwvl. *lochting*. — (3) Kast. — (4) Schuifladekens. — (5) Nwvl. *Kas(s)ijn*; vast venster raam; venster. — (6) Looden bus. — (7) Woonst van den pater. — (8) Verkoop^{ing}; i. *vercopyng* = *vercopyn*'h. — (9) Mwvl. *vestel*, *vestelkin*, *vestelinc*, van *vesten*: een sieraad, agrafe, *medalie*. — (10) Gegund. — (11) Nwvl. *mesch*; mest. — (12) Verschoten.

aen myn heere Roupie over (1) de reddemptie van eenen Missael, die verlooren (scherpl. *oo*) was en ghenomen bij (2) de Franschen... (1656).

Item gerambourserrt aen Michiel Boets over zoo vel hy presenteert (3) heeft over (4) de theire (5) ghedaen tot Berghen Ste Winoc in thallen (6) van ornamenten mette voerlieden, tsaemen.... (1656—1657).

Item betaelt aen de musichiens hebben ghesonghen ten omme-ganghe wert alhier gebrocht in mysen van... (1657).

Noch betaelt aen Jan Dehorter en Antoone (7) Deseure (8), trommelslager en fiferaere (9) mitsgaeders drie dansers wesende Sinte-Jans hoofd... (1661).

Noch by quittancien van xj Juli 1662 betaelt aen Joachim Carlier, bouckdrucker tot St. Omaers, van ghedruckt t'hebben seker affichen zoo int vlaems als wals omme gh... by te kennen tvernieuwen de aflaeten op den dach van onse Lieve Vrouwe Visitatiedach jx: viii stuvers, en van leverynge van seker coleurt (10) pampier twalf stuvers (1662).

Noch betaelt aen voors. Boots over by hem met synen waeghen en peerden t'hebben Bolleseel ommeganck avondt leestleden alle... mithghaeders de claversinne (11) omme de zanghers daer vooren betaelt (1670—71).

Item de rendanten hebben noch betaelt aen selven Pr. Depaepe over ghehaelt t'hebben de relique, die *vergheeten* (12) was mede te brynghen van Sint Omaers de somme van... (1672).

[Item brenghen sy noch voor ontfantk(osten)... vercoopen van de *schinsche* (13) booter (*oo* = *eu*), vlas... (1727)].

Ann. Com. Flam. de Fr. 25, blz. 113—150.

---

(1) Voor. — (2) Verloren gedaan door. — (3) Gepresenteerd, zonder voorvoegsel *ghe-*. — (4) Voor. — (5) Verteer. — (6) Te halen (met verkorting). — (7) Anteune; *z.* 34. — (8) Lett. de zure (= zeure). — (9) Nwvl. *fijfelaer*; die op de schalmel fluit; suffix *-ari* wordt hier ook immer: *aer*. — (10) Epenthetisch *t* in *coleurt*; verg. Nwvl. *autaert*, *pols(t)*, *ros(t)*, *tenden(t)*; Mwvl. *tinnin(t)* enz. — (11) Ndl. *clavecim*; klavier, piano. — (12) Waarschijnlijk: *vergie^eten*. — (13) Nwvl. *schinsch*, *schilde*, gezegd van ingelegde boter die witte vlekken krijgt. — Wonder is *vlaems*, *wals* met *s* in plaats van *sch* zooals heden.

78. WELKE HEILIGDOMMEN OOIT IN NOORDELIJK WEST-VLAANDEREN BESTAAN HEBBEN (1679)

Een in historisch opzicht belangrijk stuk, opgesteld door een onbekende uit het Vrije en nagezien door P. Taisne S.J. te Brugge, verklaart, met de noodige bewijzen er bij, hoe ten gevolge van overstromingen (1135 tot 1180, 1316 enz.) en van het doorsteken der zeedijken door de Geuzen (1579) vele kerken, kapellen en parochiën in het noorden van het oude W.-Vl. zijn verwoest of verzwolgen:

Beschrivynghen der verwoeste ende verdestrueerde kercken int Landt van den Vryen, zoo door verscheyden innondationen als ketteryen, door J. S.

Alvooren de kercke van *St Cathelyne* buyten Oostende nu noch vloyende ende onder de zee, in sHeerwoutermans ambacht, zoo men bevyndt by het Register inhoudende alle de landen vantselve ambacht.

Heer Marcus van Vaerewyck in syn historie belgis folio 412, int vierde boeck, schryft dat int jaer 1477 den 27^{en} November soo hoogen vloet was, in sulcker vougen dat de oude stad van Oostende vergonck (1) met veele polders, onder ander *St Salvators* ende *St Clemens* polders.

Blanckenberge vergonck (1) doen oock, ende staet de kercke nu in de prochie van Uuytkerck, noch heeft daer ontrent gestaen de kercke van Scherphout.

Angaende [van *St Cathelyne* buyten Damme is oock *duer* de innondatie vergaen omtrent a^o 1135 ofte 1180, alswanneer de zee geweert *wiert*, ende de landen herdyckt volgens soo men bevyndt by het octroy verleent tot leggen een loo (2) buse van den vyfver van Male tot binnen Damme om aldaer *vasch* (3) water te crygen, mits daer geen en was.

De kercke van Hainckinswerve heeft gestaen ontrent eene halve myle beoosten Sluys, inde waterynghe ofte polder van Bewestende-reede, benoorden den mannapadt, nu ligghende buyten den dyck, *geleyt* anno 1650, nevens de Eede, nu de haven van Aerdenburch, daer men siet noch eenige relyquen van de fondamenten ende alwaer

---

(1) Nwvl. *giënk* n. *gonk*. — (2) Looden. — (3) Nwvl. *vasch* en *vesch*.

ick, schryver, ten tyde van de leste dycagie hebbe sien liggen eenen gheheelen *sareksteen* (1) met eenighe ander *sticken*, ende van *mueren* totter aerde afgebrocken.

De kercke van Nieuwerkerke heeft gestaen tot ontrent 1600 roeden noortwest van Cocxyde (2) ende ontrent 1200 roeden noortwest van Oostburch, licht nu als Cocxyde inde selve *creke* (3) gans gebroken ende geruineert.

De kercke van Wulpen ontrent 800 roeden van de kercke van Onze L. Vrouwe in Cadzant, licht geheel in de zee, was noch in wesen met het casteel a^o 1561; men bevynt by seere oude registers... dat int ambocht van Wulpen was een pastorye danof den voornoemden abdt de collatie hadde, nu al in zee; daer nu de peerde-maert is, daer heeft oock gestaen de kercke van St Lambrechts, ook Oostvliet.

Schoonvelde lach ten tyde van Guy Dampiere ontrent a^o 1260 noch in wesen, kercke en casteel als een eylant, ontrent een myle en half noort van Wulpen ende een mile en half noortwest van zoo men vaert van Brestkins naer Vlissinghe.

Oudemans kercke te vooren St Niclays *in verno* is meest afgebroken by (4) de heretijcquen; staet in den Oudemanspolder ontrent een myle west van Watervliet ende een halfve myle suyt van Nieuwe Ysendycke, die de guesen gebruycken.

Ann. Em. 3de R., 2 deel (19de) 1867, blz. 126.

79. JESUS GENEEST EEN BEZETEN VROUW (1678)

Jan Lambrecht (geb. te Pollinckhove, W.-Vl. 1626; — gest. te Middelburg 1690) schreef om den Franschen invloed te keer te gaan allerlei gedichten over godsdienstige onderwerpen. Zijn stijl is die van het tijdvak; maar de man wist én door de dialectische kleur zijner taal en door de rake beschrijving der toestanden, doorgewone dingen zeer aantrekkelijk voor te stellen. Zulks moge blijken uit een uittreksel uit de *Goe-weke*:

Was dit (5) noch niet ghenoech om u tot Hem (6) te trecken?
Ghy sagh (7) hem boven dien de dooden selfs verwecken,

(1) Nwvl. *zerk*; hier *sarek* met *ä* uit oorspr. *saruk, of uit *e* vóór *rk*; z. n°. 11. —

(2) De parochiekerk van *Cocxide*, alias Beynjaertskerk, lag ten westen van Oostburg. —

(3) Kreek, bocht, inham. — (4) Door. — (5) Het feit dat Christus mirakelen deed. —

(6) Christus. — (7) Gij zaagt. De uitgang *-t* 2 p. enk. en mv. valt soms weg in de 17de en 18de E. na keelklanken, z. n°. 82.

Verscheydenmael; maer doch wat goet ghy sagh gheschien,
 Door hem, met quaet ghevoel hebt ghy t'al aenghesien:
 Want als hy voor u gingh eens 't Woordt des Levens Preken,
 En op den Sabbboth-dagh een Vrouwe haer ghebreken,
 Soo wonderlijk ghenas, die achteen jaeren langh
 Seer pynlijck was gheweest in helschen gheests bedwangh,
 Waer door sy, als een worm, in d'aerde moeste wroeten,
 Door dien sy met'et hooft lagh tusschen haere voeten,
 En daer ghetuymelt quam, om hulp in haer verdriet,
 Te kryghen vanden Heer, als aen haer is gheschiet:
 Hy sagh medooghlijck aen, dees Vrouwe vol ghebreken,
 En sprack: al u ghebreck is nu van u gheweken;
 Sy heeft haer *opgerecht* (1), ghesondt, met lof en eer,
 Seer wonderbaerlijck daer, te spreken vanden Heer.
 Ick heb de weergae selfs ghesien, eens voor mijn ooghen,
 En vele nevens my, met droefheydt en medooghen:
 Een Meysken van ontrent de veerthien jaeren oudt,
 Die, telkens als sy heeft een boosen gheest aenschoudt,
 Vervaerlijck leelijck *wierdt*, sy liet haer tongh uythanghen
 Meer als een palme langh, die scheen haer soo te pranghen,
 Vermidts die, peers en blauw, soo dicke *wierdt* en groot,
 Dat schier dat *aerme* kindt verstickt *wierdt*, en als doodt:
 Haer handekens zijn krom ghedraeyt, en om gheboghen,
 Daer mede sy den gheest, alsoo het scheen, wou *toghen*,
 Haer vinghers *wierden* al, ghelijck als klauwen krom,
 Haer ooghen draeyden bey gheduerigh schroomlijck om,
 Dan *wierdt* sy, als een bal, heel rondt in een ghedronghen,
 Soo dat haer voeten schier tot aen den rugghe wronghen;
 En als dit ongeval soo deirlijck haer verwon,
 Sy hadde niet een lit dat anders buyghen kon;
 Het moest al blyven staen, ghelijck het was ghetrocken,
 Jae, tot haer vinghers toe, die stonden styf als stocken,
 En soo moest gansch haer lyf dan blyven als het was,
 Oft anders soude dat ghebroken zijn als glas:
 Dan quam sy tot haer selfs, met suchten ende klaghen,
 En soo ghebeurde dit haer dickwils alle daghen...

---

1) Oppericht; Nwvl. oprèchten.

Indien dit kindt terstont, door wonder daedt, ghenesen
 Gheweest waer', konde sulcks van jemandt zijn mispresen,
 Als vanden Duyvel selfs? hoe quaet een mensch doch is,
 Hy voelt, door wonders, noch tot deught beweghenis,
 Maer ach! ghy Joden sagh sulcks aen al *knerseltanden* (1),
 Van spyt, door dien uyt nydt, uw' boose herten branden.
Goe-weke, Brugge, 1678, blz. 17—18.

80. DE DIEREN VERKLAREN DEN MENSCH DEN OORLOG (1685)

Dezelfde schrijver toont in een ander gedicht "*den heylighen Kersnacht*," hoe de dieren, waarover de mensch tot koning aangesteld werd, tegen hem opstaan:

De Son en Maen, en Sterren vande locht (2),
 Die hebben Godts bevel tot heden toe volbroght:
 De Visschen van de zee, de Dieren vander aerde,
 En Voghels van de locht, zijn in de selve waerde,
 Soo sy geschapen zijn, gheen Dier, hoe groot of wreedt,
 Dat niet op Godts bevel, met vlydt, en is bereedt;
 Maer om dat eens den Mensch 't Ghebodt ghynghe overtreden,
 Vergrammende den Heer, de Dieren oock met reden,
 Gaen wijcken van syn dienst, en kennen hem niet meer,
 Soo veel als in haer maght is, voor hun Over-Heer:
 Sy willen, overal, hem krygh en oorlogh verghen,
 En spannen als te saem, om hem alom te terghen:
 Ja selfs oock inde zee, van aen den Wallevis (3),
 Tot het gheringhste Dier dat daer te vinden is,
 Gaet pooghen om den Mensch te krencken, oft ontvlieden,
 Ghelijck op aerden gaet oock altijd aen gheschieden:
 Wy leven niet alleen, met sorgh en angst bevreest,
 Voor Leeuw' of *Beir* en Wolf (4), met menigh ander Beest;
 Maer, dat onlijdigh schijnt, oock selfs voor kleyne Dieren,
 Als *Ripsems*, Vliegghen, Bien, Agdissen, Mugghen, Mieren.
Bethlehem, Brugge, 1685, blz. 19.

(1) Nwvl. *knerzeltanden*, De Bo 1445. — (2) *L. löcht*. — (3) Oorspr. *sk* = *s* (auslaut): *wallevis*. — (4) *L. wölſ*. — (5) Nwvl. *ripsem(e)*, *rupsem(e)*, *ritsem(e)*, *rissem(e)*; rups; verg. *stzk* n. *stök* (stuk).

81. DE BRAND VAN BELLE (FR.-VL., 1682)

Franciscus De Springher van Belle, een gewoon rederijker, beschrijft in een nog erg dialectische taal den schromelijken brand, die de stad zijner vaderen op 8 Mei 1681 in asch legde, en levert meteen eenige bijzonderheden over de nijverheid en de gebruiken der Fransch-Vlaamsche stad. De man schijnt met opzet de Fransche termen geweerd te hebben. Eenige uittreksels uit de vier zangen van het tweede deel zullen zulks bewijzen:

Daer klommen uyt den rook, veel half gebrand papieren
 Die zag men door de locht (1), als zwarte *zwelmen* (1) zwieren,
 En vliegen hier en daer zoo dat men na den brand,
 Dees thien ueren van Belle vond in artoysche land
 Ook *bondelen* (3) van strooy, verspreyden hun al *blaeken* (=ende),
 Waer door zy hier en daer in huizen 't vier ontstaeken.
 Die als een blixem vloog, en *naem* zoo dapper aen,
 Waer door men menig huys, zag haest in vlamme staen,
 Het volk vol angst, en vrees, van 't vier, om water riepen,
 D'een en d'ander, zeer haest, met hun brand *seulen* (4) liepen,
 Tot blusschen van den brand, die overal begint',
 Een ieder riep eylaes! het vier ons overwint,
 En zeyd' 'tis meer als tyd, haeld leeren en stads haeken
 Maer te vergeeffts eylaes! tvier *kwaem* (5) te sterk in 't blaeken
 En met een groote magt liep zoo *gewildig* (6) voort,
 Dat dies gelyke noyt gezien was, of gehoord ...
 Het konsttig *uerewerk*, van menig yzer wiel,
 Bedorf al door den brand, en uyt zyn plaetse viel ...
 Den wyzer schoon verguld die is nog blyven staen,
 Recht tusschen vier, of vyf, na den brand *wierd* gedaen;
 De klokken altemael, die aen den torren (7) hingen,
 Zy *wierden* door het vier, in veel *duyst* brysselingen (8)
 Gemorselt en verdeelt, wiens spel men hoorde gaen,
 Zoo dikwels (9) als er *uer*, of half uer *kwaem* te slaen ...

(1) L. *löcht*. — (2) Zwaluw. Nwvl. *zwalme*, *zwallem*; hier met *e* uit *a*; verg. voor Fr.-Vl.: *vles* (= vlas), voor Brugge *stretje* (= strätje), en voor W.-Vl. *stèp*, *gèd* (gehad), *glèd* (glad), *dèk* (dak), *vrecht* (vracht). — (3) Nwvl. *bondel*, *bundel*; bussel. — (4) Nwvl. *seul(e)*; fr. *seille*; houten emmer. — (5) Kwam; hier met *ä* uit het mv.; verg. elders talrijke vormen met *ä* in 't imp. enk. uit het mv. van de 4de en de 5de abl. kl.: *naam*, *spraak*, *gaaf*; z. n°. 12, 67. — (6) *Geweldèch*; in 't Oosten: *gewèldech*, soms *gewaldech*. — (7) Nwvl. *torre*; Toren. — (8) Nwvl. *brijzeling*: brokkeling, stukje. — (9) Nwvl. *dikwels*; nooit *dikwèls*.

Antoine Lepety op dezen droeven dag
 Bevangen met een kors (1) zeer ziek te bedde lag,
 'T vier rocht (2) ook in zyn huys, de vlam heeft hem gegrepen
 Zeer schroom'lyk op het lyf, ja doodelyk benepen!
 Catherina Dewulf, zyn vrouw die stond op straet,
 Kreeg ook van 't vier een wond' aen 't hoofd geweldig kwaed,
 Ja tot den schedel toe, als van het vier doorsneden
 Denkt eens wat groote pyn deez' vrouw dan heeft geleden!
 En ook wat groote pyn moest lyden haeren man!
 Zoo dat zy alle beyd' gestorven zyn daer van!
 Maer 't heeft gedeurd den tyd van acht of negen daegen,
 Dat zy van 't vier gekwest (3) noch voor hun sterven laegen,
 Het waeren oude liên, men zegt dat zy te gaer
 Bereekten voor het minst, wel hondert vyftig jaer.

Een weduwe, wiens man hiet pieter Pitilion,
 Ook ziek te bedde lag wanneer den brand begon:
 Zy riep zoo droeviglyk, al kermen en al klagen! (4)...
 De straete was zeer *nouw*; 't vier hadde sterk aengenomen
 Zoo dat geen mensch daer kond' met regt ter hulpe komen!

Een vrouw, die bezig was een kofers uit te slepen,
 Zoo heeft de vlam op straet den zelven aengegrepen;
 De vrouwe viel ter aerd' zy waere dood verbrand!
 Hadd' den gebeur haer niet genomen by de hand,
 En geleyd buyten nood, maer hy is blind bedegen (5),
 Mits hem de vlam te by was voor 't gezicht geslegen,
 Zoo bleev dien goeden man, een nacht en een dag.
 Maer door Gods hulp zeer haest weer als te vooren zag...

Terwijl dat daer een man zyn winkel goed van laeken
 In de merkt pype (6) smeedt, zyn vrouw kond' nauwlijks raeken.
 Weg uyt de vrede vlam, doch om de dood 't ontgaen
 Zoo wierd een koeyen huyt haer over 't lyf gedaen...
 Men moest haer in der haest met water overgieten,
 Den huyt op haer geleyd, noch rookte van de vlam,
 't Was *duyst* geluk dat zy de dood van 't vier ontkwam.

Den Belle-brand, Belle 1853, blz. 31—45.

(1) Nwvl. *kors* (*e*), koorts. Vóór *ris* blijft de anders gerekte klinker kort, en *t* valt vaak weg: *kurs*, *kors* (koorts), *pers* (= pertse), *torse* (= toortse). — (2) Nwvl. *rochte* (= geraakte). — (3) Gekwest; hier (*st* = *ss*) als in 't Mwvl. *kwisten*, *kwesten*. — (4) Nwvl. *al klagen* (tgw. deelw.) = Ndl. *al klagende*. — (5) Nwvl. *bedegen* van *bediigen*; worden. — (6) Regenbak (in Fr.-Vl.).

82. OP BEZOEK BIJ EEN SCHOENLAPPER TE DUINKERKE (1688)

Michiel de Swaen (Ieperen, 1654—1707) heelmeeester, rederijker en uitstekend dichter te Duinkerke, componeerde o. a. *De verheerelyckte Schoenlappers* of *De Gecroonde Leersse*, waarin hij Keizer Karel gemeenzaam laat optreden op een feestje, gegeven door den schoenlappersbaas Theunis en zijn vrouw Maey (1). Een zijner werkjongens, Kosen, een onbeholpen gast en liefhebber van de pint, is verliefd op Theunis' dochter Jaqueline, die echter hare liefde schenkt aan een anderen knaap. Maey en Jaqueline zijn naar de markt geweest om een lekkeren kapoen te koopen. De Keizer had zulks gezien.

TWEEDE BEDRIJF.

Maey (moeder).

Wat dunkt u van dien koop?

Jaquelyn.

Ik sagh, myns levensdagen (2)

Geen lekkerder kappoen. Ey, moeyer (3), laet my 't dragen.

Eer dat gy u vermoeyt.

Maey.

Geen noot.

Jaquelyn.

Gy trok (4) van pas,

In 't toeslaen van den knoop, het gelt uyt uwe tas,

Want eenen grooter (5) heer quam achter ons, al sluypen,

Ten uystersten gesint om u te onderkruypen:

Ook scheen hy wat verstoort, toen gy er mee vertrok.

Maey.

Daer lach ick mee, my lust soo wel een goeye brok

Somwylen t'eeten als die opgepronkte heeren,

Die dikwils staen te pronk met andre liedens (6) kleeren:

Een ieder draeghe en eet hetgeen hy heeft betaelt.

Voor my, ick hebbe noyt iet op den kerf gehaelt.

— — — — —
Al lapt uw vaeyer schoen, hy heeft geen mont van leer,
't Kappoen sal hem soo wel, als eenen keyser smaken.

(1) Wv1. *Maie* (= Maria). — (2) In geheel mijn leven. — (3) Nwv1. *moër* (= slechte moeder); hier: *moeyer* (= moeder), alleen gebruikt door de lagere volksklas; verg. *vaeyer*. — (4) *Trok* voor *trokt*; de uitgang *-t* valt elders nog in den 2^{den} pers.; z. n°. 79. — (5) Groote. — (6) Dubbel mv.: *lieden-s*.

Maer, daer ontbreekt nogh wat an ons gerecht te maken;
 Gaet naer de groenselmert (1), en koopt wat roode beet,
 En kool, en van dat groen, dat vaer soo geiren eet.
 Neemt wat ajuin daer by: een mande versche knollen,
 Karstangnien (2) vyf ses pont om ons kappoen te vollen (*o = u*),
 Wat peeren om te braën, gelyk u is bekend
 Dat wy op desen dagh van vreugde syn gewent.

Jaquelyn.

Ick weet wat ons behoeft: ey, laet me slechts betyen.

Maey.

Maekt uw *mert*-gank cort.

Jaquelyn.

Ick keer op staende voet.

Kosen (tot zich zelf).

Segh, Kosen, is 't wel weert, dat gy soo veele pyne
 By daegh en nachte lydt, om uwe Jaquelyne,
 Om eene lichte tuyt? me dunkt ie (3) syt wel sot,
 Is 't dat ie vryen wilt, vryt 't glaesien (4) en de pot,
 Daer krygh ie deught van; die en sal ie (3) noyt verstooten,
 En is somtyts leegh, se wort weer vol gegooten (*oo = ooe*).
 Wat krygh ie van de min, als *quaelkten* (5) aen het hert
 En pynen in het hooft? 't is altyt droefheyt, smert,
 Benautheyt, schroom, en angst, en hondert duysent sorgen,
 Die my *gedeurigh* aen verdreygen (= dreegen) te verworgen;
 Als ick haer niet en sie, ick ben in hartseer groot.
 En als ick by haer com, sy jaegt my in de doot;
 Se schelt my of ick in 't oudt leder waer gevonden.
 Het is: "Wel, slappe Klaes, wie heeft ien (6) schoen (7) gebonden?
 Wie nestelde (8) ien broek? Hoe sie *ier* (9) weër soo uyt,
 Gyn slobberaer (10), gy mof (11), gy quylebab (12)? Ga snuyt
 Ien zotten neus van hier; gy doet myn maghe walge'

(1) Nwvl. *mart* (= markt). — (2) In de groep *rs(t)* valt *r* vaak weg: *bost* (borst), *kest* (kerst); doch omgekeerd wordt *r* ingelascht: *Karstangnien*. — (3) *Ie* of *je* is nom. en acc. *gij*, *u*. — (4) Glaasje(n), met lange *d*, terwijl de uitgang *-je* meestal verkorting teweegbrengt: *strêlje*, *bêlje* (beetje) enz. — (5) Nwvl. *kwalijde*; bezwijming. — (6) Fr.-Vl. *jen* (= uw); betoond: *jon*, *jaun*, *joen*. — (7) Mv. van *schoe* (= schoen); evenzoo *tee*, mv. *teen*. — (8) Met nestels of groven draad dicht naaien. — (9) *Gij* er. — (10) Morsig man. — (11) Nwvl. *moef*; dikke, luie man. — (12) Zeeveraar; Mwvl. *kwijlekwale*.

Slavoen (1)! Daer hangen der daer buyten aen de galghe
 Veel jeughdiger dan gy. Vertrek terstont van hier.”
 Daer is het lief onthael, 't gen my dat soete dier
 Schier alle dage *doet* (*gallic.*); en waer 't niet om haer vaeyer,
 'k Geloof men had me langh verkocht aen Jan den Draeyer,
 Om *bloks* (2) te maken voor Joos Potters bollebaen (3).
Uitgave Brussel, 1925, blz. 24.

83. WIE BEMOEIT ZICH MET DE NALATEN- SCHAP VAN VREEMDE BURGERS? (1690)

De overheid van de Kasselrij van Veurne beslist in overeenkomst met het magistraat van de stad Loo (ten zuid-oosten van Veurne) dat voortaan de plaatselijke overheid (uit naam van de Kasselrij of van de stad) het inventaris zal opmaken, en de goederen verkoopen van vreemde afgestorven burgers. Echter wordt bepaald dat de daarbij opgestelde akten aan de rechthebbende overheid nadien zullen overgemaakt worden, om de liquidatie te kunnen afmaken. — De tekst krioelt van *Fra.* termen en vertoont slechts enkele elementen uit de gewestspreek:

Heden den 18 january 1690, het collegie (4) delibererende op het raport gedaen by (5) den eersten raet-pensionnaris, dat hoewel aen dit magistraet toecomt sonder difficulteyt de kennisse vande sterfhuysen van syne poorters, oock schoon (6) die elders ende buyten de limiten van syne jurisdictie waeren commen toverlyden; ende al ist dat selve tvoorseyde magistraet by diverse sententien geconfirmeert is geweest in de possessie daerin het eertyts geweest is, van door syne commissarissen te doen nemen inventaris ende houden coopdach van goederen achtergelaeten by (5) soodanighe poorters, onder ander jurisdictien geenclaveert ofte deel maeckende deser casselrie.

Nochtans het magistraet van Loo onlanx hadde kennisse genomen, inventaris gedaen maecken, coopdach gehouden ende curateur gestelt ten sterfhuyse van Jan de Sneeper, poorter ende ceurbroeder gestorven binnen de voorseyde stad van Loo.

Gehoort dheer Frans de Vos, greffier der zelve stede, gesien oock verscheiden originele coopdagen reciproquelicke by de voorseyde

(1) *Ofra. esclavon*; slaaf. — (2) *Nwvl. blok* (= bol) met mv. *s* achter *k*. — (3) In dit stuk komen ook een macht Brabantsche uitdrukkingen voor. — (4) De raad van burgemeester en schepenen. — (5) Door. — (6) Ofschoon.

weth van Loo in voorleden tyden gehouden onder de jursidictie van dit magistraet; het collegie heeft goed gevonden ende geresolveert dat ider zal bliven behouden de judicature (1) van de sterfhuisen van syne poorters ofte poortersen ende cuerbroeders indifferente-licke (2) waer die mogen overleden syn, in sulcker voughen nochtans, dat dit collegie voortaan geene inventarissen en sal nemen, nochte er coopdagen doen houden binnen de stad van Loo by syne commissarissen; nochte die van Loo gelycke devoiren (3) doen onder de jursidictie van het magistraet van Veurne; maer als een poorter ende ceurbroeder sal overleden syn binnen Loo, ofte *e converso* (4) een poorter van Loo onder de casselrie, het magistraet van wiens poorterie den overleden geweest is, sal *tgonne* van de *plätse* daer hy gestorven is, aensoucken by (5) beslooten brieven requisitoire, ten einde sy den inventaris neme, den coepdach houde ende die originelicke (6) afsenden aen tvoorseyde magistraet van soverleden (7) poorterie (8), omme aldaer tsterfhuys voorder gereet (9) te worden volgens de costhume . . .

Actum int collegie den 18 january 1690.

De akt van goedkeuring van wege het college van *Loo* eindigt:

In teeken der waerheyt, hebben wy desen ghedaen expedieren onder den *contreseyghel* van saeken deser stede, den 30 january 1690.

Cv V. 2 (1897) blz. 525.

84. EEN KALE VOLKSVERDRUKKER (± 1700)

In het begin der 18de E. had W.-VI. veel te lijden van de inlandsche regeeringloosheid onder het zwak bestuur van Karel II van Spanje. Sommige ambtenaars maakten misbruik van hun gezag om door het heffen van belastingen hun koffers te vullen. — Pastoor Joannes Petrus Van Male, geb. te Brugge in 1669, te Vladsloo gestorven in 1735, beschrijft in een taal, waarin de Westvl. elementen haast gansch op den achtergrond geschoven worden, zulk een volksverdrukker:

Wat dunckt u van dien groven gast? . . .

Hoort hier zijn afcomst en gelove:

Sijn vader, caelder als een luys,

Sijn eerste mackers rat en muys;

---

(1) Het uitoefenen van het wettelijk recht van beschikking. — (2) 't Is gelijk waar. — (3) Officieele daden. — (4) Omgekeerd. — (5) Door. — (6) Onafgewerkte stukken. — (7) Des overledenen. — (8) Burgerschap. — (9) Uit de voeten doen.

Sijn wooningh was een backers stove (1),
 Daer hy, vercrompen (2), naekt en bloot
 Staegh jankte naer een stuxken broodt.
 Wat ouder gingh hy sigh *verheuren* (3)
 Als knecht by eenen financier,
 Die, als een sperwer, valk of gier,
 't Gemeyne beste con verscheuren.
 Hier leerd' hy, tot des borghers (o = ö) druk,
 Versinnen menich schellemstuk,
 Op 's conings naem. Hy leert de trecken
 En snoode vonden om het goedt,
 Het sweet des aenschijns, en het bloedt
 Van de gemeenten op te *lecken* (4).
 O Roovers, moorders van 't ghemeyn!
 Harpyen! havicken! onreyn
 Gewis vercoopers! borgherplaghers,
 Onsadelyke wolven vreedt,
 Welck' onder 's conincx name smeeet
 's Lands onderganch: o boose cnaghers!
 Die lasten, tollen, rechten plackt,
 En 't bloet der arme borgers sackt
 In uwe coffers. Ah, wat vloeken
 Verdoemen connen al 't ghewelt
 Daer Vlaenderen door is gequelt!...

BM. 2, 176.

85. DE SLAG AAN DEN YZER VOORSPELD (1708)

Domien de Jonghe, geboren te Nieuwcapelle bij Dixmuide in 1654 ging vóór 1682 naar Duinkerke, waar hij, alhoewel heelmeeester, den tijd vond om een niet onverdienstelijk rijmwerk over *Het verlies van Oostende* en *Het Geluk van Nieupoort* op te stellen. In zijn *Westersch* dialect schetst hij de rampen, welke de Spanjaards in hun strijd tegen de Bondgenooten in West-Vlaanderen stichtten, en voorziet nog zulke onheilen in de toekomst.

---

(1) Kamer. — (2) In 't nauw zittend; verschrompeld. — (3) Verhuren. — (4) Ndl. *likken*; doch Nwvl. niet *lekken*, maar *lèkken*.

Maer als de doodt nu quam de Tweede Karel naeken (1),
duyst seven hondert en op slachtmaents elfsten dagh,
 dan was 't dat Spangnien zich ontbloot van coningh sagh,
 en Vlaenderen berooft van vorst en opperheere.
 Doen gingh men wederom malcanderen te keere
 om dat *wiert* in zijn plaets de Vijfde Ph'lips gestelt (2).
 De tsaemverbonden (3), om te stutten (4) zijn geweld,
 die lieten tegen hem de Derde Karel hulden (5).
 Dit moeste Vlaenderen al wederom gedulden,
 en met droogh' oogen sien haer rampen te gemoet.

Wat wonder is 't dat een die is in tegenspoet
 bedroefd is, en zijn noot comt aen zijn vrient te claegen?
 Maer Nederlant (6) en weet geen hulpe tot die plaeghe:
 sij heeft geen vrienden, 't is al viant wat sij siet.
 Schoon men van alle cant haer trouw en hulpe biet,
 't is om haer levendigh te pluymen en ontleeden.
 Den eenen die belooft, met *dier*-beswooren eeden,
 haer rechten (die zijn van de Vijfde Karels tijdt
 met voorbedachte raedt heel heijligh ingewijt)
 te hanthaeven, en noijt de selve te verbreken;
 maer noijt en doet hij dat de tonge comt te spreken;
 de mont en 't herte zijn van een verscheijden aert;
 't gegeven woort en wort niet langer meer bewaert
 als voor soo langh den tijdt *gedeuert* om dat te schrijven.
 Een ander, die wil zijn geloont voor zijn bedrijven,
 sweert allegaer zijn macht te rucken bij malcaer
 om haer te redden uyt het dreijgende gevaer
 en haer bestrijders van haer grensen af te keeren
 Maer hoe dickmaels en heeft sij oock niet connen leeren
 hoe schaedelijck het is van een uijtheemsche macht
 te roepen tot haer hulp, die altijt is verdacht
 en laet een naedruck in de herten van de menschen.
 Dit is van outs geschiet, en och! wij mochten wenschen

---

(1) Karel II, koning van Spanje, stierf den 1 Nov. 1700. — (2) Philips V, kleinzoon van den Fra. Koning Lodewijk XIV. — (3) Leopold II van Oostenrijk; Wilhelmus III van Engeland en de Vereenigde Staten van Holland. — (4) Stuiten. — (5) Karel III, zoon van Leopold II. — (6) België, en bep. Vlaenderen.

dat men het selve noijt niet meer en quam te sien.

Maer Godt alleen die weet wat dat er sal geschien!

Versl. en Med. d. Kon. Vl. Ac. 1905, 701.

86. PLAKBRIEF AANGAANDE EEN ALGEMEENE PROCESSIE IN FR.-VL. (1725)

Op 28 Juni 1725 liet de abt van Winnoxbergen, ingaande op een verzoek van de stedelijke overheid, een plakkaat uithangen, waarin hij al de inwoners der stad verzocht deel te nemen aan een buitengewone processie om droog weder te bekomen. De trant, de woordenkeus, sommige klanken verraden den Fransch-Vlaamschen oorsprong:

Processie generael op den 29 Junii 1725.

Wy Gervinus, door de gratie Gods abt van Bergen Ste Winnocx, considererende de menigvuldige ende *langdeurige* regenen, door de welke de vruchten der aerde worden *verdreyght* (1) van een generael verlies, hebben aen (2) 't versoeck aen ons gedaen door myn heeren van het magistraete der stede ende Casselrie van Bergen Ste Winocx, ingestelt ende geordonneert, zoo wy instellen ende ordonneren midts desen, eene generale processie door de stadt met geheel de clergie (3), in de welke gedragen zal worden t'alderheyligste Sacrament, op dat Godt almachtig door onse t'samengevoegde gebeden ende door de verdienste ende voorspraeke van onsen H. patroon ende apostel Winocus van ons afweyre den honger ende *dieren* tyd, die hy ons schynt over te willen zenden door dezen *langdeurigen* regen ende ongestaedig weder. Tot welken inzichte morgen, wesende den 29 Juni, ten 9 uren (*u = eu*) voor noens, naer t'*afdoen* (4) der HH. reliquien van Ste Winocx zullen wy zyngen in pontifical (5) eene solemnele misse ter eeren van den voorseyden H. Winocus in onse abbatiale kerke, naer welke zal beginnen de processie door de gheele stad. Waer toe een igelyk *begroet* (6) wort.

C. Berg. 2, 730.

---

(1) Nwvl. verdreegen; bedreigen. — (2) Op. — (3) Geestelijkheid; lees: *clergie*. — (4) Afzetten, beneden zetten. — (5) Met de ceremonieën eener bisschoppelijke mis. — (6) Vriendelijk uitnoodigen.

87. GESCHIL TUSSCHEN SCHRIJNWERKERS EN TIMMERLIEDEN TE BRUGGE (1737)

De ambachtsregeling, vroeger gemaakt met het oog op de gothische meubelen was moeilijk toe te passen op de meubelen uit het tijdvak der Renaissance en der 18de E. Daarom richtten in 1737 de schrijnwerkers van Brugge een verhoog tot Karel VI, waarin zij de werken opsommen, welke voortaan door hen en de timmerlieden nog mogen uitgevoerd worden. We deelen de voornaamste hier mede; vele benamingen zijn aan 't fra. ontleend; de meeste behooren tot den Mwvl. en Nwvl. woordenschat:

Gemeene werken: In den eersten, alle soorten van kerke-werken, bestaende in autieren, tabernakelen, *gestoeltsels* (1), singe-banken (2), communiebanken, knielbanken, sitte-banken, *afluiksels* (3) van kooren ende kapellen, biecht-stoelen, predik-stoelen aen pilaeren, *meuren* ofte op hun selven.

Item, alle soorten van boisering (4) aen schauwen, *meuren*, rond de deuren en veynsters, dienende tot cieraeten in kerken, huysen, kloosters, bibliotequen...

Item, alle soorten van winkel-boorden, loketten (5), schoven, *dischen* (6), *toog-bardels* (7), blasoenen, groote ende kleyne, alle soorten van getauwen, *scheer-meulens* (8)...

Werken den vryen meester-schrynwerker, beeltsnyder ende saelstoelmaecker alleen toebehoorende:

Alvoren, alle soorten van staende of hangende kleerkassen, lynwaet-buffet, toilette, *spinde* (9), comptoir, cabinet, horlogie, *luwer-* ende geldkassen (10), boere-coffers ofte schrynen, *emmers* (11) al wat kasse genaemt wordt.

Item, alle soorten van ledekanten (12), lidangen (13), lits de repos, tombeaux, slaepcoetsen, *lysen* (14)...

Item, alle soorten van tafels-thé, bureaux, billiards, schuyf-spel, *pronk* (15), lessenaer ende schinktafels.

---

(1) Gestoeite; fra. stalle. — (2) Zingbanken. — (3) Afsluiting; l. *afluksel*; van *af-luken*. — (4) Thans nog *boiseering*, houtwerk tegen den muur. — (5) Nwvl. *loket*; vak, plank voor boekenkast. — (6) Nwvl. *disch*; toog, toonbank. — (7) Nwvl. *berdels*, mv. van *berd*. — (8) Nwvl. *scheermeulen*: draaiend toestel, waarop het garen van de bobijn afgewonden wordt. — (9) Mwvl. *spende*, *spinde*; etenskast. — (10) Nwvl. *luwer*, luchtvenster boven een deur. — (11) Nwvl. *emmers*; immers, althans. — (12) Fr. *lit de camp*; losstaande slaapstede. — (13) Fr. *lit d'ange*; bed zonder pooten, met opgeschorte gordijnen. — (14) Nwvl. *lys(t)*; zitbank. — (15) Pronktafel.

Item, lessenaers, kannebakken (1), manasierkens, *tiktak-bardels* (2), *passe-schaepraeden* (3), menagie-passen, *schribaenen* (4) ende bid-banken met laeden ende schoven.

Item, alle soorten van kinder-setels, kamer-secreetkens, kraemstoelen, scabelle-banken (5), stoven, verslag ofte *baenst-laeden* (6), keers-laeden, peper-laeden van geschaefden houte, vermits de *gone* van gekloven houte mogen verkocht worden.

A. VAN DE VELDE, *De Ambachten van de Timmerlieden en de Schrijnwerkers*, Gent, 1909, blz. 182.

88. DE METRIEK DER VLAAMSCHEREDERIJKERS DER 18DE EEUW (± 1750)

Rederijker P. J. De Badts, van Steenvoorde gaf in de tweede helft der 18de E. zijn *Parnassus Spoore* uit, waarin hij Jacob Ymmeloot navolgende, de regels der Vlaamsche metriek van dien tijd duidelijk uiteenzet. Zijn opstel gericht tot *de vlaemsche digters* om hen *ter volmaektheid op te hitsen* is in betrekkelijk algemeene taal opgesteld:

Gij die den invloed der verborgen hemel-jonste
gevoelt, en zijt geneigt tot d'edel digter konste,
gij die door strengheid in uw schriften zijt *vernaemt* (7),
en om te leeren van een leerling u niet schaemt,
Komt wilt aendagtelijk dit kort berigt aenhooren,
Want schoon gij uit natuer tot digten zijt gebooren,
om ter volmaektheid op te steigeren, gij moet
nog door het onderwijs der konst zijn opgevoed.
'K zou kunnen *uitbreên* (8) hoe een digter dient te letten
naer Stevens spel-konst van de woorden wel te zetten
dat hij nooit lijden moogt een tael onegteling
in lenig rijm-gedigt; dat hy aen ieder ding,
Gelijk een schilder, moet zijn regte verwe geven;
dat hij in zijn begin niet mag ten hoogsten zweven,
maer stappe-wijs, gelijk men op een thooren klimt;
dat zoo hij schaemt te zijn gehekelt of beschimpt,

---

(1) Bak om kannen in te zetten. — (2) Berden, waarop de knibbelkoek (peperkoek) gekapt wordt. — (3) Kleine stelling in hout waarop keukengereedschap geplaatst wordt. — (4) Nwvl. schribaen; lessenaar, bureau. — (5) Voetbank. — (6) Mwvl. Nwvl. *baanst*, tondel. — (7) Mwvl., Nwvl. *vernaamd*; befaamd. — (8) Uitbreiden.

moet straf en streng zijn op zijn zelven, en zijn schriften
 tot zeven werven toe nauwkeuriglijk doorziften;
 dat den gelijken klang in 't rijm ondeugende is,
 schoon zelfs het woord verschilt in zijn bediedenis,
 dat hij moet rijmer zyn voor hij bestaet (1) te digten;
 dat hij d'herzegging en de lammigheid moet zwigten;
 dat hij het nuttig dient te mengen met 't zoet,
 dat hij wel-sprekend klaer en deftig wezen moet,
 dog 't is mijn opzet niet een g'heelen boek te maeken
 van al de regels, die de digter-konst aenraeken,
 Waerom ik deze en nog meer ander laete gaen,
 om op de maet alleen der versen 't oôg te slaen.
 De maete is eigentlijk gelegen in de stemmen
 der lettergrepen, die nu daelen, dan weêr *klemmen* (2),
 het is den zoeten geur, en de welluidentheid
 der versen, die 't gehoor behaegt, bekoort en vleijt:
 Waer zonder eenig vers is weerdig te veragten
 al waer het opgepronkt met d'edelste gedagten.
 om van die maete dan te geven eenig licht
 Zoo dient' er eerst aenmerkt hoedat den heldendigt
 (Van welken slag van digt alleen wij zullen spreken)
 bestaet in tweederleij te saem gevoegde *reken* (3),
 met dit verschil, dat 't rijm van 't eene lopende is,
 en 't ander stille staet: Voorts die' gestelteniss
 Van elk, bestaet in twaelf zoo korte als lange voeten
 of letter-grepen, die elk beurte op beurte moeten
 bezitten haere plaets; en elke reke moet
 altijd begonnen zijn met eenen korten voet,
 dan volge een langen voet, en dan een korten weder,
 en dus tot 't einde toe moet 't vers gaen op en neder:
 het moet zoodaeniglijk geschikt zijn en gedaen
 dat staedig overhands in 't vers die voeten staen;
 op zulke wijze dat de korte voeten vallen
 op d'onpaere, en de lange op d'effen paer getallen...

M. SABBE, *Versl. en Meded. Kon. Vl. Ac.* 1923, 214.

(1) Ondernemen, wagen. — (2) Ndl. klimmen; Nwvl. *klèmmen*, zelden: *klemmen*. —
 (3) Rij, rote.

89. EEN DUIVEL UIT DE PROCESSIE GEZET TE MEENEN (1764)

Op 24 Juni 1764 had de pastoor van *Meenen* in de jaarlijksche processie een man, verkleed in duivel en vastgehouden door een "engel,, uit de processie gejaagd; doch de magistraat had hem terug vóór de St.-Michiels gilde doen plaats nemen. Daarop vroeg de pastoor aan het Vicariaat te Doornik wat hem voortaan te doen stond: het Vicariaat vroeg een verklaring van wege den magistraat der stad, die zich beriep op het oordeel van den Raad van Vlaanderen en dezen als volgt — het verslag van den pastoor luidt geheel anders — het tooneel in de processie voorstelde:

Ten poincte van welcke geseyde processie, de welcke ommegaet ten daeghe van de kerremisse der gemelde stede, de supplianten (1) geobserveert hebbende (2) den selven voet (3) ende order, die van alle oude en immemorale tyden geplogen is geworden, niet bevattelyck en is (4), wat den geseyden pastor Van den Eynden gemoveert can hebben van de geseyde syne requeste soo onbedraghelyck (5) te presenteeren aen het meergemelt Vicariat.

Want de aldaer gereclameerde (6) gilde van Ste Michiel, de welcke nieuwelyckx (7) opgerecht is binnen de stede van Meenen, ende gheaccompagneert heeft in cors (8) desen tegenwoordighen jaere de selve processie, voor hun hebbende een mans persoon gecleedt in eenen duyvel, den welcken gheattacheert was met een keeten aen een jonghelinc gecleet in een engel mat het sweirt in syn handt, representeerende alsoo de overwinninghe gedaen by (9) den engel Ste Michiel op den duyvel, soo ende gelyck sulckx in beeldt *posteuren* op de autaeren selfs van verscheyde kercken voorghestelt wordt, ende conformentlyck (10) het alomme geplogen wort in andere steden ende dorpen, alwaer de gilde van Ste Michiel de processie accompaneert, en can voor niets anders aengenomen worden als voor een uytgesocht pretext om by middel van diere syn gepremediteert gemoet te connen (*o = ô*) werkstelligh maeken (11), ende *middelen tydt* (12) te doen *onderblyven* (13) het openbaer scandael

---

(1) De overheid der stad. — (2) De magistraten vergezelden de processie, en namen plaats bij het rustaltaar op stoelen. — (3) Gang en schikking. — (4) Het niet te begripen is. — (5) Anders voorgesteld dan de zaak gebeurd is. — (6) De gilde waartegen protest aangeteekend is. — (7) Nwvl. *nieuwelinge*; pas, even. — (8) Fr. corps; in korps. — (9) Door. — (10) Overeenkomstig. — (11) Zijn voorbedacht plan uitvoeren. — (12) Onder-tusschen. — (13) Vergeten, onbesproken laten.

ende exces, die hy in de selve processie voor het Venerable, op den autaeer reposerende, irreverentelyck gecommitteert heeft. Want den geseiden mans persoon gecleet in een duyvel met den engel achter hem gaende, soo voorseyt is, nogh nauwelyckx in syn *gesicht* gecommen synde, ende den *gonnen* (1) *gedeurende* de selve processie hem was houdende geheel *stilmoedigh* (2) sonder iets buyten order te begaen, heeft den selven pastor *bestaen* (3), met verwanden hoofde, ghecleet met syn priesterlyck ghewaet van synen stoel (4), waer hy op geseten was, op te staen ende soo seffens den gemelden duyvel ende den engel *toe te gaen* (5), welcken duyvel met ondeckten hoofde ende gedemasqueert synde *wat tyd* (6), voor de aencomste van den geseiden pastor, ende den welcken den wegh nam (7) van uyt den rangh van de selve processie te gaen, heeft hy hem ten aensien (8) van al het volck aldaer synde, gestooten ende geslaeghen ende hem alsoo opghevolght tusschen het volck, sulcx (9) men segghen magh dat het *niet en* (10) is den gemelden duyvel, die scandael bedreven heeft, dan wel den geseiden pastor.

HdM. 1, 653—65.

90. HOE DE LANDMETERS SPRAKEN IN DE 18DE EEUW ($\pm$ 1770)

Hier onder volgen eenige uittreksels uit verkoopakten waarin Mwvl. termen, ook heden nog gebruikt duidelijk aan het licht komen. We trokken ze meest uit de nota's van wijlen Edw. Gailliard in de *Versl. en Mededeelingen der Kon. Vl. Ac.* medegedeeld. Ze krioelen, gelijk alle stukken uit dit tijdvak, van *Fra.* termen:

Drie ghemeten landts, tusschen . . . ande westsyde, de hoys (11) van H..landt ande oostsyde, streckende metten noordthende anden heere van Erckeghem leen, ghemeten *ten halften grachte* (12) ende metten zuudthende in den *halften lantwech* (12): streckende metten zuudoosthende in *de halffe Gansestraete* (12) (1730, Oostcamp. — *Versl.* 1922, 455).

(1) De engel. — (2) Kalm. — (3) Gedurfd. — (4) De geestelijkheid zat vóór het rustaltaar naast de magistraten. — (5) Nwvl. toegaan; tot iemand gaan. — (6) Een weinigen tijd: de figuranten ontblootten het hoofd, wanneer zij voorbij het H. Sacrament defileerden. — (7) Aanstalte maakte om den rang te verlaten. — (8) In het zicht. — (9) Zoodat. — (10) Het ontkennend partikel *en*, vroeger *ne* bestond immer in de schrijf- en volkstaal vergezeld van een ander ontkennend woord: ie (hij) *en* weet et *niet*; ozie (als hij) *niet en* wel; uitz. 'k *en* doe. — (11) Erfgenamen. — (12) De helft van den gracht, van den weg, van de straat werd ook als land opgemeten.

Totale generale *bundrie* (1) van de seven cantons gelegen in de prochie van Heestert 367 bunderen 13 hondert 13¹/₄ grooten roeden. (1760, Heestert; *Versl.* 1922, 1137).

Landtboeck (2) der prochie van Ousselghem, omme facijlijk te connen doen de pointingen (3) ende ommestellingen van beden (4) ayden, subsidien . . . alwaer alle de landen van ieder proprietaris zijn volgende achter elckanderen, aenwijssende soo de grootte van ieder partije *hemelsche breedte* (5), *tgone* de selve moet contribueren in de voorseide ommestellingen . . . (1770, Oesselghem (op de Wvl. grens). *Versl.* 1922, 1073).

De pasturagen, weyden ende bedryf van alle de voorlanden . . . *dalen* (6) ende *agterlanden* (7) van dien, volgen met den zelven dyck aen de wateringe in eygendom.

Aengaende pasturage ende *garssinge* (8) van dezen dyck, met den achter ende voorlande tot den waterganck.

Dan alzo de zelve brugge van onder maer de *wydde* (9) en heeft van vyftien voeten . . . is grootelykx te beduchten dat de *suatie* (10) daer door des winters ende in vlooden zoodanig zal gealtereert worden, dat alle d'achterlande in perykel staen van daar door geinundeert te worden (1775, Vladsloo; *Versl.* 1922, 196).

Eyndelinge (11) is men schuldigh aen Walcarius Heldens, over zynen ghedaenen dienst in het *overstellen* (12) van het *gemeente* (13) met de prochieschuyt in den Oostendschen vaert *gedeurende* den jaere ingegaen ende verschenen als vooren.

Ann. Em. 3de R., 3de D. 1868, 215.

91. INVENTARIS VAN DE VOORWERPEN IN DE ST-VAASTKERK TE MEENEN GEPLUNDERD (1793)

Na den inval der Fransche troepen op 23sten Oct. 1793 hebben de pastoor, de onderpastoor en de kerkmeesters van St-Vaast te Meenen, de lijst

(1) Geheele vlaktemaat berekend in bunders. — (2) Register van 't Kadaster. — (3) Mvl. *poenting*: het betalen van de som, die ieder der belastingplichtigen in een hoofdelijken omslag te betalen heeft; Nwvl. *poonting*; schatting, belasting. — (4) Verzoek om geld. — (5) Nwvl. *hemels breedte*, volle uitgestrektheid van een land, wegen en grachten medegerekend. — (6) Laagst gelegen landen. — (7) Landen ver van een dijk liggend. — (8) Nwvl. *garzing*, *gerzing*; weide. — (9) Nwvl. *wijdde*: uitgestrektheid. — (10) Het lossen van het water; Nwvl. *suatie*. — (11) Eindelijk. — (12) Overzetten. — (13) De inwoners der gemeente.

opgemaakt van al wat de Fra. troepen in die rijke kerk hadden geroofd: de taal is blijkens eenige medegedeelde nummers bepaald West-Vlaamsch.

Wy onderschrevene heer ende meester (1) Teirlinck ende heer ende meester Verlinde, respectivelyk pastor (2) ende onderpastor deser stede, Ludovicus Vedastus Callemeyn, P. Fr. De Gruytere, Ph. J. De Grave, ende Fr. Ign. Van Damme, kerkmeesters der parochiaele kerkce sint Vedast, . . . door infractie ende plonderinge (*o* = *ö*) begaen in deselve kerkce aldaer te kort ende vernielt hebben gevonden de naervolgende effecten:

Aen den autae van Onse Lieve Vrouwe: Thien kopere (3) kandelers *wanof* acht groote ende twee kopere *ermen*.

Aen den autae van d'heyliche Dryvuldigheyt: Twee kopere kandelers hoogh ten minsten twalf voeten ende dick naer proportie, seer schoone *bevrocht* (4), staende tusschen de communiebanck ende den autae.

Aen den autae van Sint Jan: Twee kopere erms (5).

In den choor: Eenen koperen wydwaeter ketel met een kleyn, in de sacristye. Het groot kopere deksel van de vonte bevrocht. Twee groote kopere patteelen (6).

Aen den besten baldequin: al de goude ende seer kosbaere fringnen afgesneden. Vier kopere groote lanteirnen. Alle de gheldt blokken (7) in de selve kerkce geforceert ende weghgedraegen.

In de Sacristie: Eenen silveren grooten massiven kelck, vier silvere andere kelcken, . . . de beste remonstrantie, twee silvere ciborien *wanof* eene groote ende vergult, ende eene middelbaere, eene silvere dose dienende voor de geconsacreerde hostien, vyf silvere dozeken, *wanof* twee om te gaen berechten (8), twee om de vonte, ende het andere omme het chrisma te haelen, met het silvere kasken, waer in sy stonden. — Twee silvere potjens (9) om misse te lesen. Zes silvere kandelaren gemeyne slaghe (10). Drye alben met brusselsche *finne* canten. Hondert ses en tachtigh kelck-

---

(1) Doctor (in de godgeleerdheid). — (2) Nwvl. *pástör* (= pastoor). — (3) De bnw. afgeleid van stofnamen gaan in de schrijftaal soms uit op *-e* (i. pl. v. *-in*, *-en*); in de volkstaal meestal op *-e*, soms op *-i*: eene goude, *goudi* horlogie. — (4) Met graveerwerk versierd. — (5) Mv. van *erm*, in 't wvl. meest *arm*. — (6) Schaal. — (7) Offerblok. — (8) Nwvl., ook Brab. *berechten*; de laatste sacramenten toedienen. — (9) Het algemeen Wvl. vormt verkleinwoorden door de achtervoegsels: *ke(n)* en *-je(n)*: *dozekens*, *potjens*; — in Veurne-Ambacht en elders ook door het achtervoegsel: *ige*: *mannige* (De Bo 221). — (10) Soort.

doukxkens. Ses roode jncarnaete corael rockx (1). Twee communie kleers (1) van roodt laeken.

Eenen jseren rooster omme houillie te branden. Eenen pelder (2), int midden met damast. Drye syde damaste standaeren (3) kostelyck gevrocht in goudt. Den heer pastoreelen biechtstoel sterck beschae-dicht ende nogh meer den *gonnen* van den heer onderpastor. De kerckdeuren sterck geschonden, benevens *het zitten* (4) der kerckmeesters ende *den* orgel.

In den kelder: alle de flambeuwen ende *waasch* (5) zyn wegh gedraegen. *HdM.* 4, 619—623.

92. DE BRAND VAN IEPEREN (1805)

Onder den deknaam Vaelande, beschrijft dokter Van Daele van Ieperen in *Tijdverdrijf*, 1ste deel, 1805 den bekenden *Brand* van Ieperen. De taal van den Wvl. rederijker is bepaald Iepersch gekleurd:

De stormklok onvoorsiens geraekt aen 't nayre (6) klippen (7),
'T gedroomde waengeluk en slaep te saem ontslippen.

Alle ooren luysteren: 't is onraed in de stad.

Benauwde sidderen en kruypen in een gat:

Lafhertige verstaen, door 's waekers kopren buyse,

Hoe 't *vier* de stad verteirt, maer ver van hunnen huyse,

Sy stryken sich weer neer op 't sachte ledekant,

Om laeter met gemak te sien waer 't heeft gebrand:

Nieuwsgiere (8) leenen d'oog, maer wagten hunne handen:

En 't onbeleefde slach, weird dat hun huys sou branden,

Vermonden (9), brand dat brand, en blussche wie het lust.

Boosaerde (8) syn verblyd: Domheeren wel gerust.

Maer siet, een grooten hoop van dienstbereyde sielen

Ontspringen uyt den slaep, en, als volseyldde kielen

Ontbonden en voor wind vast bruysen seewaert in,

Soo vliegen se uyt hun bed, en op een wenk of min,

Krik, krik, paf, paf, pardoef! de deuren vliegen open,

En kletsen seffens toe: de straeten staen bekropen

---

(1) De eenlettergrepige woorden uitgaande op *k*, *r* (met lange wortellettergr.), liquida voorafgegaan van een medekl. hebben *-s* in 't mv.: *rocks, kleers* (uit *kleeder*), *erns*. — (2) Nwvl. *pelder*; baarkleed. — (3) *Rd* = *rr* in *standaerden*. — (4) Mwvl. en Nwvl. *zitten*, o.; het zitsel; fra. *siège*. — (5) Nwvl. *was*; met rekk. vóór *sk*. — (6) Naar; akelig. — (7) Ndl. kleppen; stormen. — (8) De uitgang *-ige* wordt soms tot *-e*: *nieuwsgiere*, *boosaerde*. — (9) Nwvl. *vermonden*; vertellen.

van 't braefste van het volk, die heel, die half gekleed,
 Die bloedbeens, die schier naekt, om eerst te syn gereed,
 En sommige voorsien aendossen hun al loopen (1).
 Wat is er? brand: alwaer? (2) aldaer: met gansche hoopen
 Straks daer nae toe: terwyl weer andre wel beraen
 Om eemers (3), leer (4) of spuyt recht nae het stadhuys gaen.
 D'aleerste raeken voort op hun geswinde stappen
 En vinden hun ontrent (5) de Vaders bruyne kappen (6).
 D'eene al de volbrug op gekomen sien veel goed,
 Goed, slecht, ter venster uyt hun vliegen in 't gemoed.
 Sy draegen elk om 't seerst (7) in d'overstaende huysen
 Al wat de bange vrees soo seldsaem deed verhuysen,
 Een aemtje (8) lekkren wyn uyt een verholen sucht
 word door de kloosterlien sorgvuldichlyk gevluucht.
 Een hoop van suydewaert gesakt, sien langs de straeten
 Nae Sinte Pieters kerk der Vadren (9) heylege vaten
Gedregen (10), door den schrik, met schaersche eerbiedigheyd,
 Daer torstme (11) in eenen stoel hun gigtige Overheyd.
 Wy, die van noord en oost schrap kwamen aengetogen,
 Syn op bericht en spoor de *Kauwe* (12) eerst ingevlogen,
 Waer 's Vaders weefkot toonde een yselyken brand.
 Ach! mannen, riep men ons, bied een hulpsaeme hand;
 Wy staen hier sonder volk, de schel der Capucynen (13)
 Heeft lang geklipt om hulp, en weynige verschynen;
 — — — — —
 Toch, dank (14) de wondrekracht van 't bruyne Vaders kloksje (15),
 Het vrouwenvolk ontweek (16), vele in haer onderroksje (17)
 Met slechts een wambays (18) en boomwollenmanteltje aen,
 Sag men, om hulp te doen, van d'eerste en schrapste staen.
 Dan heeft de *buerschapklok* veel mannen *opgeropen*,
 Soo dat wy meer en meer alleengskes durfden hopen:

(1) Nwvl. voor al loopende. — (2) Vragend: langs waar? Antw.: langs daar. —
 (3) Nwvl. *eemer*; emmer, ook *seule* geheeten. — (4) Nwvl. *leëre*; ladder. — (5) Nwvl.
ontrent (*m* = *n*): omtrent. — (6) Klooster der Bruyne Paters. — (7) Nwvl. *zeer(e)*:
 spoedig. — (8) Fr. *aime*; vaatje. — (9) Paters. — (10) Nwvl. *gedregen*; gedragen. —
 (11) Nwvl. *me* (= men). — (12) Een wijk. — (13) De wekkersklok. — (14) Dank zij. —
 (15) Het klokje der bruine paters. — (16) Nwvl. *wiek*, uit *waken*; verg. *miek* uit
 maken. — (17) Te Ieperen evenals in Fr.-Vl. en ten westen van den Yzer hoort men
 achter *k* het verkleiningsuffix *-je* als *-zje* klinken: *kloksje*, *roksje* (De Bo 222). —
 (18) Wambuis (*ui* = *ai*, *ei*).

Ten laetsten d'Onraedklok wierd op sint Maertens g'hoord:

Nu komt er van al om met drommels manschap voort:

De Heeren Overhe'en, Brandbaesen, knaepen gaedren,

Biermans (1) met ton en boom (2) en kleyne spuyten naedren . . .

De *seultjes* (3) vloogen (4) al van hand tot hand gejaegd . . .

Wat aensicht toont gy nu, *koslingen* (5) stadsbrandknechten,

Die verre van 't gevaer helpt een *geleder* vlechten (6).

Van *eemerlangers* (7), en nog aen den lichtsten kant?

Tydverdryf, 1ste deel, blz. 11—13.

93. WIE WAS PIETER MAES? (1811)

Pieter Maes, bekend liedjeszanger, wonende te Brugge in de Groeningestraat, dichtte ondanks de keizerlijke censuur soms rake stukjes, welke de Fransche lezer misschien niet verstond. Hier schrijft hij zijn autobiographie: zijn armoede, zijn ziekte, zijn huwelijk, zijn laatste ongeluk.

Als ik nu was van myn ouders ontblood
weg was al myn troos (8) en myn goed'daegen
ik moest dan eeten veel *zeure bitjens* (9) brood,
en van vremde liën ook veel verdraegen;
ik leerde dan spoelen (10) al tot myn tyd-verdrif,
ik kwam de wevers dikwils te plaegen
al met veel slegte spoelen; dan kreeg ik op myn lyf
voor de dobbel-eynden ook veel slaegen.

Ik begaf my dan al op de vaerd naer Gend,
en als ik in de stad ben gekomen,
en ik was daer van een yder onbekent,
hoord wat dat ik daer hebbe vernomen,
ik ging daer woonen (*oo = eu*) al in een bakkerie,
ik *en* was daer nog maer acht daegen,
en ik *braek* (11) myn been; ik was voorwaer niet blye,
sy moesten my naer den bylo (12) draegen.

---

(1) Brouwersknechten. — (2) Draagtoestel. — (3) Houten emmers. — (4) Zachte oo in 't imperf. *vloogen*. — (5) Gehuurde mannen. — (6) Een rij vormen van personen die malkander emmers toereiken. — (7) Mwvl. *langen*; toereiken. — (8) Troost. — (9) Nwvl. *betje*, met e (i) door verkorting. — (10) De draden op klossen winden. — (11) Nwvl. meest *braak*. — (12) De Biloke.

Ik lag nu daer vol pyne en zwaer verdriet;
 de *meester* (1) kwam my daer te *cureren* (2)
 hy dan niet veel al naer myn wonden ziet,
 en kwam my daer alzoo te stroopheeren (3).
 ik kwam dan tot Brugge al in het hospitol,
 ik lag daer ook al twintig daegen,
 ik moest dan vertrekken al met myn herte vol,
 en 't ongemaek al voor myn leven draegen.

Ik kreeg dan in 't sin al door de zwaere min
 om my met een meyt te amuseren;
 maer dat dogt my zoo zoet in het begin,
 ik kwam met haer *gouw* (4) te accorderen;
 Wy zyn dan getreden al in de echte trouw,
 en de plichten ook zeer wel gekweten.
 sij kocht' er tot negen maer dat ook niet g'heel *gouw*
 ik en zal het thienste noyd vergeten.

Vrienden voor 't *lest* (5) ik sluyt al met dat droef voorval
 die ik in 't jaer achthien honderd thiene
 s'avonds heb onderstaen en God bewaerd u al
 want *ten* is niet raere om te doorsiene
 'k kwam van myn getrouwe, ik *dogt* (6) op geen geweene
 en wat dat'er my stond te gebueren
 al door het vallen zoo *braek* (7) ik weer myn been
 g'heel myn huys-gesint dat was in treuren.

Versl. en Meded. Kon. Vl. Ac. 1912, 619.

94. BRIEF VAN DEN LIEDJESZANGER JAN VANHEE (1813)

De vrouw van Jan Vanhee was op een zondag naar Wormhout (Fr.-Vl.)
 getogen om een wreede vrouwenmoord te Arneke gepleegd te bezingen;
 maar de vrederechter scheurde haar liedjes en haar permissiebrief in
 stukken, en stak de zangster met haar kind in 't gevang. — Daarop richt
 de man zich tot den drukker De Moor te Brugge om nieuwe goedgekeurde
 liedjes te willen drukken:

(1) Nwvl. meester (= geneesheer). — (2) Verzorgen. — (3) Nwvl. *struffen*, verneuken. —
 (4) Gouw. — (5) Nwvl. *lest*; laatst. — (6) Dacht. — (7) Brak; hier met *d* uit het mv.
 zooals heden nog op vele plaatsen (naast *brak*, *brekte*) voor de abl. ww. der 4de en 5de klasse.

Poperinghe, den 30 Sept. 1813.

Mynheer de Moor,

Desen dient om aen U te verzoeken dat gy my zoude willen af zenden een nieuw permi van de liedekens van de vrouwe moord tot arnicke want myne vrouwe heeft Zondag gaen zingen op de prochie van wormhout arendisement van dunkerke departement van den noorden waer dat zy permiscie gehad hadde van den heer maire maer de juge depé heeft (1) gekomen met de champetters (2). En myn vrouwe En myn zoone in de vangenisse gesteken. Ende hy heeft aen myn vrouwe gezegd dat hy geweest had (1) by den procureur Emprial (3) En dat hy order had van haer liedeken en permi al te samen te Branden het welke hy gedaen heeft en seyde dat onse liedeken wel waer geschied zyn En dat hy alles bekend heeft maer dat hy alles verbiet door de familie (4) En ook wilde hy zeggen dat het Een valsche permi was om datter geen zegel op *En* was En hy zegd dat wy wel mogten zingen op het departement van de leye maer niet op *den* noorden En hy trok hem zeyde hy kas (5) aen voor de familie maer de menschen zeyden aen myn vrouwe dat het van zyn familie was Daer om verzoeken u uyt alle vriendschap van naer myn heer priem (6) te gaen om Een nieuwen permi te *conen* (*o = eu*) krygen want ik heb my *in donkosten* gebragt van Een nieuwe schilderie En zoude geiren myn brood winnen.

U dienaer Jan Vanhee.

Zy en hebben maer twee boeken liedekens *gebrant* (7) en myn permi.

Versl. en Med. Kon. Vl. Ac. 1912, 630.

95. DE VOLKSTAAL VAN IEPEREN IN 1837

De geleerde Archivaris van Ieperen, J. J. Lambin deelde in 1837 eenige staaltjes mede van het Iepersch dialect, dat thans — blijkens onze aantekeningen, nog bij oudere lieden nagenoeg hetzelfde gebleven is. Daarenboven vertoonen zijn opgaven veel overeenkomst met het Oud- en Middelnw. uit de streek; z. n^r. 18, 34.

1837.

Brinkt hen hier.

Dâ's êe wére

1926.

Briënkst ën ier (Breng hem hier).

Daz èè (8) wëre (Dit is een weder!)

(1) Nwvl. *èet* = heeft. Het hulpww. *zijn*, en vele *intr.* ww. worden verbogen met *hebben*. — (2) Nwvl. *champetter*; veldwachter. — (3) *Impérial*. — (4) Om wille van. — (5) 't Geval. — (6) *Priem*, censuuroverste. — (7) Verbranden. — (8) Te Ieperen bestaat de scherpl. *ee* niet; wel *ε* (*èè*): *èèn*.

Dâ's het hân.
 Dâ'ze 't hên.
 Dinke't heur.
 Dinke't *hulder*.
 Ee kwae wuyf.
 Ee slichte vent.
 Gae je mē ol gunter.

Hâ'k het êwéten (3).
 Hê bekeek me.
 Hê gynk up de leêre.

Hê wos paf *êslégen*.

Hê *wunt* hier.
 Hê zit uppe me.
 Hê zunnepaeuwt.

Hen héet er nie féle.
 Hen hee ma **den** helt.

Hen is deure *êgaen*.
 Is 't den dienen?
 Je muylt *ol* wére.

Joe wuyf.
 Kâ je bréen?
 Ke doste nie.
 Ke vond hen *nauwers*.

Ke zyn jen zeune nie.

'K hên der *êwist*.
 'K hê *zûk* ên *dust*.
 Lop deure.

Da'z êt aan (Dat zy het hadden).
 Da'zêt èèn (Dat zy het hebben).
 Dênk êt eur (Dunkt het haar?).
 Dênk êt ôlder (Dunkt het hun?).
 è kwao wuûf (Een kwaad wijf).
 è slechte vènt (Een slechte vent).
 Ga jê mē ol gônter (Gaat ge mede langs ginder?).

Hâ'k êt êwetên (Had ik het geweten!)
 ê bekiesk mē (Hij bekeek mij).
 ê giênk ôb de leere (Hij ging op de ladder).

ê wos paf êslegen (Hij was gansch versteld).

ê wônd ier (Hij woont hier).
 ê zet ôppe mē (Hij zit op mij).
 ê zônnepowt (Hij staat werkloos in de zon).

ê èèt er nie fele (Hij heeft er niet vele).
 ê ên èè ma den elt (Hij heeft maar de helft).

J'ez deure *êgaaon*.
 Êst ên diënen? (Is het die(n)?)
 Je muûlt ol were (Gij zijt weder slecht gezind).

Joe wuûf (Uw wijf).
 Kâ je brêjen? (Kunt gij breien?)
 Ke doste nie (Ik dorste niet).
 Ke voënd ên nowers (Ik vond hen nergens).

Ke ziën jên zeune nie (Ik ben uw zoon niet).

Kèèn der êwêst (Ik ben er geweest).
 Kèèn zôk ên dôst (Ik heb zulken dorst).
 Lop deure (Loop voort).

(1) Lambin vermeldt echter ook ww. met voorvoegsel *ge* in 't verl. deelw.; heden wordt in de provincie W.-Vl. overal, met uitz. van Veurne (met *jê*), van Poperinghe, van Ieperen en omstreken (II) (met predominante *ê*), nog slechts *ge*-gehoord.

Moen ze oltemaele gaen?	Moen ze oltemaole gaaon? (Moeten ze allen gaan?)
<i>Ol</i> da'k hên is 't <i>joene</i> .	<i>Ol</i> dak èèn est joene (al wat ik heb is het uwe).
<i>O</i> m'er waeren.	<i>O</i> mer waoren (Als we er waren).
Oppende <i>vul</i> .	Op ende <i>völ</i> (Geheel vol).
<i>Os</i> hen 't <i>ol</i> by een ha.	<i>Ozèn</i> 't <i>ol</i> bië jèèn āde (Als hij het al bij een had).
<i>Os</i> 't <i>rint</i> .	<i>Ost</i> rent (Als 't regent).
'T es lik èn latte.	<i>Tes</i> lek èn latte (Het is als een lat).
T'joelders, t'juldere.	<i>Tjölders</i> (Te uwen huize).
<i>Wē</i> j'ee santj'hên.	<i>We</i> jèè santj'èèn (Wilt gij een prentje hebben?).
Win me pekkelen.	<i>Wε</i> me pèk(k)elen (Willen wij bikkelen?).
<i>Wuk</i> is dat ol?	<i>Wök</i> ez dad ol (Wat is dat al?)
Ze stoegen up de zulle.	<i>Ze</i> stoegen öb de zölle (Ze stonden op den dorpel).
<i>Zoe</i> ze.	<i>Zë</i> zē (Zij zegde).
Zoû'k hen 't gêen?	<i>Zoëk</i> t èn gē'en (Zoude ik het hem geven?).
<i>Zún</i> z'er zyn?	<i>Gaaon</i> zē dao zin? (Zullen zij daar zijn?)

BM. 1, 397—406.

Merk op: *gē'en* (geven); *stoegen* (stonden), *wε me* (willen we).

96. DE LIJKPROEF BIJ DE OUDE WEST- VLAMINGEN (1837)

Zoodra België zijn onafhankelijkheid verkregen had, werd door de *zeldzame* letterkundigen ook in Vlaanderen naar een algemeen Nederlandsche taal gestreefd, en de Westvl. taalelementen geraakten haast totaal op den achtergrond. Dichter F. Blicck (Wervick 1805—1880) schreef aldus over het voorouderlijk gebruik der lijkproef:

Daer brengt men een verdachten bij (1):
Hy koomt, hy raekt het lyk;
Geen lid des dooden heeft verroerd:
Het is een onschuldsblyk.

(1) Bij het lijk van den vermoorde, die op zijn nog bloedende borst in de forsche vulst een knop geklemd hield.

Een tweede koomt: de proef gebeurt:
 Het lijk maekt geen gebaer.
 Een derde koomt, een vierde volgt:
 Men vindt geen moordenaer.

Thans nadert een verdachte nog:
 Het is de jonge Urbaen.
 Wat siddert hy! wat aerzelt hy!
 Hy raekt den zielloose aen.

Rechtvaardig God! de doode krimpt;
 Zijn oogen draeïen rond;
 Zyn vuist gaet open, en daer valt
 Een blinkend stuk ten grond',

Urbaens ontscheurde wambuisknop!
 Dit moordbewys volstaet.
 'T gerecht doet uitspraek, en Urbaen
 Beboet zyne euveldaed.

BM. 1, 175.

97. HARELBEKE IN 'T VERLEDEN (1841)

Dichter L. F. David bezingt in vrij algemeene taal den luister van zijn geboorteplaats Harelbeke:

In België's schoone vruchtbre streke,
 Die door den Leistroom wordt bespoeld,
 Daer ryst het grijze Haerlebeke,
 Welks eed'len gloor hier wordt bedoeld.

O oudste stad van Vlaendrens steden,
 Waer my het vroegste licht bescheen,
 Uw' voorgen luister is ook heden
 Nog gansch niet uitgedoofd! o neen!

Nu blyft nog op uw' bodem pronken
 Het reeds zoo oude kunstgesticht;
 Dat sinds tien eeuwen heeft geblonken,
 Waer de asch der Forestieren (1) ligt.

---

(1) Forestier van fr. *forêt*; eig. opzichter van een (jacht)domein; doch ook zooals hier een graaf van een Vlaamsch gewest.

Ja, daer zyn nog die marm'ren graven (1),
 Van Vlaendrens edel voorgeslacht;
 Daer rusten nog die vrome braven,
 Door wie 's lands roem werd voortgebracht.

Men ziet ook sny- en bouwkunst pralen,
 In uwe alom beroemde kerk;
 Haer rykdom mag elks oog bestralen
Lecreux leeft in zyn meesterwerk (2).

De Middelaer 2, 1841—1842, blz. 213.

Aanm. Van ± 1860 af beginnen de Westvlaamsche letterkundigen eerst uit liefde voor de eigen taal, weldra om literaire en aestetische redenen meer *dialectische* elementen in hun schrijftaal te gebruiken, Zulke zijn G. Gezelle, L. De Bo, K. Callebert, Ad. Duclos, H. Verriest, A. Vyncke, St. Streuvels, enz.

98. VOORUITGANG (1867)

Deken L. L. De Bo (geb. 1826 te Beveren op de Leie, gest. 1885 te Poperinghe), opsteller van het *Wvl. Idioticon* dichtte in 1867, ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling te Parijs, in *minder algemeene taal* doch in de nieuwe spelling over den vooruitgang op stoffelijk gebied:

Vooruitgang, wees gegroet in uwe wonderwerken!
 Nieuw licht en leven vloeit als balsem van uw vlerken!
 Geen drukkende arbeid meer, die zooveel kostbren tijd
 En bloed en leven mee verwoest en wegverslijt.
 Neen, landman, het is uit *van* (*gallic.*) uw oneindig zwoegen,
 En krom gebogen door den akker heen te ploegen.
 Neen, kloekgespierde Smid, 't is uit dat ge u vermoeit,
 En kleunt (3) en ijzer kneedt dat op het *aanbeeld* (4) gloeit.
 Neen, *Reeder* (5) het is uit voor zijde, linnen, laken,
 Op 't *beuklend* (6) weefgetouw u zelf te *ledebraken*.
 't Vernuft der menschheid heeft in alles rijk voorzien.
 De kunstmachienen zijn de schranderste ambachtsliên.
 Hoort gij dat *knerselen*, dat stenen, brommen, bruischen
 Van 't stoomtuig op 't *forneis* (7), en pees en raadren ruischen!

(1) De forestiers hadden hun grafstede te Harelbeke. — (2) *Lecreux*, beeldhouwer van Doornik maakte den predikstoel in 1779. — (3) Slaan, kloppen. — (4) *Nwvl. aanbild*, m.; *aambeeld*. — (5) *Nwvl. reeder*; bereider, bewerker (van wevers gezegd). — (6) *Nwvl. beukelen*; beuken. — (7) *Fornuis*.

't Is 't vuur en 't water dat, omijzerd en geboeid,
 In zwaren dwangarbeid, den mensch ten dienste spoeit.
 Hij spreekt — en op den stond daar wordt het tarwekoren
 In meel, het meel in deeg, het deeg in brood herboren;
 De versche dierenhuid herschapen uit de boen (1)
 Tot leër of marokijn, tot jacht- of schouwburgschoen;
 En vlas en lammenvacht gesponnen en geweven,
 En in gewaad van wol of linnen weergegeven.

Gedichten, 1873, blz. 47.

99. MET DEN RUG NAAR FRANKRIJK (1873)

Te Kortrijk werd in 1749 op de houten Arbeiders- of Hooge-Leiebrug een kostbaar steenen beeld van St. Joannes Nepomucenus, gift van een Kortrijkzaan, Leonard Surmont, met groote plechtigheid opgericht. De schenker had er aan gehouden, dat het beeld met den rug naar het Westen gekeerd stond, zooals blijkt uit een breedvoerig verslag in 1873 blijkbaar door een Kortrijkzaan opgemaakt. Een mooie brok Westvlaamsch!

In 't jaer 1748 hadden de Kortrijkzanen (2) hier vier jaer lang de Franschen zien oorlogen, stelen, rooven, branden, enz., en ze *waren ze tamelyk moe*. Al 't geld was uit het land, koophandel en neringe lagen dood en 't *was bykans al te kwiste* (3) dat er was.

Eindelijk op den 8 van Kortemaend (4) 1749 namen ze oorlof (5), en trokken ze weêr naer huis toe, tot uitnemende blydschap van elkendeen (6). Aenstonds wierd het feeste, waer hier, waer daer (7), en de *kaneuningen* (8) van Onze-Lieve-Vrouwkerke en waren van de laetste niet, om 't volk weer tot zynen ouden yver en gebruiken op te wekken.

De reliquie van Sint-Jan, onder andere, *wierd* uit Sint-Michiels (9) gehaald en naer Onze-Lieve-Vrouwkerke gedragen, op den 11 Meie; op den 16, zynen feestdag, *wierd* zy aldaer met alle plechtigheid verheven en vereerd, in afwachtinge dat het beeld zou van Gent komen, dat Mr. Leonardus-Josephus Surmont aldaer uit Bentemsch (10) steen hadde doen maken, van eenen zekeren Lieven Heldenbergh, *beeldesnyder* van ambacht. Mr. Surmont lag ziek te bedde in dien

(1) Keet- of taanwater. — (2) Inwoner van Kortrijk. — (3) Nwvl. *te kwiste zijn*: vergaan, verloren gegaan. — (4) Nwvl. *Kortemaend*: (Februari). — (5) Afscheid. — (6) Nwvl. *elkendeen* (= elk end een, iedereen). — (7) Links en rechts om het meest. — (8) Nwvl. *Kaneunink*; kanunnik. — (9) St.-Michielskerk. — (10) Nwvl. *Benthemsteen*, kalksteen.

tijd, en *hy verlangde zyn herte uit* om 't beeld te zien, eer hy sterven zou. Het kwam eindelyk, en de arbeiers *beweegden't* (1) naer zyn huis, tot waer hy 't zien *koste* (2). Als de brave man zyn beeld met blydschap aenschouwd hadde, en de achterblyvers wel belast, dat Sint Jan moest op de brugge staen met zynen rugge naer Frankrijk, zoo stierf hy in vrede, op ons Heeren transfiguratie, den 6 *Oest* 1749.

Het beeld *wierd* gezet op den 21 *Oest*, en volgens de begeerte van den gever met zynen rugge Frankrykwaert, gevolgentlyk slinks, als gy uit de stad naer Buda (3) gaet. De arbeiers schoten en buischten (4) 's Zondags daerna, den 24, *dat het niet zeggelyk* (5) *en was*; aen eenen schipmast hong (6) er een *rek* (7) van 420 lanteerntjes, en op een jaerschrift stond er te lezen: "Leonardus-Joseph Surmont zal eeuwig leven, want hy heeft het beeld gegeven., Toen was de Carpel (8) daer nog, die op de Leie zelve gebouwd stond, *al* (9) den Budakant gaende, *naer den Reep* (10) *toe*, en regte daerover, ook op de Leie, het oud Arbeidershuizeke, met zynen gekruisten God, waarvan de Waelsche (11) schippers nu nog de brugge heuren name geven: (le pont au bon Di). 't Is dezelfde (12) God, die nu boven hunne nieuwe woninghe in eene van de veisters hangt.

GvK. 1, 317.

100. NA LIJDEN KOMT VERBLIJDEN (1876)

K. B. Callebert (Roeselare 1837—1900) schreef in 1876 in een sterk dialectisch gekleurde taal over *Jan Onraedt*, die, na den dood zijner moeder, zijn vader Jan aan zijn lot overliet om zich in Parijs te vermaken. De vader, eerst opgenomen bij boer Hollemeersch, ging naar het oudmannenhuis, waar hij op zijn sterfbed het bezoek kreeg van zijn berouwhebbenden zoon:

[Vader Onraedt lag op sterven. De zoon stond drie maanden na zijn toekomst uit Parijs] met zijn één hand aan zijn oogen en zijn hoofd neêrewards, te krijschen, en met zijn ander hand in zijns vaders hand, *dat al koud had*.

"Jan!,, zei den . . . man, "ik gevoelde dat ik naar den hemel ga;

(1) Nwvl. *bewegen*, *beweugen*; op den weg voortsturen. — (2) Nwvl. *koste*; kon. — (3) Het deel van de Leiestraat over de Leie. — (4) Gedruisch maken. — (5) Uit te spreken. — (6) Nwvl. *ong* (= hing). — (7) Houten kast met verscheiden vakken. — (8) Herberg met uithangbord: *De Karpel*. — (9) Nwvl. *al* (= langs). — (10) Een wijk. — (11) Schippers uit Frankrijk of uit Waalsch België. — (12) Dezelfde.

'k hebbe u gezien, eer dat ik stierf; 'k hebbe moeder van 't klooster bedankt en al de zusters, en al die iets voor mij gedaan hebben . . . ; ik zal ze eeuwig gedachtig zijn; blijf brave, Jan, en leest (1) voor mij; ik zal voor u lezen, als ik bij den Heere kome.,,

"Vader, als 't u belieft, de benedictie!,, zei Jan, en hij snikte.

"God zegene en beware u, kind!,,

"Vader, als 't u belieft, vergiffenisse!,,

"'t Is al vergeven!,, zei Jan . . .

Moeder (2) hadde de gewijde keerse ontsteken, en zij, met . . . al die er bij waren, Jans beste vrienden, al op hun knien om de gebeden van de stervende te lezen.

Vrouwe Hollemeersch, dat goed herte, was met *heuren* man meegekomen, maar als ze den jongen Jan op zijne knien zag, vóór zijnen vader, en dat ze hem hoorde vergiffenisse vragen, zij moeste weg, in den gang, om eenen vollen loop aan hare tranen te geven . . . ; zij was ook moeder trouwens, en ze *peisde* (3) op haar Pierken en op hare andere *kinders*, en op den dag dat zij ook, teedere moeder, *heur* hoofd ging neereleggen.

Jans zachten doodstrijd begoste (4), zachte gelijk zijn leven, zoo beproefd en zoo gezuiverd door kruisen en verdriet, lijk (5) het goud in den smeltoven.

De gewijde keerse *wierd* (6) al brandende in Jans handen gegeven, die nog met zijne vulle verstand lag, en wiste wat hij vasthield; hij hield den keersenbout (7) kloek *ende* (8) vaste, gelijk zijn onwankelbaar Gelove; rechte en omhoogewaard gelijk zijne Hope en zijn klimmend gebed; brandende, gelijk zijn herte vul liefde tot God.

Jan Onraedt, Brugge, 1876, blz. 102.

101. DE VARENDE VROUWE (± 1867)

De dichter bij Gods genade **Guido Gezelle** (Brugge, 1830—1899) beschrijft den draaiwind, die het zand doet opstuiven, de boomen nederwringt, en hij zoekt in het volksgeloof op, van waar hem de naam *Varende Vrouwe* in W.-Vl. is toegedicht. De Westvl. kleur, welke hij aan zijn vertelling geeft, past wonderwel bij 't schetsen van dat volksbeeld:

(1) Nwvl., ook Zndl. lezen (= bidden). — (2) De moeder van het gasthuis. — (3) Nwvl. *peizen* met sync. van *n* vóór een sisklank; zoo ook: *veister*, n^r. 99. — (4) Nwvl. *begunnen* heeft imperf. *begon* n. *begost*. — (5) Nwvl. *lek* (= als). — (6) 't Imp. van worden, werden was *immer*: *wierd*. — (7) Nwvl. *bout* (= einde, fra. *bout*). — (8) Mwvl. *ende*; Nwvl. *end(e)* n. *en*: Heer *ende* meester. Uit *end* in.

„*De varende vrouwe*” vertellen sommige, was een vorstinne, en ze hadde een kind verkregen, op conditie dat noch zy noch haer man, voor een zekeren tyd, malkaer in de oogen zouden gezien hebben, anders zou er wat gebeuren! Wat doen zy my? De man sluit zyn vrouwe en haer kind in eenen *torre*, en blijft er zelf buiten wonen. Ja maer, hy hadde zoo geern toch een keer zyn kind gezien, en zóó geern en zóó geern, totdat hy eindelyk te rade *wierd* en *peisde*: ”’k zou moeten door ’t sleutergat gaen kyken! ’k zal misschien myn kind zien, en ’t zou al wel moeten *passen* (1), dat ik myn vrouwe regt in haer oogen zage? Zoo hy (2) gaet er naer toe; maer, na mate dat hy nader kwam, klopte zyn herte zoo danig *styf* dat men ’t *kost* (3) hooren, wel tien stappen verre. *Peist* (2) de prinsesse in haer eigen zelven: wat klopt er daer alzo? en ze kykt door ’t sleutergat; hy, van den anderen kant, kykt juist ook door ’t sleutergat; ze zagen malkaer in de oogen, en de vrouwe vloog, verwenscht en al draeijen in de lucht, en ze vliegt nog: dat is ”de varende vrouwe,,.

Andere willen ’t wederom beter weten; ’t is die leelijke danseresse, zeggen ze, die danste voor Herodes den koning, en hy zei tegen haer, om dat zy alzo *kost* dansen: vraegt de helft van myn koningryk, gy zult het hebben, daer! En die deugeniete, neen, zei ze, maer geeft my ’t hoofd van Sint Jan-Baptiste in eenen schotel! (4) ge moet weten, sint Jan had haer *eentwaer* (5) te na gesproken, en Herodes deed hem onthoofden, en gaf haer het hoofd. En als zy dat hoofd hadde, op dien schotel, *ze* (2) keek er naer, en bezag het in de oogen, en Sint Jan, dat niet kunnende verdragen, al is ’t dat hy dood was, gaf eenen *blaas* (6) met zynen mond, en seffens vloog zy, al wentelen en draeijen en dansen, achterover weg, de wyde wereld rond, en ze zal vliegen tot den laetsten dag des oordeels.

DE Bo, *Idioticon*, 1241¹.

102. DE WINDEN (1896)

Guido Gezelle aarzelt zelfs niet in zijn beste gedichten de klanken en vormen van zijn Wvl. dialect ter hulp te roepen om zijn beelden een meer passende kleur te kunnen geven:

(1) Juist samenvallen. — (2) Het Nwvl. wijzigt de Ndl. woordvolgorde: zoo *hij* gaat; — *peist* de prinsesse; — als zij...., *ze* keek. — (3) Nwvl. is *kost*; Mwvl. *co(e)nste*. — (4) Nwvl. *scheutel*, *schuttel* is *m*. — (5) Nwvl. *e(n)twaar*; ergens. — (6) Nwvl. *blaas*, *m*.; fr. *souffle*.

De zee, de zee, ze'n zoekt bijkans
 zoo zeer niet als de boomen,
 daar, wild, de winden *deure* rijen,
 te *peerde*, en zonder toomen.

Aan 't roepen gaan tienduizenden
 tienduizenden van blâren,
 alsof 't zooveel tienduizenden
 van dolle menschen waren.

De regen ronkt, en geuten gaen,
 gegeeseld, *allenthenen* (1)
 de natte boomen buigen doen,
 en bulderen en stenen

Hooft! nog *nen* keer, en nog *nen* keer,
 hertuiten en hertieren
 de wilde winden: wederom
 is 't zeegeruchte aan 't gieren.

Geen einde ervan! De vogels zijn
 gevlucht, de takken breken;
 verloren is de stemme my
 genaen! — De winden spreken.

GEZELLE, *Rijmsnoer*, 1896, blz. 258.

103. WESTVLAAMSCH UIT AFRIKA (1881)

Pater *Amaat Vyncke*, geboren te Zedelghem 1850, gestorven als missionaris in Kibanga 1880 schreef veel in "*De Student*," en "*De Vlagge*," doch hij stuurde ook uit Afrika een aantal brieven, waarin hij zijn moedertaal niet kon vergeten. Hij beschrijft o. a. de landerijen, de luchtgesteltenis en de werken, welke aldaar uitgevoerd worden.

De kooplieden jagen de kudde in hunne *garzingen*, waarvan er verscheidene zijn, die zouden mogen kampen tegen de *bilken* (2) van 't Noorden. Alzoo, bij voorbeeld, heeft de bestierder van onze hofstede, eenen *trop* (3) schapen gekocht van 250 koppen, waarvan er bij de 200 in 't korte zullen lammeren.

(1) Naar alle kanten. — (2) Nwvl. *bil*k, *bul*k: omsloten weide. — (3) Nwvl. *trop*; hoopje, troep.

Van omtrent april tot oktober, dooreengenomen, valt er gemeenlijk geen druppel water; 't is altijd schoon weêr, droge en warme zon met (1) zonnesching, zou 't *Manneke uit de mane* mogen zeggen in zijne weêrmaren.

Nu hebben wij reeds sedert acht dagen een allerliefste zonnegesching, en al de zaaierijen en planterijen staan bermhertig schoon, en 't groeit al dat het *wikkelt* (2). *Eentwat* (3) dat aardig (4) is, dat is, dat de zonnesteken hier gemeener zijn swinters als 's zomers, en dat *schilt* hieraan, zeggen de doctours, niet dat de hitte **meerder** is, maar omdat wij 's winters teerder zijn van vel en koelder van lichaam dan 's zomers, *toen* (5) wij gedurig in de warmte leven.

Er zijn overal waterputten gedolven en daar staat een soort van watermolen op de *goeste* (6) van den kop van een rosse- of *orsekot* (7) met twee *peren* (8) of balken, en *tramen* (9), en daar wordt een muilezel ingespannen om pompier te spelen. *De* beest doet geheel het getuig draaien.

Van uit een grooten waterbak, wordt het water van de hoogte afgelaten langs *zwinnen* (10) en grachten, waterleidingen, goten, *pottebuizen* (11), greppen en geulen, bij zooverre dat elk bed, elke *reke* (12), elke *staal* (13), elke krop (14), elk hutje kan bevochtigd worden.

Brieven van A. Vyncke, 1ste deel, 1898, blz. 58.

104. OP DEN YZER (± 1905)

De eilaas! te vroeg gestorven prozaschrijver en dichter *Omer K. De Laey*, (Hooglede 1876—1909) heeft niet zonder verdienste menig gewestelijken term of vorm gebruikt in zijn overigens haarfijn verzorgde taal:

Dichte bij de kustē, wentelt
door het groene weidegras
't zilver water van den IJser,
effen lijk 'n spiegelglas.

---

(1) Met zonneklaarte. — (2) Nwvl. *wikkelen*; bewegen. — (3) Nwvl. *entwat*; iets. — (4) Zonderling. — (5) Als, wanneer. — (6) Nwvl. *goeste*; wijze; goesting. — (7) Paardenkot. — (8) Een peervormig stuk ijzer. — (9) Nwvl. *traam*; treem, triem. — (10) Zwin of zwen; breede waterleiding. — (11) Nwvl. *potbuis*; van klei gebakken. — (12) Nwvl. *reke*; rij, rote, reeks. — (13) Mwvl., Nwvl. *stål*; steel, stengel. — (14) Van hofvruchten b.v. *salade*.

Hier en daar, 'n bonte reiger,
 lijk 'n schildwacht, in het lisch,
 staat te loeren, op z'n stijve
fluitebeenen (1), achter visch.

Boven 't groene gras *geslijerd* (2),
 met 'n witte vlag in top,
 en 'n zeil, in grauw geweeft
 vaart 'n schip het noorden op.

't Vaart, en split de *natte* (3) lijk 'n
wegge (4), met z'n scherpen bek,
 en de waterrimpels *zwobben* (5),
 nu en dan, tot over 't dek.

Uit de biezen vluchten de eenden
 van benauwdheid weg, en gaan
 lijk 'n bende *schrucelaars* (6), al
 tuiten, op den oever staan.

't Zeil is lijk 'n drake, die den
 wind in *heure* muile vangt,
 en, verschriklijk opgeblazen,
 langs de lucht te grijnzen hangt.

Het Werk v. Om. K. De Laey, 1911, blz. 179.

105. NE ROIBAARD IP 'N WISSE (1905) (7)

Omer K. De Laey heeft ook enkele *Vacancerimen op z'n Westvlams* gedicht, waarin hij zijn dialect (Roeselare-Thourout) heeft trachten uit te beelden. Wie rekening houdt met onze voet- en randnota's vindt daarin een normaal transcriptietekst.

Er houg 'n (8) wuulgen (9) wisse,
 ol boven ip nen dik,
 en, drounder, wos (10) ne roibaard
 an 't wroetlen, in het slik.

oënk, wölge, wesse.
ep, diëk.
droënder, roeëbaort.
en, stiëk.

(1) Beenen lang en dun als een fluit. — (2) Mwvl. sleeren, slieren: glijden. — (3) Nwvl. natte (= nattigheid). — (4) Nwvl. *wegge, wigge*; wig. — (5) Nwvl. *zwabbelen*; zabberen, zeeveren. — (6) Iemand die uit vrees licht gilt. — (7) *De Laey* gebruikt de spell. *ou* voor *oë*, *oi* voor *oe*, *u* voor *ö*, *i* voor *ië* en *e*, *o* voor *oë* (oëm); *h* is stom. — Nwvl. *roobaard*, naam van een vogel; fra. *rouge-gorge*. — Nwvl. *wisse*, Afs. *wise* (= wisch, twijg). — (8) Nwvl. *ing*, *oëng*. — (9) Nwvl. *wulge* (= wilg). — (10) Meestal *was*.

Je wupte (1), rechte omhoige,
tot ip de wisse, en zat
daa medz'nen borst, die rost is
lik 'n verdroigde blad.

Je *sprounk* dan were *omleege*
omdat hi, *gunter* (2), zag
ne worrem (3) blekken, die, ip
z'n *rik* (5), te wentlen lag.

De wisse *houng* te wieglen,
al boven ip den dik,
en, *drounder*, wos de roibaard
an 't wroetlen in het slik. (blz. 155)

Durst (6).

's Nuchtens (7), kommen ol de koeien
thoipe (8), *round* de waterpit,
waarin dat de *zonne*, lik 'n
bolle vier, te blekken zit.

Eerst, ze zoeken er 'n klare
plekke (9), tusschen 't lisch en dan,
steken hulder (10) kop, zoiverre of
dat hi verre reeken (11) kan.

Hulder muule (12) zit in 't water,
holf in 't water en ge ziet
bikans, 't lank en zuugendtraag ge-
zwelg van hulder kele niet.

Drinken doen ze, water drinken,
lik de *snoeken*, zounder staan,
binst (13) dat hulder steerten, achter
vliegen, in het rounde slaan.

wöpte, oēmhoe⁹ge.

εp.

bost.

lek, verdroe⁹gde.

sproēnk, oemlie⁹ge.

oemdat, gönter.

rek.

oēnk.

ol.

droēnder.

ook: *dōst.*

snöchtens.

toe⁹pe, roēnd, -pet.

waarin, zōnne, lek.

zet.

ie⁹st, zoēk'n.

plēkke, tössēn, lisch.

ölder, zoe⁹verre.

rie⁹ken.

müle.

driēnken.

lek, snoēken, zoēnder.

benst, stērtēn.

roēnde, slaaon.

(1) Nwvl. *wuppen*; wippen. — (2) Nwvl. *gunter, ginter, gunster, ginster, goonter*; ginder. — (3) Nwvl. *worm*. — (4) Nwvl. *blēkken* (= glanzēn). — (5) Rug. — (6) Dorst. — (7) 's Morgens. — (8) Op een hoop. — (9) Plek, plaats. — (10) Hun. — (11) Reiken. — (12) Muil. — (13) Terwijl.

Iedereen zou peizen, da'ze
zullen bluuven, tusschen 't lisch,
zullen bluuven, totdat olles
droige en utgedrounken is.

Maar, ip 't ounverwachtsche, springt er
in de pit, ne groene puut
nerewaers, en ol de koeien
zin gestoord en scheeden uut. (blz. 157).

zoë.
zöl'n, bläv(e)n, lisch.
tottat.
droe°ge, -droënnen, es.

oën-, spriëkt.
puut.

ziën gestoe°rd, schie°den.

106. LENTE IN VLAANDEREN (1899)

Stijn Streuvels, West-Vlaanderens grootste prozaschrijver, bezit als niet één de kunst om Westvl. menschen en dingen in Wvl. kleuren uit te beelden: Zijn *Lenteleven* (zijn eerste boek) levert daarvan reeds het bewijs:

Moeder stond, lijk een bloeiende klokken, te midden haer *bleu-*
zende (1) jongens. Zij hield een brood tegen haar dikken buik en
met eene kromme handpik *veurde* (2) zij er goede sneden af, die
effenaan (3) door de jongens weggesnapt werden en in hun zakken
geduwd. Honorieneke nam haar *pander* (4) met breiwerk en school-
boeken; — zij trok eerst nog Fonskens kous op, knoopte Sarelkes
broek toe, veegde Lowietjes neus af; en met een vermanend "Recht
naar school, hoor, kerels!", van moeder, snelde heel de bende de deur
uit, door 't bloemenhoveken den breeden eerdeweg op, recht naar
de groote gouden zon die, ginder tenden achter de elzentronden,
in een machtigen stralenbrand, oprees. 't Was frisch buiten, de
hemel was helder blauw met gloeiende schichten doorsteekt dweers
door de wazig-witte wolkjes diepe, diepe in de lucht. Over de vlakke
velden, verre, lag een tinte bleekgroen en bruin en de dunne pijlekens
koorn stonden, als naalden, te biggelen in hun blinkende *nersch-*
heid (5). De boomen waren nog kaal bijkans en hun hooge stammen
en kruinen stonden zwart op den klaren hemel, maar er lag, als men
ze bij *reken* (6) of bosselkens bijeen zag, over het geheel, een zachte
geluw (7) groene verf doorspekeld (8) met blinkende botten die

(1) Nwvl. *bleuzen* (Ndl. blozen) is klankwettig met *eu* uit *u* + umlautsfactor; Ags. *blysan*. — (2) Nwvl. *veuren*, Mwvl. *vueren* (Ags. *fyran*); snijden. — (3) Altijd voort. — (4) Mwvl. Nwvl. *pa(a)nder*; een uit wissen gevlochten mandje. — (5) Nwvl. *neschheid*; vochtigheid. — (6) Rij. — (7) Mwvl. *gelu(w)*; geel. — (8) Doorspikkeld.

gingen open bersten. Een nieuwe, lauwe dooiwind wrocht (1) overal in en door en deed dat alles kriemelen en *wikkelen* (2) vol ongedurig, wordend leven. . . . Honorieneke kwam voetje voor voetje achter gewandeld op het smal graswegelke langs het zand onder de linden . . . Haar broers waren de *delling* (3) afgeloopen . . . Sarelke was tusschen 't lisch gekropen tot bij de beek . . . Seffens waren zijn kloefen en kousen uit en één been in 't water. Hij zag de visselkes spelen bij heele benden; zij wipten gezwind omhoog en omlaag, lijk schichtjes weg en weer; bij zwerms schoten zij voorbij, aaneenhoudend lijk lange slangen, al onder en achter 't mos en 't waterriet en tusschen de steenen, door spleten en groeven krinkelend. Hij schreeuwde het uit van blijdschap; Bertje, Wartje en d'andere allemaal, hadden hun kousen uit, en stonden in 't water *gestopen* (4) te kijken, en hielden hun handen trachtvormig (5) open daar 't water *stroelde* (6) in kleine stroomkes tusschen twee grasfakken en de visselkes zouden voorbijkomen . . .

Gasten, 'k ga 't zeggen aan moeder! riep Honorieneke. Maar z'en hoorden het niet, en ze vongen altijd maar voort . . . Nu wierd het een stoeien en stampen in het water en spatten en kletsen met hun handen dat het een regen werd van klaarblinkende druppels, die op hun hoofden vielen, en hun kleeren *deur* en *deur* nat *mieken*. En tieren! en plonzen met hun bloote beenen, dat de stralen speitten (7) hooge over den oever.

Lenteleven 1898, blz. 101—105.

107. HOE HET MINNEWATER ZIJN NAAM KREEG (1918)

Prof. Dr. M. Sabbe (8) (Brugge 1870—) die immer 'n mooi Nederlandsch schrijft, laat in *De Filosoof van 't Sashuis* de Brugsche lui soms hun dialect spreken om zijn verhaal in een echt Brugsch kader voor te stellen. Zulks is o. a. het geval voor het Sprookje over het Minnewater te Brugge. Hij laat M. Casteels en zijn negentienjarige dochter *Mietje* optreden naast den Sas-

(1) Werkte. — (2) Bewegen. — (3) Valle. — (4) Nwvl. *stupen*, nederbuigen. — (5) Nwvl. *trachter* met *a* uit *e* voor *cht*; verg. *knacht*; n°. 2; trechter. — (6) Nwvl. *stroelen*, *streulen*; ruischende stroomen. — (7) Spuiten; door alle eeuwen heen wordt voor Wvl. *ei* n. *u*, ook vaak *oi*, *oy*, *ue* (niet teruggaande op Ogm. *û*) aangetroffen zoowel in auslaut als vóór *t*: de uitspr. van *u*, *oi*, *ue* was Ndl. *ui*: *speie* n. *spoe* (spui); *reie* n. *roye* (rui), *reyten* inv. 4, 369 n. *royten* 4, 338; *rueten* C. Dun. 625; *beitelaer* inv. 5, 97 n. *butelaer*, enz.; z. n°. 5. — (8) In de graphie van M. Sabbe is *y* = *ië*: *fiënschilders*; *i* = *ε*: *schelders*; *u* = *ô*: *ôp*; *ou* = *oë*: *hoeden*; *h* is overal stom; nu zal men bevinden dat zijn opgaven meestal overeenkomen met de onze, z. n°. 11, 14, 67.

meester, een gezetten filosoof, die ten huwelijk gezocht wordt door *Vrouwe Dierickx* een rentenierende, kinderlooze weduwe van $\pm$ 40 jaar: het gezelschap trekt naar de voor:

Zij stapten langs de olmendreef, waar de jonge blaadjes hoog in de kruinen stilruischend klapperden als een gulden vlindervlucht. Van op de Minnewaterbrug zagen ze het Sashuis, de verre stadstorens en de omringende boomen spiegeldompelen in het reusachtige watervlak, door geen wolkenweerschijn belemmerd in dien meizoelen, azuurhelderen namiddag.

Zwaluwen speelden in grillige duikvlucht over de glimmende effenheid, nu eens hoog opstijgend met vreugdevol giergekwetter, dan weer langs het water rakelings heen scherend als verliefd op hun eigen slanke beeltenis. De Sasmeester kon het over zijn hart niet krijgen hier voorbij te stappen zonder een poosje met zijn armen op de ijzeren brugleuning te genieten van dat vredevolle, heerlijke gezicht.

— "Neen, dat *en* kunnen de menschen nie maken! filosofeerde hij. De grotste fynschilders meugen hunder (1) handen thuushouden os't er up ankomt om azo (2) entwa' (3) te conterfeiten . . . ,

Mietje hoorde hem luistergraag aan. Op haar jeugdig, ontvankelijk gemoed maakten die bespiegelingen van den Sasmeester steeds indruk.

— "Hemel en eerde liggen in 't Minnewoter lik oender 'n gloze bolle. Je zout 't zweiren, nie' woor? En toch en ligt er niet (4) in. 't Is ollemolle schyn, schyn en anders niet . . .

— Mo', Sasmeester, vroeg Vrouwe Dierickx, wie dat gepraat verveelde, zou'en we nie' beter doen voort te goon, anders kommen we te loote up de foore . . .

— O Vrouwe, we gon der nog vroeg genoeg zyn . . . ,

Zij zetten hun weg voort.

— "Ja, der (5) zyn menschen, die hier vorby goon en die oleens nie' up en kyken. 'k Zegge dat die menschen oogen hein (6) om nie' te zien. Ze zyn ziende blind,, (7).

Vrouwe Dierickx gevoelde wel, dat zij vooral onder die ziende blinde gerangschikt stond in des Sasmeesters bedoeling, doch zij bleef zeer lankmoedig.

---

(1) Hunne. — (2) Alzoo. — (3) Iets. — (4) Niets. — (5) Er. — (6) Hebben (= èèn). — (7) Beter: blend.

De Sasmeester had nog een ondeugende boert in zijn koker.

— "Weet je wel waarom da' ze da' woter Minnewoter heeten? vroeg hij heimelijk glimlachend. Neen? Awal (1) 'k gon 't je'n keer vertellen.,,

Er kwam over Mietje's aangezicht een glimp van blijde verrassing. Zij kende het roerende jammerverhaal van die twee jonge, schoone gelieven, die malkaar eeuwige trouw gezworen hadden, en die liever dan zich door een harteloozen geweldenaar van malkander te laten scheiden, samen den dood zochten in het water, dat in heugnis hunner groote liefde sindsdien Minnewater heette. 't Was haar een vreugde die sproke opnieuw van den Sasmeester te zullen hooren.

— "Over lange, lange joren, zoo begon hij, leefde er in 't Sashuus 'n schoenlapper en ze' wuuf. Ze g'rakten olle dagen in kwestie om da' 't wuuf oltyd olles beter wilde weten of de man en boos wilde spelen lik ol de wuufs. Nu de lapper moest' et mo weten, je was ommers getrouwd.,,

Mietje keek den Sasmeester verwonderd aan, want zoo begon 't verhaal der gelieven zeker niet. De Sasmeester trok haar echter van ter zij een oogje, waaruit het meisje dadelijk zijn inzicht raadde om Vrouwe Dierickx wat wijs te maken.

— "Up 'n zekeren dag kregen ze ruzie om te weten langs wa' voor 'n kant Damme lag, langs den kant van 't Wyngoordstretjie (2) of langs de kant van 't Baggynhof. De man zei da 't langs 't Baggynhof was. En ze ritsepeeuwden (3) en ze keven (4), en ze stoenden vechtensg'reed, mo'de vrouwe en wilde nie oendergeven. Ze most de broek dragen lik ol de wuufs . . . Ol greitende (5) zei ze gedurig: "Langs 't Baggynhof!,, En rapper en rapper, t'enden osem (6) zei ze mor olsan (7): Baggynhof! Baggynhof! . . . De man schoot in 'n verschrikkelijke koleere en pakte heur up met lyf en ziele en smeed ze deur z'n veinster in 't woter. Ja, ja, dat komt van trouwen. 't Wuuf en gaf 't nog nie up. "Baggynhof! Baggynhof!,, riep ze ol pletsend en spertelend in 't woter. Ze gienk oender toe an heur kinne, 't woter schoot in heur moend en toch riep ze deur 't brobbelen van 't water mor altyd voorts: "Baggynhof! Baggynhof! . . .,,

---

(1) Hewel. — (2) Straatje; hier *e* door umlaut uit verkorte *ä*. — (3) Nwvl. *ritsepeeuwen*, *ritsepeeuwen*; krakeelen. — (4) In het imperfect (hier en verder) der 1ste en der 2de klas leze men resp. scherplange *ee* en *oo*: *smeet*, *schoot*. (5) Greten: schimpen. — (6) Adem. — (7) Altijd.

Endelik en kost (1) ze nie meer! Heur moend en heur neuzegoten zaten vul (2)! En weet je wa da'ze ton dee? Ze stak heur hand boven woter en met heur vienger wees ze gedeurig, koppig lik e wuuf, obstinoot (3) tot in den dood, no' 't Baggynhof! Baggynhof! Baggynhof!... En omdat da' schoon model van huweliksliefde dor verdroenken is hein ze da' woter Minnewoter g'heeten.,,

— "Gelooft dat er roste (4) duvels in d'helle zyn,, zeide Casteels, gedwongen lachend om deze hatelijkheid tegen het huwelijk luchtig af te wenden (5).

De Filosoof van 't Sashuis, 1918, blz. 38—42.

---

(1) Kon. — (2) Vol. — (3) Halsstarrig. — (4) Rosse. — (5) Uittreksels uit andere bekende Wvl. schrijvers als *Warden Oom* (Edw. Vermeulen), *Cesar Gezelle*, *H. Verriest* konden uit plaatsgebrek hier niet aangehaald worden.

SCHETS

van de historische ontwikkeling van de eigenlijke *Oudwestvlaamsche volkstaal* (d. i. van de taal door den man uit het gewone, zelfs lagere volk op de straat gesproken), zooals deze zich door de eeuwen heen ($\pm$ 750—1926) vooral in niet-literaire bronnen vertoont, met aanduiding der elementen, welke zij *al* of *niet* gemeen heeft met de naburige dialecten (1).

---

(1) A. In onze medegedeelde teksten worden vele klankvormen, vormen en woorden, b.v.: *goene*, *up*, *droughen*, *miek*, *beire* (= bezie) onderstreept, welke zonder uitsluitend Wvla. elementen te zijn, toch deel uitmaken van het **geheele stel** verschijnselen, welke tot het Wvla. dialect behooren.

B. De niet literaire taal, zelfs die uit de oudste en de ergst dialectisch gekleurde stukken, is toch altijd grootendeels samengesteld uit algemeene. meer beschaafde elementen, vaak zelfs vreemd aan het locale dialect; doch in een gewest als het groote West-Vlaanderen, waar, om verschillende redenen, het eigenlijke dialect in den mond van de groote volksmassa tot vóór een twintigtal jaren wonderwel is bewaard gebleven, vertoont de niet-literaire schrijftaal nu en dan klankvormen, woordvormen en termen, die de zeldzame vertegenwoordigers zijn van vele andere dergelijke elementen uit de volkstaal. Klanken en vormen voorgesteld b.v. in *alne* (= el, fra. *aune*) zie boven blz. 78 (1284) Brugge; (Nwvl. *âl'e*); — *asoe* (= alzo) blz. 98 (1325) Oudenburg; (Nwvl. *ozooe*, *azooe*); — *Boedolfs* (= Baldwulf) blz. 22 (1302) Brugge; (Nwvl. *Boedolf*); — (wi) *hent* (= wi hebben het) CSE. 49 (1298); (Nvl. *en'*) *ènt*); — (*H*) *ieclesbeke* (= *èkelsbeke*) blz. 60 (855); (Nwvl. *ie'kelsbeke*) verraden ontegensprekelijk het bestaan van **zeer** talrijke, haast ongewijzigde bestanddeelen uit de volkstaal.

C. We vergelijken o. a. de *Klankleer van het Noord-Bevelandsch*, A. VERSCHUUR, 1902; verk.: *N.-B.*

Het Gentsch Dialect door J. BOUCHERY in Versl. en Meded. der Kon. Vla. Ac., 1907, blz. 614—725; verk.: *Ge.*

De *Klank- en Vormleer* van het Zuidoostvlaamsch dialect door Is. TEIRLINCK, 1924; verk.: *Zovl.*

Het Waasch Idioticon door A. JOOS, 1900; verk.: *Waa.*

Het Middeloostvlaamsch in *Mvl. Kl.*, 1911; verk.: *Movl.*

Het Middelwalchersch (XVe E.) in *Archief*, uitgeg. door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 1907 (blz. 31—135); verk.: *Mwa.*

Het Nieuwvalchersch in LEOPOLD's *Van de Schelde tot de Weichsel*, I, blz. 103—117; verk.: *Nwa.*

Het Nieuwestzeeuwschvlaamsch in het voorgaande werk van LEOPOLD I, blz. 76—77; verk.: *Nozwvl.*

Het Middeloostzeeuwschvlaamsch in *Rekeningen der baljuws van Vlaanderen* (1380—84), 2de afl. (DE PAUW) 1902, blz. 606—647; en in *Rekeningen van Hulst* 14de—1410 (Archief V, 1883); verk.: *Mozwvl.*

Het Nieuwoostzeeuwschvlaamsch bij LEOPOLD, blz. 77—103; verk.: *Nozwvl.*

I. QUANTITEIT. 1. Verkorting.

a) Verkorting van *ā, ē, ō* (oo) kwam *te allen tijde* voor vóór *d, t, k, p* in 3 p. sg. en 2 p. sg. en plur. praes. ind., in 't imperf., in 2 p. imperat. en in 't verl. deelw. der zw. ww.: *mākt, mākte, gemākt* [zie n^r. 29 A. (1356)]; *slēpt, slēpte, geslēpt; vercopt* KvH a. 20 (1336) enz., z. Mvl. Kl. §§ 5, 7; — alsook in 2. 3. p. sg. en 2 p. plur. praes. ind. en 2 p. sg. imper. van *st.* ww. met stamvocaal *ā, ē, ō* voor *m, t, k, p*: *lāt, brect* CvB. 1, 242 (1281); *stee in die zee* blz. 179 (1302), — (later): *sprēkt* (= sprakt) G. 1926, 138 (1544) Bru.; *nympt* 3 sg. inv. 3, 273 (1642); — *lopt* RkB. 71 (1383) Brugge; enz., z. §§ 5, 7.

Nagenoeg hetzelfde geldt voor het *Mowl.*, het *Zowl.* (TEIRL. blz. 3, 1), het *Waa.* (Joos 11, 4; 12, 2); minder voor het *Ge.* (BOUCHERY, blz. 615), en het N.-B. met *ō* uit *au* vóór *pt.* *lōpt.* § 147.

b) in sommige meestal van de voorgaande ww. afgeleide of daarmee samengestelde woorden: *cōplieden* RkB. 91 (1383) Oostende; Nwvl. *dōpsel; Bēxscoten*, blz. 46 (1291).

c) in vele woorden uitgaande op *-el*, soms op *-er* met oorspr. gerekte vocaal in open lettergreep: *kūnnella* blz. 13 ($\pm$ 900) uit os. *cunele*; *botter* (*o* = *ō*) Nat. Bl. 8, 707 uit os. *butiro*; Nwvl. *nittel* uit **natila*; Nwvl. *bōtter* n. *beuter*; zie n^r. 1, 1. — N.-B. § 114 *buter*; Z.-B.: *beuter*.

d) in verkleinwoorden b.v. *Pitkine* n. *Pietekin* blz. 43 (1302); thans zeer vaak: *bètje* uit *bete*. — Evenzoo bij Joos 11, 4 en TEIRL. blz. 3, 2: *boōtse* (boodje).

e) in betoonde lettergreep met *ō* vóór *m*, welke medekl. daardoor weleens dubbel geschreven wordt: *hundebłōme* blz. 13 ($\pm$ 900); *Blomme* GvK. 1, 198 (1417); *nommen* CLM. 1, 581 (1356); Nwvl. vaak *blōm'e*; verg. *Mvl. Kl.* § 7. — Evenzoo N.-B. § 129; TEIRL. § 122; BOUCHERY blz. 637; Joos 16.

2. Rekking van oorspr. korte vocaal heeft *te allen tijde* plaats gehad:

a) in woorden met korte stamvocaal gevolgd van dubbele cons.: *mine* (amor) IEB. 1, 240 (1340); *ome* (omme) CvB. 1, 327 (1305); *peneghe* Cpv. 2, 170 (1240); Nwvl. *bāl'e* (bel), *dēn'e* (dunne) *bemēn'en*, (beminnen). — Evenzoo in N.-B. § 103; bij TEIRL. bl. 3, 1; BOUCHERY, blz. 615.

b) vóór *r* + *dentaal* (haast regelmatig): *erdbeire, cattenstert*, blz. 12,

13 ($\pm$ 900) (1); *eerde* KvH. a. 81 (1336); *waerduere* IEB. 1, 153 (1262); *suutwaerts* CpV. 2, 52 (1240) Kaprijke; *Kaerstoffers* blz. 36 (1302); *noertzide* CZw. 145 (1348) Kaprijke, enz.; — Nwvl. *aard*, *baard*, *èerde*, *stèert*, *noord*, *wee(r)s*, enz. — Evenzoo *Movl.* en *Mozwvl.*

c) vaak met *ä*, *ā*, *e*; — soms met *i*, *ö* (tot in de 16de E.), vóór *r* + *labiaal* en *gutturaal*: *aerm* Int. 404 (1306); *aerve* passim; — *waerp* blz. 68 (1262); *weere* (blz. 68 (1264); *keerke* blz. 158 (1422); *ywoorpen* CSM. 269 (1308), verg. *Mvl. Kl.* § 8 a.; Nwvl. *aaorm*, *oorm*; z. zeld.: *ba(a)rm*, *ta(a)rwe*; echter niet: *deerm*, *deerven*, *eerve*; *woorp*, *keerke*, *gewoorpen*. — Evenzoo *Movl.* en *Joos*.

d) vaak met *i* vóór *ng*, *nc*, soms vóór *nd*, *nt*: *widebinde* n^r. 1 ($\pm$ 900); — *ziinghen*, *verbinden* Ann. Em. 50, 256 (1451) Brugge; *ijnghete* DF. 3, 1063 (1567); Nwvl. *diëng*, *driënken*; *kiënd*, *wiënd*, *De Bo* 457. — Evenzoo *N.-B.* § 101 vóór velare nas.

e) soms vóór *-st*, *sk*: *vaest* blz. 81 (1282); *seestiene* IEB. 1, 198 (1317); *waessen* (crescunt) AO. f° 74 r° (1463), enz.; verg. *Mvl. Kl.* § 8d; Nwvl. *väst*, soms *zèestiēnē*, *was'ēn*; verg. zelfs *waasch*, blz. 244.

f) regelmatig in prt. ind. sg. van de 4de en 5de klasse der abl. ww.: *ghaef* blz. 81 (1282) 2 maal; *naem* blz. 204 (1579), zooals soms heden; verg. *VERC.* blz. 33, 34. Zie beneden: *Vormleer* 15.

II. QUALITEIT. A. Vocalen en diphthongen.

1. a) *ar* + *dentual*, zelfs gevolgd van umlautsfactor, is *te allen tijde* doorgaans bewaard gebleven, vooral in het noorden. (met rekk. *ae*, *aa*): *Hardoia* blz. 45 (899), thans *Ardoye*; *Arnaldo* blz. 22 (1166), *ga(e)rn*; *zward* (zwart) AIA. 82 (1286); thans *zwart*; *Maertin* CvB. 1, 431 (1378), enz. verg. *Mvl. Kl.* § 12. Evenzoo Nwvl. *hard*, *partie*, enz., doch *ge(r)s* n. *ga(r)s*, *knersen*. In geval van rekk. uitspr. vaak *aao*, *oo*: *Bogaaort*; *A(ao)rnoëts*, *ga(o)ren*.

Evenzoo in 't *Movl. Mvl. Kl.* § 12, en in het *Mozwvl.*: *Beeghaerden*. In 't *Ge.*: *hard*, *zwart* bl. 619.

b) *ar* + *labiaal* en *gutturaal* (zonder umlautsfactor) bleef tot in de middeleeuwen veelal bewaard, vooral in het noorden; soms rekk.: *ae*, *aa* (uitspr. vaak *aao*): *wa(e)rf*, *wa(e)rve*, *ta(e)rwe*, *argh*, *wa(e)rp*, *ma(e)r(c)t*, *warm*; — *sta(e)rf*, *da(e)rf* n. soms *stierf*, *sterf*; —

(1) De spelling der teksten vóór 1200 heeft telkens één letterteeken vóór lange vocalen en diphthongen: *colscot*; *scāfbise*; men leze dus ook blz. 14, 15: *madalbom*, *savelbom*, zooals het *hs.* heeft.

nadien is *ǣ* (*ae*) ook in het noorden **haast** regelmatig *è*, zeld. *ee*, zooals heden, geworden: *werf*, *werve*, *terwe*, n. *tarwe*, *erg*, *scherp*, *perk*, *sterk*, *zerk*; *derm*, *erbermen*, *zwerf*; — *ǣ* wordt zeer zelden *ō* achter *w*: *wort* (werd) *Mvl. Kl.* § 12, n. M. en Nwvl. *wiert*, *wierp*.

Eenzoo bleef *a* (*ae*) in nog hogere mate in het *Mozwvl.*: *aerm*; bij Joos bestaat *e*, *ε* (blz. 16); bij BOUCHERY *ε*: *irg* blz. 620.

c) *ǣ* + *liquida* werd **te allen tijde** (een dozijn woorden in Noordelijk W.Vl. uitgez.) tot *ō* als in *pot* of met een licht *ǣ*-timbre: *ol* blz. 92 (1298), *ols* blz. 77 (1284), *spōrwer* enz.; Nwvl. *ol(l)e*, *o(l)s*; *ao(l)s*; *aaolf* (half). **Kenschetsend.**

Eenzoo, doch in geringer mate in *N.-B.* § 87; in *Nwa*: *aol* n. *as* (als), wellicht ook in *Mwa*.; — doch niet in 't *Mozwvl.*: *als*, noch in 't *Movl.*: *als*; (§ 14); noch in 't *Nozwvl.*: *als*, *as*; noch in 't *Zovl.*: *als*; noch in *Nwzvl.*: *as*, *vallen*, *allemaile*; noch in 't *Waa.*: *al(s)* (Joos 12, 5).

d) *ǣ* + *ld*, *-lt* werd in den bijtoon van de 7de E. af tot *o* [misschien niet te gelijktijd in 't noorden]: *Chrodoboldus* (648) Dassonville 1894, 6; *Weremboldi* blz. 32 (1065); weldra ($\pm$ 1000) echter tot *ou*, *oe* (= *oē*) zooals heden: *Oudenfort* blz. 57 (1066), *Erkenbout* blz. 32 (1123); *Boedeloot*, *Boedolfs* (1302); *Scoedebrouc*, n. *Scoudebrouc* RvBr. XXVI (1302); *Woeter* inv. 1, 125 (1302); Nwvl. *boēt*, *koēt* (koud) enz. **Kenschetsend.**

Bijna eenzoo in *N.-B.* § 90 *ou* (= *o^{oe}*); — doch niet in 't *Mwa.*: *auden*, *ghehauđen*; noch in 't *Movl.* (vooral in 't Oosten): *aud*; noch bij TEIRL. blz. 3, 8: *au*; noch bij Joos 12: *ā*; noch bij BOUCHERY: *ew*: *kēwd* blz. 635.

e) *ǣ* + *m*, *nd* werd tot in de middeleeuwen (I en II) tot *ō*: *commen* (kammen) inv. 1, 338 (1322); *onder* CSM. 359 (1348); *ontsende* (handseinde) blz. 138 (1382) Damme enz.; verg. *Mvl. Kl.* § 16 *d*; — later en elders bleef oorspr. *a*. **Kenschetsend.**

Eenzoo *N.-B.*: *or*, *ōdr* (ander, uit *other*) § 87.

f) *ǣ* vóór *f*, *cht* vooral in min bet. lettergreep wordt **te allen tijde** *ō*: *ōf* (= *af*), *ambōcht* DF. 2, 906 (1248), blz. 76 (1277); Nwvl. *of*, *ambocht*.

Eenzoo in *Mozwvl.* en *Mwa*: *of*, *ambocht*, enz.; — maar zelden in 't *Movl.*, *Mvl. Kl.* § 15 *b*, *c*.

g) *ā* is **te allen tijde** al naar de plaats *a*) te Winnoxbergen, Lombartzijde, te Brugge (vóór *b*, *p*, *f*, *v*, *j*, *k*, *m*) en langsheen de

kust *ā* gebleven: *anep* n^r. 1, ± 900; *Bateman* n^r. 4, (1185) enz.
 b) elders: te Damme, Hazebroek, Poperinghe, Kortrijk, Thielt is zij tot *ao*, en zel's te Brugge vóór *d*, *t*, *l*, *n*, *r*, *s*, *z* tot *o* geworden: Mwvl. *voders* inv. 1, 497 (1346); Nwvl. *v(a)oder*, *g(a)oten*, *betolen* enz.

Eenzoo in de meeste naburige dialecten: Nozwvl. *zaoterdag*, *gedrogen*; Nwa.: *geslogen*, *gevraogen*, *vaoder*; N.-B.: *rôve*, *vôder* § 87, 3.

h) *ǣ*, *ā* + *i*- en *sk*-umlaut werd van ± 700 af *ě*, *ē* (soms *ei* in I, II, zie beneden) als in 't Nndl.: *Ascio* blz. 56 (648, 800), — doch: *Cheriuuini* blz. 26 (745); *Rinberte* (= *rein*—) blz. 28 (745), *Egesloga* blz. 23 (840); (*H*)*escha* 1088, 1196; *beke*, *edel*, *here*, *ketel*; *bedde*, *venne* (tevens Nwvl.). — Doch A. treft men immer **buitengewone** gevallen van *i*-umlaut: *deghe* n. *daghe*, blz. 102 (1340); *e(e)* n. *a(a)*, n^r. 5; *glese* inv. 3, 176 (1338); **strem*; *steppen* Cp. 1, 174 (± 1260) Aardenburg; *tefel* inv. 1, 90 (1302); *tem* Nat. Bl. 2, 413; *vrecht* Cp. 6, 523 (± 1285) Biervliet; *mecopin* blz. 14 (± 900); *ghesleghe*n, *ghedreghe*n passim; verg. Nwvl. soms *dei* (dag); — *strem*, *step*, *tem*, *vrecht*, *mèèkop* (maankop); — zeer vaak: *geslegen* en *gedregen*. — Daarnaast B. omgekeerd immer **buitengewone** gevallen zonder *i*-umlaut: *dan* blz. 12 (± 900); Nwvl. *den*; *anep* blz. 11 (± 900); Nwvl. *kemp*; Owvl. *banet*, blz. 12 (± 900), *bent*; Mwvl. Nwvl. *ba(e)nst*, *benst*; *albakinacker* blz. 46 (1206); Mwvl. en Nwvl. *lang(h)en* (verlengen); *maetsen*, *matsen* (metsen); Mwvl. *mattinen*; Nwvl. *metten*; Mwvl. en Nwvl. *bestandig*, *flassche*, *strang*, *trachter*, *a(a)kster*, *aande*, enz.

Het N.-B. heeft *ǣ* in *dǣk*, *tǣm*, *strǣk* § 88 d; — het Ge.: *tem*, *vlegge*, *vrecht*, *ekkerger*, blz. 618; — het Waa. *aakster*, *alf*, n. *ekster*, *elf*, *tem*, blz. 15.

i) *ä* vóór *velare nas.* wordt *a* tot *è* (van af ± 700 tot ± 1050): *Engelradi* blz. 27 (769); *Engelramni* blz. 27 (1188); — doch b) reeds algemeen tot *i* (= *iě*) naast soms (locaal) *è* (doch nog minder *è* vóór *ng* dan vóór *nk*) van ± 1050 af tot heden, waarop beide klanken nog in dezelfde verhouding naast elkaar bestaan: *Inghelberti* blz. 27 (1121, 1185, 1208), Mnl. en Nwvl. *bring(h)en*, *ing(h)el*, *ming(h)en*; — *dinken*, *inkel*, *schinken*, *winken* (algemeen) n. zeldz. en lokaal M. en Nwvl. *breng(h)en*, *meng(h)en*, *denken*, *enkel*, *schenken*, *wenken*, passim; ook DE BO. Evenzoo in 't Movl. (*Mvl. Kl.* § 21) en in N.-B. § 88. — Doch altijd Wvl. *è*, soms *ei* vóór oorspr. *nd*, en *è* vóór *nn*: *schenden*, *wenden*; — *einde*; — *kennen* (Movl. soms, en

Mbrab. vaak *i* (= *ε*): *kinnen*). — Eveneens Mwvl. *e*, *ei* vóór *l* + *cons.* in: *helt*, *heilt* (helft); Nwvl. *helt*, n. *hilt*; doch Mzovl. *i*: *hilt*.

Uitz. Windelmód blz. 29 (1190) naast Wendelmudis blz. 31 (1127).

2. a) *ě* [ook *ä*, *i* (zonder of met metathesis) in gesloten lettergreep] A) vóór *r* + alle conss. (uitgez. **dentalen**) is **te allen** tijde predominant *è* (met rekk. *ee*): *kervele* blz. 13 ($\pm$ 900); *Coudekerke* blz. 45 (1067); *Bercla* blz. 47 (1085), enz.; — M. en Nwvl. *kervel*, *kerke*, *schèrmen*, *bèrg*, *werk*, enz.

Uitz. misschien voor *ĩ*: *kirka* (877); *Bircla* (1066) blz. 47, 48. v

B) vóór *r* + **dentalen** (met rekking) predominant, en zelfs soms regelmatig *ē* (spell. *e*, *ee*), soms *ei* (van de 15de E. af): *Squerdam* blz. 59 (814); *erdbeire* blz. 13 ($\pm$ 900), *-cattenstert* blz. 12 ($\pm$ 900); Mwvl. *eerde*, *steert* (*steirt*), *keers(s)e*; enz., Nwvl. *èerde*, *èert* (haard), *pèert*, *stèert*, *wèert*, *wèerdig*, *zwèert*; *kèè(r)se*; *lèè(r)ze*; — *gèèrn* (gaarne); doch ook korte *è* (zooals meestal in het Mwvl.): *dërde*, *tèrten* (met metath.); — *dertel*, *herder*, (*vol*)*hèrden*, *hèrt*, *kè(r)ze*, *smèrt*.

Aanm. 1. Talrijk (nergens predominant) zijn de uitzonderingen aan a) en b), vooral in I, II tot $\pm$ 1400 met *ä* (met rekk. als boven: *ae*, *aa*; uitspr. *ä*, soms ook (*aa*)*o*), waaruit stilaan in de 16de en 17de E. *è* algemeener werd, zooals heden: *Arlebouds* blz. 45 (1048), *barech*; *barnen* 1 E.B. 1, 180 (1282), *karke* KvH. 4, 60 (1321) Gistel; — *varde* CvWatervl. 275 (1258), *darde* passim, n. *paerde*, *swaerde*, *waert*; — evenzoo M. en Nwvl. *ba(r)sten*; — *bard*, *da(r)schen*, *va(r)sch* n. vaker: *bèrsten*, *bèrd*, *de(r)schen*, en *ve(r)sch*; — naast jonger en schier algemeen Nwvl.: *dwers*, *gerst*, *wers*; *ster*, *verken*, *verre*, *ververren*, DE Bo 287¹.

2. O uit *e* na *w* was zeldzaam: *jeghenwördich*, *te wordene* IEB. 2, 293 (1284); z. *Mvl. Kl.* § 33. M. en Nwvl. is *werden*.

Movl. heeft vaker: *a(e)* dan *e(e)*; ook *ō*: *dorde*; — Mozvl. nog vaker *a(e)*; evenzoo *Mwa.*: *aerde*; *N.-B.* § 91, 2: *ō* vóór (*r*)*s*; *a°* vóór *rd*, *rt*; — *Nwa.* predominant *a(a)*: *harte*, *paard*, *varre*.

b) *ě*, *ä* en *e* uit *î* werd **te allen tijde** *ä* vóór $\chi(t)$, vóór *l* + *l*, *r*, *n*, *p*, *f* (*v*), *d*, *t*, *g*, *k* (te Brugge, in Fr.-Vl. en elders): *Alebracht*, *Eggebracht*, *Lammeracht* (14de E.) n^r. 2, 6; *Leencnachts*, blz. 39; *biachte* blz. 136; *te hachtene* (hechten) RkB. 308 (1381) Kortr.; *lachame* CvB. 1, 240 (1280); *alne* (el) (1282), *alre* (elders) (1482); *smalten* Gaill., Amb. 2, 92 (1377); *smalt* 3 sg. praes. inv. 5, 180 (1440) enz.; — thans *äle*,

al, halpen, zalf, dalven, gald, smalten; Balg, malk; enz. n. elders *əl, əlf*, enz.; zie n^{rs}. 11, 14, 25. — N.-B. heeft *ea* § 92; — Joos ook *ā* (1, 10); — het *Nwzwl.* nooit *ā*: vertellen.

c) *ē*, ook *ā* is altijd gebleven: *edere* blz. 13 ($\pm$ 900); *Mwvl.* *edre* ald.; *gelevelt* blz. 47 (1109); *Nwvl.* *Gheluvelt*; — ook in gesl. lettergreep immer *ee*: *g(h)eeft*, zooals heden.

Aanm. Uitz. in II is spell. *ei* predominant van de 11de E. af tot in de 16de, waarschijnlijk met een tusschen *ēi* en *e* liggende qualiteit; thans aldaar *ē*, *ee*: *Ykelsbeika* blz. 60 (1107); *Gheilvelt* blz. 47 (1237); *Beis(s)ellaere* ald. (1448) Ieperen; *gheiven*; thans *Gheluvelt*, *Becelare*, *geven*, enz.

Te Brugge en op enkele andere plaatsen is *ei* (uitspr. *ēi*) immer gebleven: *botrebeika* CvB. 1, 189 (1190); *deiken* IEB. 2, 289 (1289), thans *dēiken*, *gēift*; z. n^r. 11.

d) *ē* (ook *ā*) vóór *r* is te allen tijde overal *ē* (spell. *e*, *ei*, *ee*), en in het noorden soms *a* (spell. *a*, *ae*) gebleven: *erdbeire* uit **bazja* n^r. 1, $\pm$ 900; *Erembalđi* (1067) *Harembouts* (1382) Damme, blz. 23; *Beroud* (1225), *Baroud(s)* (1328, 1630) blz. 23; *begherrende* H. d'Oud. 2, 105 (1325), *begaren* IEB. 2, 360 (1299); thans: *werelt*, *begeren*, soms met *a*-kleur: *begaren*.

Het *Mozvl.* heeft vaak *a(e)*: *aerbaerghe*; het N.-B. immer *ē* (§ 94, 2); Joos: *ē*; TEIRL. blz. 3, 3 nooit *ε*; steeds scherpl. *ee*.

e) *ē* (ook oorspr. *ī*) werd te allen tijde en wordt nog onder invloed van omstaande conss. (*w, g, b, n, r* — *d, t, k, g, n*) op vele plaatsen tot *eu* (spell. *o, oi, ue, oe, eu*): *weudemaendt* CSM. 263 (1303); *Ruse* (reus) 107 (1245); *lovesca* (n^r. 1, $\pm$ 900); *zuevene* CSM. 831 (1487); *woge* DF. 1, 249 (1224); *woke* H. d'Oud. 2, 1 (1254); *geheuwen* p.p. RkB. 31 (1380) Vrije; *ghone* IEB. 1, 154 (1262); — *Boidini* (1176), *Noidinus* (1232); *Woitino* (1221), z. n^r. 2; — thans nog: *geune* (n. *gun(n)e, gon(n)e, gee^ene*); *reuze, zeuven, weuge(l), weuke* (DE Bo 286¹); M. en *Nwvl.* *Beuts, Neuts, Weuts*, blz. 30. — Evenzoo in 't *Movl.* soms *gone*; in 't *Mwa.*: *Woyte*. — Kenschetsend.

f) In Ofra. en Fr. uitg. *-é(e)* (mlat. *-ad(e), -ede*) werd *é* te allen tijde *ē*: *porēt* (n^r. 1, $\pm$ 900); *citete* IP. 87 (1372); daarnaast ook *ei* (vooral in het westen): *pasteid* CSM. 387 (1357) Elverdinghe; *soleniteide* AIA 76 (1457) Hoeke; — thans: *poret, pret*; — *pastei*.

g) In Ofra. en Fra. uitg. *-er* treft men te allen tijde *ē*, *ee*, ook *ei* (vooral in het westen) wanneer *c, ch, g, ll, gn* niet voorafgaan,

doch *ie* (spell. *i*, *ie*, *ye*) in de andere gevallen: *rasteren* IEB. 2, 283 (1284); *ghecompareeri* CSM. 832 (1489), enz., zooals heden; — *wa(e)r-deiren* KvH. a. 18, 75; — *gheiuigiert* IEB. 1, 164 (1281); *gecorrigeert* CvDamme 378 (1438) Duinkerke; *touchierende* 238 (1352); — thans overal *-eeren*.

h) *ē*, *ä* en *ī* werden oorspr. tot *ē* (soms *ei* in I en vaak in II, zie 2 c): *kelec(t)* (calix) enz., — later (12de E.) in *gesloten* lettergreep tot *è*, *e(e)*, *ei*: *beeld*, *beild*; *keile*, *kelc*; *me(e)nsch*, *meinsch*; *re(e)fter*, *reifter*; *venster*, *vei(n)ster*; *vre(e)md*, *vreimd*; doch reeds in de 16de E. door verkorting tot *ε* (spell. *i*) zooals heden: Nwvl. *bild*, *kilk* (n. kelk), *minsch* (n. mensch), *rifter* (n. refter) *vinster*, n. *vei(n)ster*; *vrimd*, *vint* (n. veint). — Een dergelijke verkorting maakten ook de jongere klankvormen (16de E.) mede: *spryckt*, *nymt*, enz. (boven I, 1) uit *spreket*, *spre(e)ct*, enz.; — alsook de Nwvl. woorden op *-el* (z. n^r. 1, 1): *klippel* (klepel), *nittel*; en de deminutiva: *betje*.

3. a) *i* vóór *s(s)* in: *is* (est), *misse*, in 't voorvoegsel *mis-* (met den bijtoon) en in de achtervoegsels *-isse*, *-nisse* was **te allen tijde** zonder uitzondering *è* in de volkstaal: *ès*, *mès(s)e*; *mēsachten*; *ab-dèsse*; *g(h)evang(h)enès(s)e* passim.

In *Movl.* vaak *è*, doch vaak *ε*; — in 't *Mozvl.* *-isse*: *vonnisse*; — in het *Mwa.*: *is*, *beveelnisse*; — in het *Nwzvl.*: *is*; — in *N.-B.*: *nist*; — in het *Zovl.* *e*: *es*, *abdēs(s)ē*; *begraafenes(s)e* (blz. 37); in 't *Ge.*: *es*, *vergiftenesse*, bl. 620.

b) *ī* vóór *velare* *nasaal* was **te allen tijde** *iē*: *dinc*, *ding(h)en*, *drinken*, passim (zonder uitzondering) zooals heden. Evenzoo vóór *n + d*, *t* (tot den stam behoorend): *mintē* blz. 13 (± 900); *kind*, *wind*, *winter* evenals nu; z. DE Bo 457¹. — Uitz. *blend*, *prent*, *rend* (*hrind*), *splenter*, onder invloed van *r*, *l*.

Zoo ook N.-B. § 101; — *Nwa.*: *diēngen*; — doch Oostvl.: *kend*, 3 sg. *went*, *wenter* of *kend*, *went* enz. (MANSION blz. 179; en TEIRL. blz. 36, 8).

c) *ī* in *gesl.* lettergreep vóór een umlautsfactor blijft **te allen tijde** *i* (= *ē*): *distel*, *lisc*, n^r. 1 (± 900); *scild*, *wilt*, *wissel*, enz. passim; — uitz.: Owvl. *ribbe*, M. en Nwvl. *rèbbe*; *iechten*, *rechten*, *scellinc*. — Buiten deze gevallen met umlautsfactor, hadden sommige vormen altijd *i* (= *ε*), andere altijd *e* (= *è*); aldus schier regelmatig gelijk nu: *dit(te)*, *ic*, *minnen*, *bemind*, *scip*, *slicht*, n. *led*, *letter*, *met*, *smet*, *het*, *schetteren*, — *blek*, *strek*, *lekken*, *pekkel*, *blexsem*; — *spel* (n. soms *spil*); *selver*; — *bem*; *slep*; — *klemmen*; *krempen*, *tempel* (O. Mwvl. ook

timpel); *rimpel* n. *rompel*; *tenne*, enz. — Merkwaardig is de "brechung,, in Mwvl. *giulde* (= *gilde*) G. 1926, 131, 143 (1291) Brugge, n. *ghilde*; n. Nwvl. *gilde*, *gulde*.

Het Zovl. heeft vaker *è*: *destel*, *les(ch)*; — *zelvere*, *klemmen*; *rent*, blz. 36, 37; — het Nwzovl. *i* is: *lis*; — het Ge. e. in *rebbe*, *met*, *blend*, *lekken*; — het Nwa. *i* in: *mit*, *mî* (meê).

Aanm. De afwisseling van *i* (= *ε*) en *è* reeds in gebruik in de 13de E. vóór dubbele cons. *g*, *t*: *ligghen* (= leggen) IEB. 1, 286 (1282); *legghen* (= liggen) IEB. 1, 174 (1284); — *sitte* 3 opt. prt. (= sette) IEB. 2, 252 (1284) komt ook later voor, en wordt nog gehoord te Poperinghe en elders in: *ligger* n. *legger*; *zet* n. *zit* (De Bo 1423¹).

d) *ī* (oorspr. of uit *io*) werd reeds vroeg vóór *cht*, *sk*; — *kk*, *pp*, *ll*, *lg*, *nn*, *mm*, door invloed van omst. cons. in bepaalde woorden tot *ō* (spell. *u*, soms *o*), zooals meestal heden, in: *lucht* (onfr. licht) blz. 161 (1431); soms (in 't noorden) *lecht* CpV. 1, 234 (± 1260) Aardenburg, n. *licht*; Nwvl. *lucht*; Mwvl. *plucht* (plicht) St. H. H. 126 (1448); *plocht* St. H. H. a. 24 (1328); Nwvl. *plicht*; — M. en Nwvl. *busscop* RvDamme 1418—1419, fol. 37; Nwvl. *busschop*; — *trukken* CvB. 1, 252 (1281); n. gewoner *trecken*; Nwvl. *trekken* n. *troken*; *trek* n. *truk*; — Mwvl. *luppe* blz. 162 (1431) n. M. en Nwvl. *lippe*; Mwvl. *wullen, Nwvl. *wullen* (Fr.-Vl.); M. en Nwvl. *wulge*; — Mwvl. *begunnen* IP. 225 (1344) n. *begonnen* 47 (1372) (vaak) n. Mwvl. *begennen* (zeldz.), *beginnen*; Nwvl. *begunnen*, *begonnen*; Mwvl. *tèmmen* n. Nwvl. *tummen*, *tèmmen*, enz.; Movl. *lucht*, *busscop*. —

Evenzoo in N.-B. § 103: *tümëřë*, *bëgñë*; — Zovl.: *i*: *licht*, *begint*, *willën* (blz. 35—37); — Joos, *licht*, znw., doch *lucht*, bnw., 413. — Nwa.: *Wullem*, *begunnen* (p.p.); — Ozovl.: *begund*; Nwzovl.: *beginnen*.

e) *ī* bleef *a*) in de spell. bewaard tot in de 12de E. (waarschijnlijk toen met nagenoeg de waarde van *ē*): *widebinde*, *clithe* (n^r. 1, ± 900); *Sigero* blz. 28 (1133); — *b*) werd in de volkstaal waarschijnlijk reeds *ē* van de 8ste E. af: *belne* n^r. 1, ± 900; *Emelghem* (1217) n. *Imelghem* (1216) DF. 3, 1051; *Zegher* (1302) enz. (Mvl. Kl. § 43, 44) zooals heden; — *c*) doch werd te Brugge en op enkele plaatsen in 't noorden reeds vroeg soms *e¹* (spell. *ei*) zooals heden: *veile*, *weider* IEB. 2, 257 (1289), *meit*, *gheift*, enz. (z. n^r. 11, 14): thans: *zēker*, enz. — *d*) werd in het westen (II) (zeker van de 11de E. af tot de 16de E.) tot een tusschen *ēⁱ* en *ē* liggenden klank [spell. *ei* (predominant) n. vaak *e*, *ee*]; thans echter *ē*: *weidertale* blz. 63 (1240)

Veurne; *heimelsdale* DF. 5, 859 (1270), *zeighel. breict*, enz. passim; Nwvl. (ald.) *hēmēl, wēdēr, weere; zēgel*, enz.; verg. boven 2, c.

f) *i* in oorspr. *open*, later *gest.* lettergreep wordt immer *i* (= *ε*) en *u* (= *ō*) vóór *-lk*: M. Nwvl. *wilk, welk*; Nwvl. ook *wōk*; — Mwvl. *suilk* n. *sulke*; Nwvl. *zōlk, zōk*; Mwvl. *belc, bilc, bu(e)lc*; Nwvl. *bīlk, bōlk*.

Evenzoo Mowl. *welk; zulk*, soms *selk; buelc*; — Zovl. en Brab. *ze(l)k, welk*.

4. a) *ō* vóór oorspr. tautosyll. *r* + *dentaal* is, door rekking (zie I, 2 b) altijd scherpl. *oo* (*oo^e* of *oe^o*) geweest, zooals heden: *doern, hoern, coeren*; — voort, *noortoest, moordaet* blz. 63 (1240) Kaprijk, *voeren*, n. *dooern*, enz., vaak (*w*)oerd (ook *wōrt*), passim; zie n^r. 1, 16; DE Bo op die woorden.

b) *o/u* vóór *r* + *labiaal en gutturaal* is haast altijd *o* gebleven (soms *oo* met rekking): *borg(h)* (*sponsio*), *durp*, later *dorp, morg(h)en, sorg(h)e, stor(e)m, vorm, (w)oorm. worg(h)en*, enz.; — *sterven; gestorven* zooals heden; doch ook korte *ō* (spell. *u(e), o(o)*) in Mwvl. *burch* (*burg*), *hurken, spu(e)rkel, su(e)rkele, tu(e)rve*; — Nwvl. *bōrg*, vaak: *hōrken, kōrf, slōrpen, snōrken, sōrkel, tōrf*. — N.B. § 107 heeft: *dūr^ep, zūr^ehe, wūr^em, būr^ehe, stūr^em, wūr^ehē*.

c) *o/u* vóór *r* + *dentaal* werd te allen tijde *ō* (spell. *u(e), o(e)*), soms daarnaast *ō*: Owvl. *burne*, Mwvl. *borne, burstel, buerse, du(e)rst; durren*, 3 sg. *du(e)rste, doerste, purren* n. *porren, sturten, vu(e)(r)ste*; Nwvl. *bōstel, bō(r)se, dō(r)st, stōrten, vō(r)ste*; doch M. en Nwvl.: *bo(r)st, cort, ors, torre*. — Het Ge. heeft: *wurtel* n. *wirtel*. — N.B. § 106 heeft: *kōrt, dōst, bōstel, bōze*.

Aanm. Oorspr. *ū* werd in 't O. en Mwvl. (I en II) zelden: *ē, ā* vóór *r* + *dentaal*: *ers* (ros) (n^r. 1, ± 900), *arse, barne; ghedarascen* n. *ghedor-sc(h)en*; — ook na *w*: *wertel, wartel*; — — *warde* (opt. prt.), doch ook *worde, wierde*; — Nwvl. *ors* (ros), *gedo(r)schen, wertel, wier(d)(e)*; z. n^r. 1, 21. Kenschetsend.

d) *ō* vóór *cht* wordt soms *ā*, zooals heden in: *dachter* blz. 139 (1382); in den bijtoon met *ō* uit *ū*: *borechtacht* RkB. 173 (1383) Damme; verg. *brachte* n. *brochte* 5 c. en DE Bo 1459.

e) *o/u* + *ld*, *lt* was van de 11de E. af (buiten zekere flexievormen met *-uld, old* naast tamelijk zeldzame *-oud*-vormen) te allen tijde en overal *oē* (spell. *(o)u, oe*): *Wormout* blz. 49 (1067); *Avrehuth* blz. 56 (1170); van *hoete* (*houte*) inv. 5, 376 (1454); *'k zou* (= *zoē*), zooals heden. Kenschetsend.

Evenzoo *N.-B.* § 108 met *ou* = *o^{oe}*; — waarschijnlijk *Mwa.*: *ghegouden*; — ook het *Ge.* in: 'k *zoë* (zou); — doch *Movl.* soms *au*: *zaude*; — *Zovl.* *au* blz. 3, 8; *Joos* 12, 7 *ā*: *zā* (zou); — 't *Ge.* *ij*: *stijt*, *hijt*, blz. 636.

f) *ŭ* vóór oorspr. *nasaal* + *cons.* was en bleef op de meeste plaatsen immer *oě* (spell. *u*, *ou*, *o(e)*): *hundebłome* n^r. 1, ± 900), *Juncbart* CSM. 21 (1170); *soender* KvH. 4, 349 (1284) Oudenburg; *houndert* 4, 121 (1350) Ghisene; *Goemare* blz. 26 (17de E.), zooals heden: (*h*)*oěnt*, *zoěnder*, *joěnk*, *oěntfan'hen*, *oěm*. — *N.B.* § 106 heeft *ō*: *kōme*, *jōnk*.

g) *ŭ* (zonder *i*-umlautsfactor) vóór oorspr. *n*, *nn*, *l*, *cht*, *k*, *sk*, *p* werd te allen tijde *ō* (spell. *u*, *oe*, *o*) zooals heden (**kenschetsend**): *dunder* uit **dun(e)ra*; — *brunna* DF. 5, 804 (867); *gunnen*; — *zunne*, *zun-dach*, *zoendach*; — *dul*, *mul*, *vul*, *vulre*, *wulf*, *wulle*, *sullen*; — *snuchtens*; — *buc*; doch *jo(c)k*; — *busc(h)*, *mussel*; — *schup*; *up*, *enz.*; *Nwvl.* *dōnder*, *zōnne*, *enz.* doch *ep*, *öp*. — Ook *bunder*, *munster* met *u* uit mlat. *o*; — doch *cost* (kust).

Movl.: *dul*, *vul* n. vaak *vol*, *wulle* n. *wolle*, *up* n. regelm. *op*. — *N.-B.* § 106 heeft immer *ō*: *donder*, *bok*, *dōl* *enz.*; — *Zovl.* *ō*: *zōnne*, *dōnder*; — *dul*, *vul*, *wule*, blz. 42; — *Nozwvl.*: *zonne*; — *Mozwvl.*: *up*; — *Mwa.*: *selen*, *up*; — *Nwa.*: *vul* n. *vol*; *zunne*, *dunderdag*; — *Nwzvl.*: *bos*, *zonnetje*, *op*.

h) *ŭ* gevolgd van *i*-umlautsfactor (in andere gevallen dan onder litt. *c*) is altijd *u* (uitspr. *ō*) gebleven: *busse*, *duchten*, *ischut*, *hulse*, *cul(c)te*, *mudde*, *munte*, *nutte*, *plucken* n. *plocken*, *rusten*, *scudden*, *scuppen*, *scutter*, *vluchten*, *enz.* als heden, z. *Mvl. Kl.* § 79.

i) *ŭ* + *i*-umlautsfactor met geminatie in gesloten lettergreep was te allen tijde *ē* (spell. *i*); in het oosten zelden *ō* (spell. *u*): *cimmin* (n^r. 1, ± 900) uit *kumin; *Hobriga* 11de E.; *Grinbertipit* blz. 50 (1166); *dinne*, *hille*, *pitte*, *lit(t)el* (soms *lèttel*, *Nwvl.* *lètter*), *ricghe*, *Nwvl.* *brigge* (*brege*), *pit*, *din*, *rips* *enz.* naast zeld.: *brugghe*, *put* *enz.*

Evenzoo *N.-B.* § 113 met *ē*; *Movl.* met predomin. *ō*, soms *ē* (*Mvl. Kl.* § 78); — *Waa.* *ē* en *è* (*Joos* 15); — *Ge.* *ō* n. *ē*: *dun*, *din* blz. 625; — *Mozwvl.*: *ē*: *stic*, *pitte*, *hille*; — *Mwa.* *ē*: *pit*; *Nwa.*: *pit*, *stik*.

j) *ō/ū* zonder volgend umlautsfactor was te allen tijde zooals heden *ō*, op enkele plaatsen *o^{oe}*: *Godobertus* blz. 25 (745); *boge* (n^r. 1, ± 900), *ysopo* ald.; *Bovo* (1107); *Hertoga* blz. 39 (1170); *somer*, *zomer*; — *g(h)esloten*, *g(h)eloken*, *enz.*; doch veelal *cōmmen*. — Het *Nozwvl.* en het *Zovl.* hebben: *zeumer*.

Uitz. 1. Het mv. prt. der abl. ww., 2de kl. met scherpl. *oo* (zie *Vormleer* 16).

2. *ō* vóór tandkl. *d, t, n, r, s, z* werd in 't westen (II) zeker vóór de 15de E. scherpl. *oo*, blijkens de buitengewone spell. *oo, oe*, zooals nog heden: *ontbooden* p.p C. Dixm. 374 (1431) Duinkerke; *ghecooren* CvDamme 162 (1460—1467); *een boode, ghebooren* Ann. Em. 67, 256 (1557) Hondshoote; *goeten* (znw., blz. 217 (1623); *verlooren* blz. 223 (1660); — thans aldaar: *gebooren, booe* (bode), *gooete, gloerie*, enz.; z. n^r. 34.

k) *ō/ū + i*-umlautsfactor is te allen tijde *eu* (spell. *o, u, ue, eu, oi, oe*) geweest als heden: *Judeus* n^r. 4 (1190); *Jode* (1232); *Jude* (1301), *Juede* (1302) n. *Jeude*; *soene* IEB. 1, 3 (1268); *kuere* 1, 157 (1262); Nwvl. *Jeude, zeun(e), bleuzen, euzie, keure, deure, veugel, neut(e), weunen*, enz.; — met verkorting soms *ō*: *bötter, schöttel; dröppel, mōnk* (Mwvl. *muenc*),

Movl. heeft minder *eu* (*Mvl. Kl.* § 82); — *Mwa.* en *Nwa.* regelmatig *eu*; — 't *Ge.* insgelijks, blz. 632; — Joos 15, 30 *ō* n. *eu*; — *N.-B.* § 114 eveneens *eu*, en met verk. *ä*: *schütel, bäter, mänēk*; doch *slöter*. — *Z.-B.* *syeütel, beuter*.

Voor lipletters werd zulke *ō, eu* door ontronding vaak tot *ē*: Mwvl. *hepe* (heup) n^r. 8; *krepele* (Nwvl. *krepele*) (1284) Brugge; *evel*, M. en Nwvl. *mezie* (mug), passim; — ook M. en Nwvl. *lene(n)* (= leune(n)), z. n^r. 5. — *N.-B.* § 114: *eūpe, krepel*.

5. a) Owgm. *āe*, uit Ogm. *āe*, Got. *ē*, was in de volkstaal van het noorden (I), doch vooral van het westen (II) tot in de 13de of zelfs tot in de 14de E. bewaard; uitspr. *ε* of *èè* (spell. *e, ee*, zelden *ei*): *me(e)d* (n^r. 5) (ags. *māed*) DF. 5, 936 (1178) Breedene; 5, 734 (1274) Houttave; 5, 943 (± 1300) Dudzele enz. n. *maed, mādkerka* DF. 5, 187 (961) Bru. enz. (in het zuiden en het oosten); — *rēd* (ags. *rāed*) z. n^r. 2, en *Herrēdsmēt* 5, 936 (1178) Breedene; *Herrēdesleet* CvDun. 461 (1171) Veurne-Amb.; DF. 5, 936 (961) Oostkerke; *merre* (māere) RkB. 278 (1382) Iep. — waarbij eenigszins kunnen gevoegd: *ghēn* (gaan) KvH. 4, 92 (1365) Vrije; *gistēd* 3 sg. IEB. 2, 271 (1289); — *streit* (n^r. 6, 8) n. *strate*. — Evenzoo in *N.-B.* met *āe* § 115. — *Z.-B.* met een tusschen *āe* en *ē*^a klank. — Zie VAN WYK, *Tijdschrift* 30, 161; 31, 30. — **Kenschetsend.**

b) Owgm. *ā* (Onfr., ohd. os. on. *ā*) is in de volkstaal der andere plaatsen (vooral der zuidelijke) en na de 13de of 14de E. overal

tot heden bewaard gebleven, met al naar de plaats de uitspraak *aa* (te Brugge vóór *b, p, f, v, j, k, m*, en langs de kust), ofwel met de uitspr. *ao, aao* (te Damme, Lombartzijde, Winnoxbergen, Hazebroek, Poperinghe, Kortrijk, Thielt) of *oa, ô* (te Brugge voor *d, t, l, n, r, s, z*); zelfs in 't suffix: *-âri: scafbise* (n^r. 1, ± 900); *Basingahem* 877 blz. 58; *Waghenare* CSM. 50 (1208); RkB. 163 (1382) Damme, enz. Nwvl. *schaafbieze; wagenaaor*, enz. **Kenschetsend** is *-âre, -aere*.

Eenzoo het *Movl.*, doch zeer vaak: *-e(e)re*; — *Mozwvl.* had: *e(e)re: muelneere*; — *Mwa.*: *camerare*; — *Nozwvl.* heeft *aao: jaaor*; — *Zovl.* evenzoo, doch: *-eere* blz. 148; — *Nwa.*: *mer* (maar), *nae* (= *nâ*), *gelâ t*; — *MANSION* 194 immer *â*. 't *Ge.* *oa* vóór *r*: *zwoar* blz. 627; en — *irre* (= *-erre*) blz. 627; ook *oai* in: *goait* blz. 626.

c) *â* uit *an* vóór *ht* werd te allen tijde *ô* uit *â*: *brochte* IEB. 2, 241 (1277); *ghewrocht* GvK. 1, 201 (1448) enz., zooals heden.

't *Ge.* blz. 618 heeft nog: *zochte, brochte*, evenzoo 't *Ovl.*, zelfs het *Brab.* en *N.-B.* § 86.

6. *ê* is al vroeg (zeker vóór de 13de E.) tot *ie, iě*, zooals heden, geworden: naast de uiterst zeldz. flexievormen *hêlt, hêlde, vêng, vêl* uit de 13de E. komen voor (ook Nwvl.): *hi(e)lt, hi(e)lde, vinc, viel*; — ook altijd: *hier*; — *brief, Andries*, enz. — **Uitz.**: *M.* en *Nwvl.* *spieg(h)el*, n. *spieg(h)el*. (n^r. 8).

Eenzoo *N.-B.* § 119 met *iee; vieel*, doch: *viënk*; — *Mwa.* heeft tot in de 15de E. *ê: ghênc*.

7. *î* is en was altijd verkorte monophth. *î*, d. i. *iě*; *sconendiēc* DF. 5, 739 (1264); *miëns* blz. 81 (1282); *siën* (sunt) C. Dun. 229 (1302); *wiëlen* KvH. 4, 471 (1306); *Hallediēc* KvH. a. 16.

Eenzoo *Movl.* (tot in de 13de E. in het Noordwesten); — *Mozwl.*: *iě*; — *N.-B.* *Mwa. Nwa. iě: aoltiēd*; — *Zovl.* *iě* in enkele woorden; elders diphth., lijk in 't *Waa.* (Joos 13, 15) met de uitspr. van *Fra. è, Ndl. ei*.

î tusschen twee labialen is en was immer verkorte *û* d. i. *uü*: *Heilewuf* CSM. 21 (1170); Nwvl. *blüven, püpe, twüfel, vüve, wüf*, enz. — Evenzoo *N.B.* § 124; — *Nozwvl.*: *blwüft. Kenschetsend*.

— Suffix *-kîn* is van de 14de E. af soms *-kën* geworden, zooals nu: *napkin* IND. 29 (1311); — *huskene* RkB. 219 (1383) Veurne.

8. *ô* al of niet gevolgd van *i*-umlautsfactor is en was te allen tijde a) monophth. *ô* door invloed der volg. cons. *m*: *blöme* (n^r. 1, ± 900); *M.* en *Nwvl.* *verdöm'en*; ook gespeld: *blomme, verdommen*, enz.

Evenzoo *N.-B.* § 129; *Nwa.* *blōme*; *Zovl.* *blōme*; 't *Ge.*: *blōmme* blz. 637; — *Joos* 16: *ō*.

b) monophth. *oē* vóór lip- en keelklanken, en in ausl. (spell. *u*, *ou*, *oe*): *kukuckes* (n^r. 1, ± 900), *bruc*, *ku*; *Mwvl.* *zouken*, *roupen*; *koē*; *Nwvl.* *zoēken*, *roēpen*, enz.

Evenzoo *Movl.* alhoewel in mindere mate; — *N.-B.* § 126: *oē*; — *Mwa.* *gherōpen*; — 't *Ge.*: *gerōpen*.

c) diphth. *oeē* vóór tandklanken (spell. *uo*, *o*, *oe*): *Gruonomberg* (*uo* = *oeē*, *oeē*) n^r. 5 (857, 961); *M.* en *Nwvl.* *moe^eder*, *voet* (de *Mwvl.* schrijftaal heeft natuurlijk nooit *oeē*) enz. — Evenzoo *MANSION* 201.

Evenzoo alhoewel in gewijzigden vorm *N.-B.* § 127.

d) *ōē* vóór *r*: *mōr*, *moer*, *passim*, als heden.

Aanm. 1. Door syncope en verkorting ontstond *ū* in: *Ulrico*, blz. 28 (1225) en door verkorting in oostelijk *M.* en *Nwvl.* *tueten* (totten) blz. 156, *Nwvl.* *dunne* (doene) blz. 119; *Nwvl.* *zūtjes*, en zelfs, zonder verk., in 't *Nwfravl.* (Hazebroek) *druf* (n^r. 25). —

Het *Nozwl.* heeft naast *oe* soms *uu* vóór tandkl.: *vuuten*, *schunen*; ook *gluēn*; — het *Movl.* naast *oe* soms *ue* (= *ū*) als in 't *Brab.*: *versueke*, *hueden* (door *i*-uml.) *Mvl.* *Kl.* § 64.

2. In ofra., fra. uitgang *-on* uit lat. *ōn* werd *o* te allen tijde *oē*: *uniun* (n^r. 1, ± 900), *Nwvl.* *andžoēn*; *gaernisoene* *H. d'Oud.* 2, 426 (1453). *Nwvl.* *garnizoēn*; — zie *Mvl.* *Kl.* § 69.

9. a) *ū* is overal en te allen tijde verkorte monophth. *ū* (= *uū*) gebleven (spell. *u(u)*, *uy*, *ui*), als heden: *tun* (864), *mus* (n^r. 1, ± 900); *Zutscoten* (uit *sunþ) (1330) blz. 52; enz.; — *Nwvl.* *tuūn*, *zuūt*, *dūme*, *nuū*, *buten*. **Kenschetsend.**

Evenzoo *N.-B.* § 132; — *Mozwl.*: *huūs*; — *Movl.* (in de 13de E. in het noordwesten); — doch niet *Zovl.* § 186, 187 met diphth. *ui*; — *Ge.* *ai*: *brain* blz. 637; — *Mwa.*: *noe*; *Nozwl.*: *noe*; *Nwzwl.*: *noe*.

b) *ū* + *r* was te allen tijde *eu* (spell. *u*, *ue*, *eu*, *oe*, *ui*): *mure* (n^r. 1, ± 900); *boerwech* n^r. 5 (1329); *muer*, *schuere*, enz. als heden: *meur*, *scheur*; — ook in lat.-fra. uitg. *-ura*, *ure*: *natuere*. **Kenschetsend.**

Evenzoo bijna in *N.-B.* § 133 met *doffe* uitspr. van *ū*; — *Nwa.* heeft: *uur*, *postuur* (dus: *ū*); evenals *Zovl.* en *Waa.*, *Joos* 13, 18.

10. *ai* al of niet gevolgd van umlautsfactor werd te allen tijde al naar de plaats *a*) scherpl. *ee* [= *eeē* (meest in 't noorden) met spell. *e*, *ee*; — of = *ieē* (meest in 't zuiden en 't verre westen) met

spell. *e*, *ee*; *ie* (zeldz.)]: *Gerardi* blz. 28 (806); *dresna* n^r. 1 ($\pm$ 900); *heede* blz. 53 (1318) enz.; M. en Nwvl.: *Geeeraao(r)t*, *dree^esem*, *ee^ede*, enz.; — *Hieclesbeke* blz. 60 (855); n. (*H*)ekelsbeke (1162); *briedewater* blz. 57 (1286); *Stienvelt* AIA. 81 (1286) Westmoieke; *ieneghe* St.H.H. a. 5; n. *e(e)nighe*, passim; Nwvl. *ieskelsbeke*, *briest*, *stiesⁿ*, *iesnege*;

b) Ndl. *ēē*, te Brugge en op enkele plaatsen in 't noorden (spell. *e*, *ee*): *wegabreda* n^r. 1, $\pm$ 900; *Eclo* blz. 53 (1219), (*H*)eecloo (1296); *cleder* H. d'Oud. 2, 106 (1325); *eghin* CSM. 359 (1348) enz. Nwvl. ald.: *wegabree*, *Eekloo*, enz.

c) $\bar{e}$ (= $\bar{e}\bar{e}$, niét Ndl. *ei*) met spell. *e*, *ee*; — *ei* (zeldz.) te Brugge, langs de kust, te Ieperen, Hazebroek: *Bre(e)dena(i)* blz. 52 (1178, 1180, 1200); *Steinbecca* blz. 58 (1084); *Beyn* blz. 40 (1201); *meister* IEB. 2, 241 (1277); *steinine* 1, 234 (1337); *teiken* IP. 220 (1344); *vleischauwer* KvH. a. 77; *leirknape* G. 1925, 197 (14de E.) Brugge enz.; Nwvl. ald. *Brèdene*, *stèen*, *bèen*, *mèester*, enz. **Kenschetsend.**

Uitz.: O., M. en Nwvl. *eil* (heil), *el(l)ex*, Nwvl. *ël(l)ex* (spell. *hel(l)ig*, *hillig*); in min bet. lettergreep immer: *aaorbeit* (spell. *aerbeid*); Mwvl. suffix *-(h)eit*, mv. *-(h)eiden* te Brugge soms, doch predominant in hoofddialect II naast *-(h)ede*, *-(h)eden* (meestal elders); thans *-(h)eit*, *-(h)eiden* op vele plaatsen n. elders (*h)ede(n)* en zelfs (Poper.) *-(h)iet*, *-(h)ieden* (n^r. 34).

Mowl. heeft vaak *ei* (Mvl. Kl. § 95); — Mozvl. *e(e)*, *ey* en *a*: *cleyⁿs*, *scoutate*; — evenzoo *Mwa.*: *beede*, *beyden*, *scoutaten*; — Nozvl. vaak *ei*: *bleike*, *eigen*, *meister*, *vleis*; — *Nwa.*: *zee*, *een*; *bleik*, *eigen*, *bei*, *kleine*, *verspreid*; — Joos 15, 30 *ei* en *ee*; — *Ge.* vaak Ndl. *ij*, soms *iē*. blz. 635; — *N.-B.* § 138 en *Z.-B.* immer *īe* (= *ies*) met uitz. in *N.-B.* van: *te^eikēn*, *vlē^eis*; *ē^eil*, *szē^eiē*.

11. **au** al of niet gevolgd van *i*-umlautsfactor werd (n^r. 1, 30; 34) **te allen tijde** scherpl. *oo* (*oo^e*, *oe^o*), of monophth. Ndl. *o(o)*, of $\bar{o}$ (meest vóór dent.; met *a*-kleur) al naar de plaats: *Hoestborch* blz. 53 (1230); *Ekeloe* (1288) *Ecloe* (1289) n^r. 5; — *Odberti* blz. 27 (745); *bom*, *mushore* (n^r. 1, $\pm$ 900), *Colscot* ald.; — *harrapen* n. *harôpen* blz. 52; Mwvl. *asen* blz. 102 n. (*h*)oosen enz.; Nwvl. *ooest*, *oeest*; *broot*, *bròdt*; — *kooel* enz. — Merkwaardig is uml. in: *eie*, *eye* n. *oie*, blz. 44.

Aanm. 1. In het **westen** (II) werd, blijkens de spellingen *o* (tot $\pm$ 1350), *oo* (nooit *oe*) in open en gesl. lettergreep vóór lip- en keelkl. (*b*, *p*, *f*, *v*, *w*, *m*, *g*, *ch*, *k*, — *l*) Ogm. *au* tot zachtlange $\bar{o}$, $\bar{o}\bar{o}$, zooals heden: *bōōm*, *bōme*; *lōke*, *lōōk*; *g(h)elōve*, *dōpen* enz.; — doch vóór

dentalen (*d, t, n, s, z, r*) tot scherplange *oo*: Mvl. *noet* (Ndl. nood), *verloes* (prt.); Nwvl. aldaar en elders: *noo^ot, noe^et, verlooeze* enz.

2. Rom. *ō* in oorspr. open lettergreep werd, blijkens de spelling *oe*, n. *o(o)*, overal scherpl. *oo*, zooals heden: *Roesen* H. d'Oud. 2, 106 (1325); *persoen* GvK. 1, 323 (1358); Nwvl. *roeze, rooeze*, enz. z. n^r. 34.

3. *ô* wordt *ö* (door verkorting) in *grötter, grö(t)st; löp, köpt; z. I, 1; elders* (Fr.-Vl.) *ô: greutter*.

Movl. heeft meestal *oe^o*, ook *oē*, — Waa. *uē* en *oe^o* (Joos 13, 16); — *Mozwvl.* en *Mwa.* *oe* en *oo* (scherpl. *oo*); — *Nozwvl.* soms ook *eu: scheun*; — *N.-B.* §§ 144, 145 heeft scherpl. *ō^e* vóór alveolaren en voorpalatalen en in auslaut; doch *ò* (= *òð, ao*) vóór labialen en velaren; — *Z.-B.* overal *ō^e*; — 't *Ge.*: *uē* (= *üe*): *druég*; — ook *Ruēme* (Rome).

12. *eu* is door *io* of *iu* na 850 te allen tijde door ontronding tot monophth. *i* geworden en gebleven (spell. *ea, io* — *i, ie*): naast *amfleat* blz. 53 (606); *diorwaldingatun* (864) immer: *-fliet* (961), *flit* (1180); *Becsriet* (1250), enz. Nwvl. *bieze, riet, dier*, enz. — ook *dievel* n. *duvel*. — Bij *uitz.* vooral in het westen *ē: vlet, vled* DF. 5, 141 (XI^{de} E., 1208); 5, 533 (1178) St Omaars; *Godeleve* blz. 31 (1272) Bru. — Ook bij MANSION 213.

Evenzoo het *Movl.* — *N.-B.* § 150 heeft *ie^e*: *bieze*; zelfs vóór *r*: *diē^er* (duur); ook *u* in: *duvel, stupen*; — *Mwa.* kent: *luden* (lieden); *Nwa.*: *vier*.

Aanm. Merkwaardig is *-leider* [13de—15de E. I en II] uit en n. *lede(r)* < *liede(r)* in de samenstell. *hem-lieder, ulieder* enz. waaruit vóór de 17de E.: *ölder, heulder*, hs. 1736, Kortr., DE Bo 65, *jölder* enz.

13. *ui* (= *ōi*) uit *û* bestond nooit in 't Wvl.; wèl in enkele woorden van Germ. en Fra. oorsprong langs de zeekust, en vaak met een bijklank *ei* (spell. *ei, ai, oy, ue*) die ook gebleven is: O. en Mwvl. *roye, reye, raye* (rui); Nwvl. *rei(e)*; Mwvl. *gloy, glei; royte, reyte*; — *royten, rueten, reyten; soyle, seile; spoye, speye; steyten, speyten*; doch enkel: *harpois*; — Nwvl. *reite(n), spei(e); steiten, speiten*; — *harpuis* enz.

14. *aww, aw, â + w* worden te allen tijde: *ow* (spell. *o(u)w, a(u)w*): *blovoth* CvV. 1, 23 (1176); *Blouwelswart* blz. 53 (1260); *Bonegowers* AIA. 82 (1286) Caffiers; als heden: *blow, powels, vro^{oe}we*, enz.

Movl. *ow* n. *auw*; — *Mwa.* en *Mozwvl.*: *ow: Louwaerde, touwer*; — *N.-B.* *ou* (= *o^{oe}*) § 117; — doch Zovl. altijd *au: gauw* blz. 3, 3; evenzoo *Nozwvl.* en *Mwa.*: *gauw*; — *Ge.*: *dew* blz. 635.

15. *aw (*āw-j*) > *ew* (p.p. *gistre(wi)d*) > *ê* > *ie*: te *striewene* (strooien) blz. 103 (1326); *ghestriet* (1339) zooals heden in: *striewelen*; n.-fri. *strië*.

16. *iuw*, *uw* werd te allen tijde: *ōw* (spell. *auw*, *ouw*): *t. blowen* CvB. 1, 242 (1281); Wvl. *brōwere*. — *Movl.* ook vaak *-uw*: *bruwere*.

17. *iuw*, *ūuu* werd immer *iew* (spell. *i(e)(u)w*): *Niwerled* CSB. 1, 196 (1201); *Nieuwelande* CAB. 219 (1250—1300); — nooit *ū* + *w*; Nwvl. *nief*, *niewe*.

Evenzoo Waa. *iew* n. *ū*: *nuuf* (Joos 13, 14).

18. *êw* uit *i* + *êw* werd te allen tijde in I en II tot *ow* (spell. *ouw*, *auw*) in *nouwer* (nergens; eng. *nowhere*) IEB. 2, 254 (1284), *nauwer* St. H. H. a 37 enz.; Nwvl. *nauwer(s)* [= *nower(s)*].

19. *a* + *j* werd waarschijnlijk te allen tijde *aoj* als heden: *waojen*. *N.-B.* § 116: *wōie*; Ozwvl.: *aoi*: *genaait*; — *Nwa.*: *draoide*.

B. Vocalen in suffixen en eindlettergrepen (1).

1. Owvl. *-skepi*, *-skipi* uit **skapi* vertoont in de middeleeuwen meestal: *-scep(e)*, ook *-sc(h)eipe* (in 't Westen), soms *-sc(h)ip*: *orconscepen* H. d'Oud. 2, 101 (1273); *ywaersceip* CSM. 269 (1308); *vinderscip* CSBP. 121 (1278); — thans nog *-schepe*, *-schip*, naast *-schap* (ook *Movl.*) dat van de 16de E. ook Wvl. werd; z. *Mvl. Kl.* § 127). — Zovl. heeft meestal *-schip* n. modern *-schap*, blz. 16, 8.

2. Owvl. *-în* bleef meestal behouden tot in de 16de E.: *zelveriin* C. Dun 668 (1299), *houthinne* H. d'Oud. 2, 428 (1455); — nadien werd *i* tot *ē*: *zelveren*, *wulle(n)*. — Al vroeg viel in onbet. lettergreep ausl.-*n*, evenals heden, weg: *hulle clet* blz. 98 (1325)] *linne cledere* BvdA. 1, 393 (1373). In het Oostvl. viel de verzwakking tot *ē* veel vroeger.

3. Owvl. *-linge* schijnt in het noorden reeds vroeg *-lange* (door *lsnge*) te zijn geweest: in *sonderlanghen* IEB. 2, 239 (1277) enz. tot in 't midden der 14de E. (*Mvl. Kl.* § 133).

4. Owvl. *-uw*, *(-o)* bleef bewaard tot in de 14de E.: *Scheluwe* RkB. 269 (1384) Veurne; terzelfdertijd en later ontstond: *ew(e)*, *eu* uit *ew*: *scelewe* CSM. 118 (1363), *gheleu* IEB. 2, 281 (1284), dat tot heden onder den vorm *w*: *geelw*, *scheelw*, DE Bo 1361¹ bewaard bleef.

5. De onduidelijke vocaal *ē* is en was, blijkens de gerekte vormen: *peneghe*, *peenghe* bijna onhoorbaar in den uitgang *-en* in pausa: *gēv'n*, *stāl'n* (stallen) enz. Evenzoo in 't Zovl. blz. 3, 6.

(1) Hier zijn bedoeld de suffixen welke boven nog niet werden besproken.

6. Epenthesis van *e* komt reeds voor in de 13de E.: *rechte* (1252); *tambochte* n^r. 16 (1290), en neemt zienderoogen toe van ± 1320: *vadere*, *cloostere* (n^r. 39) *boome*, passim tot heden (DE Bo 2A).

Evenzoo, doch in mindere mate, in 't *Movl.*, in 't *Zovl.* blz. 3, 6; en in 't *Waa.* Joos 19, 33.

C. Consonanten (1).

1. *H* [anlaut, of in anl., of inlaut (tusschen vocalen)] was te allen tijde stom: *Robertus* (*hrôth*) blz. 26 (1107); *loot* (*hlôt*) 1164; *vaen*, passim; *anep*, *mushore* (n^r. 1, ± 900) enz.; *Nwvl.* *uûs*, *oëden* enz. — Evenzoo *Mozwvl.*: *elft*; *Movl.*; *Zovl.* blz. 3, 10; *N.B.* § 194; Joos 14, 24.

2. Intervocalische *g* wordt en werd immer gevocaliseerd: *Rinberti* (745) (*i* = *ē*); *Reinbaldi* n^r. 2 (1178); *reinaert* (n^r. 2); *M.* en *Nwvl.* *leide* (legde); *rein* (regen) enz.; — of zelfs gesyncopeerd: *Elbodo* (*agilbodo*), *teelen* RkB. 260 (1383) *Veurne*; *slâre* RkB. 74 (1383) *Brugge*; *Nwvl.* *teele*; — *g* vóór *i* werd tot in de 14de E. gevocaliseerd tot *î*: *jaeritide* C. Dun. 666 (1299); — later (14de, 15de E. enz.) ontstond: *g(h)e*: *Goedg(h)ebuer*.

3. De zachte gutt. explosief *kk* uit Ogm. *gg*, zoo algemeen als *in-* en *auslaut* in 't noorden en 't westen (I, II) tot in de 15de E. gebruikt, is tot heden gedeeltelijk bewaard gebleven: *Egkefridi* blz. 23 (1112), *stockbricghe* blz. 59 (1226), *brucghe*, *ricghe*, *zecghen*; *ric*, *hec*, *zec* (z. *Mvl. Kl.* blz. 279); — thans *Brugge* blz. 70; *rik* (rug), DE Bo 940¹. — Evenzoo in *Kruiningen* (Z.-B.).

4. Syncope van intervoc. *k* + korte vocaal in onbetoonde lettergreep: *t. besprene* (besprekene) BA. 2, 963 (1377); *onbeloonen* (= onbelokenen) n^r. 65 (1566) *Roeselare* [verg. *N.B.* § 186: *ze'er* (= *zeker*)] schijnt te hebben opgehouden.

5. De verbinding *vī* (*bi*) > *vě* kon in den bij'oon te allen tijde wegvallen vóór cons.: *wamese* (= wave men ze) IEB. 2, 304 (1285); *èet* uit *hevit*. < **hebit* (heeft); *gē'en* (gevēn) blz. 250; — verg. ofri. *het(h)* n. *hevet(h)* en *N.-B.* *gē* < *geve*, § 203.

6. Cons. *k* (an- en inlaut) vóór *i* werd gedurende de 9de en 10de E. tot *tz*, *ss* (spell. *c*, *ts*, *ss*): *Bitsingesela* < **Bukingesali*, DF. 2, 67 (1085); *Bucingehim* blz. 52 (964) > *Bissengiem* (1206) ald.;

(1) We vermelden hier en verder slechts de gevallen, welke noch aan de Ogm. noch aan de Mndl. dialecten gemeen zijn; dus de verschijnselen, welke het Wvl. meer eigen zijn.

Bucingeheim (996) > *Budseghem*, 16de E. DF. 2, 1119; *cimmin* n^r. 1, ± 900 uit *kumin.

7. Syncope van *n* bestond te allen tijde vóór *d*, *g*, *k*, *s*: misschien in *madalboom* (n^r. 1, ± 900); *gigeborre* ald.; zeker in: *mecopin* ald.; *veister* GvK. 2, 345 (1451); — *begost*, *coste* (prt.) passim; — Nwl. *mèèkop*; *veister*, *begoste*, *koste*, enz. — Totale syncope van 't suffix *-ing(h)* heeft immer bestaan in meervoudsvormen: *Bonehem* (Boningeheim) blz. 49 (1106); *Bullezele* blz. 49 (1222); — *peneghe*, *sceleghe*; ook *pene*, *scele*; — Nwvl. *Bonem*, *Bolleziälle*, *pene*, enz.

8. *N* viel en valt op dezelfde plaatsen (I, II) weg en wijzigt de voorg. vocaal vóór *h*, *s*; *uūs* (Nwvl. oens, *uūs*), *uze* (oe(n)ze, *uze*); *Dic(a)smutha* blz. 54 (961, 1089, 1189); *swid* (*swinh*); *sûd*; *goese*, *geise* (gans); Nwvl. *Dixmude*; *zuûd*; *goes*; z. n^r. 2, 23; 5, 16.

Apocope van ausl. *n* in minbet. *-ën* komt te allen tijde voor in de Wvl. volkstaal: *bringhe* IEB. 1, 186 (1282); *rume* 2, 277 (1284); *ghebore*, *binne* (bis); *wese* inv. 1, 203 (1306); *tussche* CSM. 317 (1335); *meughe* BA. 2, 944 (1376); *weise* RkB. 280 (1382) Ieperen, zooals heden; evenzoo Joos 14, 26.

9. Ogm. *th*, *an-* en *auslaut* was reeds *d* in de 9de E.; als inlaut verschijnt *d* in de 10de E. zooals heden: *distel*, *erdbeire* n^r. 1; ± 900; doch *clithe* (ags. *clida*) n^r. 1, ± 900; maar *Dicasmuda* blz. 54 (961, 1104), *Dicabusc* blz. 46 (1180); Nwvl. *Dickebus* (*ch*).

10. *Sk* was te allen tijde *sk* in *an-* en inlaut in het Zuiden (z. n^r. 5, 18): *Scinkel*, blz. 40 (1208); — *Pascandala* blz. 46 (844—864), *Paskendale* blz. 46 (1195); — ook in inlaut in 't noorden tot in de 13de E.: *tusken* blz. 84 (1285) Lombartzijde; *louesca* n^r. 1; ± 900; — als anlaut bestendig te Brugge: *scafbise* (n^r. 1, ± 900); Nwvl. *skåle* (schelle); — doch als inlaut bestond ook *sch*: *Paschendale* C. Dun. 1, 427 (1196) Brugge. — Als auslaut echter werd *sk* steeds *s* als heden: *Rumiscol* (?) n^r. 1; ± 900; *mers* blz. 62 (1274). In hoofddialect II was *sk* waarschijnlijk te allen tijde *sch* (hd. *sch*), uitgez. in auslaut met *s* n. *sch*: *Manechinus* blz. 42 (1066); Nfrvl.: *schilt*, *menschen*; *mens* (*che*).

In *N.-B.* is *sk* tot *s* geworden in in- en auslaut, § 193; — in 't Waa. anlaut: *sch*; in- en ausl.: *s(s)* (Joos 15 : 28); — Nwa. *s*: *vleis*.

11. Van de vroegste tijden af schijnt epenthetische *s* achter *r* na bet. lettergreep bestaan te hebben evenals heden: *meersen* (vermeederen) IEB. 1, 174 (1282); Nwvl. *meezen*; *verdiersen* KvH. a. 93; Nwvl. *verdiezen*; *verclaerst* RkB. 320 (1382) Kortr., Nwvl.

verklazen; spaa(r)zen, enz. — Ook Movl. en Mzowl.; en *Z.-B.*; echter niet *N.-B.* blz. XIV.

12. **Paragoge** van *t* bestond als heden zeker van de 12de E. af: *Escht* (1220), *elst* (1233), *Doest*, *keleict*, *wegt*; thans *pulst*, *rost* enz.; zie blz. 46.

III. VORMLEER.

1. Owvl. uitgang *-u*, *-o*, *-a*, *-i* was in de 9de E. geworden tot *-a* of ook *-e*; nadien, zeker van de 12de E. af, enkel tot *e* lijk op onze dagen:

a) in 1 sg. praes. ind.: *make* CSNF. 129 (1316); *neme* (passim) 13de E.; — Nwvl. in I, II *-(e)n*: *gev(e)n*; in III *-e*; — Ook *N.-B.* § 157.

b) in nom. sg. der znw.: *bedde*; — *neuse*, *zeune*; — *beire* (n^r. 1, ± 900), *duere*; — *ribbe* (n^r. 1, ± 900); — *blome* (n^r. 1; ± 900); *dresna*, *daunetela*, *kunnella*, *papia* (n^r. 1, ± 900); *baia*, ± 900; — in bnw.: *dicke*, *dinne* (evenzoo in 't Zowl. blz. 3, 3); — in telw.: *tiene*. — Evenzoo *N.B.* § 157; — *Nwa.*: *deure* (znw.).

c) De **gen.** sg. der st. *a*-stammen was in de volkstaal reeds regelmatig *-es* < *is* in de 9de E.: *kukuckesloc* n^r. 1, ± 900; *Brunesbergh* blz. 57 (11de E.); *Hundesberch* blz. 59 (1179); — doch ook reeds met *sync.*: *Wolfshil* blz. 63 (1188).

De **dat.** sg. der *a*-stammen was insgelijks *-e* < *a*, van de 10de E. af: *Bergenehove* CSB. 1, 26 (1051); *Diependale* blz. 58 (1084); — doch *Paskandala* blz. 46 (844).

De **dat. mv.** is archaïsch in: *Flidmum* blz. 58 (868), *Bekeskotum* blz. 46 (1200), waarnaast reeds vroeg *-en* < *un* < *um* moet bestaan hebben: *Zutscoten* CSM. 18 (1166).

M. en Nwvl. zijn plaatsbepalingen bestaande uit een voorz. + een persoonsnaam in den genitief: *switscerres* (= *te witscērērēs* (huus) IEB. 1, 166 (1282); *tscouteetens* BA. 1, 62 (1370); *te Jan Bueyts*, inv. 5, 76 (1418); verg. TEIRL. §§ 254, 269; Joos 29, 3.

d) **Apocope** was reeds (als heden) aanwezig in **nom.** en **acc.** sg. der m. en o. *-já*-stammen met gegemineerde cons. van de 12de E. af zooals heden: *Grinbertipit* blz. 50 (1166); *Wolfshil* blz. 63 (1188); *stic* blz. 63 (1238) enz.; — ook van de 13de E. af in persoonsnamen op *-ēre*: *esscer* IEB. 2, 236 (1277); *porter* H. d'Oud. 2, 101 (1273).

2. Eenlettergrepige neutra met *lange* wortelsyllable werden waarschijnlijk altijd verbogen in **nom.** en **acc. mv.**: *scape*, *suine*, enz.;

althans de vormen zonder uitgang in de oudste stukken zijn **uiterst** zeldzaam; z. blz. 105, 147.

In het Brab. (MEERT 47) en het Limb. (KERN § 132) waren zulke nog talrijk gedurende de 13de en 14de E.

3. Het *mv.* op -s (in de woorden op -*el*, *em*, *en*, *er*, *aar*, *aard*, *ier*, *erd*, in de *deminutiva*, de *eigennamen*, vele *vreemde* woorden; in de *eenlettergr.* of met den klemtoon eindigende mann. en onz. namen: *hand*, *lijf*, *wijf* enz., in de woorden eindigende op een *liquida* voorafgegaan van een andere cons. b.v.: *arm*; en in eenige andere meestal eenlettergr. woorden) heeft **altijd** bestaan n. -*e(n)*, vooral in het noorden (I) en het westen (II): *hils* DF. 3, 168 (1178) Zonnebeke; *zacs* blz. 66 (1252); *stix* blz. 78 (1284), *stoels*, *bancx* blz. 143; enz. zooals heden; DE Bo 966¹. — Iets dergelijks vertoont ook het *Zovl.* § 261.

4. Het *mv.* van *pee*, *tee*, *scoe* (K. v. H. 4, 324 (15de E.) Aardenburg) was te allen tijde: *peen*, *teen* [*deckteen* VdV., Amb. 79 (1661)], *scoen* blz. 105 zooals heden (DE Bo 998¹).

Evenzoo *N.-B.* § 204, en het *Movl.*, doch niet 't Waa. (Joos 579).

5. Nom. sg. vrouw. van het persoonlijk vnw., 3de persoon (*só*) is in de oudste teksten reeds vaak: *soe* (*sou*, *soe*, z. zeldz. *so(o)*) n. *si(e)*, welke laatste vorm in de 15de reeds overal predominant werd: *soe* KvH. 4, 117 (1279) Oudenburg; KvH. a. 55, 69; RkB. 337 (1378) Harelbeke enz. passim. Thans wordt *zou* (= *zoë*) nog zelden gehoord (DE Bo 1446); doch niet in Oost-Vl., waar dit vnw. vooral in het noordoosten tot in de 15de E. bestond.

6. 2 p. sg. *du*, *di*, bnw. *din* heeft in het Wvl. gesproken dialect nooit bestaan; wel de meervoudsvormen: (onbet.) *jē*: *hebje* CpV. 1, 280 (14de E.) Aardenburg; in enclisis -*i*: *hebdi* CpV. 1, 238 (1300); — (bet.) -*g(h)i(e)*: IEB. 1, 38 (1329); IP. 3 (1372); dat. en acc.: *ou* (= *oē*) CvB. 1, 232 (1280); *iou*, *u* (= *oē*) CSBP. 191 (1372); — bnw. Mwvl. *uwe*, *juwe*, *jouw*, *iouwe* (= *ioewe*); later (16de E.) *jēn* (onbet.) *joen* (bet.), blz. 231. — Thans *jē*, *giē*; *jē*, *joēn*; — *jēn*, *joen*; z. *Mvl. Kl.* § 99.

7. Het *mv.* van het pers. vnw. werd van de vroegste tijden af gevormd uit *wi*, *gi*, *si* + *lieder*, later (13de E.): -*lēder*, *leider*; nog later -*lēder*, -*lder* (*Mvl. Kl.* § 98): *wilieder* — *wiē(l)der*; *gilieder* — *gie(l)der*; *zilieder* — *ziē(l)der*, enz., zooals heden: *wiē(l)der*, *wōlder*, enz. (z. n^{r.} 13, 34); verg. ook Joos 30.

8. Het bep. *lidwoord* (de niet geaccentueerde vorm van het demonstr. vnw. *di*) was in de 12de E. zeker reeds *de*, 't (uit: *dat*): *in den sudende* CSBP. 42 (1211); *tbeste horet* CvVr. 2, 49 (1232) zooals heden.

9. De eerste naamval van het bep. lidw. (*de*) ging reeds in de 12de E. uit op *-n* vóór een voc., vóór *h, b, d, t* (zooals heden), maar ook vóór *p, l, m, n, s, w*: *den eed* inv. 5, 526 (1457); *den Ham* CSBP. 57 (1224); *den poldere, den dyc* inv. 5, 322 (1449); *den ligghere, den steenreep* HdM. 2, 40 (1361); *den makelare* ZVl. Bijdr. 4, 220 (1409), *den nieuwen torre* 4, 449 (1456); *den welcken arend*, 4, 561 (1462); evenzoo Joos 28, 22, 23.

10. Owvl., Mwvl. vnw. *hare* uit **hira* bleef tot in de 14de E. bewaard; daarna ± 1325 verschijnt *huere, heur(e)* in 't westen en het oosten (ook Movl.), en werd van af 1450, ook als bez. bnw. algemeen: *heur, neur*; verg. *Mvl. Kl.* § 45, 47. — Owvl. *him* en Mwvl. *him, hem* (hun) wordt *hun* in 't Westen en het Oosten in 't midden der 14de E., en als bez. bnw. *hun(ne)* vóór 't midden der 15de E.: *thunnen thuundaghe* Ypr. 5, 113 (1460), waaruit, door *hun + lieder: (h)ulder, ölder, (n)öder* zooals heden.

11. De Mwvl. telwoorden: *vichtiene* (15) CSM. 292 (1323) enz. passim; n. *vijftiene; vichtich* (50) inv. 2, 424 (1311); passim, n. *vijftich*, zijn ook Nwvl. DE Bo 1322¹; doch Mwvl. *vichte* KvH. 4, 406 (1277) Oudenburg, passim n. *vijfte* tot in de 14de E. is in onbruik geraakt.

12. Verkorting van de stamvoc. in 2 en 3 p. sg. en 2 p. mv. praes. indic., imper. enz. zie boven **Verkorting** 1.

13. Apocope van *-t* in 2 en 3 p. sg. praes. der ww. vóór een consonant heeft altijd bestaan; zooals heden: *gheef men* Cpv. 5, 110 (1250); *heue* (heeft) *Clais* inv. 1, 192 (1304); *sleip met* KvH. a. 106; *men ghebruc* (in pausa) Ypr. 2, 133 (1421) enz.; — verg. DE Bo 1128¹; en BOUCHERY blz. 703: *lees, schrijf*.

14. Apocope van *-t* in 2 p. enk. en mv. praet. komt al vroeg voor zooals heden: *sach*, n^r. 79 (1672); *trok* n^r. 82 (1688).

15. Stamvocaal *ā* uit het mv. praet. der abl. ww. 4de en 5de klasse ging op vele plaatsen reeds vroeg over naar het enkelvoud, zooals heden in den mond van *oude* lieden, en zelfs nog algemeen in het Oosten (Meulebeke, Oost-Roosebeke): *gāven* — *ghaaf* (bis) blz. 81 (1282) Brugge; *nāmen, cāmen* — *naem, kwaem* n^r. 81 (1682); Nwvl. *na(a)m, k(w)a(a)m(p)*; verg. n^r. 67 *Aanm.*

Zovl.: *stāk, brāk*; doch *āt, zāt* blz. 191 naast zeer jonge ook Wvl. vormen: *nemde, brekte*.

16. In prt. der abl. ww. der 1ste en 2de kl. is reeds in het Owvl. scherpl. *ee* (*ai*) en scherpl. *oo* (*au*) uit het enkelvoud naar het mv. met oorspr. *ē* (*i*), *ō* (*u*) overgegaan, evenals heden: *scrief* (sg.) blz. 81 (1282); *scriif* blz. 91 (1291); *schrieuen* (3 mv.) blz. 218 (1624); *bleeve* IP 2 (1372); — *verloes* ZVl. Bijdr. 4, 210 (1311); *droopen* (3 mv.) G. 1926, 39 (15de E.) Brugge; *vloen* RkB. 91 (1383) Bru. — Nwvl. *'k schrieve, 'k schreeve; 'k schoote, 'k schoote* enz. zie n^r. 34.

N.-B. heeft omgekeerd *ō* in 't sg. uit het mv. overgenomen in de ww., 2de kl. § 146: *bō* (sg.); *bōden*.

Aanm. In het westen (II) echter werd *au* van 't sing. **lauk*, en *u* van 't mv. **lukun* (der ww. 2de kl.) steeds *ō* als heden vóór lip- en keelklanken: Mwvl. *look, loken, booch, bog(h)en*; Nwvl. *boog, bogen*; vandaar afwezigheid van Mwvl. vormen met *oe* in II.

17. De zw. ww. met stamausl. *d, t* vertoonen op sommige plaatsen den oorspr. uitgang *-ede*, zooals heden nog te Brugge en in andere gewesten: *biechtede* RkB. 247 (1383) Veurne; *vachtede* 234 (1382) Veurne; *tartede* inv. 5, 80 (1405—1435); *besetteden* IEB. 1, 69 (1472); *vluchtede* H. d'Oud. 2, 479 (1488); enz. z. boven n^r. 67, en DE Bo 456¹.

18. Van het suffix *-dege, -tege* i. pl. v. *-de, -te* in 't praet. der zw. ww.: *oordege* (hoorde), *waaktege* (waakte), en zelfs van st. ww.: *komdege* (kwam), *helptege* (hielp) — welke ook in 't *Zovl.* (blz. 3, 11) en in 't *Ge.* (blz. 708) bestaan — werden geen *oude* voorbeelden aangetroffen; z. *De Nieuwe Taalgids*, 1926, 244, en Joos 32, 32.

19. De verbogen infinitief gaat regelmatig uit op *-e* tot in de 15de E., later verschijnt nu en dan een geapocopeerde vorm, die thans haast regelmatig is: *te zuuverne* CSM. 786 (1449); *te betaelne* 808 (1461); *te ghehelpene* DBa. 3, 33 (1471); *te wasschene* HdM. 4, 556 (1472), *te vermaeckene* blz. 220 (1660).

20. Het *igw. deelwoord* op *-end* voorafgegaan van *al* werd in de 16de E. tot *-en*: *al rasen* (= razende) z. n^r. 72. — In 't *Ge.*: *al lachende*, blz. 719; doch Joos 34, 41 (soms): *al zingen*.

21. Het voorvoegsel *gi-* in p. p. was tot in de 12de E. overal *i* uit *ji* < *gi*; — werd in hoofddial. I, III in de 13de E. en later stilaan gewijzigd tot *iē-, jē-, ghe-* (14de E.) (zooals heden); elders (II) werd *i* tot *ī, è, ā* en viel weg vóór *h*, of vocaal: *idaen, iedaen* — I, III:

je-, *ghedaen*; doch II: *èdaen*, *adaen*, (*h*)oord zooals heden; — z. DE Bo 342¹; n^{rs}. 9, 11, 12, 34. — Kenschetsend.

N.-B. § 190 heeft *ge-* n. *ě*; — Movl. Novl. *g(h)e-*; — Nozwvl. *ge-*; — Nwa. steeds *e*: *èzeid*.

22. Merkwaardige vormen van ww. uit het oudste Mwvl. tot heden bewaard zijn o. a.: 3de abl. kl.: *hielp* RkB. 70 (1383) Brugge; *stierf*; *wierp* 118 (1381) Muide; 214 (1382) Nieuwpoort; *wiert* inv. 5, 22 (1434); *wierde* 3 opt. prt. IEB. 238 (1288) n. Mwvl. *halp*, *staerf*, *warp*, *ward*; *sterf*, *werp*, *werd*; — 4de kl.: *cām*, *camen* (passim) n. zeer vaak *quām(en)*, dat na de 15de E. nog vaker voorkomt (thans nog *k(w)aam*; — 5de kl. *woeve* 3. sg. opt. IEB. 2, 265 (1284) n. *wave*; Nwvl. *woëf*; Zovl. *woëf* (bij oude mensen); — 6de kl. M. en Nwvl. *g(h)edreg(h)en*, *g(h)esleg(h)en* n. zeldz. *g(h)edraghen*, *g(h)eslag(h)en*; — Mwvl. *stoet*, *stoeden* (zeldz.) n. *stond(en)*; Nwvl. *stoeg*; — M. en Nwvl. *hilt*, *hielt*; *ginc*, (*h*)*inc*, *vinc* (*i* = *ië*); — n. *jonger* en Nwvl. *go(e)ng*, (*h*)*o(e)nk*, *vo(e)nk*, en in 't westen: (*h*)*angde*, *vangde*. — Mwvl. en Nwvl. 3 sg. en plur. prt. *sc(h)ied(en)* (scheidde). Zw. ww.: Mwvl. 3 sg. en plur. prt. *miekēdē(n)* (maakte(n)); — *rōchtē(n)* (geraakten), — *le(i)de(n)*; *gheleit* (gelegd); Nwvl. st. *miek(ēn)*; zw. *rōcht(ēn)*; *lei(en)* (legde(n)), p.p. *gēleid*. Mwvl. 3 sg. *leit*; *se(i)t* n. *secht*; — *hebt* 3 sg. n^r. 18 = *èet* (Nwvl.); Mwvl. *ghehebt* (uitspr. *gēd*) n. *ghehad* uitspr. *gad*, Nwvl. *gēd*, *gad*; Frvl. *ad*. — Onregelm. ww.: Mwvl. *ic bem* (n. I, II: *ziēn*); — mv. *sullen* (Ovl. soms, Brab. vaak: *selen*) zooals heden.

IV. WOORDVORMING.

1. Deminutiva waren tot in de 15de E. uitsluitend: *-in(e)*, *-kīn*, *-līn* (n^r. 4); *later* (16de E.) *-kīn*, *-ken* naast *-ke* (in 't zuid-oosten), *je(n)* (elders; uitspr. fra. *ch* achter een *sisklank* en *k*, *g*, *ch*), — *-gen* (blz. 42): *thaentgen* DF. 5, 212 (1576) Paschendale; *thaentjen* 5, 214 (1647) Ruysselede; *het haentien* (1680) Cortemark; — in jongere tijden nog *-ige*: *strooige*, *bollige*; te Kortrijk: *ië*: *schobbië* (hs. 1736) DE Bo 997¹; in Fr.-Vl. en Veurne-Ambacht: *-sche*, *-sje*, *tzje* uit *-je*: *bēksche*; elders nog *-(e)tje*: *vrouwetje*; z. n^r. 10, B. — In Zovl. blz. 153, *-ke* n. *se*, *tse*: *voetse*.

2. Ogm. *ōdi* in 't bnw. werd in 't Owvl. *-āde*: *furkadebeca* (vorkvormige beek) (1136) blz. 56; verzwakte later (12de E.) tot *-ede*, *-de*, *-t(e)*: *bulrugghede* Vr. Heim. 840; *driehoekede stic* DF. 3, 555

(± 1300); *buulrigde* Nat. Bl. 6, 280; *driehouct* ZVl. Bijdr. 5, 61 (1252); Nwvl. *driehoekt*; *keverbecte* (± 1560), DE Bo 518¹; — Nwvl. *bloemde* (DE Bo 215¹).

3. De vrouw. nomina agentis eindigden reeds vroeg (12de E.) zooals heden op: *ig(g)(he)*, *-eg(h)e*, later *-ing(h)e* gevoegd achter den stam van het ww., of (achter den uitgang *-ster*) op: *sterig(g)he*, enz.: *portieghe* IEB 2, 298 (1285); *porteghe* KvH. a. 98; Nwvl. *leepege*, *klappinge*; *bursierig(h)e* (1590) blz. 210; — *naaisterege* (DE Bo 296).

Evenzoo het Mowl., en zelfs het Zovl. blz. 148 met: *ege*, *-ster*, *-sterige*.

4. Ogm. suffix *-s-nô*, *-s-na* bij talrijke znw. bleef soms tot heden behouden; maar werd door substitutie van 't suff. *s-ma* tot *-sеме* gedurende de 16de en 17de E.: **beusnô* > *biesene*, *biesem(e)*; *dresna* (± 900) > *dresene*, *dreesem*; **alishô* > *elsene* > *elsem* n. *alsên(e)* (els); **rupsnô* > *rupsene* > *rupsem(e)*; os. *segisna* > *siksene*, *siksem(e)* n. *seisene*; jonger *spasne* > *spasem(e)* (boekomslog) enz.

V. SYNTAXIS.

Onder de talrijke Mowl. (vaak Mnl.) elementen der *Syntaxis*, welke het Nwvl. meer dan andere dialecten heeft behouden, dienen geciteerd: 1. het onpersoonlijk vzw. **het** (= er). || **Het zijn vele lieden** (Rijmb. 1083, DE Bo 426¹); — 2. **een** (= iets) Sp. III⁹, 87, 31; DE Bo 291¹; — 3. **een** (= iemand; eng. *one*) Amand 2, 5105, DE Bo 291¹; — 4. **eens** (= zich, poss. zijn; eng. *one's*). || **Eens** (zich) **verheugen**, DE Bo 293¹; — 5. **en** (ontkennend) geplaatst bij een ontkennend woord, dat soms wegvalt. || **hij en was er niet; 'k en doe** (DE Bo 303¹; inv. 5, 225; — 6. **en** (= of) achter een ontkennenden zin. || **Hij gaat nooit wandelen, ik en ga mede** (DE Bo 303¹; Troyen Vb. 32b); — 7. **of** (= als, indien) Rijmb. 18802, DE Bo 759¹; — 8. **of** (= als, gelijk, bij comparatieven). || **Leelijk of een beer** (DE Bo 759¹; Verdam 5, 26); — 9. **in, an** (= indien, als) Verdam 3, 815, DE Bo 456¹; — 10. **omdat** (= opdat) ZVl. Bijdr. 4, 215, DE Bo 763¹; — 11. **want** (= omdat) met de woordvolgorde van een afhankelijken zin (Rijmb. 15176, DE Bo 1370); — 12. **bedie(n)**, voegw. (= doordien, omdat). || **Bediens recht en heeft niet te doene van hulpen van prescripcien**, IP. 167 (1372); DE Bo 129¹; — 13. **en(de)** (koppelwoord). || **Ic sta ende wachte**, Rijmb.

3506; DE Bo 302 (= ik sta te wachten). — 14. *weer . . . of* (= hetzij . . . hetzij). || **Weder** *hi wert es eere of scande* Sp. I⁷, 28, 1; DE Bo 1375¹; zie ook boven blz. 185; — 15. *nog (al)zoo* + bnw. of bw. || **Noch also** *goet* Sp. III⁴, 51, 61; DE Bo 747¹; — 16. het hulpww. *zijn* met *tgw. deelwoord*. || *Ze waren ons niet verwachtende* (z. Stoett, § 414); — 17. de omgezette woordvolgorde na een afh. zin. || *Als onder liede hem lieten verdoren, Tobias ne ghinc niet met hem*, Stoett § 516; zie boven blz. 256.

Besluit. 1. De evolutie der Westvl. volkstaal is uiterst langzaam voortgegaan. Dit geldt in zeer hooge mate voor de *quantiteit* en de *qualiteit* der klanken, voor het *geslacht*, doch minder voor de *vormen* en de *syntaxiselementen* [welke, te oordeelen naar sommige staaltjes in de min of meer beschaafde O. en Mwvl. schrijftaal geslopen, veel vroeger dan gedacht wordt, nagenoeg hun huidig wezen bezaten, b.v. *de* (lidw.), *ulder* (hun), *miek* (maakte), (*h*)*èèn* (hebben)]; ook de *woordenschat* is buitengemeen goed bewaard, zooals reeds blijkt uit een eerste woordenlijst, z, blz. 292 en voetnota 2.

2. Het Wvl. dialect komt — te allen tijde — veel overeen met het Zovl., minder met het Ge. en met het Waa., veel meer met het Ozvvl. en het Wa., doch het meest met het N.-B. en (z. N.-B. blz. XIII) met het Z.-B. — Het Owvl. vooral en zelfs het Mwvl. tot ± 1350 vertoont ontegensprekelijk zeer *talrijke* elementen uit het Ags. en het Ofri., zie II, 1. c. blz. 269; 1. e. blz. 269; 1. f. blz. 269; 1. h. blz. 270; 1. i. blz. 270; 2. e. blz. 272; 3. c. blz. 274; 4. g. blz. 276; 4. i. blz. 276; 5. a. blz. 277; 5. c. blz. 278; 11. blz. 280; 15. blz. 281; 18. blz. 282; B. 1. blz. 282; C. 2. blz. 283; 3. blz. 283; 5. blz. 283; 6. blz. 283; 8. blz. 284; III 3. blz. 286; 13. blz. 287; 21. blz. 288; 22. blz. 289; IV, 2. blz. 289.

L I J S T

VAN SPECIFIEK WESTVLAAMSCHE ELEMENTEN

Hier volgen $\pm$ 360 specifiek Westvlaamsche elementen d. i. **A)** klankvormen, **B)** woordvormen (enkele slechts worden hier vermeld, daar gansche reeksen in de voorgaande *Schets* reeds besproken en opgegeven werden) en **C)** woorden, welke ofwel *a)* enkel binnen de Westvlaamsche grenzen aangetroffen worden, ofwel *b)* tot West-Vlaanderen als tot hun kerngebied behoorende soms in de naburige dialecten opduiken (1). We geven hier slechts (2) zulke elementen, welke ofwel te allen tijde (O. M. N.) in West-Vlaanderen gehoord werden, ofwel in de Oud- en Middelwvl. periode (O. M.) ofwel in de Middel- en Nieuwwvl. periode (M. N.) (3) voorkomen, en juist daarom nog meer specifiek Westvlaamsch mogen genoemd worden. — Wij vermelden zooveel mogelijk achter **M** of **N** de naburige Mnl. of Nnl. dialecten, waarin deze elementen soms voorkomen, en gebruiken daarbij de bekende verkortingen **CV** (Cornelissen—Vervliet), **D** (J. Dek, van Kruiningen, Zuid-Beveland), **G.** (Goemans), **J.** (Joos), **N.-B.** (Verschuur, Noord-Beveland), **T.** (Teirlinck, Zuidelijk Oost-Vl.), **R.** (Rutten), **Tu.** (Tuerlinckx), **Z.-B.** (Zuid-Beveland). Duidelijkheidshalve geven we de woorden en vormen in de gewone spelling, d. i. in de Westvl. boekentaal (de waarde der klinkers en medeklinkers werd blz. 9 opgegeven), en verklaren, waar het noodig is, de eig. uitspraak.

---

(1) Zulks is gebeurd doordat soms deze elementen overgenomen werden, doch meestal doordat West-Vlamingen vroeger aldaar, b.v. te Gent, in Waasland, in Zeeland, in zuidelijk Oost-Vl. en elders gevestigd waren.

(2) De *volledige* alleszins wetenschappelijk opgestelde lijst der specifiek Westvl. elementen, welke door de eeuwen heen tot heden bestaan hebben, zou alleen een lijvig boekdeel uitmaken.

(3) Door **N** (Nieuwwestvl.) verstaan we *hier* soms ook woorden, welke nog in de 19de E. in gebruik waren, of enkel in den mond van bejaarde Westvlamingen liggen.

A. KLANKVORMEN

- Aa*, vr. (waterloop) O.M.N. (hist. term).
A(a)kster, vr. m. (ekster) M.N.; — J.
Aande, vr. (uitspr. *aaonde*; eend) M.N.
Aarmoe(de), vr. (soms *aaormoe(de)*) M.N.
Andŋoen, m. (spell. *angoen* M.; ajuin) M.N.
Aster, voorz. (achter) M.N.
Azijl, m. (= *aziël*; *azijn*) M.N.
Azoo (= *azooe*, *ozooe*; *alzoo*) M.N.
Banet, m. O.; *ba(a)nst*, *benst* (zwam, tondel) M.N.; — T. J. R.
Beukel, m. (knop, gesp) M. (Brab. (1) *bokel*), N.
Beweugen (besturen) M.N.
Brom, *broëm*, m. (brem) M.N.
Bunt, m. (= *bönt*; hoogte) O.M.N. (hist. t.).
Darschen, *derschen* (= *dasschen*, *desschen*; dorschen) M.N.
Dievel, m. (duivel) M.N.
Duŋst (duizend) M. (Brab., Zee.) N.
Dunder, m. (= *dönder*; donder), *dunre* M. *dunder* N.
Ee, vr. (n. *aa*; waterloop) -O.M.N. (hist. t.).
Eie, vr. (n. *oie*; waterland) O.M.N. (hist. t.).
Euzie, vr. (het over de muur vooruitstekend deel van het dak) M.N.; — J.
Geis, *goes*, vr. (gans) O.M.
Geweugen (leiden, besturen) M.N.
Geune, *gone*, *gunne* (= *gönne*: *gene*) vnw. M. (Oostvl.) N.
Groëf, bnw. (grof) M.N. — *grōf* G.
Heed, o. (heideplant) M.N.; — Gallée.
Hèlt, vr. m. (helft) M.N.
Inte, m. (inkt) M.N.; — N.-B.
Intert, m. (intrede) M. (Oostvl.) N.
Jok, o. (juk) M.N.; — T.
Kersta(a)nje, vr. (kastanje) M.N.
Klaarsen (= klazen, (klaar worden)) M. (Oostvl.), N.
Kleinzen (uiteenschudden) M.N.
Lèttel (luttel) M., *lètter* N.; — J.T.

1) Door *Brab.*, *Oostvl.*, *Zee.* enz. geplaatst achter **M** wordt blijkbaar *Mbrab.* *Movl.* *Mzeeuwisch*, enz. bedoeld.

- Littel* (luttel) M., *liëter* N.
Lucht, o. m. (lumen) M.N.; — T. Gentsch.
Maart(e), vr. (dienstmeid) M. (Brab.), N.; — T.R.
Meed, vr. (= *mēd*; weiland) O.M. (Zee.) N. in I, II (hist. t.).
Meekop, m. (= *mēkop*, maankop) O.M.N.
Meersen (= *meezen*; vermeerderen) M. (Zee.), N.; — Z.-B.
Mere, vr. (= *mēre*; gerucht) O.M.
Mesdag, m. (= *mestach*; kerkelijke feestdag) M.N.; — J.
Mezie, vr. (mug) M.N.
Matsenare, m., (metser) M.N.
Matsen (metsen) M. (Zee., Delft) N.
Matser, m. (metser) M. (Zee.) N.
Naarsen (= *nazen*; naderen) M.N.
Nommer, bw. (niet meer) M.N.
Oenjoen, m. (oëndzoën(?); ajuin) O.M.
Oensdag, m. (woensdag) M.N.
Ovenbeur, o. (ovenhuis, -buur), M.N.; — J.
Pene, mv. (penningen) M.N.
Peneware, vr. (winkelwaar) M.N.
Reie, vr. (rui) O.M.N.
Rein, m. (regen) M.N.
Reinen (regenen) M.N.; — T.
Reit, o. (onkruid in 't water) M.N.
Reiten (zuiveren van onkruid) M.N.
Rik, m. (met in ausl. verscherpte media explosiva; rug) M.N.;
D., N.-B.
Rom, m. (roem) ook in samenstell., M.N.
Rompelen (rimpelen) M.N.; — J.T.
Rocht(e) (imperf. van raken) M.N.
Segen, voorz. uit *te jegen* (tegen) M. (Zee.) N.
Seile, vr. (ofr. *seille*; houten emmer) M.; *seul(e)* N.; — T.
Strangen (stranden) M.N.
Street, vr. (= *strēt*; straat) O.M.
Strem, bnw. (stram) M.N.; — T.
Spa(a)rsen, *spee(r)sen* (= spazen; sproeien) M.N.
Spaarsbak, m. (= spaasbak; wijwatervat) M.N.
Spaars-, *speerspot*, m. (= spaas-, speespot; wijwaterpot) M.N.
Spaars-, *speerswater*, o. (= spaas-, speeswater; gewijdwat) M.N.

Spaarskwispel, m. (= spaaskwispel) M.N.
Spegel, m. (spiegel) M.N.
Spele, vr. (spui) O.M.N.
Speitten (spuiten) M.N.
Tachentig (tachtig) M.N.; — D.
Teele, vr. (*teele*, teil) M.N.; — T.
Tegel, vr. (tichel) M.N.
Tem, bnw. (tam) M.N.; — J.T.
Trachter, m. (trechter) M.N.; — J.
Trukken (trekken) M.N.
Uûs, *uze*, vnw. en bez. bnw. (ons, onze) M. (Zee.) N.
Van(ne), vr. (wanne) M.N.
Verdiersen (= verdiezen; duurder maken) M.N.
Verklaars, o. (= *verklaas*; verklaring), M.N.
Verklaarsen (= verklazen) M. (Zee.) N.
Vichtiene (vijftien) M.N.
Vichtig (vijftig) M.N.
Vlēt, vr. (vliet) O.M. (in 't westen).
Vole, *vool*, o. (veulen) M. (Oostvl.) N. (Veurne). — Molema.
Vrecht, vr. m. (vracht) M.N.; — T.
Weuke, vr. (M. *woke*, *wouke*, *woeke*; week) M.N.
Weugen (geleiden) M.N.
Wei, bw. (weg) M. (Oostvl.), N. (Fr.-Vl.).
Wilk, vnw. (= *welk*, *welk*) M. (Zee.) N.
Woester, vr. (oester) M.N.
Wompelen (wimpelen, wikkelen) M.N.
Wort(e), vr. (wrat; *warte* T.) M.N.; — J.
Zeinen (zegenen) M.N.
Zeininge, vr. (zegening) M.N.
Zekele, vr. (sikkel) M.N.; — N.-B.

B. WOORDVORMEN

Bem (1 sg. praes. ben) M.N.
Breedde, vr. (breedte) M.N.
Egen, voorz. (tegen) M.N.
Longer, vr. m. M. (long) M. (Brab., Oostvl.) N.; — J.T. N.-B.
Naar, voorz. (na) M.N.; — J.T.

- Nokerboom**, m. (noteboom) M.N.
Nokernote, -neute, vr. (okkernoot) M.N. — N.-B.
Oude, vr. (leeftijd) M.N.
Ripseme, **rupsem(e)**, vr. m. (rups) M.N.; — **ripsene**, T.; — N.-B.
Zeisel, vr. (zeis) M.N.
Zoe, vnw. 3de pers. vr. nom. (= soë; zij) M. (Oostvl.) N.

C. WOORDEN

- Aal**, **ale**, vr. van on. *áll* (geul) verbonden met -beke, -biere, -bilk, -gracht, -greppe, -man, -meersch, -put, -schoot, -wine en andere benamingen van laag grasland, O.M.N. (hist. t.).
Aat, **ate**, vr. (eten) O.M. (algemeen Mnl.) N.
Adik, m. (ndl. hadik) O.M.N.
Aflesen (= oflesen; afrapen) M.N.
Afora, **aver(e)** (nakomeling) O. *aver* M.N.
A(i)sement, o., (geheim gemak) M.N. (Veurne).
Akileia, vr. (Ndl. akelei) O. *akelei* M.N.
Akker, m. (mager, zandig land) O.M.N.
Akkerziek, bnw. (melaatsche in het veld verblijvend) M.N.
Anderzwèèr, m. (kind van een vollen neef of een volle nicht) M. N.; — J.
Asse, m. (een soort landerij) O.M.
Awa, vr. (= öwa; waterland, (land)ouw) O.; *awe*, *ouwe* (= öwe) M.N.
Ba(a)nst, **benst**, m. (ronde korf uit stroo of biezén) M.N.
Baardmaker, m. (barbier) M. (Holl., Oostvl.), N.
Bachten, voorz. en bw. (achter) M.N.
Bedijen (= *bedieën*; worden, groeien) M. *bedijgen* (bediëgen) N.
Bèggél, m. (snaterbek) M.N.; — J.
Begrijmēn (= begriëmen; zwart maken) M.N.
Beire, vr. (uit *bāzja, *bezie*) O.M. (*moerbeiren*, inv., 4, 434 (1479)).
Bel(e)c, m. (omheinde weide) O.M., *bilk*, *bulk* (bölk) M.N.
Belne, vr. (bilze) O.; *bel(e)ne* M.
Berkle, **birkle** m. (schaapskooi), *berkel* M.N. (hist. t.).
Bestriën (berispen) M.N.
Bette, vr. ((Elisa)bet; spotnaam: vrouw) M.N.; — J.
Bever, m. (laag meerschland langs een waterloop) O.M.N. (hist. t.).

- Biere*, m. (syn. van *bever*) O.M.N. (hist. t.).
Bistier, bnw. (= *biëstier*; behoeftig) M.N.
Bivoet, m. (= *biëvoet*; bijvoet) O.M.N.; — J.
Blaar, bnw. (kaal van hoofd) M. — J.; *blaarde* N.
Blonk, bnw. (stomp) M.N.
Boomvaren, m. (boomvaren) O.M.N.
Bouweling, m. (uitgedorschen schoof) M.; *baling* N.
Brade, vr. (kuit van een plant) O.M. [*Colenbrade* Int. 324 (1306)].
Brander, m. (haardijzer) M.N.
Brauw(e), vr. m. (= *bröwe*; kant, kroon) M.N.
Bree, m. (slijkerige grond) O.M.N. (hist. t.).
Brijne, vr. (= *briëne*; pekel) M.N.
Broodate, m. (kostganger) M.N.
De(e)msterheid, vr. (schemering) M. (Brab.) N.
Delf, m. (sloot) M. (delve, Zee.) N.; — *dulve*, Zee.
Dertiendag, m. (Driekoningendag) M.N.
Disch, m. (toonbank, armbestuur) M.N.
Dresne, m. (aardveil) O.; *dresene*, *dreesem*, M.N.
Dronkig, bnw. (= *dronkëch*; dronken) M.N. — N.-B.
Dweerschen, *tweerschen* (= *dwèèschen*; dwarsdoor gaan) M.N.
Ed(e)re, vr. (klimop) O.M.
E(e)ke, vr. (waterige meersch) O.M.N. (hist. t.).
End(e), voegw. (en) M.N.; — J.
Enthoe, bw. (eenigerwijze) M.N.
Entwie, vnw. (iemand) M.N.
Fijfelen (= *fiëfelen*; op de fluit spelen) M.N.; — J.
Fitsau, m. (bunsing) M., *fisjouw* N.
Frese, vr. (Fra. fraise; aardbezie) M.N.
Garwe, vr. (Ndl. gerwe) O.M.; *gerwe* N.
Gebenediën (zegenen) M. (Brab.) N.; — J. CV.T.R.
Geboeien (stil blijven) M.N.
Gedoen (toekomen, het doen met) M. (Brab.), N.
G(eh)ange, o. (scharnier) M.N.
Gekrijgen (= *gëkriëgën*; krijgen) M. (Brab., Holl., Zee.) N.
Geliggen (in het kraambéd liggen) M.N. — Hoeufft.
Gemoeten (ontmoeten) M. (Oostvl., Brab., Zee., Holl.) N.
Genachte, o. (tweede dienst na een lijkdienst) M.N.
Geraden (raden) M.N.; — Oostvl., Brab.

- Gerechtszwèèrs* (twee volle neven) M.N.
Geschot, o. (belasting) M. (Zee.) N.; — J.
Gesmaken (smaken) M. (Brab., Limb.), N.
Gestaan, ww. (voldoen) M. (Brab.) N.
Gestaat, bnw. (een zeker vermogen hebbend) M.N.
Gezelnēde, vr. (echtgenoote) M. (Brab., Oostvl.), N.
Gezelschepe, m. vr. (levensgezel(lin)), M. (Zee.) N.
Gevarenesse, vr. (gebeurtenis) M.N.
Gevierd (bnw. (vurig) M.N.
Gewegēn (leiden, besturen) M.N.
Gewerdēn (worden) M. (algemeen), N.
Grauwerkara, m. (= grōwèrkara; bontwerker) O.; *grauwerkēr(ē)*, M. (Oostvl.) N. (Oostvl.).
Groot(h)eerē, m. (grootvader) M. (Oostvl.), N.
Grootēvrōuw, vr. (grootmoeder) M. (Oostvl.), N.
Gru(w), m. (schrik) M. (Brab.), N. — Molema.
Haven, vr. (= aven, waterloop) O.M.
Heinsel(e), m. (= einsel(e), knipwaag) M.N.
Hernēsse, vr. (= ernēsse, weiland) M. (Oostvl., Geld., Zee.) N.
Hil(le), m. (= el(le); heuvel) O.M.N.
Hommel, m. (= ommel; hop) M.N.
Ho(o)rn, m. (= o(o)rn; hoek) O.M. (Holl.), N. (hist. t.).
Horken, *hurken* (= orken, örken, luisteren) M.N.; — J.; T. (*hoerken*).
Imbite, imbijt, o. (= iēmbiēt; ontbijt) M.; (begin) N.
Imbete, imbeet, o. (ontbijt) M.N.; — N.-B.
Ingel, m. (kromte, kromme hoek, omdraai in een weg, hoekhuis), O.M.N.
Kafkoen, o. (schoorsteen) M.N. (Fr.-Vl.); — Brab.
Cafoor, o. (komfoor), M.N. (Brab.).
Kateil, o. (have) M. (Zee., Oostvl.) N.; — T.
Kas(s)ijn, o. (= kassiēn; vensterluik, venster, steenen raam) M.N. — J.T.; *kēziēn* N.-B.
Kave, vr. (schoorsteen) M. (Zeel. Oostvl.) N.; — T.
Kavel, m. (kabel) M.N.
Keizel, m. (kiezelsteen) M.N.
Kerel, *ke(e)rle*, m. (lang overkleed) M. (Oostvl., Brab.), N.
Klare, o. (zuiver water) O.; — (moeras) O.M. [*Claerhout*, d. i. elzen-hout in een moeras; verg. *Clairmarais*] N. (hist. t.).

- Klawwier*, m. (= klöwier; haak) M.N.
Kliihe, vr. (klesse) O.; *klite* M.(?)
Klijte, vr. (= kliëte; kleiaarde) M.N.
Kraai, vr. (= *kraoi*; in samenstell.: kloof, scheur in den grond) O.M.N. (hist. t.).
Kun(n)ëlla, vr. (= *keunëla*; keule) O.; *keule*, *keulie* M.N.; — J.CV. Zee.
Kwelm, m. (weeke ondergrond) M.N.; — J. T. CV., Jongeneel, Snellaart.
Kwets, m. (verwonding) M.N.
Kwiste (te), (te loor, ten verderve) M. (Brab.) N.; — J.T.
Langen (verlengen) M.N.; — T.
Lede, vr. het bovenste vlak van een heuvel, een tafelberg in 't klein, O.M.N. (hist. t.).
Lijfkoek m. (= *liëfkoëk*; zoetekoek) M.N.
Lijk o. (= *liëk*; begrafenis) M. (Zee, Brab.), N.; — J., CV.
Lijs (= *liës*; bnw. zacht), O.M.N.; — J. (bw.).
Lijs, m. (= *liës*; bank, zitbank, voetbank), M. (Oostvl., Zee.) N.; — J.
Liksene, vr. (litteeken) M.; *liksem* N.
Loo, o. (broekland, soms ook met schaarhout beplant) O.M.N. (hist. t.).
Lochtink, m. (moes-, bloemenhof) M.N.; — J.T.
Louesca, vr. (= *leuvesca*; ebbekruid), O.; *lovessche* M.; *lavessche* J.T.
Lurpe, vr. m. (= *lörpe*; ondeugende man, vrouw) M.N.
Maad, vr. (maailand) O.M.N. vooral in het Oosten. (hist. t.).
Man, m. (poel, overgebleven water van een vroegere overstroming) O.M.N. (hist. t.).
Mare, vr. (hoog, zandig land, vrij van watergeschoot) O.M.N. (hist. t.).
Ma(a)rle, *marel*, m. (mergel) M.N.
Meerder, comparat. (voornaam) M.N.
Mèère, *meire*, o. (waterpoel, moeras) O.M.N. (hist. t.).
Melkwied, o. (Ndl. melkwied) O.M.N.
Mette, vr. [(doop)meter] M.N.
Middelronge, vr. (koepelbout) M. (n. *middelronde*), N.
Minke, vr. (= *miënke*; verminking, nadeel) M. (Brab., Zee.) N.
Minken (= *miënken*; benadeelen, verminken) M. (Brab.) N.
Miere, vr. (mierenkruid) O.M.N. (Zee).

- Mijle*, vr. (= miële; meersch, hooibeemd) O.M.N. (hist. t.).
Nalink, m. (nazaat) M.N.
Namen (noemen, kenbaar maken) M. (Brab.) N.
Nemaar, voegw. (maar) M. (Oostvl.) N.
Nieten (vernietigen) M.N.
Nieuwelinge, bw. (pas, even) M. (Brab.) N.
Nouwer, *nauwer* (= nōwer; nergens) M.N.
Nuchtenstond, m. (ochtendstond) M.N.
Nuchtermesse, vr. (vroegmis) M.N.
Odelike, *oolike*, bnw. (gering, niet goed in zijn soort) M.N.; — T.
Of, voegw. (als, indien) M. (Zee.) N.
Of, voegw. (*als* in vergelijkingen) M.N.; — D.J.T.
Ofte (= of, fra. *si*, voegw.) M.N.
Oest, m. (oogst) M. (Oostvl., Zee., Brab.) N.; — D.J. Zee., Goeree.
O(o)ie, vr. m. (waterland) O.M.N. (hist. t.). — *ooi*, Geld.
Oost, m. (hulp, troost) M.N.
Paanre, *pa(a)nder*, m. (ronde mand met hengsel) M. (Brab., Holl.) N.; — T.
Paasbert, o. (zegenberd) M. (Holl.) N.
Papla, *pappēlē*, m. (Ndl. pappel) O.M.N.
Pardoen, m. (aflaat) M.N.
Past, o. (fra. *pâte*) M.; (deeg) N.
Pateel, o. (platte schotel) M.N.; — T.
Peller, m. (baarkleed) M.; *pelder*, N.; — T.
Peltier, m. (fr. *pelletier*) M.N.
Persijn, o. (= *persiën*; peterselie) M.N.
Pijkenier, m. (= piëkenier; piekdrager) M. (Hattem) N.
Pijpe, vr. (= *pūpe*; halm) M. (Brab.) N.; — T.
Pijpegale, m. (= *pūpegale*; kruiwagen) M. (Brab.) N.
Poret, o. (ndl. prei) O.M.N.
Radic, m. (radijs) O.M.
Rechtzwèr(e), m. vr. (volle neef, volle nicht) M.N.; — J.T.
Reese, vr. (metalen bareel) M.N.; — D.
Reesem, m. (rist) M.N.; — J.T. CV.
Ree(u)wroof, m. (diefte in een sterfhuis) O.M.N.
Rijve, vr. (= riëve; relikwiekast) M.N.
Romeskôl, vr. (beet) O.; *rooms* M.N.

- Roopen* (trekken, rukken) O.M.
Roodenharink, m. (soort van harink) M.N.
Rubbe (= *röbbe*), *robbe*, m. (zeehond) O.M.N.
Schaarstijl, *scheerstijl*, m. (stuk van 't scheergebint) M.N.
Schaminkel, m. (aap) M.N.; *schominkel*, N.
Sche(e)rs (= fr. cher, lief) M.N.
Scheutele, vr. m. (hersenpan) M.N.
Schoot, m. (valkant van een waterloop) O.M.N.
Schre(i)boom, m. (boom staande op een spletweg) O.M.N.
Schribaam, vr. o. (lessenaar) M.N.
Sibbe, vr. (verwantschap) M.N.; — Fri.
Sichtent, voorz. en voegw. (sedert) M.N.; — J.T.
Sidert, voorz. en voegw. (sedert) M.N.
Slag, m. (spoor) O.M. (Brab.); — Brab.
Sle(e), vr. (Ndl. slei) O.M.; slei N.
Slo(o)tse, *slo(o)sse*, vr. (peul) M.N.
Slooven (over iets heenschuiven, schuiven) M.N.; — J.T.
Smijten (= *smiëten*; slaan) M.N.; — J.T.
Snoëken (snoeien) M.N.
Snoëkeling, o. (snoeisel) M.N.
Soon, m. (= *sooen*; fra. son, klank) M. (Brab.), N.
Staal, m. (stengel, steel van bloem en vrucht) M.N.
Staalijzer, o. (driestijper) M.N.
Standfijke, vr. (= stantfiëke; opstaande balk) M.N.
Standvenster, o. (dakvenster) M.N.
Stapsteen, m. (steen om op te stappen) M. (Oostvl.), N.
Stoppe, vr. (afval van vlas) M.N.
String, vr. (= striëng; land tusschen twee grachten) O.M.N.
Stupen (bukken, zich buigen) M.N.; — T.
Surgijn, *sergijn*, m. (= *sörzjiën*; heelmeeester) M.N.
Tinke, vr. (= tiënke; zeelt) M.N.
Troppen (troppelen) M.N.; — T.
Tsollen (leuren en sleuren) M.N.; — T.
Tuün, m. (omheining) O. M. (algemeen Mndl.) N.; E D.J.
Tuündag, m. (feestdag van O. L. Vr. van den Tuün) M.N.
Varink, bw. (spoedig) M.; *varings* N.
Veld, o. (heide, heidegrond, zandig, onvruchtbaar veld) O.M.N.
Venekal, vr. (venkel) O.; venkel, vinkel (= *viênkel*) M.N.; — T.

- Vente*, vr. (koop) M.N.; — T.
Verblenden (afsluiten, verbergen) M.N.
Verbloeden (opnieuw bloeden) M.N.
Verdiltten (van een hooizolder voorzien) M.N.
Vergeld, o. (vergelding) M. (Oostvl.), N.
Verhemelinge, vr. (gewelf) M.N.
Verkerelen (verstoren) M.N.
Verklonteren (tot een klonter worden) M.N.
Verkutsen (in 't klein verkoopen) M.N.
Verlagen (verwisselen) M.N.
Verlanden (verwisselen) M.N.; — T.
Vernaamd, bnw. (begaamd) M.N.
Verschoeiinge, vr. (vernieuwing) M. (Oostvl.), N.
Verschuwen (afschrikken) M.N.
Versnikken (verstijven) M.N.
Vervèrren (op afstand gaan staan) M.N.; — J.
Verzeer, o. (smart) M. (algemeen mnl.), N.
Vespereie, vr. (vesperbrood, namiddagpartij) M.N.; — T.
Vespereien (het vierurenbrood eten) M.N.
Vestele, m. (agrafe) M.N.
Vesten (vast geraken, pakken) M. (Brab.), N.
Veuren (lubben, snijden) M.N.; — N.-B.
Vil, *fil*, *viel*, m. (waterloopje) O.M. (hist. t.).
Vitse, vr. (soort van linzen) M.; (lentille) N.; — (linzensoort) T.
Vlek, o. (de helft van een geslacht zwijn) M.; met eenig verschil in de bet. ook N.
Vlinder, m. (= vliënder, vlier) M.N.; — T.
Vriese, m. (vijver, wouwer) O.M. (Zee.), N. (hist. t.).
Vullik, bw. (= *völlek*, haast) M.N. (hs. 1736); thans: *vullings*.
Walrik, m. (plant) O.M.; *walderik*, O.N.; — J.
Wolrik, m. (plant) M.; *wolderik*, N.
Wan, m. (kropgezwel) M.N.
Wandel-, *wendel*-, bnw. (draaiend, veranderlijk); *windel*- (= wiëndel) O.M.N.
Want, voegw. (= omdat) M.N.
Wapeldrink, m. (het in vuil water werpen) O.M. (Delft).
Wapeldrinken (met modder begieten) O.M. (Zee., Schiedam).
Waze, vr. (slijk) M.N.

- Weder* (weer)... weder (weer); — weer... of, voegw. (hetzij... hetzij) M.N.
- Wegabreda*, m. (Ndl. weegbree), O. *wegebrede*, M.; *weeg-*, *weugbree*, N.
- Weiger*, bnw. (zuinig, spaarzaam) M.N.
- Wepel*, bnw. (ledig) M.N.; — T.
- Wijdsel*, o. (= wiëdsel; wijding) M.N.
- Willok*, m. (schelpdier) M.N.
- Wijn*, m. (laag meerschland) O.M.N. (hist. t.).
- Zeule*, vr. [zole, zuele; wielploeg) M.N.; — N.-B.
- Zijl*, *ziele*, vr. (watergang) O.M.N. (hist. t.); — Mol., Boekenooogen.
- Zitten*, o. (iets om op te zitten; gestoelte) M.N.
- Zitsel*, o. (syn. van zitten) M.N.
- Zwalme*, vr. (diepte of laagte soms met water, gevormd door twee of meer opwaarts gaande stukken land) O.M.N.
- Zwede*, vr. (winkelhaak) M.; *zwee*, N.
- Zwelten* (bezwijken, van gebrek vergaan) M.N.; — T.
- Zwin*, gen. *zwēnes*, o. (waterleiding) O.M.N.
-

BEKNOPTE LIJST

DER AANGEHAALDE BRONNEN (1)

- AIA.** = *L'ancien idiome audomarois* te St.-Omaars (Mnl. teksten uit de omstreken van St.-Omaars en Guînes).
- Ann. Com. Flam.** = *Annales du Comité flamand de France*, Duinkerke (teksten uit Fr.-Vlaanderen en westelijk West-Vl. in Frankrijk).
- Ann. Em.** = *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, Brugge (teksten uit de provincie West-Vlaanderen).
- AO.** = *Archives municipales de Saint-Omer* (een tekst van 1463 uit St.-Omaars).
- BM.** = *Belgisch Museum*, Gent (stukken en studiën betrekking hebbende op de provincie W.-Vl.).
- CAB.** = *Cartulaire de l'abbaye de Notre Dame de Bourbourg*, Rijsel (meestal Lat. oorkonden uit de omstreken van Broekburg).
- C. Berg.** = *Chronique et cartulaire de l'abbaye de Bergues—St.-Winoc*, Brugge (oorkonden uit Fransch-Vlaanderen).
- C. Dun.** = *Cronica et cartularia monasterii de Dunis*, Brugge (oorkonden uit het noorden der prov. W.-Vl.).
- Chr. Gr.** = *Chronique et Cartulaire de l'abbaye de Groeninghe*, Brugge (oorkonden uit het Zuidoosten der prov. W.-Vl.).
- Cpv.** = *Costumes des petites villes et seigneuries enclavées dans le quartier de Bruges*, Brussel (de costumen en keuren van de gemeenten rond Brugge: Aardenburg, Blankenberge, Biervliet, Damme, Dixmuide, Eecloo, Caprijcke, Watervliet).
- CSB.** = *Les Chartes de St.-Bertin à St.-Omer* (oorkonden uit het klooster te St.-Omaars, Fr.).
- CSBP.** = *Recueil des chartes du prieuré de Saint-Bertin à Poperinghe* (oorkonden uit de omstreken van Poperinghe; hoofddial. II).
- CSE.** = *Cartulaire du Béguinage de Sainte-Elisabeth à Gand*, 1883.

---

(1) Blz. 6 werd medegedeeld dat we hier slechts de geraadpleegde werken (elders breedvoerig beschreven) vermelden met de opgave van hun zakelijken inhoud in dialectisch opzicht.

- CSM.** = *Cartulaire de la Prévôté de St. Martin à Ypres* (oorkonden uit Ieperen en de omstreken).
- CvB.** = *Coutumes de la ville de Bruges* (oorkonden uit Brugge).
- Bv(d)A.** = *Bouc van der Audiencie*, Gent (verslagen der grafelijke rechtbank door een man uit het Vrije).
- CvV.** = *Coutumes de la ville et de la châtellenie de Furnes*, Brussel (oorkonden uit Veurne en Veurne-Ambacht).
- CvVr.** = *Coutumes du Franc de Bruges*, Brussel (oorkonden uit noord-oostelijk West-Vl.).
- Dassonville**, *Philologische Bijdragen*, bijblad van *Het Belfort*, Gent.
- DB.** = *Documents inédits relatifs à la ville de Bailleul en Flandre*, Rijsel (oorkonden uit Belle in Zuidelijk Fr.-Vl.).
- DF.** = *Woordenboek der Toponymie* van K. de Flou, Brugge (uittreksels uit oorkonden van gansch W.-Vl.).
- G.** = *De Gids van den Middenstand* (tijdschrift), Brussel, 1924—1926.
- GvK.** = *Geschiedenis van Kortrijk*, Gent (oorkonden uit de stad Kortrijk).
- Gloss. flam.** = *Glossaire flamand-latin du 13e siècle*, Brussel (woorden uit een Westvl. glossarium der 13de E. geciteerd in n^r. 1).
- Gloss. flam.** ( ) = *Glossaire flamand de l'Inventaire des archives de Bruges*, Gailliard, Bruges (woordenlijst getrokken uit Brugsche oorkonden); hierbij wordt *Brugge* of de schrijver *Gailliard* gewoonlijk vermeld.
- HdM. (GvM.)** *Histoire de Menin*, Brugge (rekeningen en akten uit Meenen).
- H. d'Oud.** = *Histoire d'Oudenbourg*, Brugge (rekeningen en akten uit het dorp Oudenbourg in 't Noorden der prov. W.-Vl.).
- IdM. (IAM.)** = *Inventaire des chartes appartenant aux archives de Messines*, Brugge (oorkonden uit Meesen, in Zuidelijk W.-Vl.).
- IEB.** = *Inventaire diplomatique des archives de l'ancienne Ecole Bogarde à Bruges* (keuren en akten uit Brugge).
- IND.** = *Inscriptions funéraires de la Flandre Occidentale*, t. 1. Brugge (grafopschriften uit het noorden der prov. W.-Vl.).
- Int.** = *Introduction à l'inventaire des archives de Bruges* (rekeningen en opgaven uit de stad Brugge).
- Inv.** = *Inventaire des archives de Bruges*, Brugge (oorkonden uit Brugge).
- IP.** = *Ypre jeghen Poperinghe* (gedingstukken uit de 14de E. uit Ieperen en Poperinghe met reken. uit Ieperen).
- Kr.** = *Kruidwoordenboek van De Bo*, uitgeg. door J. Samijn, Gent.
- KvH.** = *Keure van Hazebroek*, Gailliard, 4 dln. (teksten uit gansch West-Vlaanderen).

- KvH a.** = *Keure van Hazebroek* (tekst van 1336 uit de stad Hazebroek).
- Mansion,** *De Oudgentsche naamkunde*, Gent, 1924 (plaatsnamen uit Gend uit de 9de, 10de en 11de E.).
- Meng.** = *Geschiedkundig Mengelwerk*, Brugge (oorkonden uit het Zuidoosten der prov. W.-Vl.).
- Mvl. Kl.** = *Middelvlaamsche Klankleer*, J. Jacobs, 1911 nog verkrijgbaar te Gent, bij W. Siffer, drukker.
- Pr.** = Proces-verbaal opgesteld te Brugge in 1472 verschenen in Versl(agen) en Med(edelingen) der Kon. Vl. Ac. 1910 blz. 1021.
- RkB.** = *Rekeningen der baljuws van Vlaanderen*, Gent (rekeningen uit alle districten van West.-Vl.).
- RvBr.** = *Comptes communaux de la ville de Bruges*, Colens (rekeningen van 1302 uit Brugge).
- St. H.H.** = *Statut du Hoop de Hazebroek de 1326* (keure uit Hazebroek).
- VdV.** = Van de Velde, *De Ambachten van de timmerlieden ende schrijnwerkers* te Brugge (keuren en bescheiden uit Brugge).
- Versl. Ac.** = *Verslagen en Mededeelingen der Kon. Vl. Academie*.
- Vercoullie,** Studie op het *Westvla. dialect* verschenen in *Onze Volkstaal* 1882.
- VM.** = *Vaderlandsch Museum*, Gent (oorkonden uit het Noordoostelijk deel van Oud-West-Vlaanderen).
- Ypr.** = *Ypriana*, Brugge (rekeningen uit Ieperen).
- Z.Vl. Bijdr.** = *Bijdragen tot de Oudheidkunde en Geschiedenis van Zeeuwsch-Vlaanderen* (oorkonden uit Zeeuwsch-Vl.).
-

ADDENDA ET EMENDANDA

- Blz. 6. II. Klankleer. — Van een algemeene *bloemlezing als deze*, waarin nochtans getracht werd de waarde der Wvl. vocalen en consonanten evenals die der klinkers en medeklinkers nader te bepalen, kon niet gevraagd worden dat daarbij de experimenteel-phonetische methode toegepast werd. Zulks ware daarenboven *vooral* gansch onmogelijk voor de Oud- en Middelnwvl. periode.
- „ 10. Voor de uitspraak van *-je, jje* in verkleinwoorden, z. blz. 289.
- „ 11. 1ste regel v. o.: bilzenkruid l. *bilze*.
- „ 12. n^r. 12 en 13: **Bise** l. **Bize**; — n^r. 18. **Brade**: voeg bij: *Colebrade* (1306) Brugge (blz. 179).
- „ 13. **Erdbeire**; — voeg bij: *moerbeiren* (moerbeziën) inv. 4, 434 (1479) Brugge.
- „ 14. **Madalboom**.... l. **madalbom**.
- „ 15. **Savelboom**.... l. **savelbom**.
- „ 19. *ō vóór gedekte m*.... l. *ō vóór m*.
- „ 26. *Hroþ*... l. *Hrôþ*.
- „ 29. *þor*.... l. *þórr*.
- „ 34. N^r. 21 *Nordberti* (valt weg).
- „ 46. [**ale** (beemd)] .... l. [**ale** (geul)].
- „ 56. **Fur-kade-baki**.... l. **furk-āde-baki**.
- „ 57. *Streyhem* (1383); — voeg bij: *Strehem* (= *Strēt(h)em*) (1386) DF. 3, 61.
- „ 57. 3 r. v. o. *fogge*.... l. *foha* [vos(sin)].
- „ 58. 6 r. v. b. *fokis* (gen.).... l. Ags. *fox* (vos).
- „ 64. Owvl. *rōpen*.... l. *rōpen*, uit **raupan*.
- „ 69. na der tew.... l. na der wet.
- „ 80. Rousbeke.... l. West-Roozebeke.
- „ 85. 5de reg. v. o. l. *ā* wordt *ao*: laoten; *voorwaaorde* (valt weg) doch: *gestādeg*.
- „ 93. 16de reg. v. b. l. Onfr. *ie* uit *iu* wordt *ē* (in den bijtoon): *hem lēden*.
- „ 97. 9de r. v. b. **den** huisraad.... l. **het** huisraad.
- „ 167. *Aanm.* terwijl zij.... voorkomen (valt weg).
- „ 187. 10 r. v. b. ziende eedt, d. i. *ziedende heet*.
- „ 203. *Sandhi-tekst* medegedeeld door Dr. L. de Wolf, Brugge.

BLADWIJZER

	Blz.
Voorbericht	v
Inleiding	1
I. De Westvlamingen: 1. Taalgebied, 1. — 2. Politieke geschiedenis, 2. — 3. Economisch leven, 3. — 4. Godsdienszin, geestesleven, karakter	5
II. Klankleer	6
III. Westvlaamsche spelling en uitspraak	8
1. Herbarium uit $\pm$ Ao 900	10
2. Oudwestvl. persoonsnamen uit de jaren 600—1250	21
3. Oorspr. Grieksche en Lat. persoonsnamen (1000—1200)	35
4. Bijnamen uit de jaren 1100—1200	38
5. Oudwestvlaamsche plaatsnamen uit de jaren 500—1200	44
6. Oudwestvlaamsche plaatsnamen uit de jaren 600—1300	56
7. Glossen uit de jaren 900—1280	61
8. Tolreglement van Damme uit 1252	64
9. Vergunningsakt uit het Brugsche Vrije (1264) en reglementontwerp der lakengilden van Brugge ($\pm$ 1262)	67
10. Maerlants parabel van den Zaaier uit $\pm$ 1270 met sandhi-tekst	70
11. Brugsche ambachtskeuren uit de jaren 1277—1284 met paralleltekst	75
12. Hoe de abdij van Oudenburg hare bezittingen uitbreidde (1282). — Paus Leo III wordt uit Rome gejaagd ($\pm$ 1282)	80
13. Lombardzijde verzekert de afwatering zijner gronden (1285) met paralleltekst	83
14. Een kloosterreglement uit 1291 te Brugge met paralleltekst	86
15. Een verkoop te Eekloo (1291)	90
16. Het klooster van Oost-Eekloo ontvangt giften (1290—1292).	91
17. Gift aan den kapelaan van Sinte Pharahildis te Gent (1298)	92
18. De deken van Ieperen koopt twee huizen in 1303	93
19. Een rentebrief uit Eekloo (1305). — Een koopakt uit Ieperen (1308)	95
20. Het testament van een gildebroeder uit Oudenburg (1325)	97

	Blz.
21. Het gasthuis van Roeselare ontvangt een jaarlijksche rente in 1327	99
22. Stadsrekeningen van Ieperen en Brugge ($\pm$ 1330)	101
23. Rentebrief uit Veurne (1335)	103
24. Opgave van oorlogschade te Brouckerke (Fr.-Vl.) in 1328	104
25. De Keure van Hazebroek uit 1336 met paralleltekst	106
26. Wat is de ware wijsheid? uit $\pm$ 1336	111
27. Een geschil tusschen Ieperen en Poperinghe (1344)	113
28. Rentebrief uit Veurne (1347). — Koopakt uit Elverdinghe (1357)	114
29. Een dief aangehouden te Wormhout in 1356 met paralleltekst	116
30. Interessant getuigenverhoor in zake belastingen te Cassel in 1360	120
31. Een Westvlaamsch ingenieur maakt een bestek in 1361	122
32. De H. Amandus gegeeseld door een koster (1366)	123
33. Onteigeningsakt te Winghene uit 1370	126
34. De rechtsgeleerden van Poperinghe (1372) met sandhi-tekst	127
35. Benoeming van de twee eerste kapelaans van het H. Kruis te Roeselare (1377)	133
36. De bankiers te Brugge (1379)	134
37. Herbergiers op de Brugsche markt (1382)	135
38. West-Vlaanderen op zedelijk, politiek en economisch gebied (1380—1384), 136: 1. Biervliet, 136. — 2. Aardenburg, 137. — 3. Damme, 137. — 4. Nieuwpoort, 139. — 5 en 6. Veurne en Ieperen, 140. — 7. Kortrijk (met paralleltekst), 144. — 8. Thielt (met paralleltekst), 148. — 9. Eekloo	151
39. Verkoopakt uit Veurne (1411). — Bestuursreglement der stad Veurne (1442)	152
40. Koopakt uit Ieperen (1412). — Verslag van den stadsontvanger te Ieperen (1462)	154
41. Rentebrief uit Inghelmunster (1421)	156
42. Hoe de Carmelieten van Brugge ondersteund werden (1422)	157
43. Op een koopdag te Noord- en Zuidchoote (1426)	158
44. Spijskaart van officiële feestmalen in Brugge	159
45. Moordpoging te Eekloo (1431)	161
46. Duinkerke erkent het magistraat van Dixmuide als haar wettelijk hoofd (1438)	162
47. Een proces te Dixmuide (1440)	164
48. Verslag over de opbrengst der accijnsen te Belle (Fr.-Vl.) 1457. — Verslag van den controleur der accijnsen te Belle (1471)	165
49. Koezuvelrechten te Winnorbergen (1465)	167

	Blz.
50. Kerkherstelling te Meenen (1454—1465) met paralleltekst . . .	168
51. Kerkrekening van Gullegem bij Kortrijk (1470)	171
52. Een huishuurkwestie te Brugge (1472)	173
53. Middeleeuwsche bijnamen en spotnamen	178
54. <i>Quicumque vult salvus esse</i> (1470)	180
55. Vrijstelling van bareelrechten te Roeselare (1498)	182
56. Vonnis aangaande achterstallige renten te Nieuwcappelle (1516)	183
57. Reglement van de gilde van Sint-Sebastiaan te Kortrijk (1523)	184
58. Esbatement van den dryakelprouwer (1528) Brugge	185
59. Geprimeerde dichtstukken uit Thielt (1539)	188
60. Een Veurnsch stadsreglement (1544)	190
61. Kerkrekeningen van Heule (1512—1545)	193
62. Den langhen adieu van De Dene (1560)	193
63. Westvlaamsche fabelen (1567)	196
64. Keuren van Roeselare (1564)	197
65. De beeldstormers te Roeselare (1566)	198
66. Terdoodveroordeeling van een beeldstormer (Fr.-Vl.; 1567).	201
67. Een gevaarlijk avontuur te Brugge (1579) met sandhi-tekst.	202
68. Een pastoor logeert in een bosch te Middelburg (1581)	208
69. Het doodboek der abdij van Groeningen (1590)	209
70. Waarom de ketters den Paus haten? (1600) Kortrijk	211
71. Juliaan de Apostaat en zijn opvolgers (1609) Brugge	212
72. Een twist op de markt te Ieperen (1619)	214
73. Keure van Steenvoorde (Fr.-Vl.) (1623).	216
74. Rekeningen der stad Ieperen (1624)	218
75. De Sint-Jan Baptistkermis te Meenen (1640—1660)	219
76. Leven van twee abdissen van 't klooster te Groeninge (1660) .	220
77. Op bedevaart naar O.-L.-Vrouw van Bollezele (Fr.-Vl.) (1660)	222
78. Welke heilighdommen ooit in noordelijk West-Vl. bestaan hebben (1679), uit het Vrije	224
79. Jesus geneest een bezeten vrouw (1678)	225
80. De dieren verklaren den mensch den oorlog (1685)	227
81. De brand van Belle (Fr.-Vl., 1682)	228
82. Op bezoek bij een schoenlapper te Duinkerke (1688)	230
83. Wie bemoeit zich met de nalatenschap van vreemde burgers (1690)	232
84. Een kale volksverdrucker ($\pm$ 1700) Brugge	233
85. De slag aan den Yzer voorspeld (1708) Duinkerke	234
86. Plakbrief aangaande een algemeene processie in Fr.-Vl. (1725).	236

87. Geschil tusschen schrijnwerkers en timmerlieden te Brugge (1737)	237
88. De metriek der Vlaamsche rederijkers der 18 ^{de} E. (1750) (Fr.-Vl.)	238
89. Een duivel uit de processie gezet te Meenen (1764)	240
90. Hoe de landmeters spraken in de 18 ^{de} E. ($\pm$ 1770)	241
91. Inventaris van de voorwerpen in de St. Vaastkerk te Meenen geplunderd (1793)	242
92. De Brand van Ieperen (1805)	244
93. Wie was Pieter Maes? (1811).	246
94. Brief van den liedjeszanger Jan Vanhee (1813) Poperinghe	247
95. De volkstaal van Ieperen in 1837 met sandhi-tekst	248
96. De lijkproef bij de oude Westvlamingen (1837) Wervick	250
97. Harelbeke in 't verleden (1841).	251
98. Vooruitgang, De Bo (1867).	252
99. Met den rug naar Frankrijk (1873) Kortrijk	253
100. Na lijden komt verblijden, Callebert (1876)	254
101. De varende Vrouwe, G. Gezelle ($\pm$ 1867)	255
102. De winden (1896)	256
103. Westvlaamsch uit Afrika, A. Vyncke (1881)	257
104. Op den Yzer, O. K. de Laey ($\pm$ 1905)	258
105. Ne roibaard ip 'n wisse (1905). — Dorst, met paralleltekst.	259
106. Lente in Vlaanderen (1899)	261
107. Hoe het Minnewater zijn naam kreeg (1918).	262
108. Schets van de historische ontwikkeling der Owvl. volkstaal	266
Lijst van specifiek Wvl. klanken, vormen en woorden	292
Beknopte lijst der aangehaalde bronnen	304
Addenda et emendanda	307
Kaart der Westvl. dialecten.	

UITGAVE VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, DEN HAAG

De Nederlandsche dialecten in den loop der eeuwen

Een verzameling van historische dialect-bloemlezingen, onder leiding van

Dr. JAC. VAN GINNEKEN

Hoogleraar te Nijmegen

Deel 1. Dr. J. JACOBS: Het Westvlaamsch van de oudste tijden tot heden.

Hierin heeft de schrijver aan de hand van het oudste Nederlandsch plantenglossarium, de oude eigenamen, plaatsnamen, keuren, renteboeken, tolbriefven, refereinen en litteraire teksten, zoowel in dicht als proza, uit een tijdperk van bijna 12 eeuwen, ons een trouw beeld gegeven van de volkstaal en de schrijftaal, die in Brugge, Roesselare, Veurne, Kortrijk en hunne omgeving zich hebben ontwikkeld en weten te handhaven.

In den loop van dit jaar zullen verschijnen:

Deel 2. P. SIPMA: Het Friesch van de oudste tijden tot heden.

Op denzelfden voet, maar toch in heel andere uitvoering van wege het diepe verschil tusschen de taalgeschiedenis in Friesland en West-Vlaanderen, zal de schrijver ons het Friesch laten zien en hooren in heel zijn voor ons bereikbare geschiedenis; en door ad hoc ontworpen parallelteksten uit de nieuwere dialecten, in één oogopslag als het ware de geschiedkundige evolutie der volkstaal zoowel als die der schrijftaal ons doen meebelevén.

Deel 3. Dr. H. C. DE GHIJSEN: Het Zeeuwsch van de oudste tijden tot heden.

Mejuffrouw DE GHIJSEN en de Provinciale Bibliotheek te Middelburg samen zijn aan het werk geweest, om in dit opnieuw totaal anders groeiend milieu ons den weg te wijzen; en het is verassend, wat voor schatten van volkstaal zoo nog op de perkamenten bladeren van onze Archieven blijken in het leven gebleven te zijn.

Verder zijn in bewerking:

Deel 4. Dr. L. GOEMANS, bestendig Secretaris der Koninklijke Vlaamsche Academie: Het Zuid-Brabantsch van de oudste tijden tot heden.

Deel 5. Dr. JOS. SCHRIJNEN: Het Noord-Limburgsch van de oudste tijden tot heden.

Deel 6. N. OUIWERLING en Dr. JAC. VAN GINNEKEN: Het Oost Noord-Brabantsch van de oudste tijden tot heden.

Deel 7. Dr. J. JACOBS: Het Fransch-Vlaamsch van de oudste tijden tot heden.

Deel 8. Fr. VERMEULEN en Dr. JAC. VAN GINNEKEN: Het West Noord-Brabantsch van de oudste tijden tot heden.

Deel 9. Dr. JAC. VAN GINNEKEN: Het Opper- en Neder-Betuwsch van de oudste tijden tot heden.

Deel 10. Dr. J. JACOBS: Het Zuid-Oost-Vlaamsch van de oudste tijden tot heden.

Deel 11. Dr. JAC. VAN GINNEKEN: Het Noord-Hollandsch van de oudste tijden tot heden.

Deel 12. Dr. TH. FRINGS: Het Rijnlandsch in den loop der eeuwen als grensdialect van het Nederlandsch.

Behalve de hier genoemden, hebben nog Dr. G. G. KLOEKE voor de drie Noord-Oostelijke provinciën, Prof. TH. BAADER voor de Westfaalsche grensdialecten, en met vrijheid omtrent den tijd nog Prof. Dr. J. H. KERN voor het Zuid-Limburgsch, hunne medewerking toegezegd; terwijl voor de nog niet bezette gebieden naar deskundige medewerkers wordt uitgezien.

UITGAVE VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, DEN HAAG

